

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Müjde ÜLKER

MEZAR YAZITLARI IŞIĞINDA MYRALILAR ÜZERİNE
ONOMASTİK, DEMOGRAFİK, PROSOPOGRAFİK
BİR DEĞERLENDİRME (MÖ 3 - MS 6. YÜZYILLAR)

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Müjde ÜLKER

MEZAR YAZITLARI IŞIĞINDA MYRALILAR ÜZERİNE
ONOMASTİK, DEMOGRAFİK, PROSOPOGRAFİK
BİR DEĞERLENDİRME (MÖ 3 - MS 6. YÜZYILLAR)

Danışman

Doç. Dr. Burak TAKMER

Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Müjde ÜLKER'in bu çalışması, jürimiz tarafından Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Elif AKGÜN KAYA

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Burak TAKMER

Üye : Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

Tez Başlığı: Mezar Yazıtları Işığında Myralılar Üzerine Onomastik, Demografik,
Prosopografik Bir Değerlendirme (MÖ 3.- MS 6. Yüzyıllar)

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 14/07/2025

Mezuniyet Tarihi : 14/08/2025

AKADEMİK BEYAN

Tezli Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mezar Yazıtları Işığında Myralılar Üzerine Onomastik, Demografik, Prosopografik Bir Değerlendirme (MÖ 3.- MS 6. Yüzyıllar” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımcı yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Müjde ÜLKER

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

05/08/2025

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Müjde ÜLKER
Öğrenci Numarası	202252016002
Anabilim Dalı	Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri
Programı	Yüksek Lisans Programı
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Burak TAKMER
Doktora Tez/Yüksek Lisans Tez/Dönem Projesi Başlığı	Mezar Yazıtları Işığında Myralılar Üzerine Onomastik, Demografik, Prosopografik Bir Değerlendirme (MÖ 3.- MS 6. Yüzyıllar)
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2725639738
Rapor Tarihi	05-Ağu-2025 04:57ÖS (UTC+0300)
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %15 Alıntılar dahil: %15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 210 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşı, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim. Gerekçe: Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Burak TAKMER	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ONOMASTİK

1.1. Genel Değerlendirme	5
--------------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

PROSOPOGRAFI

2.1. Mezar Yazıtları Işığında Prosopografi	9
2.1.1. Akrabalık Bağları	9
2.1.2. Evlilik Bağları	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

3.1. Birlik Elitleri	46
3.2. Kent Elitleri	48
3.2.1. İtibar Göstergesi Olarak ó õµoç Kavramı	48
3.3. Teniores (<i>Demotai</i>)	55
3.3.1. Görevler/Meslekler	55
3.4. Şehir Dışında İkamet Eden Myralılar	60
3.5. Birden Çok Vatandaşlık Alanlar	63
3.6. Myra'da İkamet Eden Yabancılar	64
3.7. Köleler, Evlat Edinilenler, Beslemeler, Azatlılar	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEZAR YAPILARI

4.1. Myra ve Teritoryumundaki Yazılı Mezar Yapıları	76
4.1.1. Kaya Mezarları	76
4.1.2. Lahit Mezarları	78
4.2. Tarihleme	79
4.2.1. Mezar Formuna Göre Tarihleme	79
4.2.2. Gentilica 'ya Göre Tarihleme	79

BEŞİNCİ BÖLÜM

MYRA MEZAR YAZITLARINDAKİ CEZA/LANET FORMÜLASYONLARI

5.1. Ceza Formülasyonları	82
5.2. Ceza Mercileri	97
5.2.1. Tanrılar/Tapınaklar	97
5.2.1.1. Eleuthera (Ἐλευθέρα)	97
5.2.1.2. Apollon	104
5.2.1.3. Somendeus/ Somendis (Σουμενδῖς)	108
5.2.1.4. Poseidon (Ποσειδῶν)	109
5.2.2. Kent Dışındaki Tapınaklar	111
5.2.2.1. Hephaistos (Olympos) / Leto Korydallike ve Athena (Rhodiapolis)	111
5.2.3. Kent Kurumları	113
5.2.3.1. <i>Demos – Boule</i>	113
5.2.3.2. <i>Gerousia</i>	122
5.2.3.3. Kent Kasası (πόλις veya ταμεῖον)	126
5.2.4. <i>Fiscus</i> (φίσκος)	128
5.2.5. <i>Aerarium</i> (τὸ ἱερώτατον ταμεῖον)	129
5.3. Lanetleme Formülasyonları ve Mezar Koruyucu Tanrılar	130
5.3.1. Kata/Hypokhthonioi veya Khtonioi Theoi	135
5.3.2. Epouranioi Theoi (Ἐπουράνιοι Θεοί)	142
5.3.3. Proimoi Theoi (Πρώιμοι Θεοί)	143
5.4. Ceza Birimleri ve Miktarları	144

ALTINCI BÖLÜM

MEZAR YAZITLARI IŞIĞINDA KENT TERİTORYUMU

6.1. Teritoryumdaki Mezar Yazıtları	146
6.1.1. Andriake	146
6.1.2. Asarcık (Karabel)	149
6.1.3. Belen Tepesi	149
6.1.4. Belören-Alakilise (Karkoba)	149
6.1.5. Bonda Tepesi (Yalakbaşı Mevki)	151
6.1.6. Gödeme	152
6.1.7. Güceymen Tepesi	152
6.1.8. Hoyran	153
6.1.9. Istlada	153
6.1.10. Mastaura	156
6.1.11. Muskar- Asarbelen	158
6.1.12. Sura	159
6.1.13. Tristomon-Teimiussa	160
6.1.14. Tragalassos	164
6.1.15. Turant Asarı	164
6.1.16. Tyberissos	164
6.2. <i>Sympoliteia</i> 'lar, <i>Isopoliteia</i> 'lar ve Sınır Sorunsalı	166
6.2.1. Ksanthos ve Myra arasındaki <i>Isopoliteia</i>	166
6.2.2. Tyberissos ve Teimiussa	168
6.2.3. Hoyran ve Myra arasında <i>sympoliteia</i> olma ihtimali	169
6.2.4. Antiphellos ve Myra arasında bir <i>sympoliteia</i> olma ihtimali	170
6.2.5. Myra ve Kyaneai arasında <i>sympoliteia</i>	171
 SONUÇ	172
CONCORDANS	182
KAYNAKÇA KISALTMALARI	188
KAYNAKÇA	190
LEVHALAR DİZİNİ	201
LEVHALAR	202
ÖZGEÇMİŞ	210

KISALTMALAR LİSTESİ

aş.	Aşağıda
bkz.	Bakınız
böl.	Bölüm
dn.	Dip not
İ.Ö.	İsa'dan önce
İ.S.	İsa'dan sonra
krş.	Karşılaştı
no.	Numara
ör.	Örnek
s.	Sayfa
Sn.	Sayın
yk.	Yukarıda
yy.	Yüzyıl

ÖZET

Bu tez çalışmasının temel amacı, Myra kenti ve egemenlik alanının sosyokültürel tarihini mezar yazıtları aracılığıyla değerlendirmektir. Bu çerçevede, hem Myra ve ona bağlı yerleşimlerde hem de kent dışında bulunmuş olmakla birlikte Myralı bireylerin anıldığı, Eski Yunanca ve Latince dillerinde yazılmış 215 civarındaki mezar yazıtı, onomastik, demografik ve prosopografik açılardan incelenmiştir. Tezin coğrafi kapsamını batıda Canusium (İtalya), doğuda ise Aspendos'a kadar uzanan kentler oluşturmaktadır. Myra'daki ve teritoryum'daki mezar yazıtları, daha önce farklı tez çalışmalarında diğer yazıt türleri ile ele alınmıştır fakat bu tez çalışması, kapsamlı ve tezin ana konusunu sadece mezar yazıtları ekseninde ele alan bir çalışma olmuştur.

Araştırmanın kapsamı, mezar yazıtlarında geçen şahıs adlarının yerel, Pers, Yunan, Latin kökenli, theophorik, mitolojik veya tarihsel içerikli adlar şeklinde sınıflandırılmasını; bireylerin aile ilişkilerinin ve toplumsal statülerinin mezar tipolojileriyle birlikte değerlendirilmesini içermektedir. Bu doğrultuda, kente dışarıdan yerleşmiş kişilerin geldikleri kentler ile şehir dışında ikamet eden Myralıların bulundukları yerleşimler; kentin ticari ve ekonomik bağlantıları, yazıtlar sayesinde oluşturulabilecek soy ağaçları üzerinden aile içi evlilikler (endogami), komşu kentlerle kurulan evlilik ilişkileri (epigami) ve farklı sosyal grupların evlilik yönelimleri analiz edilmiştir. Ayrıca, mezar yazıtlarındaki adı geçen tanrı ve tanrıçalar ve de lanetleme kısmında çağrılan tanrılardan yola çıkarak kentte tapınım gören kültler hakkında çıkarımlar yapılmıştır.

Mezar yazıtlarında yer alan bireylerin, eğer belirtilmişse, kentteki resmi görevleri, meslekleri ve dernek üyelikleri gibi toplumsal rollerine ilişkin bilgiler de değerlendirilmiştir. Gömü hakkı tanınan akrabalık bağları üzerinden, köleler ve beslemeler dâhil olmak üzere, ortalama hane halkı yapısı istatistiksel olarak analiz edilmiştir; kimin nereye gömüldüğüne ilişkin bildirimler ise mezar tipolojileriyle birlikte ele alınmıştır. Tez kapsamında ayrıca yazıtlarda geçen ceza mercileri, belirlenen ceza miktarları ve lanetleme formülleri gibi unsurlar da ayrı bir inceleme konusu olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Myra ve egemenlik sahası, Mezar yazıtları, Prosopografi, Onomastik, Ceza mercii ve lanetleme

SUMMARY

ONOMASTIC, DEMOGRAPHIC, PROSOPOGRAPHIC EVALUATION ON THE MYRIANS IN THE LIGHT OF FUNERARY INSCRIPTIONS (FROM THE 3RD CENTURY BC TO THE 6TH CENTURY AD)

The main purpose of this thesis is to evaluate the sociocultural history of the city of Myra and its sovereignty through funerary inscriptions. In this framework, around 215 funerary inscriptions, written in Ancient Greek and Latin, commemorating individuals from Myra, both in Myra and its settlements and outside the city, have been analyzed from onomastic, demographic and prosopographical perspectives. The geographical scope of the thesis is Canusium (Italy) in the west and Aspendos in the east, while the chronological boundaries are the period from the 3rd century BC to the 6th century AD. The grave inscriptions in Myra's tombs and teritorium have been studied together with other types of inscriptions in different thesis studies, but this thesis is a comprehensive study that deals with the main subject of the thesis only in the axis of grave inscriptions.

The scope of the research includes the categorization of personal names in grave inscriptions as local, Persian, Greek, Latin, theophoric, mythological or historical; and the evaluation of the family relations and social status of individuals together with grave typologies. In this direction, the cities of origin of the people who settled in the city from outside and the settlements of Myrans residing out of town; the commercial and economic connections of the city, the genealogical trees that can be created through the inscriptions, intra-family marriages (endogamy), marital relations with neighboring cities (epigamy) and the marital orientations of different social groups have been analyzed. In addition, inferences have been made about the cults worshipped in the city based on the gods and goddesses mentioned in the grave inscriptions and the gods invoked in the cursing section.

Information on the social roles of the individuals in the grave inscriptions, such as their official positions in the city, their professions, and their membership in associations, if indicated, have also been evaluated. The average household structure, including slaves and livestock, have been statistically analyzed on the basis of the kinship ties granted the right of burial, and the declarations of who was to be buried where have been discussed together with the grave typologies. The thesis has also been examined the penal authorities, the amount of punishment, and the formulas of cursing in the inscriptions.

Keywords: Myra and its sovereignty, Epitaphs, Prosopography, Onomastics, Penal authority and cursing.

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının amacı Lykia Birliği'nin üç oy hakkına sahip altı metropolis kentinden biri olan Myra ve egemenlik sahasının yanı sıra kent dışında da ele geçen yayımlı ve yayımsız mezar yazıtlarını, onomastik, demografik ve prosopografik açılardan incelemektir. Mezar yazıtları üzerinden ceza ve lanetleme formülasyonları, kentlerin sınır sorunsalları, akrabalık ve evlilik bağlarının, mezar yazıtlarından yola çıkarak tapınılan tanrıların, mezar yazıtlarında geçen meslek/görevi belirtilen kişilerin, mezar tiplerinin, mezar yazıtlarının çıktığı kent teritoryumundaki yerleşimlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi tez konusunu oluşturmaktadır. Myra ve teritoryumunda yayımlı ve yayımsız olarak belirlenen ve danışman hocam Sn. Doç. Dr. Burak Takmer önderliğinde ve Arş. Gör. Dr. Fatih Yılmaz, Arş. Gör. Dr. Erkan Kurul, Yüksek Lisans öğrencisi Selcen Köroğlu ile benim de üyesi olarak bulunduğum bir ekip tarafından “Epigraphica Myrica” projesi altında yayımlanacak bu yazıtlar tez çalışmasının en önemli unsurunu oluşturmaktadır.

İlk olarak bu tez çalışmasının konusunu öneren ve çalışmalar sırasında gerek çalışılan malzemeyi sunan gerekse de çalışmalarda desteğini, emeğini esirgemeyen, eleştirileri, tecrübesi ile çalışmamda bana yol gösteren ve tez öğrencisi olmaktan büyük bir şans, mutluluk ve onur duyduğum ve bu süreçte bana sonsuz bir sabır gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Burak Takmer'e en içten şekilde teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Myra kazılarının epigrafi ekibinin bir parçası olarak beni aralarında gören ve beraber çalışmaktan, bilgilerinden yararlanmaktan büyük bir mutluluk duyduğum ve yardımlarını benden esirgemeyen, çalışmalarına destek olan Arş. Gör. Dr. Fatih Yılmaz ve Arş. Gör. Dr. Erkan Kurul hocalarıma çok teşekkür ederim. Myra kazı başkanımız Sayın Nevzat Çevik hocama alan ve saha çalışmalarında bizlere izin verdiği ve kazı evinin kapılarını bize açarak epigrafik malzemeleri incelememize izin verdiği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu vesileyle kazı ekibindeki tüm arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak gerek lisans ve yüksek lisans ders döneminde gerekse de tez çalışmalarımın olduğu dönemde varlıklarına sonsuz şükran duyduğum, benden desteklerini hiç esirgemeyen, bana daima güvenen, inanan ve sorgusuz sualsiz arkamda duran ve durmaya devam eden canım ailem; canım annem Ayşen Ülker, canım babam Saydan Ülker, canım ve biricik kardeşim Süreyya Ülker'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Müjde ÜLKER

Antalya, 2025

GİRİŞ

Mezar yazıtları antik dünyanın dini, hukuki inançlarını, kültürlerini, aile bağlarını, bir ailedeki ortalama kişi sayısını, her aile bireyinin aynı mezara gömülüp gömülmediğini, bir ailede bir kişinin birden farklı mezarının olup olmadığını gösterir. Mezar yazıtları, kent bazında bir kültürün varlığının söz konusu olup olmadığını, bireysel olarak tapınım gören tanrıları, mezar yazıtlarından yola çıkarak her ailenin sahip olduğu evlatlıkları ve kölelerinin olup olmadığını, hatta bir kişinin mesleği ya da o toplum içindeki sahip olduğu unvanlar hakkında bilgi vermektedir. Tez çalışmasının içeriğini bu sorular ve konular oluşturur.

Tez çalışmasının temel sorusu, mezar yazıtlarında anılan kişiler üzerine onomastik bir incelemenin kentin demografik ve sosyokültürel yapısının anlaşılmasına ne derece katkı sunabileceğidir. Bu kapsamda tez çalışmasında Myra ve egemenlik sahasında bulunanların yanında kent dışında bulunan ve Myralıların anıldığı mezar yazıtlarında indekslenen isimler hakkında genel bir onomastik değerlendirme, yazıtlardan kentin sosyokültürel kimliği hakkında bilgi edinmek, yazıtların değerlendirilmesiyle ortaya çıkarılan soy ağaçlarının zümre/grup/aile içi evlilik (endogami), komşu kentlerin sakinleriyle evlilik (epigami), sosyal grupların evlilik yönelimleri hakkında bilgi edinmek, kentte ikamet eden yabancılar ayrıca Myra ve teritoryum dışında bulunan Myralıların ticaret ilişkileri ve sosyoekonomik yapı hakkında bilgi edinmek; yazıtlardan ortalama hane halkı sayısını saptamanın mümkünlüğü, meslek ve memuriyet verileri sayesinde prosopografik sonuçlara ulaşılabilmek, cezai düzenlemelerde anılan ceza mercilerinin siyasi ve dini art alanıyla uyumluluğu gibi konular incelenmeye alınmıştır. Tezdeki mezar yazıtları, İtalya Canusium'daki bir mezar yazıtına kadar coğrafi yayılım göstermektedir. Myra ve Teritoryumundaki mezar yazıtları tez çalışmasında altı ana başlık altında ele alınmıştır:

Birinci bölümde Myra ve Teritoryumundaki mezar yazıtlarında geçen şahıs isimleri üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır. Myra yazıtlarının onomastiği, epikhorik, theophorik, tarihsel ve mitolojik bağlamda genel olarak incelenmiştir. Erm- gibi başlayan bazı epikhorik isimlerin, Hitit ve Luvi dilinde “Arma” adındaki bir tanrı ismi bağlantılı olabileceği aynı zamanda bu kökün değişmiş şekli olarak Herm- kökü ile bir Yunan tanrısı olan “Hermes’ten” gelerek bir Yunan adı da olabileceği belirtilmiştir. Tanrı isimlerinden türeyen Artemis, Artemisia, Apollon, Apollonios, Dionysios, Poseidon, Eleuthera gibi isimlerin theophorik isim olarak adlandırıldığı, Likçe, Hitit ve Luvi kökenli isimlerin Ονεμυς, Τριενδασις, Τληπόλεμος, Μονινδενις vb. yerel isimlerin epikhorik isimler olarak adlandırıldığı, Πτολεμαῖς, Ἀλέξανδρος, Λυσίμαχος, Ἀτταλος gibi isimlerin tarihsel isimler olarak adlandırıldığı, Ἰάσων gibi isimlerin ve tanrı ismi olarak da bilinen Artemis, Apollon, Apollonios, Dionysios, Poseidon

gibi isimlerin aynı zamanda mitolojik isimler kategorisinde olduğu belirtilmiştir. Colvin'in çıkardığı istatistiğe göre Hellenistik dönem ve Geç Hellenistik dönemde Likçe ve yunanca isimlerin kullanımı verilmiştir.

İkinci bölümde Myra ve teritoryumunun prosopografik değerlendirmesi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda kent teritoryumundaki mezar yazıtlarında akrabalık ilişkilerine bakılmıştır ve ailelerin soy ağacı çıkarılmıştır, bir ailedeki genel olarak hane ve kişi sayısı, soy ağacında en fazla kaçınıcı kuşağa kadar gidildiği incelenmiştir. Bu bölümün diğer alt başlığında mezar yazıtlarında evlilik bağları incelenmiştir ve bu evliliklerde endogami, eksogami ya da epigami gibi evlilik türleri, vatandaşlık alma ile yapılan evliliklerin ilişkisi, eşlerin ikinci evlilikleri hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Üçüncü bölümde kent teritoryumunun sosyal yapısı üzerine inceleme yapılmıştır. Kent içindeki Lykia Birliğinde bulunan önde gelen vatandaşlar ve elitler belirtilmiştir. Daha sonra kent elitleri bölümünde özellikle iki kaya mezarı üzerinde durulmuştur ve iki ailenin, kent eliti olduğunu kanıtlayan bir dini ritüel, kurban kesme töreninde, kurban etinin “sağ omuz” kısmından alınan payın onların kent içerisindeki statüsü için önemine değinilmiştir. Ayrıca “kentlin yıllık kurban töreni” olduğu belirtilen bir ifade ile kentte Zeus kültü olup olmadığı ele alınmıştır. Üçüncü bölümün devamında mezar yazıtlarında ender görülen meslek ya da görevleri verilen kişiler ve Myra’da nadir görülen, mezarı yapan taş ustalarının adının mezarda bulunması gibi konular incelenmiştir. Myra ve teritoryumu dışında yaşayan yabancı kişiler ve bunların geldikleri kentler, birden fazla vatandaşlık alanlar ve bu kişilerin evlilik bağlantıları incelenmiştir. Dışarıda yaşayan Myralılar olduğu gibi Myra’da ikamet eden yabancıların geldikleri kentler hakkında bilgi verilmiştir. Mezarlara gömülmeye izin verilen evlatlıklar, beslemeler, köleler ve azatlılardan bahsedilmiştir ve bunlara bağlı olarak üvey baba, üvey evlatlar hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde mezar yapıları kaya mezarları ve lahit mezarlar olarak incelenmiş, lahit ya da mezarı oluşturan bölümler hakkında bilgi verilmiştir. Mezar yazıtlarının tarihlendirmesinde mezar formlarının katkısı ve *Aurelius, Ulpus, Tib. Claudius* gibi Roma vatandaşlarının isim formülasyonunda *nomen gentilicum*’u oluşturan isimlerin mezar yazıtı tarihlemesinde önemi hakkında bilgi verilmiştir.

Beşinci bölüm tezin en geniş içeriğini kapsayan bölüm olarak Myra ve teritoryumundaki mezar yazıtlarında bulunan ve mezar yazıtlarının ana iskeletlerinden birini oluşturan ceza/lanetleme formülasyonları ele alınmıştır. Ceza formülasyonunda sıkça rastlanan συγχωρέω, συγχωρήσω ἐνγράφως, χρηματισμῶ συγχωρήσω, ἀπογραφῆς, κατὰ διαθήκην, ἐνγράφως, κατὰ νόμους, προβουλευσιμον, ἐπιτρέψω, ὑπόχρος, ἀγχιστεία, βιάζω, ἀνῳῖσαι, κατὰ ἀδίκημα, ἀπὸ

καταδίκη, καθάπερ ἐγ δίκη, ἐνκλήματι, πρόστιμον, ἐγδικήσας, κατηγορέω, λήψεται, τυμωρυχία, Τυμβωρυχίας ἔνκλημα gibi kavramların açıklaması ve yazıtlar üzerinden örneklendirmeleri yapılmıştır. Ayrıca Lykia bölgesindeki kentlerde mezar yazıtlarında önemli bir ifade *miñti*'nin işlevi hakkında süregelen bazı tartışma ve farklı görüşlerden bahsedilmiştir. Yine bölümde ceza mercileri olarak Tanrılar, kent dışındaki tapınaklar ve kent kurumları ve bunların alt başlıkları incelenmiştir. Beşinci bölümün bir diğer alt başlığı lanetleme formülasyonlarıdır ve bu lanetleme formülasyonlarında lanetleme için çağrılan tanrılara yer verilmiştir. Bölümün son alt başlığını ise mezar yazıtlarında kullanılan ceza birimleri ve miktarları hakkında genel bilgi verilmiştir.

Altıncı bölümde Myra'daki ve Myra teritoryumundaki ayrıca kent teritoryumunda olmayan fakat Myra ile bağlantısı olan yerleşim yerleri hakkında bilgi verilmiş ve bu bölümde de mezar yazıtı örnekleri sunulmuştur. Bu bölümün diğer alt başlığında ise teritoryum etrafındaki farklı kentlerin Myra kenti ile sympoliteia ve isopoliteia ayrıca sınır sorunsalları hakkında bilgi verilmiştir.

Tez çalışmanın ilk aşaması, yazıtların derlenmesi ve indekslenmesi olmuştur. Tez çalışmaları boyunca Sn. Prof. Dr. Nevzat Çevik'in başkanlığında yapılan kazılarda, kazının epigrafisti Danışman hocam Sn. Doç. Dr. Burak Takmer'in önderliğinde, kazı evinde bulunarak alan ve saha çalışmalarında yazıtların estampajlarının alınması, RTI çalışmalarına ve kazı ofisinde yazıtların okunarak, değerlendirilmesi tez çalışmasının en önemli kısımlarından birini oluşturmuştur. Çalışmanın devamında tez'in her bölümünün oluşturulmasında ve yazıtların tarihsel, siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan tüm yönleriyle yorumlanabilmesi için epigrafik, arkeolojik ve nümizmatik verilerle birlikte antik ve modern kaynaklar derlenerek ve bunlar sınıflandırılarak içerdikleri bilgiler indekslenmiştir. Çalışmanın üçüncü aşaması ise konuya ilişkin modern literatürün taranması ve tasnif edilmesi olmuştur. Bu aşamaların sonunda elde edilecek bilgilerin değerlendirilmesi, yorumlanması ve bunların kaleme alınması çalışmanın son aşamasını oluşturmuştur. Tez çalışması boyunca literatür taraması yapılarak, antik ve modern kaynaklardan ve corpus çalışmalarından yararlanılmıştır.

Bu tez kapsamında eski Yunanca ve Latince mezar yazıtlarının testamentum numaralandırmaları yapılmıştır. Yayımlı yazıtlar T (testamentum no) şeklinde ifade edilirken, yayımsız mezar yazıtları Y şeklinde gösterilmiştir. Myra ve Teritoryumundaki yayımsız yazıtların hepsi Myra kentinin epigrafisti danışman hocam Sn. Doç. Dr. Burak Takmer önderliğinde kazının epigrafi ekibindeki Arş. Gör. Dr. Fatih Yılmaz, Arş. Gör. Dr. Erkan Kurul, Yüksek lisans öğrencisi Müjde Ülker, Yüksek Lisans öğrencisi Selcen Köroğlu tarafından

“Epigraphica Myrica” projesi altında estampajları alınarak okumaları yapılmıştır ayrıca RTI okumaları yapıp düzenlenerek yayıma hazırlanmıştır.

Yukarıda dile getirilen sorulara yanıt bulunabilmesi ve konuların açıklığa çıkarılması için 1000 yıllık zaman dilimine yayılan bir süreçte kentin demografik, prosopografik ve sosyokültürel tarihinin daha iyi anlaşılması açısından bilim dünyasına özgün ve önemli bilgiler sunma potansiyeli taşımanın yanı sıra interdisipliner bir çalışmanın da zemini oluşturabilmesi için bu tez çalışması hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ONOMASTİK

1.1. Genel Değerlendirme

Lykia Bölgesi, daha önceden yapılmış olan ve günümüzde hala devam eden epigrafik araştırmalar bağlamında onomastik çalışmalar için zengin bir malzemeye sahiptir. Tüm Lykia genelinde olduğu gibi Myra'daki mezar yazıtları onomastik olarak incelendiğinde Yunanca ve epikhorik (Likçe) isim çok fazla bulunmaktadır. Yunanca isimler ise theophorik isimler(tanrı isimlerinden türetilmiş şahıs isimleri), tarih sahnesinden bilinen tarihsel isimler, mitolojide ya da bölgenin süregelen tarihinde yer alan mitolojik ve tarihi kahraman adları, epikhorik isimler (yerel – Anadolu isimleri) olarak alt başlıklara ayrılabilir.

Lykia genelinde onomastiğe bakıldığında Arkaik ve Klasik dönem itibari ile dynastlardan oluşan yerel yöneticiler tarafından yönetilmişlerdir ve bu durum isim kullanıma etki etmiştir. Schuler'e göre Dynastlar, doğu ve batı etkilerini benimseyebilmiştir, Geç Arkaik ve Klasik döneminde ise Ahamenis İmparatorluğu'nun onomastik üzerinde çok da yaygın olmayan bir etkisi görülmüştür. Lykia bölgesinde kullanılan isimlerin çok büyük bir çoğunluğunda olduğu gibi Myra ve Teritoryumunda da isimlerin çoğunluğunu epikhorik ve Yunanca kökenli isimler oluşturmaktadır. Myralılar, diğer Lykia kentlerine benzer şekilde kendi kent ve aile yapısı içerisinde etkili olan tanrı ve tanrıçalarını, inançlarını isimlerine yansıtmışlardır. Lykia'da üç oy kullanma hakkına sahip altı metropoliten biri olan Myra ve Lykia bölgesi için çok büyük öneme sahip olan, antik dönemde uluslararası deniz ticaretinin önemi açısından kente ve bölgeye çok fazla etkisi olan Myra kentinin liman mahallesi olan Andriake limanı, Myra'nın antik dünyaya açılan kapısı olarak kültür alışverişi ile kentin onomastiği üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca kentin sahip olduğu coğrafya, Lykia bölgesinin Helenleşmeden önce kullandığı dil olan Likçe, Dynastlar dönemi ve Perslerin işgali, Helenleşme ile gelen Yunanca, Roma egemenlik sahasına girdikten sonra Roma vatandaşlarının sahip olduğu *nomen gentilicum* isimlerinin Lykia ve Myralılara verilen vatandaşlıkla beraber kendi sahip oldukları Likçe ve Yunanca kökenli isimlere eklenmesi kent onomastiği üzerinde etkili olmuştur.

Yunanca isimlere genel olarak bakıldığında Lykia'nın ve Myra'nın coğrafi konumu stratejik açıdan önemliydi, Asia Minor üzerinde Yunan ve Makedon kültürü daha etkisini göstermemişken Lykialılar ve dolayısıyla Myralılar, görece kentleşmişlerdi, polis örgütlenme biçimi henüz söz konusu olmasa da belli bir yönetim sistemi içerisindeydiler. Yunan etkisine girdiklerinde bu duruma ayak uydurabilecek nitelikteydiler. Zira İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarında

Pers idaresi tarafından Hekatomnidlerin egemenliğine verilince, hem polis örgütlenme biçiminin hem de Yunan akkültürasyonunun bölgede yayılımı huz kazanmıştı¹. Homeros'un İlyada'sında Lykialı kahramanlar olarak karşımıza çıkan Sarpedon ve Glaukos, ayrıca Apollon, Artemis, Leto, Athena, Poseidon gibi Yunan tanrı ve tanrıçalarının, Lykia'nın kentlerinde ve Myra'da tapınım ve inanç sisteminin olması, Lykia bölgesinin Yunan kültürü içinde varlığını işaret eden en önemli unsurlardan biridir ve Yunan kültürünün etkisi kentin onomastiğinde kendisini göstermiştir.

Likçe ya da epikhorik olarak bilinen bazı isimler, Yunan etkisi ile harmanlanarak özdeşleşmiştir. Buna örnek olarak Erm- ile başlayan isimlerin Anadolu'da var olan Hitit ve Luvi tanrılarında Ay tanrısı Arma'dan gelme olabileceği Yunanca'daki Herm- sözcüğüyle bağdaşması gösterilebilir. Yani Lykia'da Yunan kültüründen önceki inanılan tanrılar Yunan kültürü geldikten sonra Lykia'daki Yunan isimlerinin köklerini oluşturmaktadır. Örnek bir isim olarak Ermandeimis, Ermapias, Hermias/Ermias, Ermakotas, Ermakartadis, Ermadonemis gibi Erm- köklü isimler verilebilir. Bunun dışında Yunan tanrıları içinde bilinen Hermes ismi ile bağlantılı olarak da Hermes, Hermaios, Hermagoras, Hermaphilos isimlerin Yunanca kökünden olabileceği aynı zamanda bir tanrı isminden geldiği için Theophorik isim grubu içinde kabul edilmiştir². Ἀγαθημερίς, Ἀνθοῦσα, Βερενίκη, Εὐτυχίων, Ζωσίμη, Λέων gibi Myra kentinde karşılan Yunanca kelimeler mevcuttur. Lykia bölgesinde yoğun biçimde yaşanan Helenleşme süreci, bölgenin onomastiğine de açık şekilde yansımıştır. Yerel dini uygulamalar ve ölü gömme gelenekleri büyük ölçüde korunmaya devam ederken, yerel ve Yunan kökenli şahıs adları zamanla birbirleri ile etkileşime girerek kaynaşmışlardır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise hem yerli hem de Helenistik isimlerin birlikte kullanımı bölgede varlığını sürdürmüştür³.

Theophorik isim olarak adların yaklaşık dörtte biri, bir tanrı isminden kökünü almaktadır. Bu oran, theophorik adların Helenistik dünyadaki yaygınlığıyla uyumlu olsa da Lykia'da Attika'ya kıyasla daha yüksektir⁴. Bu durum, özellikle Lykia'da yerli adlandırma geleneklerinin Theophorik adlara olan eğilimi yansıttığını düşündürmektedir. Ayrıca Colvin'e göre theophorik adlar üç düzeyde tanrı adı içerebilir: doğrudan tanrı adı taşıyan adlar (nadir), tanrı isminin sıfat veya bileşik ad olarak yer aldığı adlar (ör. Apollônios, Apollodôros), tanrı kökünden türetilen adlar (ör. Diogenês). Helenistik ve Roma dönemlerinde Lykia'nın en

¹ Colvin, 2004: 45-46.

² Schuler, 2010a: 552.

³ Schuler, 2010a: 559.

⁴ Colvin, 2004: 58.

belirgin tanrısı Apollon'dur⁵. Yunan dünyasında da yaygın olan bu tanrıdan türetilen adlar, Lykia'da da benzer şekilde yaygın biçimde kullanılmıştır. Ancak daha detaylı incelendiğinde, özellikle Apollonios ve Apollonides adlarının Lykia genelinde çok sayıda örnekle belgelenmiş olduğu görülmektedir. Artemis adının türevleri, Myra'da Ἀρτέμας, Ἀρτέμης, Ἀρτέμων, Ἀρτεμίδωρος ve yine kendi hali ile Artemis şeklinde görülmüştür. Lykia bağlamında, bu tür adlarda yerel tanrıların etkisi ile Yunan mitolojik ve edebi geleneklerinin yansımaları özellikle dikkat çekicidir.

Mitolojik- kahraman isimleri ve tarihsel isimler olarak bakıldığında Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde Yunan mitolojisinin onomastik alandaki yansımaları, Lykia'daki yerel geleneklerle iç içe geçtiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu gelenekler, dönemin insanları tarafından o denli önemsenmişti ki orijinal anlamlarından zamanla uzaklaşmış olsa bile İmparatorluk dönemine dek yaşamaya devam etmişlerdir⁶. Bunun etkisinde Myra kentinde mitolojik isim ve kahraman isimleri görülmüştür. Ἀπολλώνιος, Διονύσιος gibi tanrısal kökten gelen ve Yunan mitolojisi içinde yer alan isimler, Μίδας gibi tarihten bilinen kral ve mitolojik isimler; Πτολεμαῖς, Κλεοπάτρα, Ἀλέξανδρος, Λυσίμαχος, Ἄτταλος, Ἀριστοτέλης, Πλάτων şeklindeki tarihsel isimler örnek gösterilebilir.

Epikhorik İsimler olarak onomastiğe bakıldığında Lykia, Likçe ile Yunanca arasında yoğun dilsel etkileşimin yaşandığı bir bölgeydi. Bu nedenle yerli kişisel adlar, bir dilden diğerine aktarılırken farklı biçimlerde uyarlanmıştı böylece Hem Likçe hem de Yunanca olarak yorumlanabilen bu örtüşen isimler ortaya çıkmıştır⁷. Likçe, Klasik Lykia bölgesinde konuşulan dildir ve kökeni Hitit ve Luvî kaynaklarda “Lukka” olarak geçen bölgeye dayanır. Yazılı belgeler MÖ 5. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamış, esasen MÖ 4. yüzyıla ait mezar yazıtlarıyla belgelenmiştir ve en önemli iki anıtı, bilingual (çift dilli) Ksanthos Steli (Likçe- Milce/Milyan⁸ ve Yunanca metinler içerir) ve Letoon Üç Dilli Stelidir (Likçe, Yunanca ve Aramice), bu yazıtlar, hem yerel yönetici ve tanrılara dair bilgiler sunar hem de Likçe'nin yapısı ve kullanımına ışık tutmuştur ve Yunanca kaynaklarda da Likçe özel adlara sıkça rastlanılmıştır⁹. Lykia isimleri bölgede ve Myra kentinde Helenleşme etkisi ile azalmaya başlamıştır fakat bitmemiştir. Lykia'da Likçe isimler erken yüzyıllarda halen varlığını korurken, sonraki dönemlerde azalmaya gitmiştir ve Colvin'in çıkardığı istatistiğe göre Helenistik dönemde Batı

⁵ Schuler, 2010a: 556.

⁶ Schuler, 2010a: 558.

⁷ Réveilhac, 2024: 77.

⁸ Likçe 'ye yakın bir dil ve Likçe B olarak bilinmektedir.

⁹ Adiego, 2020: 43.

Lykia'da yüzde 84 Yunanca, yüzde 13 Likçe isimler mevcutken, Orta Lykia'da yüzde 51 Yunanca, yüzde 46 oranında Likçe isimler mevcuttur. Geç Helenistik döneme gelindiğinde ise Batı Lykia'da yüzde 77 Yunanca, yüzde 19 Likçe isimler mevcutken, Orta Lykia'da ise yüzde 77 Yunanca, yüzde 23 Likçe isimler mevcuttur¹⁰.

Epikhorik isim kategorisine alınan Likçe ve Anadolu kökenli isimler, Myra ve teritoryumunda Yunanca isimlere göre az olsa da sayıları dikkate değerdir. Anadolu'daki ve çevre kentlerdeki farklı yerel dillerden etkilenmiştir. Myra ve teritoryumunda en fazla kaydedilen Epikhorik isim Ἀρσασίς (Arsasis) olmuştur. Ερμακοτάς, Ερμαπίας gibi Erm- ve Herm- kökleri bulunan isimler kaydedilmiştir. Lykia onomastiğindeki yoğunluğunun arkasında sadece Yunan etkisi değil, aynı zamanda yerel coğrafi ve dini unsurların ve diğer kentlerin yerel dillerinin de etkili olduğu bu isimlerin muhtemelen hem yerel hem Yunan anlam ifade edebilecek melez yapıda olduğu düşünülmektedir¹¹. Réveilhac 'a göre örneğin Myra'da karşılaştığımız Τληπόλεμος ismi için yalnızca Yunan etkisiyle açıklanması yetersiz kalır; ismin olası Likçe etimolojik unsurlarla bağlantısı dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, Τλη° kökünün, Lykia'nın önemli kentlerinden Tlos (Likçe Tlaw- ya da etnik biçimiyle Tlah-) ile bağlantılı olduğu öne sürülmüştür ve aynı Τλη°/Τλα° kökü, komşu bölgelerde belgelenmiş olan Τληπίας ve Τλαμοας adlarında da karşımıza çıkmaktadır. Yine Réveilhac 'a göre Τληπίας, Yunanca'da Τληπόλεμος'un hipokoristik (küçültme) biçimi olarak değerlendirilebilirse de bileşik isimlerde bu tür küçültmeler nadir görülür. Bu nedenle, bu ismin Arma- piya- (Arma onu verdi) gibi tanrısal bileşiklerle ilişkili olabileceği ve Τληπίας'ın "Tlos (tanrısı onu) verdi" biçiminde anlaşılabileceği önerilmektedir¹².

¹⁰ Colvin, 2004: 52.

¹¹ Réveilhac, 2024: 86.

¹² Réveilhac, 2024: 87.

İKİNCİ BÖLÜM

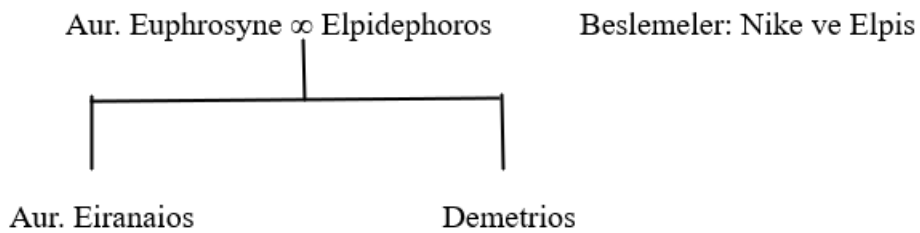
PROSOPOGRAFI

2.1. Mezar Yazıtları Işığında Prosopografi

2.1.1. Akrabalık Bağları

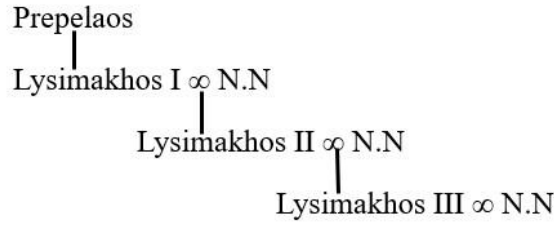
Mezar yazıtlarında akraba ilişkileri mezara defnedilmeye izin verilen kişiler temelinde incelenebilir. Çekirdek aile dışında bazen aileye dışarıdan eklenen kayınpeder ve kayınvalide de dahil edilir. Myra mezar yazıtlarında akrabalık, erkeğin aile tarafından dördüncü bazen beşinci kuşağa kadar inebilmektedir. Bazen sadece baba ismi ya da eş ismi ile yazıt bitmektedir. Mezar yazıtlarında çocuk isimleri tek tek belirtildiği gibi, bazen çocuklar ismen anılmadan sadece τὰ τέκνα şeklinde genel bir ifadeyle de geçebilir. Aşağıda tez kapsamındaki mezar yazıtlarında tespit edilebilen akrabalık bağlarına değinilmekte ve ortaya çıkan soy ağaçları verilmektedir.

T14 (Alakent Kilisesi): Mezarı¹³ yaptıran Aurelia Euphrosyne'nin hanımı olduğu hane halkı dört kişilik bir çekirdek aile ile Nike ve Elpis isimli iki beslemeden oluşur. Hem mezar sahibi olan evin hanımı hem de oğullarından Eirenaios, Aurelius *nomen gentilicum*'unu taşıırken; kocası Elpidephoros ve diğer oğlu Demetrios için *nomen gentilicum* yazılmamıştır. Ailenin babası Elpidephoros ve diğer oğul Demetrios M.S.212'den önce vefat etmiş olabilir. Mezar yazıtının ceza formülasyonunu da içeren alt kısmı okunamamaktadır. Buna göre ailenin soy ağacı şu şekilde oluşmaktadır:

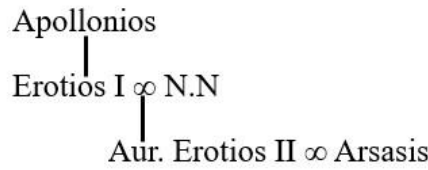

¹³ Öztürk ve Schuler, 2018: 203-204, no.2; SEG 68 1330; SEG 67 1224: τὴν σωματοθήκην κατέστησεν | Αὐρηλία Εὐφροσύνη ἑαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρί μου Ἐλπιδηφόρῳ καὶ τῷ υἱῷ μου | Αὐρηλίῳ Εἰρηναίῳ καὶ τῷ υἱῷ μου | Δημητρίῳ καὶ τοῖς θρεπταρίοις μου Νείκη, Ἐλπίδι· ἕτερον δὲ | μηδένα βληθῆναι εἰ . . . κτλ. (Aurelia Euphrosyne bu lahti kendim, eşi Elpidephoros, oğullarım Aurelius Eirenaios ve Demetrius ve beslemelerim Nike ile Elpis için yaptırdım. Başka hiç kimse gömülmeye izinli değildir. Şayet vd.).

T15 (Alakent Kilisesi):¹⁴ Yazıtta, mezar sahibi Lysimakhos'un üst soyu dört kuşak kadar geriye verilmekte, bunun dışında başka bir akrabalık ilişkisine değinilmemektedir.

T19 (Andriake): Yazıt¹⁵, mezar sahibi Aurelius Erotios'un¹⁶ üst soyunu dedesine kadar verir. Mezarda kendisi ve eşi Arsasis dışında başka birinin defin hakkından bahsedilmediği için bu çiftin çocuk sahibi olup olmadıkları hususunda kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Aurelius *nomen gentilicum*'unu üçüncü kuşak olarak sadece kendisi almıştır. Eşi Arsasis Aurelia *nomen gentilicum*'unu almamıştır. Bu veriler ışığında Arsasis'in M.S. 212'den önce rahmetli olduğu ve yazıtın *Constitutio Antoniniana*'dan hemen birkaç yıl sonraya tarihlenebileceği düşünülebilir. Buna göre ailenin soyağacı şöyledir:

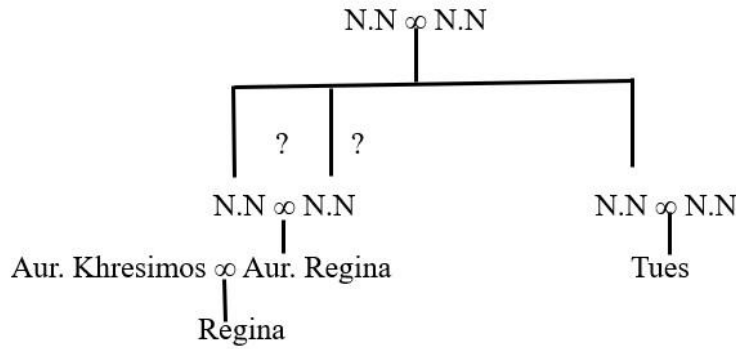
T20 (Andriake):¹⁷ Çekirdek ailenin söz konusu olduğu yazıtta Aurelia Regina mezarı kendisi, kocası Aurelius Khresimos, kızı Regina, kuzeni Tues için, ayrıca ismen anılmayan diğer çocukları, torunları ve beslemeleri E[piph]anisnos ve [--]lia için yaptırmıştır. Yazıt için ayrıca bkz. aş. s. 39-39 ve 67-67.

¹⁴ Öztürk ve Schuler, 2018:204 no. 3; SEG 68 1318; SEG 67 1220: Λυσιμάχου τρις τοῦ Πρεπελάου. (Prepelaos oğlu Lysimakhos oğlu Lysimakhos oğlu Lysimakhos'un (mezarı)).

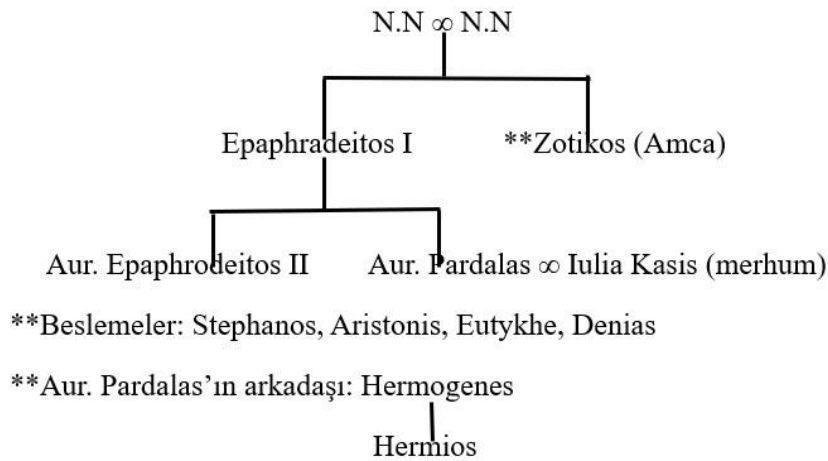
¹⁵ Davies, 1895: 112, no. 27; LBW 323, no. 1315: τὸ μνημεῖον κατέστησεν Αὐρήλιος Ἐρότιος δις Ἀπολλωνίου Μυρεὺς ἑαυτῇ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Ἀρσάσι. (Bu mezarı Apollonios oğlu Erotios oğlu Aurelius Erotios kendisi ve eşi Arsasis için yaptırdı).

¹⁶ LBW 323, no. 1315 str. 2-3 için verilen Αὐρήλιος Σοῦ[ρ]ος ὁ[ις] Ἀπολλωνίου okuma ve tamamlama önerisi yanlıştır.

¹⁷ Davies 1895, 112-113 no. 28; SEG 65 1471.

T22 (Andriake):¹⁸ Epaphradeitos oğlu Aur. Pardalas mezarı önceden gömülmüş olan eşi Iulia Kasias, erkek kardeşi Aurelius Epaphrodeitos, babası/amcası? Zotikos ve dört beslemesi için yaptırmıştır. Ayrıca mezara gömülme hakkını arkadaşı Hermogenes oğlu Myralı Hermaios'a da vermiştir.

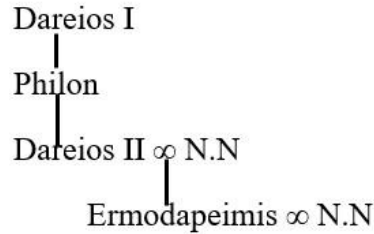

T23 (Andriake):¹⁹ Ermodapeimis ailenin dördüncü kuşak temsilcisidir. Yazıtta kendi ismi ve baba, dede, büyük baba ismi geçmektedir. Yazıtın orta kısımlarına doğru okunamamış

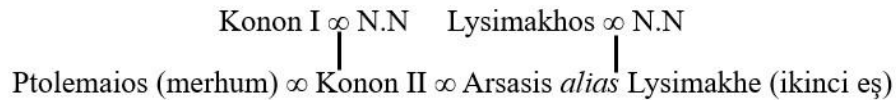
¹⁸ Weißhäupl, 1899: 101-102; BE, 1902: 1014.

¹⁹ CIG 4303; LBW 1283 Franz 1847: 128 no. 37; Schweyer, 2002:220 no. 1: vac. Τὸν τάφον κατεσκεύασε | Ερῳδαεὶς Φίλωνος [τ]οῦ Δα[ρ]εῖου [τοῦ] Φιλων[ος] τοῦ Δαρείου κατὰ διαθήκην [τὴν] | τῷ Ερῳδαεῖμιος [καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τ]οῦ Δα[ρ]εῖου, [αὐτῷ] | καὶ γυναικὶ αὐτοῦ [καὶ τοῖς τέκ]κνοις αὐτῶν κτλ. [καὶ]πάτρα κτλ. | [φίλ]ωνος καὶ κτλ. | [τῇ] τροφῇ ἡ[μ]ῶν καὶ Ἐ[πι]κτίσ[ει] καὶ | τέκ[ν]οις Ἀλεξάνδρο[υ] κτλ. [ἐτέρω] | δ[ὲ] ο[ὗ]δεὶν [ἐξέ]σται κτλ.] (Dareios'un oğlu Philon'un oğlu Dareios'un oğlu Ermodapemis mezarı, Dareios tarafından Ermodapemis'e bırakılan vasiyet hükümlerine göre inşa etti. Bu mezar, kendisi ve onun eşi için onların çocukları için..... ve Epiktesis için..... ve Aleksandros'un çocukları için Başka hiç kimseye izin yoktur).

olan çok fazla satır olduğu için Ermodapeimis 'in kendi eşinin ismi okunamamıştır. Çocukları ve torunlarının isimleri zaten yazılmamış olmalıdır. Çocukların bir süt annesi olduğu biliniyor fakat ismi okunamamıştır. Bunun dışında mezara gömülme hakkı Epiktesis ve Aleksandros'un çocuklarına da verilmiştir. Fakat bu kişiler kimdir ve aile ile bağlantıları bilinmemektedir.

T26 Andriake'den Myralı Konon'un ve ailesinin mezarı²⁰, Konon oğlu Myralı Konon mezarı kendisi için, eşi Demetrios kızı Myralı Ptolemais için yaptırmıştır. Daha sonra yazıt ceza formülasyonu ile devam eder ve mezar para cezasının, *kitharaphoros* biriminden *gerousia*'ya oldukça yüksek olan 20.000 miktarında ödenmesini beyan eder. Yazıt normalde ceza formülasyonu ile bitecekken muhtemelen sonradan bir yazı eklenmiştir. Bu kısımda Konon, "Lysimakhos kızı Arsasis adı ile de bilinen eşim Myralı Lysimakhe'ye gömülme izni verdim" demiştir. Konon'un ilk eşi olan Ptolemais büyük ihtimalle vefat etmiştir ve evlilik bu şekilde sona ermiştir. Daha sonra ise Konon ikinci kez evlenmiş ve ikinci eşi olan Lysimakhe'ye gömülme izni vermiş, bunu da mezarın sonuna eklettirmiştir.

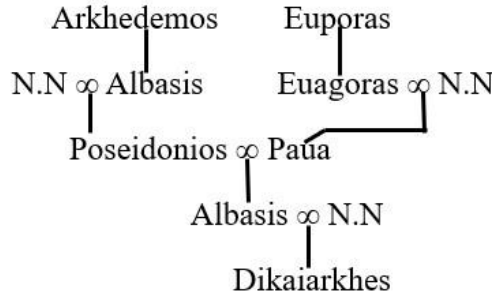

T28 Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Rahip Albasis ve ailesinin mezarı²¹; Rahip Albasis, baba ve anne tarafından dördüncü kuşaktır. Hem anne hem de baba tarafından soy

²⁰ Öztürk ve Öztürk, 2020: 385-391: Τὸ μνημῖον κατεσκευάσεν Κόνων δῖς, Μυρεύς, | ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ | Πτολεμαίῳ (sic!) Δημητρίου, | Μυρίσση· ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἰεῖσθαι τεθῆναι μετὰ τὴν | μεταλλαγὴν ἡμῶν, ἢ ὀφείλῃσει τῇ γερουσίᾳ κίθ(αρ)φόρους) μυ(ρι)άδας β´. | Συγχωρῶ δὲ ταφῆναι | καὶ Ἀρσασί τῇ καὶ Λυσιμάχῃ | Λυσιμάχου, Μυρίσση, | τῇ γυναικὶ μου. (Bu mezarı Myralı II. Konon kendisine ve karısı Demetrios kızı Myralı Ptolemais'e yaptırdı. Ölümümüzden sonra, başka birinin gömülmesine izin verilmeyecektir. Aksi takdirde (buna yeltenen kişi), İhtiyarlar Meclisi'ne 20.000 kitharaphoroi borçlu kalacaktır. Karım, Lysimakhe diye de anılan Lysimakhos kızı Myralı Arsasis'e de gömülme izni veriyorum).

²¹ Corsten, 2008: 99-100; Schwyer, 2002: 259, no.72; SEG 58 1605: Ἀλβασίς Ποσειδωνίου τοῦ Ἀλβασίος τοῦ Ἀρχεδήμου, τὰ δὲ ἀπὸ μητρὸς | Παύας τῆς Εὐαγόρου τοῦ Εὐπόρου, ἱερεὺς πρὸ πόλεως διὰ βίου τῶν Πρώμων

ağacı verilmiştir. Kendisinden sonra ise sadece oğlunun ismi verilmiştir. Proimos tanrılarının (Proimoi theoi için bkz. aş. böl. 5.3.3) ömür boyu rahipliğini yapmıştır, lanetleme formülünde ise bu tanrılar çağrılmıştır. Kendisi mezarın üst bölümüne gömülmeyi, oğlu Dikaiarkhos 'un ve annesinin genellikle köle ve azatlıların gömüldüğü bilinen *hyposorion*'a gömülmesini beyan etmiştir.

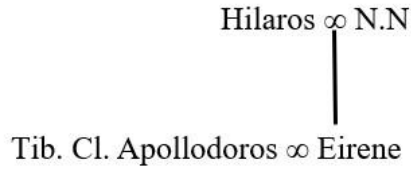

T43 Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Tib. Cl. Apollodoros ve eşi Eirene'nin Mezarı²²; Yazıt Aziz Nikolaos kilisesinde kapaksız bir lahit olarak sergilenmektedir. Soy ağacı eşinin babasına kadar gitmektedir. Apollodoros'un baba ismi yazılmamıştır. İsminin önünde Tiberius Claudius olmasından dolayı ismi verilmeyen babasının ve soy ağacının Lykia'nın Claudius zamanında eyalet olmasından (İ.S.43) sonra İmparator Claudius'un Lykia için uygulamaya koyduğu bilinçli Roma vatandaşlığı verilme politikası sırasında almış olabilir²³.

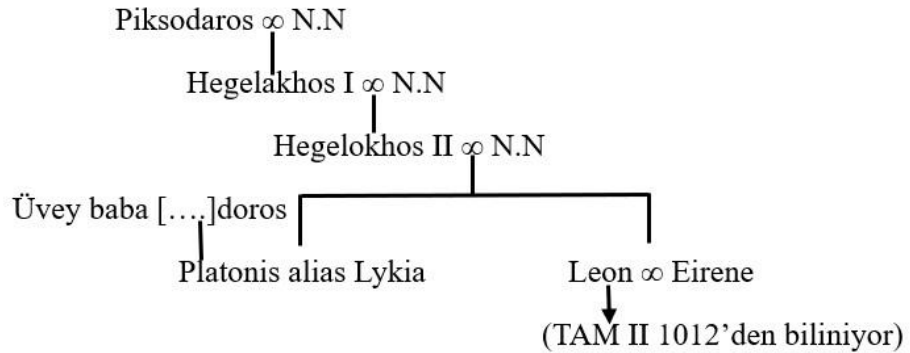
Θεῶν | τὸν τάφον ἑαυτῶι, τὸ δὲ ὑποσόριον Δικα[ι]άρχῳι τῶι υἱῶι αὐτοῦ καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ | ἕτερον δὲ μηθένα μηθεὶς θαψάτω μητὲ ἐν τῶι τ[άφ]ῳι μητὲ ἐν τῶι ὑποσορίῳι | ἐκτὸς τούτων· ν ἂν δὲ τίς τινα ἕτερον θάψῃ ἢ ἀ[δ]ικήσῃ τι τὸν τάφον ἢ τῶν περὶ | τὸν τάφον τι ἢ τὴν ἐπιγραφὴν, ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς, ὧν ἦν ἱερεὺς [π]ρὸ πόλεως | Ἀλβασίς, καὶ ὀφειλέτω ὁ το[ύ]των τ[ι] πο[ι]ήσας τοῖς θεοῖς τούτοις κατὰ ἀδίκημα | δραχμὰς τρισχιλίας καὶ ἐξέστω τῶι βουλομένῳ ἐγδικάζεσθαι ἐπὶ τῶι ἡμί[σ]ε[ι]. (Arkhedemos oğlu Albasis oğlu Poseidon'un oğlu; anne tarafından soyu, Euporos oğlu Euagoras kızı Paua'nın oğlu; proimos tanrılarının hayat boyu kentli rahibi Albasis kendisine ait bu mezarı, hyposorion'u ise oğlu Dikaiarkhos ve annesi için yaptırdı). Bunlardan başka hiç kimse herhangi birini ne mezara ne de hyposorion'a gömsün. Eğer birisi başka bir kimseyi gömerse veya mezara yahut mezarın çevresindeki herhangi bir şeye ya da yazıtına herhangi bir suç işlerse Albasis'in de rahibi olduğu tanrılara karşı günahkâr olsun, bunlardan birini yapan kişi 3.000 drakhmai borçlu olsun ve ihbarda bulunan kişi yarısı üzerinde talep hakkına sahip olsun).

²² SEG 68 1327: Τιβερίου Κλαυδίου Ἀπολλοδώρου | καὶ Εἰρήνης τῆς Ἰλάρου τῆς γυναικὸς | αὐτοῦ ἄλλῃ δὲ μηδενὶ ἐξέστω θάψαι | ἢ ὀφειλήσει τῷ δήμῳ π , α. (Tiberius Claudius Apollodoros ile Hilaros kızı olan onun eşi Eirene'nin (mezarıdır), başka hiç kimseye gömülme izni yoktur aksi takdirde demos'a 1.000 denarii ödeyecek).

²³ Öztürk, 2011: 58.

T45 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Platonis adı ile bilinen Lykia'nın yaptırdığı mezar²⁴; Pi[ksodar?]os oğlu Hegelokhos oğlu Hegelokhos kızı Myra ve Kyaneai vatandaşı Platonis adı ile de bilinen Lykia, Antiokhos oğlu üvey babası [...]doros için mezarı yaptırmıştır. Yazıtın alt kısmı okunamamıştır. Hegelokhos'un Lykia'nın başka kentleri ile bağlantısı bulunmaktadır. Hegelokhos kızı Platonis olarak da bilinen Lykia hem Myra hem de Kyaneai vatandaşıdır. Platonis, Kyaneai'da doğmuş olup sonu -δωρος ile biten bir Myralı tarafından evlat edinilip Myra vatandaşı olmuş olabilir, Hegelokhos oğlu Leon, Olympos'ta yaşamış ve vefat etmiştir²⁵. Lykia'nın ve babası Hegelakhos'un aile üyelerini Olympos'tan²⁶ başka bir yazıttan bilinmektedir.

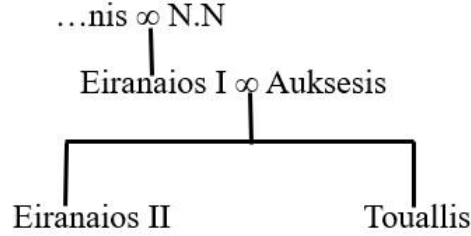

²⁴ Corsten, 2024: 270 no.3 [Τοῦτο τὸ] ἀγγίον κατέστησεν Λυκία | [ἡ καὶ Πλ.]ατῶνις Ἡγελόχου β' τοῦ Πι[ξωδαρ?]ου Μύρισσα καὶ Κυανείτις | [- - - -]δῶρω Ἀντιόχου πατροθέτωκτλ. (Pi[ksodar]osn oğlu Hegelokhos oğlu Hegelokhos'un kızı hem Myra hem de Kyaneai vatandaşı olan Platonis olarak da bilinen Lykia, Antiokhos'un oğlu üvey babası [- - - -]doros için [bu] mezarı yaptırdı). Hegelakhos ismi için bkz. TAM II 1012.

²⁵ Corsten, 2024: 269-271.

²⁶ TAM II 1012: Λέων Ἡγελόχου β' Κυαν[ν](είτης) ἑαυτῷ καὶ γυναικὶ Εἰρήνῃ καὶ τέκνοις καὶ οἷς ἂν αὐτὸς ἐν|γράφως ἐπιτρέψω· ἐτέρῳ δὲ οὐδενὶ ἐ|ξέσται ἐνκηδεῦσαι τινα, | ἢ ὁ ἐνκηδεύσας ἐκτείσσει Ὀλυμ|πηνῶν τῇ πόλει * φ'. (Hegelokhos'un oğlu Hegelokhos'un oğlu Kyaneailı Leon, mezarı eşi Eirene için çocukları için ve yazılı olarak izin verdiği kişiler için mezarı yaptırmıştır. Başka hiç kimsenin birini gömmesine izin yoktur, gömen kişi Olymposluların şehrine 500 denarii ödesin).

T47 Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Eirenaïos'un aile mezarı²⁷; . . .nis'in oğlu Myralı Eiranaïos, onun eşi Auksexis, oğulları Eiranaïos ve Touallis'in gömüleceği mezarı yaptırmıştır.

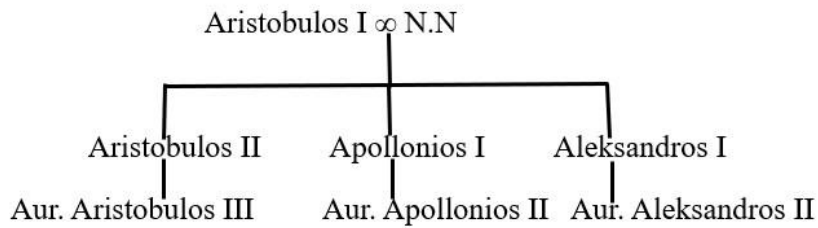
T54 Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Aur. Aristobulos ve onun iki kardeşi ve ailelerinin mezarı²⁸; Aristobulos ve kardeşi Apollonios baba tarafından 2. kuşaktır. Onların da çocukları Aristobulos ve Apollonios'tur. Baba, dede ve büyük baba isimleri yazılmıştır. "Μυρεῖς Ἰο[υ]δαῖοι" ifadesinden Yahudi bir aile olduğunu anlıyoruz. Yazıt, Myra'daki Yahudi ailelerin varlığını gösteren az sayıdaki epigrafik kanıtlardan biridir. Myra'da hatta Lykia'da Yahudiler için buluntu azdır. Myra'nın liman mahallesi Andriake'de kazı başkanı Sn. Prof. Dr. Nevzat Çevik ve ekibi bir sinagog yapısı ve menorah kabartmalı bir levha ortaya çıkarmıştır. Bu levhalardan birinde "Ἰσραήλ ἀμήν" şeklinde ifade geçmektedir²⁹. Bu sinagog Anadolu'nun

²⁷ SEG 1322: [Τὸ μνημεῖον κατέστησεν Εἰρηναῖος | [- - - - -]ινις Μυ(ρεύς) ν, εἰς ὃ κηδευθήσε[ται αὐτός] τε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Αὐξήσις | [καὶ οἱ υἱοὶ] αὐτῶν Εἰρηναῖος καὶ Τουα[λλίς? πρεσβ]ύτερος· ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξέ[στω κηδε]ῦσαι ἢ ἐκτεῖσαι Μυρέων τῷ | [δῆμῳ □.'], τῆς προσανγγελίας οὔσης | [παντὶ β]ουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει. (...nis? oğlu Myra vatandaşı Eirenaïos hem onun eşi Auksexis hem de onların çocukları Eirenaïos ve presbiter olan Touallis'in gömüleceği mezarı yaptırdı. Başka hiç kimsenin gömülmesine izin yoktur, aksi takdirde Myralıların demos'una 500 denarii ödeyecektir. Para toplandıktan sonra ihbar edenin (paranın) yarısı üzerinde talep hakkı vardır).

²⁸ SEG 68 1331: Τὸ μνημεῖον κατέστησαν Αὐρή[λι]οι Ἀριστόβουλος | τρεῖς καὶ Ἀλέ[ξ]ανδρος δις κα[ὶ] Ἀπολλώνιος δις οἱ | Ἀριστοβούλου Μυρεῖς Ἰο[υ]δαῖοι ἑαυτοῖς καὶ | γυναιξὶν καὶ τέκνοις vacat. (Myralı Yahudiler Aristobulos'un oğulları, Aristobulos oğlu Aristobulos oğlu Aristobulos ve Apollonios oğlu Apollonios'un kendileri, eşleri ve çocukları için mezarı yaptırmışlardır).

²⁹ Çevik vd., 2010: 169-181: Yazıt I (SEG 60 1541): Εὐχὴ Μακεδονίου Ῥωμα[νο]ῦ καὶ τῆς αὐ[το]ῦ γαμετῆς | Πρόκλης καὶ Ῥωμανοῦ [καὶ] Θεοδότης τῶν αὐτῶν γονῶν. Εὐλογία καὶ ἰρή[ν]η παντὶ τῷ Ἰσραήλ ἀμήν. (Rhomanus oğlu Makedonios ve eşi Prokle ile onların ebeveynleri olan Rhomanus ve Theodote'nin adağı. Rahmet ve barış tüm İsrail (Halkı'nın üzerinde olsun!) Amen! Şalom); Yazıt II (Çevik et al. 2010, 177; SEG 60, 1542): εὐχὴ Θεοδοσίου | κὲ Ιουσουα υἱὸν Σαμουῆλ τοῦ μακα(ρίου) περὶ ΑΜΠΡΑ|ΣΙ τὸν Ἑλίκονος κὲ | τῶν αὐ[το]ῦ πεδίων|έρηνῃ ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. (Falanca oğlu(?) Samuel'in oğulları Theodosios ve Iusua'nın ... Helikonos'un ve onların çocuklarının adağı. Barış tüm İsrail (halkının üzerine olsun!)

güney sahillerinde belgelenen ilk Musevi tapınağıdır ve bu yönüyle Andriake'nin kozmopolit ticaret yerleşiminin varlığını kanıtlar niteliktedir. Sinagog ayrıca Myra'nın Hristiyanlığın merkezi olduğu İ.S. 5. ve 6. yy.'da Yahudi cemaatinin varlığını da göstermektedir³⁰. "Ἰσραήλ" ifadesi de Akdeniz'deki kazılarda ilk kez Andriake'den ele geçirilmiştir. Daha öncesinde ilk olarak Lykanoia/Ikonion'da ortaya çıkmıştır³¹. Aziz Nikolaos kilisesi kazılarında 1997 yılında bulunan ve İ.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmekle birlikte henüz yayımlanmamış olan bir mezar yazıtı Myra'da yaşayan Yahudi bir ailenin varlığına işaret eder³². Andriake'de 2009 yılında ortaya çıkarılan Sinagog yapısı, Aziz Nikolaos kazılarında bulunan mezar yazıtı ile birlikte Myra ve teritoryumunda Yahudi varlığını belgeleyen önemli verilerdir.

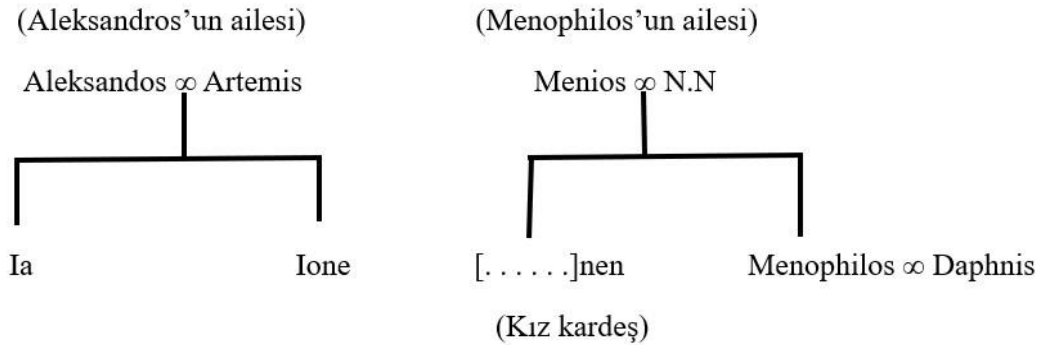
T59 Bonda Tepesi'nden Myralı Aleksandros ve Pataralı Menophilos'un aile mezarı³³; Myralı Mnureidas phylesinden? Aleksandros ve Pataralı Menios oğlu Menophilos, mezarı Aleksandros'un eşi Artemis, ondan olan çocukları Ia ve Ione için, Menophilos'un eşi Daphnis soyundan olanlar, adı belli olmayan Menophilos'un kız kardeşi [.]νην için mezarı yaptırmışlardır. Menophilos'un kız kardeşi gibi ismi ve kim olduğu belli olmayan başka bir akrabası da mezara gömülme hakkına sahiptir. Yazıtın bulunduğu yer olan Bonda tepesi için bkz. aş. böl. 6.1.5.

³⁰ Çevik ve Bulut, 2022: 53.

³¹ CIG 9270: ὁ θ(εὸς) <ς τ>ὼν φ<υλ>ῶν τοῦ Ἰσραήλ. ἐνθα κεῖντε ὁστέα | τοῦ σώφρονος Παύλου | διακόνου. ἐνορκιζόμε[ε]θ[α] | τὸν παντ[ο]κράτο<ρ>α θ(εὸν) ΠΑ| — —.

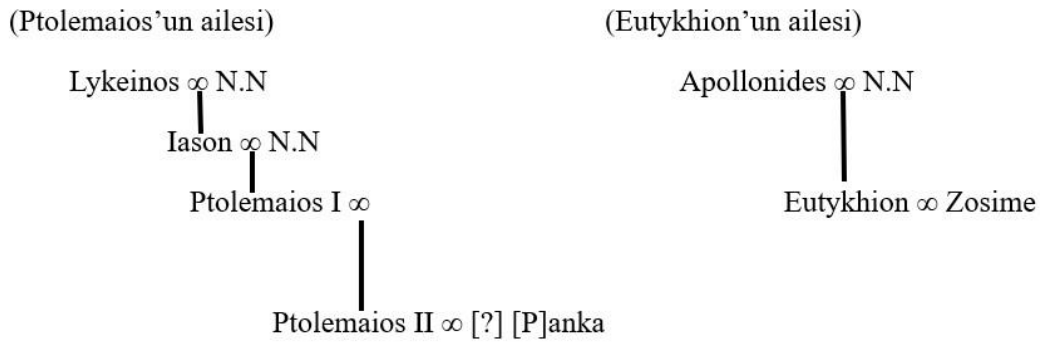
³² Çevik vd., 2010: 169-181.

³³ SEG 62 1442; Wörle, 2012: 447- 448, no.72: Ἀλέξανδρος Μυρεὺς Μνυρείδας καὶ Μηνόφιλος Μηνίου Παταρ[ε]ν[ς] | τὸ μνημεῖον κατεσκεύασαν ἐπὶ τῇ ταφῇ τῆς Ἀλεξάνδρου γυναῖκα Ἀρτέμειν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς τέκνα Ιαν καὶ Ιο|νην καὶ Μηνόφιλον καὶ γυναῖκα αὐτοῦ Δαφνίδα καὶ τὴν ἐγ Μηνόφλου καὶ [Δαφ]νίδος γενεὰν καὶ [.]ΠΗΝ | καὶ [. . .] Μηνόφλου [.] καὶ ἀδελφὴν | Μηνόφλου [.]νην, [ἄλλω] δὲ οὐδενὶ | ἐξέστω ταφῇ ἢ ἐκτεῖσει τῇ | τοῦ φύσκου ταμείῳ x πεντακόσια. (Bu mezarı, Myralı (Mureidas? phylesinden?) Aleksandros ve Menios oğlu Pataralı Menophilos, Aleksandros'un eşi Artemis ve ondan olan çocukları Ia ve Ione, Menophilos ve onun eşi Daphnis, Menophilos ve Daphnis soyundan olanlar ve [. . . pen ve Menphilos'un [. . .] ve Menephilos'un kız kardeşi [. . .]nen'in gömülmesi şartıyla yaptırdı. Başka hiç kimseye gömülme izni yoktur; aksi halde, (ölü gömen kişi) fiscus'a 500 denarii ceza ödeyecek).

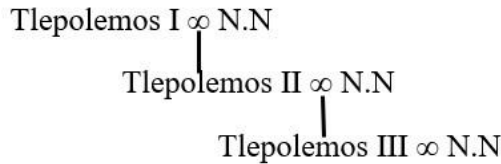

T62 Myralı Ptolemaios ve Kyaneailı Eutykhion'un ortak aile mezarı³⁴; Yazıt iki bloktan oluşmaktadır, Myralı Ptolemaios Iason ve Kyaneailı Eutykhion'un birbiri ile ilişkisi belli değildir. Myralı Ptolemaios'un baba ismi, dede ismi, eşi Daphnis ve oğulları Ptolemaios'un isimleri verilirken, Kyaneailı Eutykhion'un baba ismi, eşinin ismi Zosime'nin adı verilmiştir. Yazıtta Arkhedemis adı geçmektedir bu kişinin, mezarı yaptıranlar ile bağlantısı belli değildir ve bu kişinin de kızı mezara gömülme hakkına sahiptir. Bunun dışında *hyposorion*'a her iki ailenin köleleri ve azatlıları gömülecektir. Beslemelerinin ismi ise yukarıda aile fertlerinin adı sayılırken geçmiştir. Beslemeleri, köleleri ve azatlıları mezar hiyerarşisine göre gömülme kısımlarını ayırmışlardır. Ailelerden biri olan Ptolemaios Myralı olmasına rağmen mezar para cezası Kyaneai *gerousia*'sına 1.000 *denarii* olarak ödenecektir.

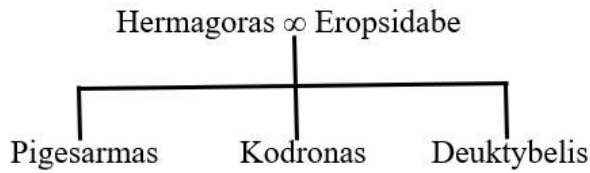
³⁴ Petersen ve Von Luschán, 1889: 24, no.29: (1) τὸν τάφον κατεσκευάσαντο Πτολεμαῖος Ἰάσονος τοῦ Λυκεῖνου Μυρᾶς καὶ Εὐτυχίων Ἀπολλωνίδου Κυανείτης ἐπιτῶ ἐν[κ]ηδευθῆναι, [ὦ]ς καὶ ἡ γυναῖκα Πτολεμαίου Δαφνίδα καὶ τέκνα αὐτῶν | καὶ γυναῖκα Πτολεμαίου [τοῦ(?)] | υἱοῦ αὐτοῦ [Π]ανκα.... [καὶ] μαῖαν [αὐτῆς] καὶ (2) εἰς αὐτὴν Ἀρχεδήμιδος καὶ θρεπτῶ Ζωσίμου καὶ γυναῖκα Εὐτυχίωνος Ζωσίμην [καὶ] τέκνα αὐτῶν καὶ ἔοντα θρεπτῶν τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν ἐν[κ]ηδεύσωσι | ἐξέστω μηδένα ἐν[κ]ηδευθῆναι, ἐξουσία ἐχόντων ... ἡμῶν ἐφ' ὅσον [μ]ὲν [ζή] [σωμ] ἐν ἀμφοτέρω[ρ]ο[ι] καὶ ἐπὶ [ἄλλω] συνηγορεῖν, ἐνὶ δὲ μο[ι] [νο]μερῶς μὴ ἐξέστω. [ἄλλ] [λ]ω δὲ οὐδενὶ ἐξέστα[ι] ἐν[κ]ηδεύσαι τινα ἢ ὀφειλή[σ]ει Κυανειτῶν τῇ γερουσίᾳ | (δηνάρια) , ὧν ὁ ἐλένξας λ[ή]μψεται τὸ τρίτον· ἐν δὲ τῷ ὑποσώριω ἐν[κ]ηδευθήσονται | οἱ ἄλλοι ἀπελεύθεροι καὶ οἱ ἡμῶν. (Bu mezarı Lykeinos oğlu Iason'un oğlu Myralı Ptolemaios ve Kyaneailı Apollonidos oğlu Eutykhion gömülmek üzere yaptırdı, Ptolemaios'un karısı Daphnis ve onların çocukları ve onun oğlu Ptolemaios'un karısı[?], [P]ανκα.... ve [maian] Arkhedemis'in (oğlu veya kızı) –eanis ve besleme Zosimos için; ve Eutykhion'un karısı Zosime ve onların çocukları ve beslemesi ve onların çocuklarını gömecekler. Başka kimseye defin izni yoktur başka kimse izinli değildir, her ikimiz yaşadığımız sürece sahip olma yetkisi bizlerindir (?) daha başkasına izin verme (yetkisi yoktur), bir kişiye bile, aksi halde Kyaneai *gerousia*'sına 1.000 *denarii* ödeyecek. İhbar eden (bu paranın) üçte birini alacak. Hyposorion'a da bizlerin bütün azatlıları ve köleleri gömülecek).

T63 Hoyran'dan Myralı Tlepolemos'un mezarı³⁵: Aile, üç kuşak aynı ismi taşımıştır. Bu kısa yazıtta sadece Tlepolemos'un baba ve dedesinin ismi yazılmıştır. İsim incelemesi için bkz. 1. Bu isim Reveilhac'a göre daha çok önemli ailelerin soy kütüğünde yer alır³⁶.

T64 Istlada'dan Hermagoras'un oğulları Pigesarmas, Kodronas ve Deuktybelis'in mezarı³⁷; Bir aile mezarıdır. Üç kardeşin babaları, anneleri, kendileri ve çocukları için yaptırdığı mezarıdır. Tüm ailenin isimleri epikhoriktir.

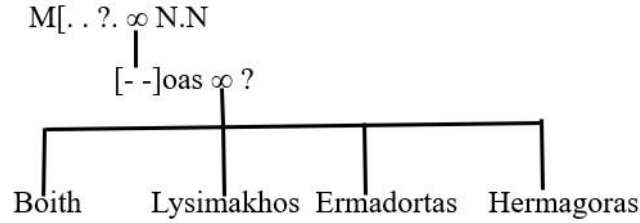

³⁵ Benndorf vd.,1884: 31 no.8: Τληπολέμου τοῦ Τληπολέμου | τοῦ Τληπολέμου Μυρέως. (Tlepolemos oğlu Tlepolemos oğlu Myralı Tlepolemos'un mezarı).

³⁶ Réveilhac, 2024: 87.

³⁷ Schweyer, 2002:249 no. 55; Schuler 2006: 400-401 no. 2; SEG 56 1731: vacat Τὸν τάφον ἐπέστησαν Πιγесαρμας καὶ Κοδρωνας vacat | vacat καὶ Δευκυτβελις οἱ Ἑρμαγόρου ἑαυτοῖς καὶ τῷ πατρὶ Ἑρμαγόραι | vacat καὶ τῇ μητρὶ Εροψιδαβῆ [κ]αὶ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις· ἄλλω δὲ μηθε|νι ἐξέστω θάψαι μηθένα· εἰ δὲ μή, ἁμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς χθονίοις. (Hermagoras'ın oğulları Pigesarmas, Kodronas ve Deuktubelis, kendileri, babaları Hermagoras ve anneleri Eropsidabè ve çocukları için mezarı inşa ettiler; kimsenin oraya kimseyi gömmesine izin verilmesin, aksi halde, (o kişi) yeraltı tanrıları önünde suçlu olsun).

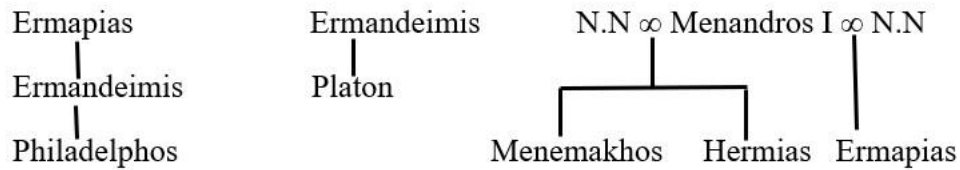
T65 Istlada'dan [- -]oas ve diğerlerinin mezarı³⁸; mezarı yaptıran kişi ve eşinin adı yazıtta okunamamıştır. Fakat mezar sahibinin 4 oğlu olduğu bunlardan biri hariç diğer oğullarının adı okunabilmiştir. Oğulları; Boith..., Lysimakhos, Ermadortas, Hermagoras.

T66 Istlada'dan Philadelphos, Platon, Menemakhos ve Hermias'ın ortak aile mezarı³⁹; Yazıtta baba isimlerinin ayrı ayrı yazılması burada üç ayrı ailenin mezara gömülme hakkına sahip olduğunu gösterir. Yazıtta iki tane Ermandeimis var fakat bu kişiler farklı kişilerdir. Çünkü Ermandeimis I'in babası Ermapias iken, Ermandeimis II'nin baba ismi verilmemiştir. Bu durum iki Ermandeimis'i birbirinden ayırmak için böyle yazılmış olmalıdır. Sadece kardeş olarak Menandros'un oğulları Menemakhos ve Ermias bulunmaktadır hatta Menemakhos dördüncü satırda "kardeşim" şeklinde beyan ettiği Ermapias'ın ismini vermiştir. Ermapias büyük ihtimalle Menandros'un oğulları olan Menemakhos ve Hermias'ın farklı annelerden baba bir kardeşidir. Menandros iki evlilik yapmış olmalıdır. Mezarı yaptıranların baba isimleri ve kendi isimleri hariç eşlerinin ve çocuklarının isimleri yazılmamıştır. Yazıtta ayrıca Monindenis isminde bir kadın bulunmaktadır, çocukları hariç kendisinin bu mezara gömülmesine izin verilmiştir. Bu kadının mezar yaptıranlar ile bağlantısı açık değildir.

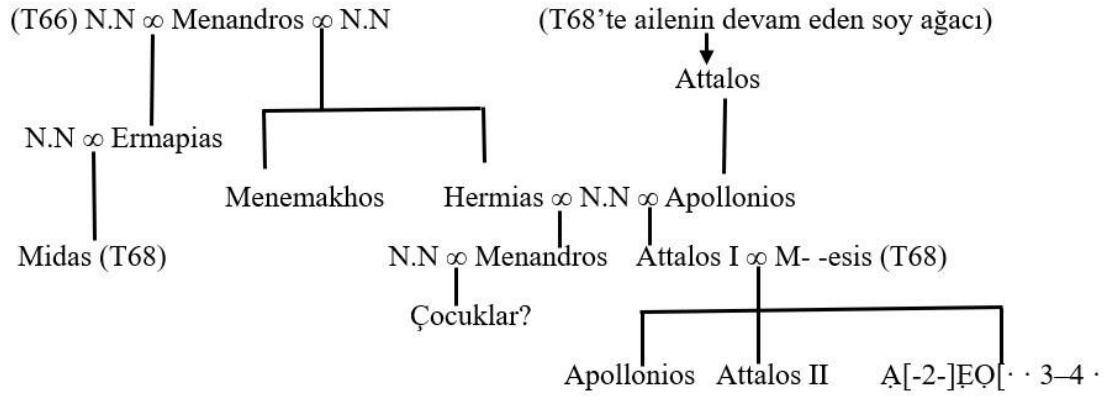
³⁸ Schuler, 2006: 414 no. 10; Schweyer, 2002: 250, no. 58; SEG 56 1732: [· · 4-5 · ·]oas M[· · ? · ·] | ἐαντῶ καὶ τῇ γυναικί [i καὶ τοῖς] | τέκνοις ἐαυτοῦ Βοιθ[· · ? · ·] [καὶ] | Λυσιμάχῳ καὶ Ερμαδορτῶας | Ἑρμαγόρῳ (M[· · ? · ·]'ın oğlu oas kendisi, eşi ve onun çocukları Boith..., Lysimakhos ve Ermadortas, Hermagoras için (mezarı yaptırdı).

³⁹ Schweyer 2002: 248 no. 53; Schuler 2006: 418-420 no. 15; SEG 56 1733: Τὸν τάφον κατεσκευάσαγτο [Φ]ιλ[α]δέλφος Ε[ρ]μανδεῖμιος | τοῦ Ερμαπίου καὶ Πλ[άτω]ν Ερμανδεῖμιος καὶ Μεγέμαχος καὶ Ἑρμίας οἱ Μεν[άν]δρου ἐαυτ[ο]ῖς καὶ τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν πάντων καὶ [ταῖς] γυναιξίν καὶ τοῖς τέκνοις κα[ὶ] τῶ ἀδελφῶ τοῦ Μ[ε]νε[μ]άχου Ερμαπία καὶ Μονινδενί μόνῃ· ἄλλῳ δὲ μηδενὶ ἐξέστω ταφῆναι· ἐὰν [v] δέ τις θάψῃ [τινά, ὀφειλέτω] Ἰστλαδέων τῷ δήμῳ κιθαρηφόρους τρισευχίας τῆς π[ρ]ῆξε[ως] οὔσης παντὶ τῷ [β]ουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει [ι] | vacat καὶ? ἀμαρτωλὸς ἔστ[ω] θεοῖς χθονίοις· vacat | vacat Μονινδεν[ι] κεχαρίσμεθα ἐνταφῆναι ἐκτὸς τῶν τέκνων α(ὐ)τῆς. (Bu mezarı, Ermapias oğlu Ermandeimis oğlu Philadelphos ve Ermandeimis oğlu Platon ve Menandros'un oğulları Menemakhos ve Hermias kendileri ve hepsinin anne-babaları ve eşleri ve çocukları ve Menemakhos'un kardeşi Ermapias ve yalnızca Monindenis için yaptırtılar; başka da hiç kimseye gömülme izni yoktur. Eğer birisi birini gömerse Istlada demos'una 3.000 kitharaphoroi borçlu olsun, (ihbarda bulunup) talep edene (paranın) yarısı (verilecek) ve yer altı tanrıları nezdinde günahkâr olsun. Monindenis'e çocukları hariç olmak üzere gömülme izni verdik).

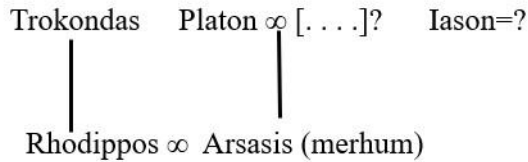
T68 Istlada'dan Μένανδρος⁴⁰ (**T66**) isimli kişi yine Istlada'dan başka bir yazıtta geçen (66) Μένανδρος ve Ἑρμίας ile aynı kişiler olabilir ya da bağlantıları olabilir çünkü Her iki lahitte Helenistik döneme aittir ve birbirleri ile bağlantılı olmalı mümkündür. Hermias ise T66'da Menandros I'in oğludur, Hermias'ın oğlu ise Menandros II olmalıdır. Attalos 'ın oğlu Apollonios oğlu Attalos I ve Hermios oğlu Menandros büyük ihtimalle üvey kardeşler. Menandros II ile Attalos I'in babası Apollonios I farklıdır, Menandros II'nin annesi (adı belli değil) Apollonios adında bir adamla başka bir evlilik daha yapmıştır ve bu evlilikten Attalos I doğmuştur. Hermapias ile Menandros I'in erkek kardeşi olup olmadığı belli değildir (Çünkü LGPN'de T66'daki Hermias ile T68'deki Hermias için farklı id numarası verilmiştir) ama onun oğlu Midas'a da bu mezara gömülme hakkı verilmiştir. Attalos II'nin eşi Nennis'in kızı M—esis'tir ve çocukları ise Apollonios II ve A— is'tir. Şayet T66'daki Menandros ile bu yazıttaki Menandros'un bağlantısı varsa aynı sülaleye ait iki mezar yazıtı olacaktır. Üvey kardeş, çocuklar ve T66'daki kişiler geniş bir aile profili oluşturmuştur.

⁴⁰ Schuler, 2006: 431-432 no.22; Schweyer, 2002: 248-249, no.54; SEG 56 1735: Τὸν τὰ[φ]ον [κ]α[τ]εσκευά[σ]ατο Μένανδρος | Ἑρμίου ἐαυτῷ καὶ γυναικὶ καὶ τέκνοις | καὶ Μίδᾳ Ε[ρμ]απίου καὶ τῷ ἀδελφῷ μου | Ἀττάλῳ [Ἀπο]λλωνίου τοῦ Ἀττάλου | καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Μα[· · 3-4 · ·]τεσι Νηνιοῦ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ Ἀ[πολ]λωνίῳ Ἀττάλου | τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ Ἀτ[ά]λῳ [β' τοῦ] Ἀπολλωνίου | καὶ Ἀ[-2-]Ε[φ]· · 3-4 · ·]Ι Ἀτάλου [τ]οῦ Ἀπολλωνίου | {τοῦ Ἀπολλωνίου} καὶ οἷς ἂν ἐγὼ χρηματισμῶ | συν[χωρ]ήσω· ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα θάψῃ, | [ὁ]φειλέτ[ω] Ἰ[σ]τ[λ]αδέων τῷ δήμῳ κ[α]θαρ[η]φόρου[ς] ἰδραχμᾶς ,α ν τῆς πράξεως οὔσης [ἐ]πὶ [τῷ ἡ]μίσει χω[ρ]ὶς ἀπογρα[φῆς] [· · ? · ·] (Mezar, Hermias'ın oğlu Menandros, kendisi, karısı ve çocukları için, Ermapias'ın oğlu Midas, Attalos'un torunu Apollonios'un oğlu kardeşim Attalos, Attalos'un torunu karısı M—esis ve çocukları Apollonios, Attalos'un oğlu, Apollonios'un torunu ve Attalos'un oğlu a - - is, Apollonios'un torunu ve izin verdiğim kişiler için inşa edilmiştir. Şayet kim bu hükümlere karşı birini gömürse, Istladalıların demos'una 1.000 kitharaphoroi borçludur; ihbar edenin bu miktarın yarısı (ödül) üzerinde yazılı olarak talep hakkı vardır); krş. (T66) Schweyer, 2002:248 no. 53; Schuler 2006, 418-420 no. 15; SEG 56, 1733.

**(Menandros ve Attalos I üvey kardeş)

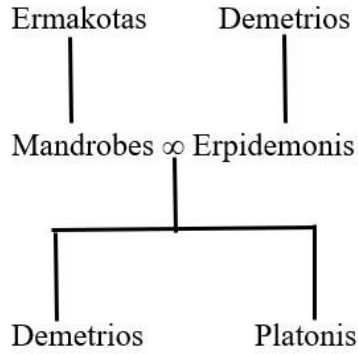
T69 Istlada'dan Trokondas oğlu Rhodippos'un aile mezarı⁴¹; Rhodippos mezarı kendisi, önceden gömülmüş olan eşi Platon kızı Arsasis için, çocukları ve çocuklarının çocukları için yaptırmıştır. Yazıtta kayınvalidesinin ismi maalesef korunmamıştır, bu ismin doğal yolla ya da bilerek silinip silinmediği belli değildir. Eşi kendisinden önce gömülmüştür. "Daha önce gömülmüştür" ifadesi için de bir kişinin ölümden gömülmesine kadar birkaç gün içinde mezar yapımı çok mümkün gözükmemektedir, yakılıp külleri belki daha sonra bu yapılan mezara gömülüyor olabilir⁴². Belki de başka bir yere gömülüp daha sonra mezar yapıldığı zaman naaşı aile mezarına taşınmış olabilir.

⁴¹ Schuler 2006, 405-406 no. 5; SEG 56 1736: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Ῥόδιππος Τροκο|νδου ἐατῶ καὶ τέκνοις αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐκ τῶν τέκνων | τέκνοις, εἰς ὃν κεκήδευκε καὶ τὴν γε|νομένην γυναῖκα αὐτοῦ Ἀρσασιῖ Πλάτωνος. Συ|γχώρησεν δὲ ταφῆναι [[. . . μιφ]] Ἰάσωνος τῇ πέν|θερᾷ α[ὐτοῦ]. ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέστω [ταφῆναι, ἐὰν] μὴ | τινὶ χρημ<α>τισμῶ συνχωρήσῃ. ἐ[ὰν δὲ τις πα]|ρα ταῦτα θάψῃ, ὀφειλέτω Μυρέων τῶ δῆμῳ [. . . τῆς πράξεως] οὐσης | παντὶ τῶ βουλευμέν[ω ἐπὶ τ]ῶ ἡμίσε[ι. ἐν δὲ τῶ] | ὑποσορίῳ ταφῆσονται οἱ τε [δ]οῦλοι ἢ μ[ῶ]ν καὶ ἀπ[ε]λεύθεροι. (Bu mezarı Trokondas oğlu Rhodippos kendisi, çocukları ve çocuklarının çocukları için yaptırdı, onun karısı olan Platon kızı Arsasis'i ise buraya defnetmiş bulunmaktadır. Onun kayınvalidesi Iason kızı [. . . .]'e de gömülme izni verdi. Eğer ben birisine izin vermediğim sürece, başka hiç kimsenin gömülmesine izin verilmemelidir. Şayet biri bunun yanına birini defnederse, Myra demos'una filanca miktar (denarii/drakhmai) borçlu olsun, ihbar edene (paranın) yarısı (ödül olsun). Kölelerimiz ve azat edilmişlerimiz hyposorion'a gömülecek).

⁴² Schuler 2006: 405-406 no. 5.

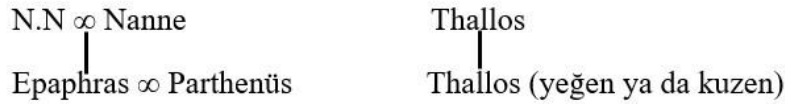
T72 Istlada'dan Myralı Mandrobes ve ailesinin mezarı⁴³; Ermakotas oğlu Myralı Mandrobes'in karısı Erpidemonis için çocukları Demetrios ve Platonis için ve onların çocukları için yaptırmıştır.

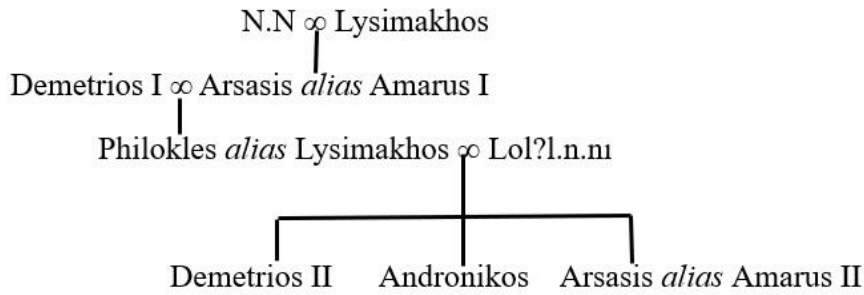
T79 Istlada'dan Myra vatandaşı Epaphras'ın Baba Yadigarı Mezarı⁴⁴; Nanne'nin oğlu Epaphras mezarı eşi Myralı Parthenus (Παρθενούς) için, çocukları için ve çocuklarının çeyiz ile gelen yasal eşleri için yaptırmıştır (çeyiz için bkz. aş. 2.1.2-T79). Epaphras'ın soyu anne üzerinden verilmiştir, baba ismi verilmemiştir. Büyük ihtimalle gayri meşru bir çocuktur. Belki de bu durumdan dolayı çocuklarının çeyiz ile gelen (resmi evlilik beyanını temsil eder) yasal evlilik yapılan gelinleri kabul ettiğini ve gömülme hakkı verdiğini açıkça belirtmiş olmalıdır. Yazıtta Parthenüs ve kendisinin çocuklarının ve torunlarının ismi verilmemiştir. Fakat yeğeni Thallos I oğlu Thallos II'ye gömülme hakkı verilmiştir.

⁴³ Schuler, 2006: 401-404, no.4; SEG 56 1740: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο | Μανδροβῆς Ερμακοτοῦ Μυρεὺς | ἐατῶ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Ερπιδεμονεὶ | Δημητρίου Μυ[ρί]δι καὶ τοῖς τέκνοις | αὐτοῦ Δημητρίῳ [καὶ] Πλάτῳ | καὶ τοῖς|ἐκ τούτων τέκνοις· ἄλλω [δ]ὲ μηδενὶ ἐξέστω θάψαι, ἐὰν μὴ τινὶ χρηματ[ισ]μῶ συνχωρήσω· | ἐὰν δέ τις θάψῃ, ἀμαρτ[ω]λὸς ἔστω | θεοῖς χθονίοις, ὀφειλέτω δὲ καὶ τῷ Ἰσλα|δέων δήμῳ [·] , γ τῆς προσανγγελίας οὔσης | παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τὸ ἡμ[ί]σει. (Bu mezarı Myra vatandaşı Ermakotas'ın oğlu Mandrobes tarafından kendisi ve eşi için, Myra vatandaşı Demetrios'un kızı olan karısı Erpidemonis için, çocukları Demetrios ve Platonis ve onların çocukları için yaptırdı. Aksi takdirde, ben birisine yazılı olarak izin vermedikçe, hiç kimsenin defin işlemi yapmasına izin verilmeyecektir. Ama eğer bir kimse (yasadışı olarak) bir gömme işini üstlenirse, yeraltı tanrıları önünde günahkâr olacak, ama aynı zamanda Istladalıların demos'una 3.000 [drakhmai] borçlu olacak ve ihbar edenin paranın yarısı üzerinde talep hakkı vardır).

⁴⁴ Schuler, 2006: 407–412 no. 7; SEG 56 1747.

T80 Philokles'in mezarı⁴⁵: Istlada'dan bu mezar yazıtı oldukça geniş bir soy ağacına sahiptir. Mezarı Demetrios (I) oğlu Lysimakhos olarak da bilinen Philokles kendisi için, çocukları oğlu Demetrios II için, oğlu Andronikos için ve kızı Amarus olarak da bilinen Arsasis II için, onların soyundan gelenler için, kendisinin annesi Lysimakhos kızı Amarus olarak da bilinen Arsasis I için, önceden gömülmüş olan karısı Lol?l.n.nı için yaptırmıştır.

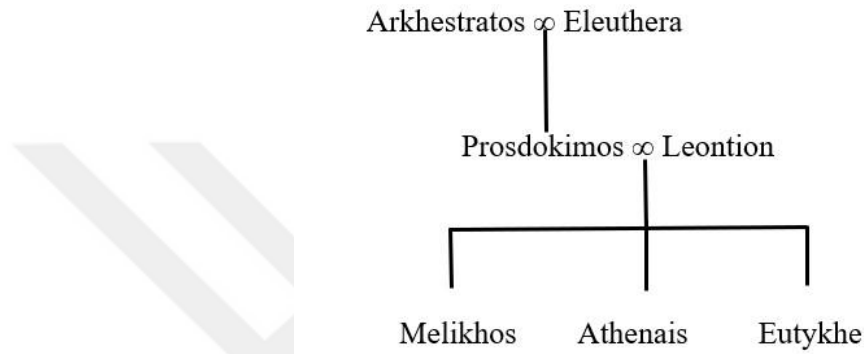

T81 Istlada'dan Prosdokimos'un mezarı⁴⁶; Yazıtta Arkhestratos oğlu Prosdokimos mezarı kendisi için, eşi Leontion ve çocukları olan Meilikhos, Athenais, Eutykhe için,

⁴⁵ Schuler, 2006: 429-430 no. 21; SEG 56 1748: νν Τὸ μνημα κατεσκεύασεν | νν Φιλοκλῆς ὁ καὶ Λυσί[μ]αχος | νν Δημητρίου Μυρεῦ[ς] ἐ]αυτῷ | νν καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ Δημητρίῳ | νν καὶ Ἀνδρονίκῳ καὶ Ἀρσασει τῇ | καὶ Ἀμαρουτὶ τοῖς Φιλοκλέους | νν Μυρεῦσιν καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν | νν γεννηθεῖσιν ἐκγόνοις | νν καὶ τῇ ἐαυτοῦ μητρὶ Ἀρσασι τῇ | νν [κα]ὶ Ἀμαρουτὶ Λυσιμάχου, εἰς ὃ κ[α]ὶ | νν κεκήδευται ἢ γενο[μ]ένη γυνὴ | ΛΟΛ?Λ.Ν.ΝΙ. ·Ε [ἐτέρῳ δὲ] | νν οὐδενὶ ἐξέσται [θά]ψαι τινὰ [ἧ] ἐκτίσ[ει] | Μυρέων τῷ δῆμῳ ·Υ· ,γ, ὧν τὸ τρίτον | [λ]ήμψεται ὁ ἐλένξας καὶ ἔσ[τ]αι ἄσ[ε]β[η]ς τοῖς καταχθονίοις θεοῖς (Demetrios'un oğlu Myra yurttaşı Lysimakhos olarak da anılan Philokles, kendisi, onun çocukları Demetrios ve Andronikos ile Amarus olarak da anılan Arsasis ve Myra vatandaşı Philokles'in onların soyundan gelen torunları için ve Lysimakhos'un kızı Amarus olarak da anılan annesi Arsasis için, içinde karısının da gömülü olduğu - - - (isim) mezarı dikti. Şayet birisi başka birini gömerse, Myra demos'una 3.000 (?) denarii ödeyecek, bunun üçte birini ihbar eden alacak ve yeraltı tanrılarının günahkâr olacak).

⁴⁶ Schuler, 2006: 432-433 no. 23; SEG 56 1994: Τ[ὸ] μ[ν]ημεῖον κατεσκεύασεν | σὺν [τ]ῷ ὑποσορίῳ Προσδόκιμος | Ἀρχεστράτου ἐαυτῷ καὶ γυναικὶ α[ὐ]τοῦ Λεοντίῳ καὶ τέκνοις | Μερίχῳ καὶ Ἀθηναίδι καὶ Εὐτύχῃ καὶ ἐγγόνοις τοῦ Προσδοκίμου καὶ τῇ μη[τρί] μου Ἐλευθέρ[α] | [· · 7-8 · ·]Α · ΒΙΟΥ ν δις ΕΥΝΟΕ[2-3] | [κ]αὶ τοῖς τέκνοις μου καὶ οἷς ἄν | ἐγὼ νν καὶ ἡ γλυκυτάτη μου γυνὴ περίοντες ἐνκηδεῖσθαι βου|ληθῶμεν· ἐν δὲ τῷ ὑποσορίῳ | ἐνκηδευθήσονται τὰ θρεπάρια | ἐμοῦ Προσδοκίμου· Ε ἔτι βούλομε | ἐνκηδευθῆναι ἐν τῷ ὑποσορίῳ | [· · 4-5 ·

Prosdokimos'un soyundan gelenler için, annesi Eleuthera için yaptırdığını belirtmiştir. Beslemelerinin de hypsorion'a gömülmesine izin vermiştir. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ifadesi ile ölümlerinden sonra başka hiç kimsenin birisini gömmesine izin vermeyeceklerinden bahseder. Prodokismos, mezara kendi soyundan gelenlerin ve beslemelerinin gömülmesini yazıtta iki kere bahsetmiştir. "Τέκνα μου" ifadesini iki kere kullanmıştır, bu ifade ile eşinin başka çocuklarının olduğu, Prosdokimos'un bu çocukları mezar haricinde bırakmak isteyip, yalnızca kendisinin soyundan gelenler ve beslemelerinin gömülmesini istediği belirsizliğini korumaktadır.

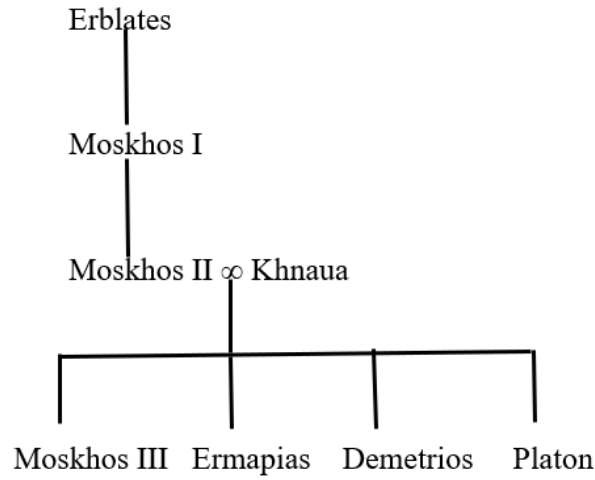

T83 Istlada'dan Moskhos ve kardeşlerinin kendi aileleri için yaptırdığı mezar⁴⁷; Mezarı yaptıranlardan biri olan Moskhos III, ailenin baba soyundan dördüncü kuşağıdır. Onun ve

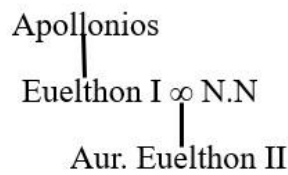
·]ΔΙΧΑΝ καὶ Ἑρμαγόραν (καὶ) τὸν γεγ[ό]μενόν μου θρεπτόν Πτολ(ε)μαῖον [[το]ῦ Ο[· · 10 · ·]ΕΙΣΕΙΟΥ· vac. | μετὰ δὲ τὴν ἀποβίωσιν ἐμοῦ τε καὶ | τῆς γυναικός μου ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξὸν ἐν|κηδεῦσε τινὰ ἢ δώσει προστείμου τῷ ταμίῳ * βφ'. (Bu mezarı hyposorion ile Arkestratos'un oğlu Prosdokismos, kendisi, eşi Leontion, çocukları Melikhos, Athenais ve Eutykhe, ayrıca Prosdokismos'un soyundan gelenler ve benim annem Eleuthera,.... kızı, benim çocuklarım ve benim ve pek sevgili eşimin hayattayken buraya gömmek istediği kişiler için yaptırmıştır. Hyposorion'a ise ben Prosdokismos'un beslemeleri defnedilecektir. Ayrıca, hyposorion'a ---- ve Hermagoras ve beslemem Ptolemaios'un defnedilmesini istiyorum. Ben ve eşim öldükten sonra, kimsenin buraya birini gömmesine izin verilmeyecek, aksi takdirde tameion'a 2.500 denarii ödeyecektir).

⁴⁷ Petersen ve von Luschan, 1889: 47, no.85; Schuler, 2006: 425-428; SEG 56 1751: Τὸν τάφον κατεσκευάσαντο Μόσχος καὶ Ερμαπίας καὶ Δημήτριος καὶ Πλάτων οἱ Μόσχου β' τοῦ Ἑρβλάτου ἑαυτοῖς καὶ γυναιξίν ἡμῶν καὶ τοῖς ἐσομένοις (ἐ)ξ ἡμῶν τέκνοις καὶ τοῖς ἐκ τούτων ἐ|σομένοις τέκνοις καὶ Μόσχῳ τῷ πατρὶ καὶ Χναυατῇ μητρὶ ἡμῶν· ἄλλω δὲ | μηδενὶ ἐξέστω θάψαι· ἐὰν δὲ τις θάψῃ, ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς|χθονίοις καὶ ὠφειλέτῳ Ἰσπλαδέων τῷ δήμῳ εἰς τὸν ΤΟΥΞΟΜΕΝΑΙΟΣ λόγον | <(δραχμας) ,γ', τῆς πράξεως οὔσης παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει..εἰς δὲ τὸ ὑποσώριον ἐνταφίσονται οἱ τε | δοῦλοι ἡμῶν καὶ οἱ ἀπε|λευθεροί. (Erblates oğlu Moskhos oğlu Moskhos'un çocukları olan bizler; Moskhos, Ermapias, Demetrios ve Platon bu mezarı kendimiz, eşlerimiz, bizden dünyaya gelen çocuklarımız ve bunlardan doğan çocuklar ve babamız Moskhos ve annemiz Khnaia için yaptırdık. Başka hiç kimseye ölü gömme izni yoktur; şayet biri defnedirse, yer altı tanrılarına karşı günahkâr olsun ve Istlada demos'una (ΤΩΙΣΤΑΑΔΕΩΝΔΗΜΩ) olarak 3.000 (drakhmai) borçlu olsun, ceza ödendikten sonra (bunu ihbar

kardeşlerinin çocukları ise beşinci kuşağı oluşturmaktadır. Geniş bir aile örneğidir; Moskhos II'nin oğulları Moskhos III, Ermapias, Demetrios, Platon ve bunların eşleri, çocukları. Dört kardeşin babaları Moskhos II, anneleri Khnaua mezara gömülme hakkına sahiptir. Bu yazıtta geçen ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΙΟΣ λόγον ifadesi için bkz. aş. 5.1 ve 5.2.1.3.

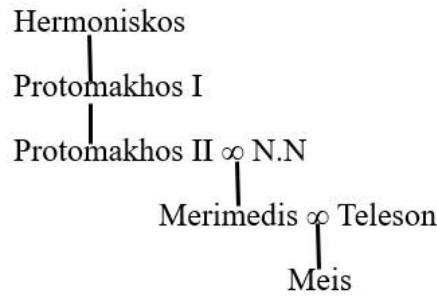
T96 Muskar-Asarbelen tepesinden Myralı Aurelius Euelthon II'nin mezarı⁴⁸: Aurelius Euelthon ailenin 3. kuşağıdır. Yazıtta eşi veya çocukları olduğunu gösteren herhangi bir ifade yoktur. Ama kendi geldiği soy dedesine kadar verilmiştir. Dedesi Apollonios 'tur, babası Euelthon I'dir. Dedesi ve babasında Aurelius *nomen gentilicum*'u görülmezken, Euelthon II, Aurelius *nomen gentilicum*'unu almıştır. Dolayısıyla Roma vatandaşlığını Lex Antoniniana'dan yani M.S. 212 sonrası almış olmalıdır.

edip) hak talebinde bulunana (yekûnun) yarısı verilsin. Bu hyposorion'a hem kölelerimiz hem de azatlılarımız da gömülecekler).

⁴⁸ Öztürk, 2011: 210–211 Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 76: SEG 61 1258.

T97 Muskar- Asarbelen Tepesi'nden Merimedis için mezar sunağı⁴⁹; Hermonikos oğlu Protomakhos oğlu Protomakhos kızı Merimedis'e ve Teleson'un, kendilerinin kızı Meis ve rahmetlilere (adanmıştır.) Yazıtta ölen kişiler *dativus* formda yazılırken burada *accusativus* formda yazılmıştır. Anne ve kızı olduğu düşünülen Merimedis ve Meis epikhorik isimlerdir ve Merimedis yeni kaydedilmiştir. Yazıtta dikkat çeken başka bir konu ise mezar stelindeki ἥρωσιν ifadesi ile sadece ölen merhum/rahmetliler (ἥρωϊδα: sadece merhumun kendisi için kullanılan ifade) için değil tüm merhumlara ithaf edilmiş olmasıdır⁵⁰.

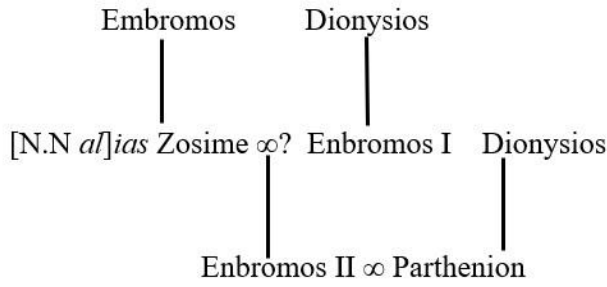

T98 Hedone'nin ve diğer sahiplerin lahitleri⁵¹; Iason oğlu Phillippos kızı Myralı Aurelia Hedone, Myra vatandaşı Aurelius Athenaios, Myra vatandaşı Apollonios kızı Aurelia Prokle'nin filancası ve ismi belli olmayan başka kişiler için yapılmıştır. Üç farklı Myra vatandaşı mezarı ortaklaşa yaptırmış olmalıdır fakat bu üç kişinin birbirleri ile bağlantısı belli değildir. Aurelia Hedone ile Aurelius Athenaios karı koca olabilir. Mezar yazıtında ἄλλοτρίω τῶν τέκνων ἡμῶν (çocuklarımızdan hariç) ifadesi kullanılmıştır. Ceza formülasyonunda para miktarı ve kasa belli değildir.

⁴⁹ Schuler ve Öztürk, 2020: 81, no.3: Μεριμέδιν Πρωτομάχου | Πρωτόμαχος Ἑρμονείκου | καὶ Μεις Τελέσωνος | τὴν ἑατῶν θυγατέρα | vac. ἥρωσιν. vac. (Protomakhos'un kızı Merimedis için, Hermoneikos'un oğlu Protomakhos ve Teleson'un kızı Meis kendi kızlarına ve merhumlara/ ölmüşlere (adamışlardır).

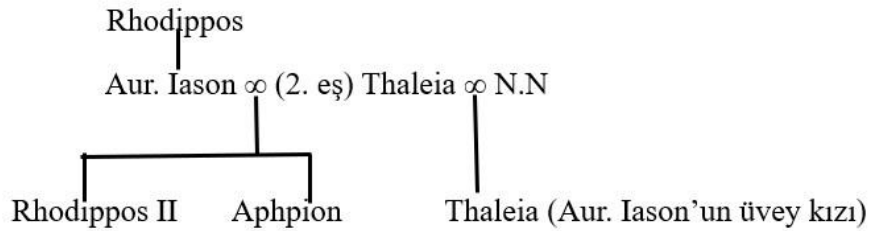
⁵⁰ Schuler ve Öztürk, 2020: 81, no.3.

⁵¹ Schuler ve Öztürk, 2020: 85 no.6: Τὸ μνημεῖον Αὐρ(ηλίας) Ἡδονῆς | Φιλίππου τοῦ Ἰάσονος[ς] Μυρί(σσης) | καὶ Αὐρ(ηλίου) Ἀθηναί[ιο]υ [Μυ]ρέ(ως) καὶ [vac.?] | [-2-23-4IOY - - ca. 10 - -] καὶ Αὐρ(ηλίας) | Πρόκλης ν Ἀπολλωνίου[υ] Μυρί(σσης) Ι[κ]αί - - - - - | KY ΙΩΝ Σ - - - - - | Ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐ[ξ]έσται ἐνθάπαι | ἢ συνχωρήσαι τινὶ ἄλλοτρίω τῶν τέκνων ἡμῶν ἢ [ὀφ]ε[ι]λήσει τῇ ΘΕ - - - | [- - - - λήμψε]ται [τὸ τρί]τον.vac. (Mezar, Iason'un oğlu Phillippos'un kızı Myralı Aurelia Hedone ve Myra vatandaşı Aurelius Athenaios'un ve ---- ve Myra vatandaşı Apollonios'un kızı Aurelia Prokla'nın ve ----- aittir. İzin verdiklerimiz ve çocuklarımız dışında başka hiç kimsenin birini buraya gömmesine izin verilmeyecektir, aksi davranan kişi The[- - -]'ye [şu kadar denarii] ödeyecek, [ihbar eden de bu miktarın] üçte birini alacaktır).

** Zosime'nin babası Embromos ile kocası olan Enbromos'un I'in babası Dionysios kardeş olabilir.

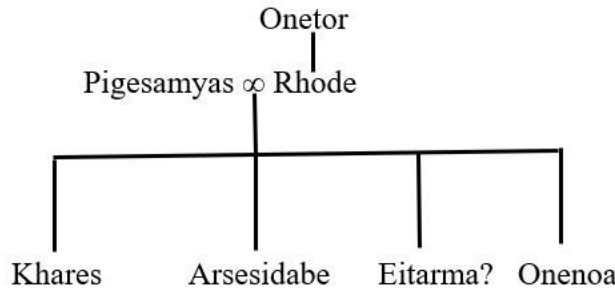
T110 Teimiussa'dan Aur. Iason ve ailesinin mezarı⁵⁴; Rhodippos oğlu Aur. Iason mezarı kendisi için ve eşi için yaptırmıştır. Aur. Iason'ın eşi Thaleia onun ikinci eşidir ve Thaleia isminde bir üvey kızı vardır. Aur. Iason'un kendi çocukları Rhodippos ve Aphpion'dur ama ilk eşinden mi yoksa ikinci eşi olan Thaleia'den olan çocukları olup olmadığı belli değildir. T111'deki Aur. Iason ve T110'daki Aur. Iason'un bağlantısı olabilir şayet aynı kişi ise T111'deki eşin ismi Thame (θάμη), T110'daki Thaleia olmalıdır. (Yazıtın evlilik bağı ile ilgili bkz. 2.1.2 T111 krş. T110)

(Anneleri Thaleia'da olabilir, 1. Eş'te olabilir)

⁵⁴ Petersen ve Von Luschan, 1889: 57,109; Gardner, 1885: 358, no.124: τὸ μνημεῖον κατεσκεύασεν Αὐρήλιος Ἰάσων Ῥοδίππου Μυρεῦς ἑαυτοῦ καὶ | γυναικὶ Θαλίῃ καὶ τέκνοις | Ἀφφί[α] καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς | Κτήτῳ καὶ Ῥοδίππῳ καὶ | τῇ συνβίῳ αὐτοῦ καὶ | τῇ προγόνῳ μου Θαλίῃ | καὶ Ἐπουτιανῷ· ἄλλῳ | δὲ οὐδενὶ ἐξέσται ἐν[κ]ηδεῦσαι μὴ ὑπο[κ]ρίσεται τῇ Μυρέ[ω]ν πόλιν * φ'. (Bu mezarı Rhodippos'un oğlu Myralı Aurelius Iason kendine ve karısı Thaleia için ve çocukları Aphphia ve onun kocası Ktetos için ve Rhodippos ve onun hayat arkadaşı için ve üvey çocuğu Thaleia ve Epoutianos için yaptırdı. Başka da hiç kimseye gömme yetkisi yoktur, aksi takdirde Myra kentine 500 denarii borçlu olacak).

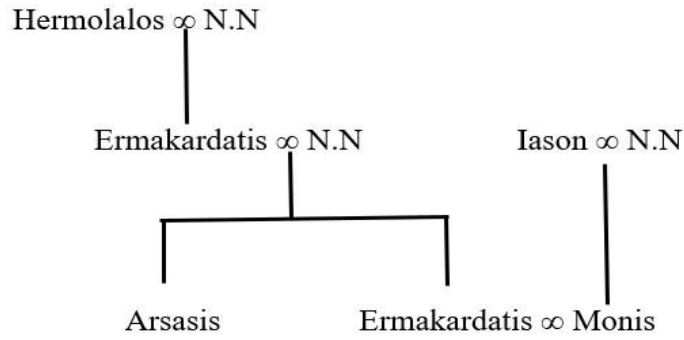
T130 Tyberissos'tan Pigesamyas oğlu Khares'in mezarı⁵⁵; Pigesamyas oğlu Khares kendisi için, babası Pigesamyas için ve annesi Onetor kızı Rhode için ve kız kardeşleri olan, Pigesamyas'un ise kızları olan Arsesidabe, Eitarma ve Ovenoa ile onların çocukları için yaptırmıştır. Ονηνοα, Αρσεσιδαβη isimleri Zgusta'da kayıtlı değildir.

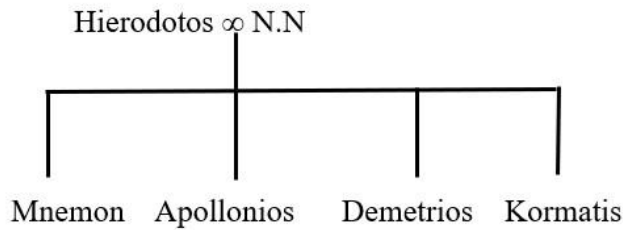
T131 Tyberissos'tan mezar yazıtı⁵⁶; Hermolalos oğlu Ermakartadis mezarı kendisi için, eşi Iason kızı Movis için, çocukları için, onların eşi için ve soyundan gelenler için, kız kardeşi Arsasis için yaptırmıştır.

⁵⁵ Schweyer, 2002:27 0-271 no. 92: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Χάρης Πινεσαμου αὐτῷ καὶ τῷ πατρὶ Πινεσαμυαί|Χάρητος καὶ τῇ μητρὶ|Ρόδῃ. Ονήτορος καὶ ταῖς ἀδελφαῖς Αρσεσιδαρη καὶ εἰταρμαι καὶ Ονηνοαι ταῖς|Πινεσαμου καὶ|τοῖς τούτων τέκνοις· ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐ[ξ]έστω τεθήνα τρόποι μηθενὶ μηδὲ|παρευρέσει μηδεμιά, ἐπεὶ ἁμαρτωλὸς ἔστω θεῶν ὑποχθον[ι]ων. (Pigesamyas'ın oğlu Khares mezarı, kendisi için, babası Pigesamyas için, annesi Onetor kızı Rhode için, kız kardeşi Arsesidabe için, Eitarma? için, Onenoa için, Pigesamyas'ın kızları için, bunların çocukları için mezarı yaptırdı. Hiç kimsenin hiçbir şekilde ve hiçbir bahaneyle (sebeple) buraya birini gömmesine izin verilmesin, aksi takdirde yeraltı tanrıları nezdinde suçlu olsun).

⁵⁶ Schweyer 2002: 272 no.94; Maresch 1637: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Ερμακαρτάδης | δις τοῦ Ἑρμολ<άλου> ἐατῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Μοῦναι Ἰάσονος καὶ τοῖς | ἐξ αὐτῶν τέκνοις καὶ γυναιξ<ι>ν | αὐτῶν καὶ ἐγγ[ό]νοις καὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Αρσασει Ερμα[κ]<α>ρταδίου· ἄλλω δὲ μηδενὶ | ἐξέ[στ]ω θάψα[ι] τινά· ἐὰν [δ]έ τις θάψῃ, ἁμαρτωλὸς | ἔστω θεοῖς [χ]θονίοις [κ]αὶ ὀφειλέτω Μυρέων τῷ δήμῳ | ΗΙΣ (Hermolaos oğlu Ermakartadis'in oğlu Ermakartadis mezarı kendisi için eşi Iason'un kızı Monis için onların çocuklarından olanlar için, onların eşleri için, torunları için, onun kız kardeşi Ermakartadis kızı Arsasis için yaptırdı. Başka hiç kimsenin birisini gömmeye izni yoktur. Şayet birisi gömülürse, yeraltı tanrılarına karşı suçlu olsun ve Myralıların demos'una eis borçlu olsun).

T134 Tyberissos'tan Hierodotos'un oğullarının yaptırdığı mezar⁵⁷; Hierodotos'un oğulları Mnemon, Apollonios, Demetrios ve Kormatis mezarı kendileri, çocukları, eşleri için yaptırmıştır.

T135 Myra'dan iki farklı yerde bulunan iki mezar yazıtında bir baba ve oğlunun aynı ismi taşıdıkları görülmüştür. Bu yazıtlardan bir tanesi Tyberissos'tan bir mezar yazıtıdır ⁵⁸(T135), bir diğeri ise Tiyatro sahne binasının arkasından bulunan bir yazıttır (T7). Ailenin

⁵⁷ Schweyer, 2002: 274 no. 97: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Μνήμων καὶ Ἀπολλώνιος καὶ | Δημήτριος καὶ Κορματις οἱ Ἱεροδότου ἑαυτοῖς καὶ τοῖς τέκνοις | αὐτῶν καὶ ταῖς γυναιξίν· ἄλλω δὲ μηθεὶ ἐξέστω ταφῆναι, ἢ ἁμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς χθονίοις καὶ | ἀποτεισάτω ὁ θεὸς τῷ δήμῳ | δραχμὰς χιλίας (Hierodotos'un oğulları Mnemon, Apollonios, Demetrios ve Kormatis mezarı kendileri için, onların çocukları için, eşleri için yaptırdı. Başka hiç kimsenin gömülmesine izin yoktur, aksi takdirde yeraltı tanrıları nezdinde suçlu olsun ve gömen/koyan kişi demos'a 1.000 drakhmai ödesin).

⁵⁸ Petersen ve Von Luschan, 1889: 53 no. 94,1; Maresch 1643, 2: Τὸν τάφον κατεσκευάσατ[ο] Ἱππόλοχος Τιμοθέου | τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ τῇ μητρὶ Μυρεννῇ καὶ Μοῦνῃ τῇ (?) | γυναικὶ καὶ ἑαυτῷ (1) καὶ τοῖς τέκνοις· ἄλλω δὲ μηθεὶ ἐξέστω<ι> ταφῆναι· εἰς δὲ τὸ ὑποσώριον ἐξέστ[ω] | ὁ ταφῆναι καὶ τοῖς τῶν τέκνων τέκνοις, ἄλλω δὲ μηθεὶ. (Timotheos'un oğlu Hippolokhos mezarı onun babası için, annesi Murennis ve eşi Movis için, çocukları için yaptırdı. Başka hiç kimsenin gömülmesine izin yoktur. Hyposprion'a ise çocuklarının çocukları gömülsün, başka kimse değil) Timotheos oğlu Hippolokhos'un aynı kişi olduğu yazıt; **krş. T7** Şahin, 1999a: 47 no.12; SEG 49 1925:Θεμίσιων Λυσανίου | Δικαίαρχος Δικαίάρχου | Μόσχος Δικαίάρχου | Ἰκέσιος Μενεμάχου | Λυσίμαχος

diğer fertlerinin de yazılmış olduğu mezar yazıtı **T135** Tyberissos'tan Timetheos oğlu Hippolokhos'un mezarı, mezarı Timetheos oğlu Hippolokhos babası için, annesi Murennis için karısı Movis için, kendisi için ver çocukları için yaptırmıştır. Mezar yazıtında herhangi bir ceza formülasyonu belirtilmemiştir. Sadece başka hiç kimse için gömülme izni yoktur ifadesi eklenmiştir. Ayrıca mezar yazıtlarının çoğunun aksine *hypsorion*'a torunlarının gömülmesini beyan etmiştir. *Hypsorion* bölümüne genellikle köleler ve azatlılar koyulmaktadır. Ama hypsorion'a çocukların konulmasını belirten Myra teritoryumu içinde başka yazıtlar vardır. (T28; T35)

Timotheos ∞ Murennis

Hippolokhos ∞ Movis

T145 Yerleşim yeri belirsiz olan Hoplon'un mezar yazıtı⁵⁹; T[. . .]'nin oğlu Hoplon oğlu Hoplon mezarı kendisi için, çocukları Hellas, Antipatra ve Eutykhos kız Myrisse eşi için yaptırmıştır. Myrisse bir *ethnikon* değil, burada bir kadın ismidir.

T[. . .] ∞ N.N

Hoplon ∞ N.N

Eutylhos

Hoplon ∞ Myrisse

Antipatra

Hellas

Ἑρμακότου|Ἑρμαγόρας Ἑρμαγόρου|ν τοῦ Πανσανίου ν ν ν | Ἱππόλοχος Τιμοθέου | Ἱεροδότος Ἱεροδότου|ν τοῦ Ἡρακλείτου ν ν ν | Ἑρμαπία| Ἑρμακότου|τῶι ἑαυτῶν θιασίτηι | vacat ἥρωι vacat (Lysanios oğlu Themison, Dikaiarkhos oğlu Dikaiarkhos, Dikaiarkhos oğlu Moskhos, Menemakhos oğlu Hikesios, Ermakotas oğlu Lysimakhos, Pausanias oğlu Hermagoras oğlu Hermagoras, Timotheos oğlu Hippolokhos, Herakleitos oğlu Hierodotos oğlu Hierodotos, kendi cemaat üyeleri Ermakotas oğlu rahmetli Ermapias için).

⁵⁹ Schweyer, 2002: 257, no. 68: τὸν τάφον | Ὅπλ[ω]ν δις Τ[. . .] | ἐατῶ καὶ τῇ | Ἑλλάδι καὶ τῇ | Ἀντιπάτρα τοῖς [κ] ἰνοῖς καὶ τῇ γυναικὶ | Εὐτυχῶ Μυρίσσης. (Bu mezarı T[. . .] oğlu Hoplon'dan olma Hoplon kendisi, çocukları Hellas ve Antipatra ve Eutykhos'un kızı olan eşi Myrisse için (yaptırdı)).

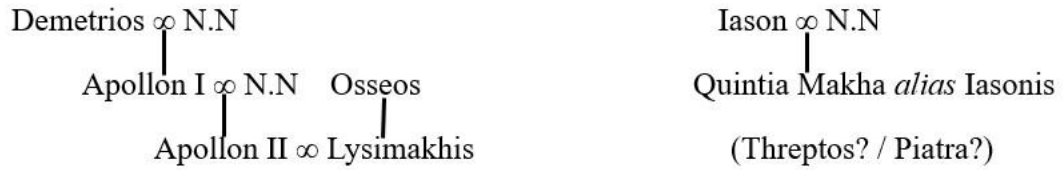
T148 Antiphellos'tan Apollonios ve Eşi Myralı Lysimakhis'in aile mezarı⁶⁰: Demetrios oğlu Apollonios oğlu Apollonios, mezarı kendisi için, çocukları için, çocuklarının çocukları için ve eşi Osseos kızı Myralı Lysimakhis için ve *threptos* (besleme)/*piatra*'sı (gelin; Samitz düzenlemesi) Iason kızı Quintia Makha olarak da bilinen Iasonis için yaptırmıştır. Burada besleme olarak alınan kızın, çok görülmeyecek şekilde baba ismi verilerek yazılmıştır⁶¹. Apollonios'un beslemesi, Myralı *ethnikon*'u taşır. Kadının gerçek adı İasonis'tir, takma adındaki Quintia latin ismidir, Makha ismi ise daha önce kaydedilmemiştir. Köle bir kadın Myralı olarak belirtiliyorsa, Myra'dan getirildiğini belirtmek için olmalıdır⁶². Ama bu yazıtta “Θρεπτός” olarak okunan kelime için Samitz⁶³ düzenleme yapmıştır. Samitz'in bu kelimenin yerine sadece Lykia'da kullanılan ve burada 14 yazıtta kaydedildiğini bildirdiği bir kelime olan “πιάτρα (πιέτρα)” bir akraba, gelin olarak kullanılan bir kelimeyi önerir. Daha eski yayınlarda da "baba tarafından teyze" (πάτρα/πατρεία ile eşanlamlı) olarak yorumlanmıştır. “Πιάτρα (πιέτρα)” bu kelimenin Likçeden geçen, Yunancada bir akrabalık adlandırma sisteminde boşluğunu doldurmak üzere kullanılan bir kelime olarak belirtir. Şayet kelime “Θρεπτός” ise baba ismi verilen ender besleme adlarından biri olacaktır, şayet bu kelime Samitz'in belirttiği gibi “Πιάτρα (πιέτρα)” gelin anlamına gelen bir kelime ise yazıtta gömülmesi beyan edilen aile üyelerine çok sık karşılaşılmayan bir akraba olarak “gelin” de eklenmiştir. Her iki durumda çok sık karşılaşılan bir durum değildir.

⁶⁰ CIG 4300d; LBW 1276: τὸν τάφον κατασκεύσα[ατ]ο Ἀπολλώνιος δις τοῦ Δημητρίου Ἀντιφελλείτης ἑαυτῷ καὶ τέκνοις καὶ τέκνων τέκνοις καὶ γυναικὶ | [αὐ]τοῦ Λυσιμαχίδι Ὡσσέου Μυρίσση καὶ Κοϊντία Μάχα τῇ καὶ Ἰασονίδι | [Ἰάσ]ονος Μυρίσση, τῇ θρέπτα αὐτοῦ. ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέστω ἐνταφῆναι ἐ[ν] | αὐ]τῷ· ἐπεὶ ὁ ἀνεψ[ξ]ας ἡ ἐνθάπας ὀφειλήσει ἕκαστος αὐτῶν | [τῇ Ἀντιφε]λλειτῶν πόλει ἀνὰ δηνάρια χεῖλια πεντακόσια. (Mezarı, Demetrios'un oğlu Apollonios'un oğlu Antiphelloslu Apollonios kendisi için, çocukları için, çocuklarının çocukları için, Osseas'ın kızı karısı Myralı Lysimakhe için ve Iason'un kızı bizim beslememiz? (kayınvalide?) Iasonis olarak da bilinen Myralı Kointia Makha için yaptırdı. Başka hiç kimsenin oraya gömülmesine izin vermiyorum. Mezarı açıp gömen her kişi, Antiphellosluların şehrine 1.500 denarii borçlu olsun).

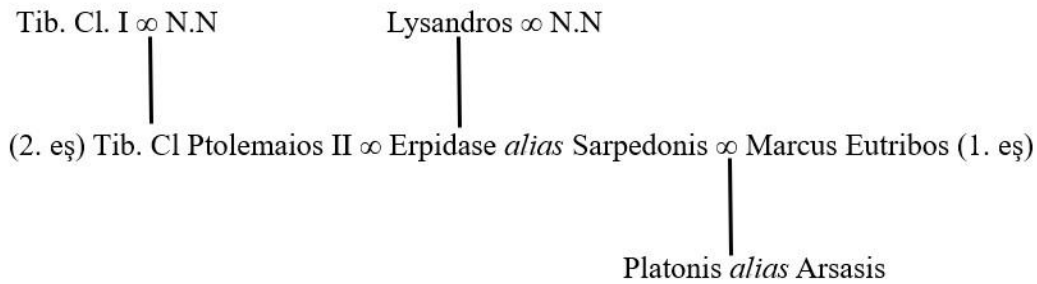
⁶¹ CIG 4300d; LBW 1276.

⁶² Alkan, 2013: 73.

⁶³ Samitz, 2020: 135-150 no.3: Philia 6'da 141. sayfada 3 no'lu yazıt olan “Sarkophag des Iason” mezar yazıtında Z3 maddesinde “Πιάτρα (πιέτρα)” kelimesinden bahsetmiştir.

T150 Aperlai'dan Myralı Lykiarkhes Tib. Cl. Ptolemaios ve karısı (H)erpidase'nin mezarı⁶⁴; Myra, Patara, Aperlai vatandaşı Lykiarkhes Tib. Cl. Ptolemaios mezarı kendisi için, Aperlai vatandaşı olan eşi (H)erpidase için, Marcus Eutribos (Sex. Marcus Hegelochianus Eutribos) kızı Arsasis olarak da bilinen Platonis için yaptırmıştır. Tib. Cl. Ptolemaios, (H)erpidase'nin ikinci eşi'dir ve mezara gömülme hakkı verdiği Arsasis olarak da bilinen Platonis onun öz kızı değildir, onun babası Marcus Eutribos'tur⁶⁵. (H)erpidase'nin evliliği için ve yazıt için bkz. 2.1.2, T150; Tib. Cl. Ptolemaios hakkında bilgi için bkz. 3.1, T150.

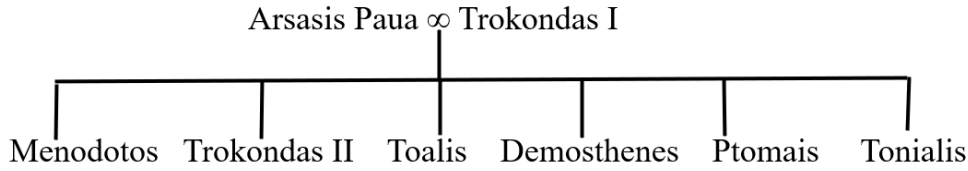
T156 Gagai'dan Myra ve Gagai vatandaşı Arsasis Paua'nın çocukları ile eşi Trokondas için yaptırdığı mezar⁶⁶; Arsasis adı ile bilinen Myra ve Gagai vatandaşı Paua eşi için, mezarı çocukları Menodotos, Trokondas II, Toalis, Demosthenes, Ptomais ve Tonialis ise babaları Trokondas için yaptırmışlardır. Sekiz kişilik ailede 5 kişinin ismi epikhorik isimdir; Arsasis-Paua, Ptomais, Toalis, Tonialis, Trokondas, iki tanesi ise Yunan isimdir; Demosthenes ve Menodotos. Paua çift vatandaşlığa sahiptir hem Myra hem de Gagai vatandaşıdır. Myra

⁶⁴ CIG 4300; LBW 1298.

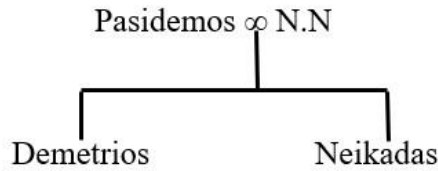
⁶⁵ Zimmermann, 1992: 207-209.

⁶⁶ French, 1999-2000: 173-174 no. 1; SEG 50 1351: Ἀρσασίς ἡ καὶ Παῦα Μυρίσκαὶ Γαγάτις Τροκονδά τῷ ἀνδρί, Μηνόδοτος δὲ καὶ Τροκονίδας καὶ Τοάλις καὶ Δημοσθένης καὶ Πτωμαίς καὶ Τονιαίλις τῷ πατρὶ μνήμης ἕνεκα ἔποιε. (Paua adı ile de bilinen Myra ve Gagai vatandaşı Arsasis (bu mezar taşı) kocası Trokondas için ve çocukları olan Menodotos, Trokondas, Toalis, Demosthenes, Ptomais ve Tonialis ise merhum babaları (Trokondas) için (diktiler).

vatandaşlığı önce yazılmıştır kendisinin asıl vatandaşlığı Myra olmalıdır, Gagai vatandaşlığını ise eşi Trokondas ile olan evliliğinden almış olabilir ⁶⁷.

T158 Khoma'dan Pasidemos oğlu Neikadas'ın Silindirik altarı⁶⁸; Pasidemos oğlu Demetrios, kardeşi Neikadas'ın hatırası vesilesiyle mezarı yaptırmıştır.

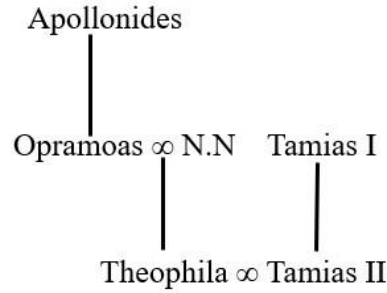

T160 Olympos'tan Theophila ve ailesinin mezar yazıtı⁶⁹; Apollonides oğlu Opramoas'ın kızı Olymposlu Theophila, mezarı Tamias oğlu Myralı Tamias için, çocukları için ve annesi için mezarı yaptırdı. Mezarda ceza formülasyonu olarak Tanrı Hephaistos'a 1.000 *denarii* ödenecektir, Hephaistos, Olympos'un önde gelen tanrısıdır. Hephaistos kültü için bkz. 5.2.1, T160.

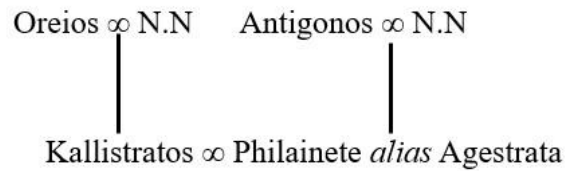
⁶⁷ French 1999-2000: 173-174 no. 1.

⁶⁸ Bean ve Harrison, 1967: 44 no.9: [Δη]μήτριος Πα[σιδή]μου Μυρεύς | Νεικάδα Πασιδήμου τῷ ἀδελφῷ | αὐτοῦ μνήμης Ιννν ἔνεκεν. (Pasidemos oğlu Myralı Demetrios, kardeşi Pasidemos oğlu Neikadas'ın anısına (bu altarı dikti).

⁶⁹ TAM II 982: Θεοφείλα Ὀπραμόου Ἀπολλωνείδου Ὀλυμπιηνή κατεσκεύασα | τὸν τύμβον ἑαυτῇ καὶ ἀνδρὶ αὐτῆς | Ταμεία β' Μυρῖ καὶ τέκνοις ἡμῶν | καὶ μητρὶ μου· ἐτέρῳ δὲ οὐδενεὶ ἐξάίσται {ἐξέσται} κηδευθῆναι, ἢ ὁ κηδεύ|σας τινα ἐκτεῖσι τῷ θεῷ Ἡφαίστῳ ἧ,α, | ὧν ὁ ἐλένξας λήνψεται τὸ τρίτον. (Apollonides'in torunu Opramoas'ın kızı Olympos vatandaşı ben Theophile mezarı kendim için, Tamias'ın oğlu kocam Myra vatandaşı Tamias için ve bizim çocuklarımız için ve benim annem için yaptırdım. Başka hiç kimseye gömülme izni yoktur ve birisini gömen kişi Tanrı Hephaistos'a 1.000 denarii ödesin, ihbar eden (paranın) üçte birini alsın).

T162 Rhodiapolis'ten Kallistratos'un ve ailesinin mezarı⁷⁰; Rhodiapolis'ten Kallistratos, eşi Philainete ve çocuklarının mezarı; Oreios oğlu Kallistratos ve eşi Antigonos kızı Agestrata olarak da bilinen Philainete mezarı kendileri için, çocukları için ve kızının ve çocukları için yaptırmıştır. Yazıttaki kefareti için adı geçen üç tanrı için bkz. 5.2.2.1 ve yazıtın kendisi için bkz. 5.2.1.1, T162.

T165 Aspendos'tan Antiokhianos'un mezarı⁷¹; Yazıtta Apameialı bir neaniskologos (νεανισκολόγος-genç rollerin oyuncusu) (aktör) olan Aurelius Antiokhianos ve Myralı eşi olan Firmina'nın yedi yaşında ölen bir oğulları Antiokhianos II'nin hatırası nedeni ile yaptırdığı mezardır. Yazıt Aspendos'tandandır fakat hem baba hem de anne yabancısıdır. Hangi Apameia olduğu belli değildir. Antik Dünya'da gezici komedyenler, dansçılar ve jonglörler çeşitlilik

⁷⁰ TAM II 924.

⁷¹ Bean, 1958: 68-69; SEG 17 662: Αὐρήλιος | Ἀντιοχια|νὸς Ἀπα|μεὺς νεα|νισκολό|γος καὶ Φιρ|μεῖνα Μύρις|σα Ἀντιοχι|ανῶ χρηστο|τάτω υἱῷ ἐ|παέται τελευτήσαν|τι μνείας | χάριν. | Διονύσιος | ὁ φίλος τὸ | μνημα|παρέσχεν. (Genç rollerin oyuncusu Apameialı (aktör) Aurelius Antiokhianos ve Myralı Firmina, yedi yaşında ölen pek kıymetli oğulları Antiokhianos'un hatırası sebebiyle (bu anıtı diktiler). Arkadaşı Dionysios mezarı temin etti).

göstermektedir ve kendi uzmanlık alanları vardır⁷². Νεανισκολόγος, Iuvenalis VIII, 191'deki⁷³ scholia'da geçmektedir; Burada "*planipedes Fabios*" sözcükleri "*nobiles neaniscologos*" ile açıklanmaktadır. Sözcüğün birleşimi μιμολόγος ve βιολόγος gibi oluşturulmuştur. Roma Döneminde tiyatro mesleğinde uzmanlaşmanın kanıtını oluşturmasından dolayı önemlidir⁷⁴.

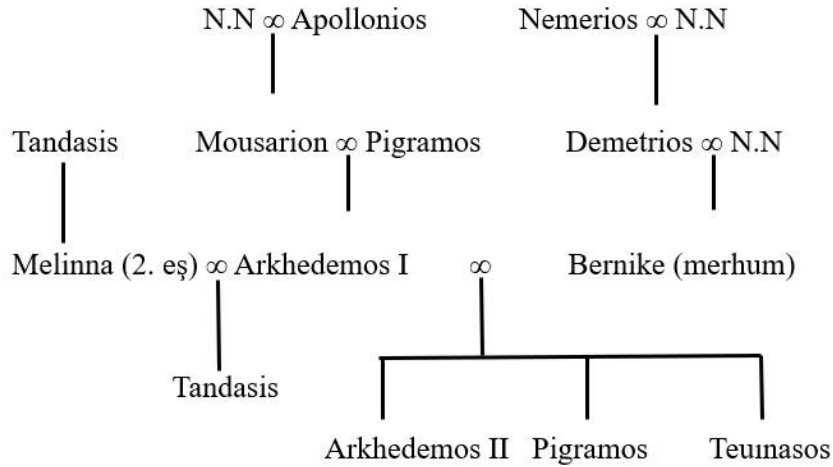
Aur. Antiokhianos I ∞ Firmia
|
Antiokhiannos II

Y1 Myros Yatağında henüz yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) yazıtta Arkhedemos'un aile mezarı; Arkhedemos mezarı, dört çocuğu, daha önceden gömülmüş olan eşi ve eşinin annesi için ve aile ile bağlantısı belli olmayan başka bir kadın için yaptırmıştır. Arkhedemos'un sahip olduğu dört çocuktan Tandasıs'ın ikinci eşi Melinna'dan olması muhtemeldir. Diğer üç çocuktan hangisinin merhum eş Bernike'den olduğu belli olmasa da ilk eşten olma ihtimali yüksektir.

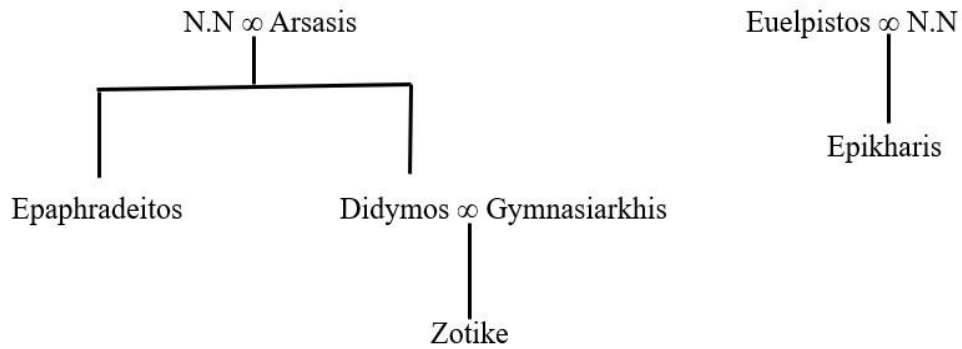
⁷² Chaniotis, 1990: 91: Mimler çeşitli adlarla adlandırılır (μῖμος, μίμης, παντομίμος, μιμολόγος) ve bunların kendi içerisinde bir hiyerarşisi bulunmaktadır. Mesela ikinci dereceden bir mim'e μῖμος δεύτερος denilmektedir. Bunun dışında ses taklidi yapanlar (λογομῖμος), müzik aletlerini taklit edenlere (μίμαυλος), günlük yaşamdan durumları oynayan ve betimleyenlere (βιολόγος), Homeros savaşlarının taklidinde (ὁμηριστής), kadını ya da ahlaka aykırı davranışların sunumunda (κίναιδος, κιναιδολόγος, θεοῦ κίναιδος, μαλακός), Ayrıca kadın kıyafetleriyle sahneye çıkan erkekler vardı (μαγωδός, λυσιωδός), komik ile ciddiye birleştiren komedyenler (σπουδογέλοιος), eski mitleri dansla sunan dansçılar (μύθων ὀρχηστής), eğlence alanında uzmanlar; kuklacı (νευροσπάστης), palyaço (γελωτοποιός), sihirbaz (θαυματοποιός), çeşitli nesnelerle oynamada uzmanlar; τροχοπαίκτης (çemberle oynayan), σφαιροπαίκτης (topla oynayan), σκληροπαίκτης (sert nesnelerle oynayan), ψηφοπαίκτης (küçük taşlarla oynayan), ὀψιοπαίκτης (meyveyle oynayan?), ὀπλοπαίκτης (silahla oynayan), Jonglör ve Akrobatlar içinde ise Tahta direklerde veya uçlarda yürürlerdi (καλοβάτης, ὀξυβάτης), bir çubukla ip üzerinde denge kurarlardı (κοντοπαίκτης), güç gösterisi yaparlardı (ισχυροπαίκτης), vahşi hayvanları sergilerlerdi (θηριοδείκτης) gibi uzmanlık alanları vardı.

⁷³ Iuv. sat. 8, 191: planipedes audit Fabios, ridere potest qui...

⁷⁴ Bean, 1958: 69.

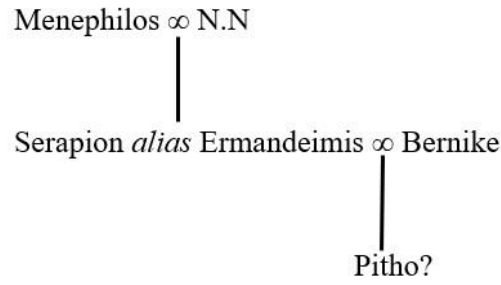

Y2 Myros yatağından henüz yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) mezar yazıtı; Arsasis'in oğlu Myralı Didymos kendisi için ve eşi Gymnasiarkhis için, kızı Zotike için amcası Epaphradeitos için, Euelpistos oğlu Epikharis için ve beslemeleri için yaptırdı.

Y3 Myros yatağından akrabalıkları ve yakınlıkları belli olmayan iki kişinin yaptırdığı yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) mezar; Aurelius Herakleon ve Epaphroditos, kendi eşleri ve çocukları için yaptırmıştır.

Y15 Andriake'den Hermendeimis olarak da bilinen Serapion'un mezar yazıtı; Menepilos oğlu Ermandeimis olarak da bilinen Serapion mezarı kendisi için, eşi Berenike için, kızı Πιθώ (?) ve Euariste için yaptırmıştır.

Y19 Andriake'den yayımsız (yayına hazırlanmakta) Aurelius Neikosratos'un eşi, kendisi ve çocukları için yaptırdığı mezar. Bu çift, endogami kapsamında değerlendirilebilecek bir kardeş evliliği yapmış olabilir.

Y44 Yerleşim yeri belirsiz olan yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) bir mezar yazıtında; beş kardeşin anne ve babalarına yaptırdığı mezar.

Y47 Demre merkezde bulunan yerleşim yeri belirsiz olan yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) Aurelia Zosime'nin aile mezarı; Tüm aile için yapılmış olan bir mezar yazıtı; Kendisi, eşi, oğlu, kızı, erkek kardeşi, torunu için ve daha önce gömülmüş olan bir kadın için yapılmıştır.

Myra ve teritoryumunda mezar yazıtlarında akrabalık ilişkilerinde en kalabalık aile üyelerine sahip olan kent Isthada ve Tyberissos'tan gelen yazıtlardır. Özellikle Isthada'da hem kalabalık aile mezarı hem de diğer mezar yazıtlarındaki gömülü bazı kişilerle akrabalıkları bulunmaktadır. Bunun dışında Myra mezar yazıtında klasik bir çekirdek aileyi oluşturan anne, baba ve çocuklar bulunmaktadır. Myra mezar yazıtları örneğinde, akrabalık bağlarına bakıldığında ikinci kez evlenme söz konusu olduğunda mezar sahiplerinin kendinden önceki evliliklerinden olan çocuklarına ve ikinci eşlerinin daha önceki evliliklerinden olan çocuklarına mezarda gömülme hakkı verdiği gözlemlenmektedir. Roma hakimiyetinden sonra *gentilicum nomenicum* olarak alınan isimler için bir ailede her ferdin gens nomen aldığı görülebilirken sadece ailede birkaç ferdin *gentilicum nomen* aldığı da olmaktadır bunun sebebi olarak bu bireylerin, aile *gens* ismini almadan önce vefat etmiş olması olabilir. Myra mezar yazıtlarında, ailenin akrabalık bağında en son dayandığı kuşak beşinci kuşaktır bazen sadece mezar sahibinin kendisinin adı ve eşinin adı geçmektedir.

2.1.2. Evlilik Bağları

Mezar yazıtları, evlilik bağları açısından önemli bilgiler sunmaktadır. İyi korunmuş yazıtların hemen hepsinde karı, koca, çocuklar, gelin, damat hatta az görülmekle beraber kayınvalide ve kayınpeder isimleri belirtilmektedir. Bu evliliklerin prosedürü nedir ya da bu evliliklerin hepsi resmi bir evlilik olarak yapılıp yapılmadığı kesin olmamakla beraber bazı

mezar yazılarında özellikle resmi bir evlilik olduğunu kanıtlamak için çeyizle (Προικαία: bkz. bu başlık altında **T79**) gelen ya da yasal/kanuni eş (γυναῖκες νόμιμαί)⁷⁵ anlamına gelen ifadeyi kullanmışlardır. Mezar yazıtlarında evliliği göstermek için ἀνὴρ, γυνή, σύμβιος, γυναῖκες, σύζυγος (evli) (Y15'te συνζύγω şeklinde kullanılmıştır), γαμετή (evli kadın) şeklinde terimler evliliğin göstergesi olarak eşler için kullanılan terimlerdir.

Mezar yazıtlarında, mezarı yaptıran kişinin, mezara gömülmesine izin verdiği kişilerin arasında ilk olarak koca ya da karısının adını yazar ve gömülmesini ister. Lykia'da evlilik ve aile kavramının temelleri oluşturan karı-koca yazıtlarda her zaman ilk belirtilen kişilerdir. Karı-koca (ἀνὴρ ve γυνή) kelimelerinin yerine kullanılan bazı terimlerde bulunuyordu. Bunlardan biri σύμβιος / συμβία ifadesidir. Myra mezar yazıtlarında σύμβιος/συμβία (eş) kelimesi ἀνὴρ ve γυνή ifadesine oranla daha az kullanılmıştır. **T20**, **T111** ve bir yayımsız yazıtta bulunmaktadır.

T20 Andriake'den Aur. Regina ve Aur. Khresimos'un mezarı⁷⁶; Aurelia Regina mezarı kendisi için, kocası Aurelius Khresimos ve kızları Regina için yaptırmıştır. Burada "koca" yani "ἀνὴρ" ifadesi yerine σύμβιος ifadesi kullanılmıştır.

T110, **T111** Teimiussa'dan iki yazıt; **T111**'deki Rhodippos oğlu Aur. Iason'un mezarı kendisi için ve eşi Thaleia için yaptırılmış bir mezardır⁷⁷. Aur. Iason ayrıca mezarı kızı Aphphia, onun kocası Ktetos ve oğlu Rhodippos ve onun hayat arkadaşı (σύμβιος: hayat arkadaşı ya da eş anlamı var ama burada oğul Rhodippos'un gelecekteki eşi anlamında olmalıdır aksi takdirde onun da ismini eklenirdi çünkü kızının kocası olan Ktetos'un ismi verilmiştir. T110'de ayrıca yazıtın orta kısımlarında “προγόνω μου Θάλιη” şeklinde bir ifade geçer; bu ifadeye göre Thaleia, Aurelius Iason'un ikinci eşidir. Aur. Iason'un ikinci eşi Thaleia, kızı ile aynı ismi taşımaktadır. Τῇ προγόνω olarak bahsettiği Thaleia ise Aur. Iason'un üvey kızıdır. Aphphion ve Rhodippos ise ya Aur. Iason'un ilk eşinden olan çocukları ya da ikinci eşi olan Thaleia'dan olan çocuklarıdır sadece üvey kızım dediği Thaleia, öz kızı değil ikinci eşinin kızıdır. Ama mezar yapısının içine onu da dahil etmiştir. **T111** 'deki kişinin de T110'deki Aurelius Iason olduğu düşünülmektedir. Bu yazıttaki iki kişi eğer aynı ise eş isminin okunuşunda değişiklik olmalıdır; θάμη ismi yerine isim Θάλιη olmalıdır ve şayet yazıttakiler aynı kişiler ise bir kişinin Teimiussa'

⁷⁵ Kılıç Aslan, 2023: 95 dn.5: TAM II 209 (Sidyma, 2nd c. AD); Kolb 2008: 372 (Kılıç Aslan [hazırlık aşamasında]; I.Korydalla 2.12 (Madamyssos/Korydalla). Hoyran'dan yayımsız bir yazıtı (Samitz 2020: 141 dn. 26) "παιατρὲς νομίμας" ifadesini kaydetmektedir.

⁷⁶ Davies, 1895: 112-113, no. 28; SEG 65 1471.

⁷⁷ Petersen ve Von Luschan, 1889: 57 no. 109; Gardner, 1885: 358 no.124; yazıt için bkz. yk. dn. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış..**

da iki farklı mezar yazıtı ve mezarı bulunmaktadır. Hangi mezara gömüldüğü ise bilinmemektedir.

Genellikle Lykia bölgesi içinde elitler, evlilikleri etnos bazında yaparlardı. Diğer eyaletlere ve o diğer eyaletteki elitler ile evlilik bağına tercih etmezlerdi. Claudia Iasonis ve Tib. Cl. Agrippinus adındaki iki Pataralı kardeş bu durumun aksi şekilde davranmıştır ve Claudia Iasonis, Asya'dan bir adamla evlenerek Asiarkh yani Asya eyaletinin dini yönetici olmuştur⁷⁸. Elitlerin eyaletler arası ilişkileri Lykia et Pamphylia valisi (İ.S. 90-92) Pergamon kökenli Iulius Quadratus aracılığıyla sağlanmış olmalıdır. Claudia'nın erkek kardeşi Tib. Cl. Agrippinus'un ise Asya eyaletinde hayırseverlik yaptığı bilinmektedir. Claudia'nın ise daha sonra Quadratus'u destekleyerek ve yine Quadratus'un aracılığıyla bir Lydaili olan Helidoros'un Roma vatandaşlığı almasında rol aldığı görülür⁷⁹.

Lykia'da görülen evlilik türlerinden biri Epigami'dir; bir vatandaşın kendi kenti dışında başka kentlerden, kendi topluluğu, *etnos*'u farklı vatandaşlıktaki kişilerle evlenmesidir. Lykia'da Roma vatandaşlığı olan kişiler, kendi statülerini korumak amacıyla farklı kentlerden roma vatandaşları ile evlenirdi. Roma hakimiyetine girdikten sonra Lykia'da *etnos* bazında yapılan evlilikler, Roma vatandaşının Lykia'da az olmasından⁸⁰ dolayı yerini bazen epigami (T112, T150) yoluyla evliliğe bırakabiliyordu. Myra'da **epigami evliliği** (başka bir şehrin yurttaşıyla evlilik) için örnekler;

T112 Teimiussa'dan Apollonios ve ailesinin *hyposorion*'lu mezarı⁸¹; Apollonios oğlu ?...d]oro[s] oğlu Myralı Apollonios, Kyaneailı ve Simenailı eşi Elpis ile kendileri için, onların çocuğu için mezarı yaptırmıştır. Yazıtta Myralı Apollonios, çift vatandaşlığı olan bir kadınla evlenmiştir. Ailede eşlerin çocuğunun ismi verilmemiştir, mezara gömülme hakkı verilen çocuk

⁷⁸ Adak, 2013: 453.

⁷⁹ Adak, 2013: 459-475.

⁸⁰ Kılıç Aslan, 2023: 155.

⁸¹ Schweyer, 2002: 84; Maresch 1591: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Ἀπολλ[ώνιος?...δ]ώρο[υ] | τοῦ Ἀπολλωνίου Μυ[ρεῦς] καὶ ἡ [γυν]ῆ Ἑλ[πίς....] | [...] καὶ Κυανειτ[ίς] καὶ Σιμη[νίς] ἐ[αυτοῖς] καὶ τῷ τὲ[κν]ῳ | αὐτῶν καὶ γυναικὶ αὐτοῦ τέκν[οις] τούτων · [...] | [...] | ἐὰν δέ τις ἕτερον [παρὰ ταῦτα θάψῃ, ἀμαρτωλὸς] | ἐ[στω] θ[εο]ῖ[ς] ἄπ[ασι] ? καὶ ἔνοχος ἔστω τ[υ]μβ[ω]ρυχί[ας] | ἐν κλήματι κ[αὶ] ὀφειλέτω Μυρέων τῷ δῆμῳ Δ | χιλίας πε[ντακοσίας] · προσανγγελίας οὔσης παντὶ | [τ]ῷ [βου]λομένῳ [ἐπὶ τῷ ἡμ]ίσε[ι.....] | [εἰ δέ τις β]ούλε[ται] π[αρὰ] τὸν νόμον [ἐ]πιθε[ῖναι] τινα ἐν τῷ [...] (Apollonios'un oğlu, ...doros'un oğlu Myra vatandaşı Apollonios ve Kyaneai ve Simena vatandaşı olan karısı Elpis, mezarı kendileri için, onların çocuğu için, onun (çocuğunun) eşi için, bunların çocukları için yaptırdı. Şayet oraya birisi, başkasını gömerse, tüm Tanrılara karşı günahkâr olsun ve mezar soygunculuğu hırsızlığı suçuna maruz kalsın ve Myralıların demos'una 1.500 drakhma borçlu olsun. İhbarı yapan kişinin isterse tüm paranın yarısı üzerinde talep hakkı vardır. Yasaya rağmen bir kişi birisini koymak isterse).

ve çocuğunun çocukları, "onun karısı" olarak ifade edilen gelininden önce yazılmıştır; bu durum onun aile tarafından aileden bir parça olarak kabul edilmesinin gayri resmi şekilde olduğunu düşündürülebilir.

Myra ile bağlantılı diğer epigami ikinci örnek; **T150**

T150 Aperlai kentinden Tib. Cl. Ptolemaios'un eşi (H)erpidase'nin mezar yazıtı⁸²: Aperlai'dan belgelerle iyi tanınan bir vatandaş Sarpedonis olarak da bilinen (H)erpidase İS. 2. yüzyılda kentin en zengin ve bölgenin önemli vatandaşlarından biridir. (H)erpidase soylu bir aileden gelmiştir, Lysandros adlı zengin bir vatandaşın torununun torunudur. Lysandros, *sympoliteia* dahilinde Lykia Birliğinde görevler üstlenir. Apollonia'daki bir lahitte kendisi ve ailesinin adı geçmektedir. Ailenin kökeni Apollonia'dır. Lysandros'tan Platonise kadar 5 kuşak zengin bu ailenin soy ağacı bilinmektedir⁸³. Tib. Cl. Ptolemaios, (H)erpidase'nin ikinci eşidir. (H)erpidase'nin ilk eşi hem Kyaneai hem de Myra vatandaşı Sex. Marcus Hegelokhianos Eutribos'tur. Erpidase ve Marcus Eutribos'un Arsasis adı ile de bilinen Platonis adında bir kızları vardır. Eutribos'un, (H)erpidase ile evliliğinden dolayı Aperlai vatandaşlığı almış olmalıdır. Lykia Birliğinin kurulması ile **epigami** yani evlilik yolu ile vatandaşlık alma şeklinde bir sistem oluşmuştur. Lykia Birliği kentlerinde vatandaşlar belki de bireysel antlaşmalarla birbirleri ile evlenerek yeni vatandaşlıklar almışlardır. (H)erpidase'nin kızı Platonis'te çifte vatandaştır hem Kyaneai hem de Aperlai vatandaşı olarak bilinmektedir. Bu vatandaşlığı büyük ihtimalle annesinden almıştır⁸⁴. (H)erpidase ilk eşi öldükten sonra Tib. Cl. Ptolemaios ile evleniyor. Tib. Cl. Ptolemaios'ta birden fazla vatandaşlığa (Myra, Patara, Aperlai) sahiptir ve Lykiarkhes olduğu bilinmektedir. Ama (H)erpidase bu evlilik ile bir vatandaşlık almamıştır⁸⁵.

⁸² CIG 4300; LBW 1298: Ἐρπιδασῆ ἡ καὶ Σαρπηδονίς Λυσάνδρου Ἀπερλεῖτης κατεσκεύασεν | τὸ ἥρῳον ἑαυτῇ καὶ τῇ θυγατρὶ αὐτῆς Πλατωνίδι τῇ καὶ Ἀρσάσει Μαρκεῖου Εὐτρίβου Κυαν[είτου] καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Τιβερίῳ Κλαυδίῳ | [Τιβερίου] Κλαυδίου Πτολεμαίῳ Μυρεῖ καὶ Παταρεῖ καὶ Ἀπερλεῖτι τῶν | μετ' αὐτῆς δὲ [οὐδεὶς ἄλλος ἐνταφίσεται] ἢ ὑποκείσεται ὁ θάνας | κα[ταχθονίοις θεοῖς]. (Lysandros'un kızı Sarpedonis olarak da bilinen Aperlai vatandaşı (H)Erpidase mezarı kendisi için, onun ve Kyaneai vatandaşı Marcus Eutribos'un kızı Arsasis olarak da bilinen Platonis ve Tiberius Claudius'un oğlu kocası olan Myra, Patara, Aperlai vatandaşı Tib. Cl. Ptolemaios için yaptırdı. Kendisi ile hiç kimse (mezara) ne gömülebilir ne de izin verilir, gömen kişi yeraltı tanrıları nezdinde (günahkâr olsun)

⁸³ Zimmermann, 1992: 74-75 ve Zimmermann, 1992: 207-209.

⁸⁴ Kılıç Aslan, 2023: 150, dn. 227-228.

⁸⁵ Kılıç Aslan, 2023: 156, dn. 252.

T104 Sura'dan Athenagoras'ın ve ailesinin mezar yazıtı⁸⁶; Athenagoras oğlu Athenagoras mezarı kendisi, eşi Gamete, ilk eşi Khrysa'yı da bu mezara gömmüştür. Athenagoras, ilk eşinin vefatından ikinci kez evlenmiştir. Ama ikinci eşi ile daha önceden gömdüğü eşinin aynı mezara gömülmesini beyan etmiştir.

T79 Myra Vatandaşı Epaphras'ın Baba Yadigarı Mezarı⁸⁷: Istlada'dan Myralı Nannes'in oğlu Epaphras, babasından kalma mezara yazı yazdırmak için, *boule* ve *demos*'tan bir kararname çıkarmıştır. Mezara kendisinin ve eşi Myralı Parthenus'un, çocuklarının, onların eşleri ve çocuklarının, yeğeni Thallos oğlu Thallos'un ve Epaphras'ı taçlandıranların gömülme hakkı vardır. Epaphras'ın soyunun anne tarafından geldiği görülmektedir, baba ismi verilmemiştir. Epaphras'ın baba isminin olmamasından onun gayri meşru bir çocuk olduğu anlaşılır. Kendi durumunun aksine Epaphras çocuklarının eşlerine gömülme iznini sadece çeyiz (*προικαία*) getirerek ve meşru bir evlilikle birliktelik yaşayan eşlere vermiştir.

Προικαία (çeyiz) şeklinde okunan ifade Lykia bölgesinde mezar yazıtında hapax'tır. Προικαία kelimesi προίξ kelimesinden türemiştir. **Φερνή** kelimesi ve **προίξ** aynı anlama gelmektedir. **Φερνιμαία** (çeyiz belgesi) Quintus Veranius'un arşiv düzenlemesine ilişkin fermanında geçmektedir⁸⁸. Φερνιμαία'nın da diğer hukuki belgelerle birlikte sayılması, onun dava konusu niteliği olabilecek belgeler arasında olduğunu gösterir. Her türlü hukuki belgenin çeyiz belgesi de dahil süresi içinde işleme konulmazsa ya da yanlış kullanılırsa geçersiz

⁸⁶ Öztürk ve Öztürk, 2020: 102-103 no. 2: Τὸ μνημεῖον κατεσκεύασεν | Ἀθηναγόρας Ἀθηναγόρου | ἐαυτῷ καὶ γυναικὶ Γαμέτῃ | εἰς ὃ προεκήδευσεν[ν τὴν] προ|τέραν γυναῖκα αὐτοῦ Χρύσαν· | Ἐὰν δέ τινα ἕτερον θάψῃ τις, ἀπο|τεισάτω Μυρέων γερουσία | καὶ γὰρ ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸ τρίτον | κατηγορήσαντα καὶ ἐλένξαντα. (Athenagoras oğlu Athenagoras bu mezarı, kendisi ve eşi Gamete için yaptırdı. Daha önceden, ilk eşi olan Khrysa'yı bu mezara gömdü. Şayet birisi, başka birini gömecek olursa, Myralıların geousia'sına 3.500 denarii ödeyecektir. Bildiren ve ihbar eden kişi (cezanın) 3/1'ini alacaktır).

⁸⁷ Schuler, 2006: 407-412; SEG 56 1747: Ἐπαφρᾶς Ναννης Μυρεὺς καθὼς ἔδ[ω]κα τὸ προβουλευσιμον διὰ τῆς λανπρο|άτης βουλῆς δήμου Μυρέων ἐπιγράψαι | πατρῷόν μου τύνβον ἐνκηδευθῆναι ἐμὲ | Ἐπαφρᾶν καὶ σύμβιον μου Παρθενοῦν Μύ||ρισσαν καὶ τέκνοις ἡμῶν καὶ γυνεξὶν αὐ|τῶν κατὰ νόμους ΠΠΟΙΚΑΙΑ συνζῶσι καὶ | τέκνοις αὐτῶν καὶ ἀνεπιῶ μου Θάλλῳ | Θάλλ[ου] καὶ στεφανοῦσι Ἐπαφρᾶ[v. ἄλ]λῳ δὲ μ[η]δενὶ ἐξέστω, εἰ μὴ ἐγὼ ζῶν ἐπ[ι]τρέ||ψω ἢ κατὰ διαθήκην ἀφῶ, ἢ ὀφειλέσει[ι] || Μυρέων τῇ γερουσίᾳ • φ'. ὁ δὲ ἐλέ|ξας λήψετε τὸ τ ρ ἶτον. (Nanne'nin oğlu, ben Myra vatandaşı Epaphras, Myra'nın parlak boule (ve) demos'u aracılığıyla babamdan kalma mezara şu yazıtı yazdırmak için çıkarttığım kararname gereğince: (bu mezara) ben ve karım Myralı Parthenous gömülecek ve bizim çocuklarımıza ve onlarla birlikte yasal olarak ve bir çeyiz temelinde yaşayan eşleri ve onların çocuklarına ve yeğenim Thallos oğlu Thallos'a ve (ben) Epaphras'ı taçlandıranlara (izinli olsun), Eğer ben yaşarken izin vermezsem veya vasiyet etmezsem başka da kimseye izinli değildir, aksi halde Myra geousia'sına 500 denarii ceza borçlu olacak. İhbar eden (paranın) üçte birini alsın).

⁸⁸ Schuler, 2006: 407-412.

sayılacağı belirtilmiştir⁸⁹. Καὶ τέκνοις ἡμῶν καὶ γυνεξὶν αὐτῶν κατὰ νόμους **προικαία** συνζῶσι ifadesi ile evliliğin yasal sayılması için çeyiz getirme bir gelenek, yasal zorunluluk olduğunu ifade eder⁹⁰. Şayet bir evlilikte çocuk yoksa çeyiz ölen kadının ailesine geri verilirdi⁹¹.

Nekropoller, *demos* ve *boule* denetimi altındaydı ve mezar için bir işlem yapılacaksa, izin alınması gerekiyordu⁹². Epaphras'ın babadan kalma mezara yazı yazdırmak için *boule* ve *demos*'tan kararname çıkarması, Teimiussa'dan Lalla'nın (T109) *boule*'nin *grammates*'i ve *prytanis*'ten yetkili aracılığıyla yardım almasına benzer.

Lykia'da yakın **akraba evlilikleri (endogami)** Roma vatandaşı olmayan kişiler arasında daha yaygındır, Roma Dönemi'nde bu durum mezar yazıtlarında açıkça ifade edilmese de Helenistik ve Erken Roma dönemlerinde endogamik evlilik özellikle mülk ve servetin parçalanmaması için Lykia'da eşraf tabaka arasında yaygındır. Endogamik evlilik kapsamında kardeşler, kuzenler; ayrıca amca ve dayı ile evlilikte bulunabiliyordu. Bir Roma vatandaşının hukuki açıdan Roma vatandaşı olan birisi ile evlenmesi gerekirdi. Roma vatandaşı olmayan birisi ile evlenirse de İmparator'dan *conubium* (özel bir izin) alınması gerekiyordu. Eğer Roma vatandaşı, bir Roma vatandaşı ile evlenmediyse, bu evlilik hukuki açıdan geçersiz sayılırdı⁹³. Endogami'ye örnek Myra mezar yazıtları **T77, T149, 105?** ve mezar yazıtı olmasa bile Myra yazıtlarında şimdiye kadar endogami ile az karşılaşıldığı için örnek olarak verilebilecek onurlandırma yazıtı:

T77 Istlada'dan Philon kızı Platonis'in aile mezarı⁹⁴; Philon kızı Platonis mezarı kendisi için, önceden gömülmüş olan kocası Philon, çocukları, torunları ve torunlarının çocukları için

⁸⁹ Wörle, 1975, 256 str. 32-34: [ἐξάν τε ἀπόλογος, ἐάν τε πρόκλησις, ἐάν τε περὶ δίκης ἐμφανισμός, ἐάν τε φερνυμαία, ἐάν τε διαιτητῶν ἢ δίκαστῶν ἀπόφασις ὑπάρχη... (İster bir gerekçeli savunma (ἀπόλογος) olsun, ister bir mahkeme çağırısı (πρόκλησις), isterse bir davacı şikâyeti (περὶ δίκης ἐμφανισμός), ister bir çeyiz belgesi (φερνυμαία), isterse hakemlerin ya da yargıçların bir kararı (διαιτητῶν ἢ δίκαστῶν ἀπόφασις) mevcut olsun...).

⁹⁰ Kılıç Aslan, 2023: 102, dn. 47; Şahin, 1994: 118, no.136; Vérilhac ve Vial, 1998: 183-186.

⁹¹ Kılıç Aslan, 2023: 101-105.

⁹² Schuler, 2006: 407-412, no.7.

⁹³ Kılıç Aslan, 2023: 107.

⁹⁴ Schuler, 2006: 417-418; SEG 56 1745: Τὸ μνημεῖον κατέστησεν Πλατωνὶς Φίλωνος ἑαυτῇ καὶ τέκνοις αὐτῆς καὶ ἐγγόνοις καὶ ἐγγόνων τέκνοις, | εἰς <ὁ> προκεκήδευται ἀνὴρ αὐτῆς Φίλων | δις Ἴππολόχου· ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξέσται | ἕτερον ἐνχρηδεῦσαι οὔτε ἀπὸ συγγενείας | ἢ ἐκτεῖσει προστεῖμου Μυρέων τῷ δήμῳ x ,α | καὶ ἔσται ἀμαρτωλὸς θεοῖς χθονίοις, | ὧν ὁ ἐλένξας λήμψεται τὸ τρίτον. (Bu mezarı Philon kızı Platonis kendisi, kendi (çocukları), torunları ve torunlarının çocukları için yaptırdı ki bu mezarda kendi kocası Hippolokhos oğlu Hippolokhos oğlu Philon önceden gömülmüştür. Başka da hiç kimseye ne başka birini ne de soyundan (birini) gömmeye yetkisi vardır, aksi halde Myralıların demos'una 1.000 denarii ceza ödeyecek ve yer altı tanrıları katında karşı günakâr olacak, ihbar eden kişi bu miktarın üçte birini alacak).

yaptırmıştır. Yazıtta Platonis'in babası ve kocası aynı ismi paylaşmaktadır. Bu durumda iki olasılık söz konusu olabilir. İlk olasılık Myra'da yedi örnekle⁹⁵ temsil edilen görece yaygın bir isim olmasından dolayı baba ve eşin tesadüfen aynı ismi taşımasıdır. Platonis'in şeceresinde sadece baba ismi olarak Philon'un, buna karşın eşi Philon'un şeceresine dedesi Hippolokhos'un dahil edilmesindeki amaç belki de baba ile eşi birbirlerinden ayırmak şeklinde yorumlanabilir. Diğer olasılık ise Polyperkhon çocukları Pososis ile Platon arasındaki evlilikte söz konusu olduğu gibi burada kardeş evliliğinin söz konusu olmasıdır. Lykia'da karşılaşılmış ve kanıtlanmış olan epigrafik belgelerde örnekleri olduğu gibi kardeş evliliğinin olabilir. Yani yazıtta ἀνὴρ καὶ ἀδελφός ifadesi olmasa bile Platonis'in baba ismi ve eş isminin Philon olmasından dolayı Platonis ve eş Philon kardeş olabilir.

T105 Sura'dan Embromos, eşi ve ailesinin mezarı⁹⁶; Bu ailede Embromos kızı Zosime ve Dionysios oğlu Embromos I evlenmiştir. Ailenin soy ağacını çıkardığımızda daha sonra gelen soyda da Embromos II ismi bulunmaktadır. Zosime ve Embromos I'in amca çocukları olarak yani aile içinde endogami'nin alt gruplarından biri olan kuzen evliliği şeklinde bir evlilik yapmış olabilirler. (Akraba, aile bağları için bkz. 2.1.1; T105)

T149 Antiphellos'tan Aristolais'ın ve akrabalarının mezarı⁹⁷: Timokrates'in kızı Aristolais, mezarı amcası/ dayısı Nikostratos oğlu Klemakhos için, eşi için ve kendisi için yaptırmıştır. Aristolais'ın evlilik durumu için; Timokrates'in kızı olan Aristolais, muhtemelen

⁹⁵ Myra Teritoryumunda Φῖλων ismi için; **T77 (Istlada)** Schuler 2006, 417-418 no. 14 ; SEG 56, 1745 (Φῖλων I- Platonis'in babası, Φῖλων II- Platonis'in kocası, Φῖλων III?-Philon II'in babası ama Platonis ve Phlion II'in kardeş olma durumunda Philon I'in kendisi de olabilir.); **T74 (Istlada)** Schuler 2006, 415 no. 11; SEG 56, 1742 (Phillippos'oğlu Philon); **T124 (Teimiussa)** Schweyer, 2002:265 no:82 (Thrasymakhos'un oğlu Philon); **T23 (Andriake)** LBW 1283; Franz 1847, 128 no. 37; CIG 4303 I; Schweyer, 2002:220 no. 1 (Φῖλων I- Dareius'un oğlu, Φῖλων II- Dareius'un oğlu Ermodapeimis'in babası).

⁹⁶ Ormerod ve Robinson, 1914: 25-27, no.32.

⁹⁷ Nollé ve Sayar 1983, 219–222 no. 1; =SEG 33 1169: Ἀριστολαΐς Τειμοκράτους κατεσκευάσατο τὸν τάφον τῇ ἀτῆς θείῃ Κλεομάχῳ | Νεικοστράτου τῇ εαυτῆς καὶ ἀνδρὶ καὶ ἐυ[α]τῇ· ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέστω ἢ ἀνοῖξαι ἢ θάψαι τινά· εἰ δὲ μὴ, ἔστω ἀμαρτωλὸς θεοῖς χθονίοις καὶ | ἀποτεισάτω τῷ δήμῳ τῷ Μυρέων καὶ Ἀντιφελλείτ[ων] δηνάρ]ια ,ε καὶ | ἔστω ἢ πρᾶξις παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσι· ἐπὶ ἀρχιερέως τῶν Σεβαστῶν | Οὐηρανίου [Τλη]πολέμου, μὴνὸς Δύστρ[ου . .] | vac. δηλώσω κὲ αὐτὰ διὰ τῶν ἐν Ἀντιφέλ[λῳ ἀρ]χείων vac. (Timokrates'in kızı Aristolais mezarı, Nikostratos'un oğlu amcası/dayısı (annesinin kardeşi) Kleomakhos için, kocası ve kendisi için yaptırdı. Başka birinin mezarı ne açması ne de mezara birini gömmesine izin yoktur. Eğer buna uyulmazsa ise yeraltı tanrıları nezdinde günahkâr olacak ve Myra ve Antiphellosluların demos'una 5.000 denarii ödeyecektir. Para alındıktan sonra isteyen (miktarın) yarısı üzerinde hak talep edebilir. İmparatorların başrahibi Veranius Tlepolemos'un zamanında, Dustros ayında --- (gününde). Antiphellos'taki arşiv kayıtları aracılığıyla belgeleyeceğim).

yetim olduğu için Nikostratos oğlu Kleomakhos olan dayısının yanında büyümüş, mezar inşası ise dayısının ölümü ile başlamıştı. Aristolais'ın dayısı öldüğünde muhtemelen evli değildir, mezar yazıtında ἀνὴρ ifadesi adı verilmeyen kocası için kullanılmış olabilir ve ilerideki eşinden bahsedilmiş olabilir⁹⁸.

Yazıttaki τῷ ἀτῆς⁹⁹ θεῖῳ Κλεομάχῳ Νεικοστράτου τῷ ἑαυτῆς καὶ ἀνδρὶ καὶ ἑα[υ]τῇ ifadesini bazı yayıncılar “τῷ ἑαυτῆς” kelimesini bir yenileme olarak kullanıldığını ifade etse de Schuler bu cümle için “τῷ ἑαυτῆς καὶ ἀνδρὶ” şeklinde bitişik deyim ve sıfat tamlaması olarak kullanıldığında Klemakhos'un, Aristolais'ın hem dayısı hem de eşi olabileceğini ifade eder, Lykia'da kardeş kardeşe ya da kuzen ile evlilik gibi iç evlilikler olduğu düşünülürse Aristolais ve dayısı Klemakhos arasındaki evlilik, aile ve mülk varlığını korumak ve bir araya getirmek için olmalıdır¹⁰⁰. Yazıtın tarihlemesi için net bir tarih olarak eponym başrahip Veranius Tlepolemos zamanını yani İ.S. 149 yılını açıkça belirtmektedir.¹⁰¹

Polyperkhon kızı Myralı Pososis ile Platon oğlu Myralı Iason Tarafından Yapılan Onurlandırmalar¹⁰²; Myra tiyatrosunun sahne binasının arka duvarının önünde bulunmuştur. Dört blok üzerine yazılan yazıt birinci blokta Polyperkhon kızı Pososis'in büyük ihtimalle erken yaşta ölen oğlu Platon'u anı vesilesiyle onurlandırmasını içerir. Bu blokta onurlandırılan merhumun, şeceresinden annesi Pososis ile babası Platon'un aynı baba ismini (Polyperkhon) taşımalarından kardeş oldukları üstü kapalı bir şekilde ortaya çıkarken, bu ilişki üçüncü blokta "αυτῆς ἀνδρα καὶ ἀδελφὸν" şeklinde açıkça ifade edilir. Dördüncü blokta dede Polyperkhon'un *neoi*'un *gymnasiarkhes*'liğini ve kentin *prytanis*'liğini üstlenmiş olması kardeş evliliğinin eşraf tabaka arasında da rastlanan bir uygulama olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Myra mezar yazıtları evlilik bağları bağlamında incelendiğinde mezar yazıtlarında eşlerin birden fazla evlilik yaptığı, endogami denilen büyük ihtimalle mal ve mülkün aile içerisinde kalması için yapılan iç evlilik yani kardeş, kuzen hatta amca ile evliliklerin olduğu ve farklı kentlerden vatandaşlık almak için yapılabilen epigami olarak da adlandırılabilen evliliklerin olduğu görülmektedir.

⁹⁸ Nollé ve Sayar 1983, 219–222 no. 1.

⁹⁹ Gignac, 1976: 187: ἀτῆς = ἑαυτῆς.

¹⁰⁰ Schuler, 2010a; 552-566.

¹⁰¹ Schuler, 2010a; 552-566.

¹⁰² Öztürk, 2016: 103-115; SEG 66 1754.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

3.1. Birlik Elitleri

Lykia Birliğinin tam olarak ne zaman kurulduğu ile ilgili kesin bir tarih yoktur fakat Rodos hakimiyetine geçtiği dönemde olduğu düşünülmektedir. Epigrafik belgelerde τὸ κοινὸν τῶν Λυκίων yani Lykia birliği ifadesi geçmektedir¹⁰³. İ.Ö. 188-167 yılları arasında Lykialıların, Rodoslulara karşı yürüttükleri savaşta Ptolemaios Epiphanes, Lykialılara yardım etmiştir ve bunun sonucunda Lykia birliği de ona şükranlarını belirtmek için bir yazıt dikmiştir. Bu yazıt Lykia Birliğine dair en erken epigrafik belgelerden biridir. Lykia'nın Rodos hakimiyetinden çıkması ile 168-167 yıllarından Birlik sikkeleri basılmaya başlamıştır. Bu sikkeler 167 yılından İ.S. 43 yılına kadar süren iki yüz yıllık bir süreyi kapsamaktadır¹⁰⁴. Araksa bulunan ve İ.Ö 180 dolaylarına tarihlenen Orthagoras yazıtında Birlik kendi ordusuna sahip olduğu belgelenmektedir. Yazıtta onurlandırılan Orthagoras ἑφίππος (atlı birlik komutanı) olarak anılır¹⁰⁵. Strabon'a göre; Lykia Birliği'ne 23 kent üyeydi, her yıl toplanarak Lykiarkhes ve birlik memurlarını seçiyorlardı. Üye kentler büyüklüklerine göre oy kullanma hakkına sahipti. Ksanthos, Patara, Olympos, Myra, Pinara, Tlos üç oy kullanma hakkına sahiptiler¹⁰⁶. Lykia birliğinin başkanı Lykiarkhes'tir. Myra'da bir tane Lykiarkhes'in mezar yazıtına ulaşılmıştır.

¹⁰³ Dittenberger, 1803: 174-175.

¹⁰⁴ Robert, 1951: 150-152.

¹⁰⁵ Bean, 1948: 48.

¹⁰⁶ Radt, 2005: 86-87 str. 28: Strabons Geographika XIV, 3,1-3.3: Εἰσὶ δὲ τρεῖς καὶ εἴκοσι πόλεις αἱ τῆς ψήφου μετέχουσαι, συνέρχονται δὲ ἐξ ἐκάστης πόλεως εἰς κοινὸν συνέδριον ἣν ἂν δοκιμάσῃσι πόλιν ἐλόμενοι. τῶν δὲ πόλεων αἱ μέγισται μὲν τριῶν ψήφων ἐστὶν ἐκάστη κυρία, αἱ δὲ μέσαι δυεῖν, 3 αἱ δ' ἄλλαι μιᾶς, | ἀνὰ λόγον δὲ καὶ τὰς εἰσφορὰς εἰσφέρουσι καὶ τὰς ἄλλας λειτουργίας. Ἐξ δὲ τὰς μεγίστας ἔφη ὁ Ἀρτεμίδωρος (fr. 122 Stiehle) Ξάνθον, Πάταρα, Πίναρα, Ὀλυμπον, Μύρα, Τλῶν κατὰ τὴν (ὑπὲρ)θεσιν τὴν εἰς Κίβυραν κειμένην. ἐν δὲ τῷ συνεδρίῳ πρῶτον μὲν Λυκιάρχης αἱρεῖται, εἴτ' ἄλλαι ἀρχαὶ αἱ τοῦ συστήματος, δικαστήριά τε ἀποδείκνυται κοινῇ· καὶ περὶ πολέμου δὲ καὶ εἰρήνης καὶ συμμαχίας ἐβουλευόντο πρότερον... (Oy hakkına sahip olan yirmi üç şehir vardır ve her şehirden seçtikleri bir şehre toplanarak ortak bir konsey oluştururlar. Şehirlerden en büyükleri üç oy hakkına sahiptir, orta büyüklüktekiler iki oy hakkına, diğerleri ise bir oy hakkına sahiptir. Aynı oranda vergi katkısında bulunurlar ve diğer kamusal hizmetleri de yerine getirirler. Artemidoros (fr. 122 Stiehle), en büyük altı şehrin Ksanthos, Patara, Pinara, Olympos, Myra ve Tlos olduğunu belirtmiştir; bunlar Kibyra'ya giden yol üzerindeki konumlarına göre sıralanmıştır. Konseyde ilk olarak bir Lykia Birlik Başkanı (lykiarkhes) seçilir, ardından sistemin diğer yöneticileri belirlenir ve ortak mahkemeler oluşturulur. Ayrıca, savaş, barış ve ittifaklar hakkında önceden karar alırlardı).

Onurlandırma yazıtlarında olduğu gibi mezar yazıtlarında da birlik vatandaşları için ifadeler geçmektedir. Bu ifadelerden bir tanesi “πολιτευόμενος δὲ καὶ ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις” ifadesidir. Larsen’e göre bir kişi sadece bir kentin aktif vatandaşı olabilir, onun dışında ifade edilen vatandaşlıklar onursal vatandaşlıklardır¹⁰⁷. Yani o kentler için hizmette bulunmuştur ve fahri vatandaşlık ile onurlandırılmışlardır. Balland ise “πολιτευόμενος” ifadesi ile Koinon’un bir parçası olarak genel ve belirsiz bir vatandaşlıktan bahseder¹⁰⁸.

T147 Antiphellos’tan Dapasas’ın kendisi ve eşi Pause için mezar yazıtı ¹⁰⁹; Aynı aile için bir onurlandırma yazıtı vardır. Onurlandırma yazıtında (ya da Schweyer’e göre agorada halka açık bir cenaze sunağı ya da adak) eşinin bir Nymphē rahibesi olduğundan bahsedilir. Mezar yazıtında Pause’nin ismi tamamlama olmakla birlikte çiftin onurlandırma yazıtında ismi açık bir şekilde yazılmıştır. Mezar yazıtında Dapasas için “πολιτευόμενος δὲ καὶ ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις” ifadesi geçer bu ifade genelde Roma dönemi yazıtlarında Lykiarkhes’ler için kullanılan ve onlara bahsedilen bir unvan olarak bilinmektedir¹¹⁰. “Ἐπὶ ἄρχοντος” ifadesi ile yazıtın zamanı tam olarak belirlenmesi önemlidir. Fakat yazıtın bu kısmı tahrip olmuştur. Schweyer tarafından yazıtın tarihlemesi yapılmamıştır. Bu aile için hem bir mezar yazıtı hem de Antiphellos’un agorasında kamuya açık cenaze sunağı olması, Dapasas’ın eşine halkın önünde bir saygı göstergesi olabilir¹¹¹. Dapasas’ın eşi Antiphellos’ludur, cenaze sunağında “ἀστή” yani “şehirli” ifadesi geçmektedir dolayısıyla Pause, Antiphellos’ludur ve Myralı Dapasas ile evlenmiştir. Antiphellos kentinden başka bir Dapasas yazıtı daha vardır. Bu onurlandırma yazıtında¹¹² da Stomon’un oğlu Myralı Dapasas, Antiphelloslu eşi Nymphē rahibesi olan Timokrates’in kızı Pauase’ye mükemmel kişiliği ve kendisine karşı şefkatli oluşundan dolayı onurlandırmıştır. Dapasas’ın mesleği net olarak verilmemiştir ama πολιτευόμενος δὲ καὶ ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις ifadesine tekrar değinilecek olursa

¹⁰⁷ Larsen, 1957: 7-26.

¹⁰⁸ Balland, 1981: 177-180.

¹⁰⁹ Schweyer, 2002: 223 no.6: [τὸν τάφον κ[ατεσκευάσεν Δ]απασας | [Στό]μωνος Μ[υρεύς, πολιτευόμε]νο[ς] δὲ καὶ | [τα]ῖς κατὰ Λυκίαν [π]όλ[ε]σι πάσαις, ἐα[ντὶ καὶ] | τῇ γυναικὶ αὐτοῦ [Παυασῆ] Τιμοκράτου ἀῆι | [.] ἐπὶ ἄρχοντος | [.]ΙΣΔΥ ΤΩΝ (...’nın arkhonluğu zamanında, bu mezarı Stomon oğlu Myra vatandaşı olan Lykia’daki tüm şehirlerde vatandaşlık (onursal) haklarından yararlanan Myralı Dapasas kendisi için ve yurttaşımız Timokrates kızı olan karsı [Pauase] için yaptırdı).

¹¹⁰ Alkan, 2013: 77.

¹¹¹ Schweyer, 2002:167.

¹¹² Diamantaras, 1894: 324 no. 1; Robert, 1955: 219 dn. 3; Schweyer, 2002a: 223 no. 9

genellikle Lykia Birliğinde görev alan yöneticiler için (Lykiarkhes, Arkhiereus, Grammateus) kullanılan ve onursal vatandaşlığı gösteren önemli bir kavramdır¹¹³.

T150 Myralı Lykiarkhes Tib. Cl. Ptolemaios ve karısı Herpidase'nin mezarı¹¹⁴; Lysandros'un kızı Sarpedonis olarak da bilinen Aperlai vatandaşı (H)erpidase'nin yaptırdığı mezarda kızı Platonis ve kocası Myra, Patara, Aperlai vatandaşı Tiberius Claudius Ptolemaios'un gömülmeye izinlidir. Kaydedilen epigrafik kaynaklarda Myra'dan Lykiarkhes'lik yapan bilinen tek kişidir ve İmparator Domitianus veya Traianus dönemlerinde bu görevi eşi Lysandros kızı Aperlaili Sarpedonis olarak da bilinen (H)erpidase ile üstlenmiş olmalıdır.¹¹⁵ Birden fazla vatandaşlığa sahip olan kişilerde genellikle önce kendi kentlerinin vatandaşlığının yazıldığı düşünüldüğünde Tib. Cl. Ptolemaios'un öncelikli olarak Myralı olduğu söylenebilir.

3.2. Kent Elitleri

3.2.1. İtibar Göstergesi Olarak ó ὄμιος Kavramı

Olymposlu tanrıların en büyüğü, yıldırım, şimşek ve gök gürültüsü ile öfkesini saçan, Yunan *pantheon*'undan Anadolu'nun parçası Lykia'ya gelen Zeus, İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarından itibaren Lykia'da kendini göstermeye başlar¹¹⁶ ve Luvi dininde Fırtına tanrısı olarak bilinen Tarhunt/ Trqqas ile özdeşleştirilmiştir¹¹⁷.

Zeus, *Apollon* ve *Artemis* gibi Lykia'daki yayılmış kültlerden biridir. Ancak Myra bu kültün yoğun olarak görüldüğü Lykia kentlerinden biri değildir. *Zeus* kültü Myra'da iki kaya mezarında görülür. Bu iki yazıttan biri, tiyatronun sırtını yasladığı akropol yamacının sol alt terasında, deniz nekropolünde toprak seviyesinde bulunan Pedbaasas ve karısı Teblilabe'nin (T2) mezar yazıtıdır. Burada birisi kaya mezarının kapısının sol tarafında (A), diğeri ise kapının hemen üstünde (B) olmak üzere neredeyse birebir benzer ifadeler içeren iki mezar yazıtı söz konusudur¹¹⁸. Yazıtlara göre Pedbaasas ilgili mezarı kendisi, karısı Teblilabe, çocukları ve

¹¹³ Alkan, 2013: 72-73.

¹¹⁴ CIG 4300; LBW 129.

¹¹⁵ Öztürk, 2016: 107.

¹¹⁶ Frei, 1990: 1839-1846: Zeus, Lykia'da en yaygın tapınım gören tanrılardan biridir. Onun varlığı Lydai, Hippukome, Söğütlüdere, Tlos, Sidyma (?), Patara, Simena, Kyaneai (?), Trysa, Myra, Limyra, Komba, Idebessos ve Kormos'ta yazıtlarla belgelenmiştir. Neisa ve Arykanda'da ise Zeus'in varlığı yalnızca sikkelerden çıkarılabilir.

¹¹⁷ Myra'daki veriler için bkz. Frei 1990: 1844.

¹¹⁸ Fellows, 1840: 201, 422 no. 184; Franz, 1847: 117-118 no. 16; CIG 4303; Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 55; Schweyer, 2002: 251-253 no.61; Tıbikoğlu, 2021: 433-436 kat. no. 64 lev. 60: **A)** τοῦτο μ[νημεῖ]ον κατεσ[κεύασεν] | [Π]εδβαάσα[ς Τεβλι|λ]άβηι τῆι οἰ[κέτι αὐ|τ]οῦ, ὁ τὸν ὄμ[ον λαμβά]νων δε[ξιὸν τῶν] | [Δι]ὸς θυσιῶν [ὄνπερ ἡ] | πόλις θύει, κ[αὶ τοῖς τέ]κνοις αὐτῆς [καὶ τοῖς] | γαμβροῖς· καὶ μ[ηθεὶς κυ]ριεύετω τοῦ

damatları için yaptırmıştır. Yazıtın A bölümünde 5-7. satırlarında **ὁ τὸν ὤμ[ον λαμβά]νων δεξιὸν τῶν | Διὸς θυσιῶν [ὄνπερ ἡ] | πόλις θύει...** (*kentin Zeus için adadığı kurbanlardan sağ omzu alan*) şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Yazıt, mezarın hukuksuz bir şekilde açılması durumunda toprağının ürün vermemesi, çocuklarının soyunun devam etmemesi ve hem Leto hem de tüm tanrıların nezdinde günahkâr olması lanetiyle son bulmaktadır. Pedbaasas kendisini şehrin Zeus için yaptığı kurban adaklarından en kıymetli parçayı alan kişi olarak överken, mezarı hukuksuz bir şekilde açacak kişilerinse tanrıça Leto ve tüm tanrılar nezdinde günahkâr olması lanetinde bulunur. Yazıtın B bölümünde ise “δεξιός” yerine sadece “ὁ ὤμος” ifadesi yer almıştır. Her halükârda kurban adaklarından “δεξιός ὁ ὤμος”dan, yani sağ omuzdan pay alınması önemlidir.

Myra’da, deniz nekropolünde, tek kapılı bir başka kaya mezarının yazıtında¹¹⁹ (T5) da **τοῦ δὲ μνημείου κύ[ρι]ο[ι ὄντων] οἱ | τὸν δεξιὸν ὤ[μον λαμβάνον]τες τῶν (κατ’ ἔτος) Διὸς | θυσιῶν τῶν πολιτικῶν** (*Zeus onuruna yıllık olarak adadığı kurbanlardan sağ omuzu alan bu kişiler, mezar üzerinde tam yetkiye sahip olsunlar*) şeklinde bir önceki yazıttakine benzer bir

μ[νημεί]ου ἀλλ’ ἢ Τεβλιδ[αβη]Λοπιτιδ[...]. | καὶ τὰ τέκνα καὶ οἱ | γαμβροὶ αὐτῆς· ἐὰν | δέ τις βιάζεται ἀνο[ί]ξει τὸ μνημεῖον τοῦ | παρεύρεσει [ἡτινιοῦν], μὴ ἐνέγκῃ [ἡ γῆ αὐτῶ] καρπὸν μ[ῆτε τέκν]ων ἐφηβο[λος ἔσ]τω καὶ ἄμαρ[τωλὸς] | [γέ]νοιτο εἰς τ[ὴν Λητ]οῦν καὶ εἰς τοῦς λοιπ[ο]υς θεοὺς π[άν]τας. (Zeus’a kurban kesildiği zaman şehir kurban sunduğunda sağ omzu alan Pedbaasas, bu mezarı evin hanımı (onun eşi) Teblilabe için, onun çocukları için ve damatları için yaptırdı. Teblilabe, çocukları ve damatları hariç başka hiç kimse mezar üstünde hak sahibi olmasın (yetkiye sahip olmasın). Şayet birisi herhangi bir şekilde mezarı açmaya zorlarsa ne toprağı ürün versin ne de çocuklarının soyu devam etsin ve (o kişi) hem Leto hem de tüm tanrıların nezdinde günahkâr (suçlu) olsun); **B)** τοῦτο τὸ μνημεῖον κατ[α] <ε>σκεύασεν Πεδβεάσας | Τεβλιλάβη τῇ οἰκέτι [αὐτ]οῦ ὁ τὸν ὤμον λαμβάνων τῆς θυσίας τοῦ Διὸς, [τ]οῖς τέκνοις αὐτῆς καὶ τοῖς γαμβροῖς· καὶ μηθεὶς κυριεῦ<έ>τω τοῦ μνημ[εί]ου ἀλλ’ ἢ Τεβδιλαβη [καὶ τὰ] τ[έκν]α καὶ οἱ γ[α]μβρο[ὶ] αὐτῆς· ἐὰν δέ τις βιάζεται ἀνο[ί]ξει τὸ μ[νημ]εῖον τοῦτο παρ[ε]υρέσει [ἡτιν]ιοῦν, μὴ ἐνέ[γκῃ] ἡ γῆ αὐτῶ κα[ρπὸν] μ[ῆτε] | τέκνω{ιμ}<ν> ἐφηβ[ολ]ος ἔ[σ]τω καὶ ἄμαρτωλὸς [γένοι]το εἰς τ[ὴν] Λητῶ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς θεοὺς πάντας. (Zeus’a kurban sunduğunda omzu alan Pedbaasas, bu mezarı evin hanımı (onun eşi) Teblilabe için, onun çocukları için, çocukları için, damatları için yaptırdı. Şayet birisi bu mezarı herhangi bir şekilde açmaya zorlarsa ne onun toprağı ürün versin ne de çocuklarının soyu devam etsin ve (o kişi) hem Leto’nun hem de tüm tanrıların nezdinde günahkâr (suçlu) olsun).

¹¹⁹ Franz 1847, 120-121 no. 9b; CIG 4303e 3b, Schwyer, 2002:254-255 no. 64: τὸ [μνη]μεῖον | [τοῦτο κατε]σ[κεύ]ασεν Σ.π. . . . [αὐτῶ] | τε [καὶ τοῖς τέ]κν[οις καὶ πᾶ]σιν [τοῖς ἐκ]γόν[οις αὐ]το[ῦ καὶ] | τέ[κνω]ν [τοῖς] συγγεν[έσι πᾶσι]ν· | τοῦ δὲ μνημείου κύ[ρι]ο[ι ὄντων] οἱ | τὸν δεξιὸν ὤ[μον λαμβάνον]τες τῶν (κατ’ ἔτος) Διὸς | θυσιῶν τῶν πολιτικῶν· ἄλλον δὲ μηδένα ἐξέστω θάψαι· εἰ δὲ μὴ, | ἄμαρτωλὸς ἔστω θεῶν πάντων | καὶ ὑπόχρος ἔστω τοῖς ἀνχιστεῦσιν αὐτοῦ. (Bu mezarı S... (kendisi için) ve çocukları ve tüm soyundan gelenler ve çocuklarının tüm soyundan gelenler için inşa etti. Kentin Zeus onuruna yıllık olarak adadığı kurbanlardan sağ omuzu alan bu kişiler, mezar üzerinde tam yetkiye sahip olsunlar; başka hiç kimsenin buraya defnedilmesine izin verilmesin, aksi takdirde, tüm tanrılar önünde suçlu olsun ve aile yakınlarının belirleyeceği cezaya tabi tutulsun).

ifade bulunmaktadır¹²⁰. Her iki yazıtta da kent tarafından Zeus için düzenlenen kurban törenleri, Zeus kültünün bu dönemde kentte tapınım gören önemli tanrılardan biri olduğunu gösterir. Her iki yazıtta da bu kurban adaklarının yılın hangi döneminde gerçekleştirildiği belirtilmemiştir. Mezar odalarındaki nişler bu kurban törenleri ile alakalı olmalıdır. Lykia bölgesinde Fethiye müzesinde *Symmasis* ve karısı *Mamma*'nın cenaze vakıf yazıtı vardır¹²¹ ve bu yazıt Lykia'da cenaze vakıfları ile bağlantılı kurban törenleri için güzel bir örnektir. *Symmasis* ve eşinin cenaze vakfında, metal işçileri birliği ve bu çiftin çocuklarının da katılacağı cenaze töreninde çiftin dernek için verdiği paranın faizinden her yıl Loios ayının 25. gününde Tanrı Helios için kurban kesilmesini belirtmiştir. Bu kurban töreninde ise onursal pay olarak kurbanın normal kısmına ek olarak *Symmasis*'in arka bacağından pay, karısı *Mamma*'nın ise ön koldan ek bir pay alacağı, onlar öldükten sonra çocuklarının arasında bu payların paylaşılacağı ve onlardan sonra da soylarından gelenlerin bu payları alacağı belirtilir¹²². Yazıtın A bölümü, *Symmasis* tarafından yapılan bağış teklifini içermekte; B bölümü metal işçileri loncasının bu teklifi kabul ettiğini belgelemektedir. C bölümü ise *Symmasis*'in isteklerini korumak için bilindik hukuki gerekçeleri içermektedir. Vakfın kurallarını ihlal edenler veya fonları kötüye kullananlar, "gönüllü kovuşturma" (A 40–49; C 6–14) yoluyla cezalandırılmakla tehdit edilmiştir. Gönüllü davacıya genellikle olduğu gibi para cezasının yarısını alma teşviki sunulmaktadır. Ayrıca izinsiz defin yapmak isteyenler, *Symmasis*'in vakıf yöneticileri tarafından doğrudan mallarına el konulmak suretiyle cezalandırılacaktır. Bu işlem, mahkemeye başvurmayla gerek kalmadan uygulanacaktır. Kurban merasiminde kutlanacak şenliklere ismen andığı oğullarının, damatlarının (kızlarının ismini sayma gereği duymamıştır) ve bunların çocuklarının katılmasını beyan eder. Bağış fonuyla ilgili geniş kapsamlı sorumluluk, söz konusu metal işçileri loncasına verilmiştir. Ancak, paranın her yıl ödünç verilmesiyle ilgili pratik görev ise "yöneticiler" (χειρίσται A 36, B 36) tarafından yürütülmektedir. Yazıtın ilk editörleri vakıfta anılan derneği

¹²⁰ Borchhardt, 1975: 108 no. 43; Franz, 1847:120-121 no. 9b; Schweyer, 2002: 254-255 no. 64; Tıbıkoğlu, 2021:428-430.

¹²¹ Köse ve Tekoğlu, 2007: 63-79; SEG 58 2008: 1640, 1994; Parker, 2010: 103-122: παραθήσουσιν δὲ Συμμασει | καὶ ἄλλην ἐπίκωλον μερίδα | ὀπισθίαν καὶ τῆς γυναικὸς αὐ[τ]οῦ Μαρμας ἄλλην μερίδα ἐπ[ι]κωλον ἐμπροσθίαν ὅσον ἂν χρό|νον [ζ]ῆ Συμμασις πρὸς) τῇ γεινο|μέ[ν]ῃ μερίδι. ὥς ἂν δὲ μεταλλά|ξῃ Συμμασις τὸν βίον δώσου|σιν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Μαρμα | ἀμφοτέρως, ὥς ἂν δὲ καὶ αὐ|τῇ μεταλλά|ξῃ τὸν βίον δώ|σουσιν τοῖς υἱοῖς μου, ὁμοίως) δὲ καὶ | ἀεὶ τοῖς ἐπιγεινομένοις ἐκ τοῦ|των.... (Symmasis yaşadığı sürece, normal kısma ek olarak, arka bacağından (?)8 ve karısı Mamma'ya ön bacağından (?) bir pay daha ekleyerek hizmet edecekler. Symmasis hayattan ayrıldığında, her iki parçayı da karısı Mamma'ya verecekler; O da hayattan ayrıldığında, onları oğullarına verecekler ve aynı şekilde onlardan doğanlara da sonsuza dek verecekler).

¹²² Parker, 2010: 104.

bakır para kasası birliği şeklinde yorumlarken, R. Parker ise burada metal işçileri loncasının söz konusu olduğunu belirtir. Yazıtta anılan yöneticiler, hiç şüphesiz metal işçileri loncası tarafından atanmakta ve lonca üyeleri arasından seçilmektedir. Yazıtta açıkça bu *koinon*'u oluşturan arkhonların her yıl düzenli olarak bu kurban törenini gerçekleştirmesini ve törene katılmasını ister. Arkhonlar öldüğünde ise bu durumu onların çocuklarının gerçekleştirmesini ve törene katılmasını beyan eder. Symmasis'in yazıtında belirttiği üzere eğer kurban törenleri, savaş veya başka bir politik problemlerden dolayı gerçekleştirilemeyecek olursa, buna engel olan durum ortadan kalkınca arkhonlar ve kendi çocukları bu töreni gerçekleştirecektir.¹²³ Symmasis ve eşi Mamma ise bu kurbanlarla daha ölmeden önce onurlandırılmak isterler ve kurban törenlerinden hem normal hem de onursal payı alırlar. Onlar öldükten sonra bu onursal porsiyonlar oğullarına geçecektir¹²⁴. Bazı Lykia yazıtlarında klasik dönem ve Hellenistik dönem mezar yazıtlarında cenaze işlemleri ve mezar denetimi için **“Miñti”** vurgulanırken Symmasis, miñti'den hiç bahsetmez, cenaze ve kurban ritüellerinde kurduğu cenaze vakfındaki kişileri görevlendirir¹²⁵.

Kurban törenlerinde mezarlara sunulan klasik dönemlerde sadece adaklar, libasyon sunumu ve yemek değil, aynı zamanda kurban kesilmesi de gerekir.; kurban edilecek hayvanlar ise iki yaşında oğlak, horoz, tavuk, iki yaşında koyun, boğa ve öküzdür. Ama en asil kurbanlık hayvan, öküz ve boğadır. Hayvan kurban etmek, sosyal ve dini bakımdan çok önemli bir ritüel ve gerçekliktir. Kurban ritüellerinde güçlü olan tanrının kudreti ve varlığı doğrudan deneyimlenir. Yaşamın düzeninde ve toplumsal düzen tesisinde kurban önemli bir rol oynar, din ve günlük yaşam birbirinden ayrılamaz olduğu için, kurban bir toplumun temelini oluşturur ve bu bir şölen niteliğindedir.¹²⁶

Epigrafik kaynaklarda kurban töreninde alınan ve sunulan onursal paylardan biri olarak bilinen ve antik kaynaklarda da çok kullanıldığı görülen **“ὁ ὄμος”** kelimesi omuz anlamında çevrilir. Kurban yazıtlarında geçen “ὁ ὄμος” yani “omuz” parçası kurbanın en kıymetli bölümü, kutsal olarak kabul edilen parçasıdır. Kurban törenlerinde omuz bölgesinden bazı et parçaları alınıp ya Tanrılara sunulurdu ya da kurban törenini gerçekleştiren rahibe verilirdi. Bu kurban etinden pay alınır ve bu paya da γέρας / γέρη (dor lehçesi) yani “onursal pay” denirdi ¹²⁷. Myra'daki bu iki kaya mezarındaki ὁ τὸν ὄμ[ον λαμβά]νων δε[ξιὸν τῶν | Δι]ὸς θυσιῶν [ὥνπερ

¹²³ Köse ve Tekoğlu, 2007: 63-80.

¹²⁴ Parker, 2010: 115.

¹²⁵ Parker, 2010: 112.

¹²⁶ Burkert, 1985: 59.

¹²⁷ Ekroth, 2013: 116.

ή] | πόλις θύει,... ve ó τὸν ὄμ[ον λαμβά]νων δε[ξιὸν τῶν | Δι]ὸς θυσιῶν [ὥνπερ ή] | πόλις θύει, ... yani Pedbaasas için sağ omzu alan ifadesi ve diğer yazıtta mezar yaptıran kişinin beyanı ile her yıl şehrin Zeus için kurban töreninde sağ omzu alma hakkına sahip olanlar ifadesi; bu kişilerin kentin ileri geleni, önemli şahsiyetleri olduklarını gösterir¹²⁸. Kurban yazıtlarında geçen “ó ὄμος” yani “omuz” parçası olan kurbanın en kıymetli kabul edilen bölümünü alan Myra’daki iki kaya mezarını yaptıran şahıslar, muhakkak kent için önemli bir statüde yer alan ve kentin önde gelen vatandaşlarından olmalılar:

T2’de Pedbaasas kentin önemli bir görevinde belki de bir rahip olarak görev alıyordu ve kent eşrafı tarafından saygı duyulan ve önemli bir kişi olmalıydı. Kurban törenlerinde omuz bölgesinden bu onursal payın alınması ile ilgili Asia Minor ve dünyadan bazı epigrafik örnekler vardır. Myra’daki bu iki kaya mezarından Symmasis’in kurban töreninin farkı, bir kent kurbanı değil de Symmasis ve eşinin kendi kişisel cenaze vakıflarının kurbanı olmasıdır. Asia Minor’dan başka bir yazıt Sinope’denir. M.Ö.3. yüzyılda bu yazıtta Poseidon Helikoniosun rahipliği ile ilgili bir kararnamede omuz kelimesi yerine “ὠμοπλάτη (...λήπεται] πρότμησιν ή ὠμοπλάτην...)” geçmektedir ve bu kelimede omuz kemiği ya da kürek kemiği anlamındadır. Tanrı için yapılan kamuya açık kurban törenlerinde rahip tüm derileri ve sağ bacağı (yazıtın sağ tarafı kırık nasıl tamamlanacağına bağlı), dili ve πρότμησις’i (anlamı tam olarak bilinmemekle beraber mide, yan kısımlar ya da bel kısmındaki et parçası olabilir) almıştır. Aynı tanrı için yapılan özel kurbanlarda yine rahibin payına düşen kısımlar πρότμησις veya ὠμοπλάτη olmuştur. Gerek kamuya açık gerekse de özel kurbanlarda hangi hayvanın kullanıldığı açıkça belirtilmemiştir¹²⁹.

Omuz kelimesi için kullanılan ὄμος ve ὠμοπλάτη kelimeleri dışında Μασχαλίσματα kelimesi de kullanılmıştır Antik leksikograflar, bu kelimeyi Homeros’un ὠμοθετεῖν fiilinin tarif ettiği kelime ile benzer şekilde ifade etmişlerdir. Homeros’ta sunak üzerindeki çiğ et parçaları olarak geçer ve bu parçalar kesilip uyluk kemiklerinin üzerinde yakılır¹³⁰. Maskhalismata

¹²⁸ Schwyer, 2002: 42-43.

¹²⁹ Sokolowski, 1955: 9-11: παρέξει [ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῖς] | δημοσίοις πάντα καὶ λήψ[εται τῶν ἱερείων τῶν] | δημοσίαι θυομένων δέ[ρματα πάντα - - - - -] | πρότμησιγ, γλῶσσαν, τῶν δὲ [ιδιωτικῶν λήπεται] | πρότμησιν ή ὠμοπλάτην καὶ στ[εφανηφορήσει] | ἀπὸ δωδεκάτης τοῦ Ταυρεῶνος ἕως εἰκοστῆς] | [κ]αὶ ἐν τῷ Ποσειδεῶνι μηνὶ ἀπὸ δω [δεκάτης] | [ἕως] τεσσσερεσκαιδεκάτης ·..... (....sağlayacaktır kutsal kamusal olanlar içinde ve kamuya ait (kurban törenlerinde) kurban hayvanlarından tüm derileri alacaktır-----, protmesis’i dili ve özel olarak yapılan kurbanlardan protmesis ve omoplate’yi lacaktır, Tauresios ayının on ikisinden yirmisine kadar ve Poseidon ayında on ikisinden on dördüne kadar taç giyecektir).

¹³⁰ Hom Od. 14.427–428 ὁ δ’ ὠμοθετεῖτο συβώτης, | πάντων ἀρχόμενος μελέων, ἐς πίονα δημόν. (Ve domuz çobanı, tüm uzuvlardan et parçalarını keserek, zengin yağa çiğ etleri yerleştirdi).

kelimesinin omuz ile ὤμος (omuz) ve μασχάλη (koltuk altı) kısımlarının birbirine yakın aynı bölgede olmasından dolayı ilişkilendirildiği düşünülür¹³¹. *Μασχαλίσματα*’nın ikinci anlamını yani omuzdan alınan parçaların uyluk kemiği üzerine yerleştirilmesi konusunda örnek olarak Suida verilebilir¹³². Ialysos’tan¹³³ bir kurban yönetmeliğinde (kutsal bir yasadan alınmıştır) “καὶ ἐστὶ (?) ὄμου δεξιῶ κρη τρία” olarak bir ifade geçer. Yani et sunumunda “sağ omuzdan kesilmiş üç et parçası” ifadesinin geçtiği yazıt kurban hayvanlarının sunulacak paylarıyla ilgili listedir. Bu yazıtta kurbanın dilini rahip alırken, onursal (γέρη olarak belirtilen kısım) ve en kıymetli bölüm olan omuz kısmı tanrılara sunulur. Pay edilecek diğer kısımlar; *osphys* (arka bacağın üst kısmı), baş, yarım dil ve beyin olmuştur¹³⁴. Bir diğer yazıt olan Attika’daki M.S.2. yüzyıla ait Men Tyrannos¹³⁵ kült düzenlemelerinde ὤμος kelimesi geçmektedir. Burada kurbanı kesen kişi arka bacak (σκέλος) ve omuz (ὤμος) olarak pay alır¹³⁶. Bir diğer yazıt ise M.Ö. yaklaşık 4. yüzyıla ait Atina’daki Nikomakhos takviminde yaşça küçük bir koyunun kurban edilmesi sırasında her phyle’nin kendi kurbanını kesmek için seçtiği phylobasileus tarafından *keryks*’ün (κηρυξ) payına düşen omuzun ve başın yerine 4 obol (Yazıt içerisinde str. 42 III bu şekilde belirtilmiştir ve yazarın 38-58 satırları için verdiği dipnotta bu phyle’nin adının Géléontis olduğunu belirtmiştir) ödenmesinden bahseder¹³⁷. Atina Oropos’taki Amphiareion kutsal alanındaki bir kurban töreni düzenleme yazıtında rahip, omuz kısmını düzenlenen her kamuya açık kesilen her kurbandan ve özel şahıs tarafından kesilen kurbanlardan pay olarak alır ve kutsal alanın dışına da kurban etlerinin çıkarılması yasaktır¹³⁸. Bu yazıtta festival ya da

¹³¹ Ekroth, 2013: 119.

¹³² Suid. s. v. *Μασχαλίσματα*: σημαίνει δὲ ἡ λέξις καὶ τὰ τοῖς μηροῖς ἐπιτιθέμενα ἀπὸ τῶν ὄμων κρέα ἐν ταῖς τῶν θεῶν θυσίαις. (*Μασχαλίσματα*; *kelimesi, tanrıların kurbanlarında omuzlardan alınan etlerin uyluklara yerleştirilmesini de ifade eder*.) krs. Hesych. s. v. *μασχάλισματ᾽* καὶ τὰ [τῶν] ἐπιτιθέμενα ἀπὸ τῶν ὄμων κρέα ἐν ταῖς τῶν θεῶν θυσίαις. (Tanrıların kurbanında kol altı etleri ve omuzlardan eklenen etler).

¹³³ Carratelli, 1957: 165; Sokolowski, 1962: 163-164: καὶ ἔστ(ε) ὄμου δεξιῶ κρη τρία, καὶ τρίπλευρον, καὶ ὀσφυς, | καὶ ἀκρίσχιον, κεφαλὰς, ἥμισυ γλωσσᾶν, ἐγκέφαλον. (ve sağ omuzdan üç parça et ve bir üç kaburga kemiği ve bir kuyruk sokumu kemiği ve bir kalçanın üst kısmı, bir kafa, dilin yarısı, bir beyin var).

¹³⁴ Ekroth, 2013: 116.

¹³⁵ IG II2 1366, str. 17-18: λαμβανέτωι δὲ τῆς θυσίας ἥς ἂν φέρη σκέλος καὶ ὤμον, τὰ δὲ λοιπὰ κατακοπτέτω ἱερῶι. (Getirdiği kurbandan bacak ve omuzu alsın, geri kalanını [tapınakta] parçalasın).

¹³⁶ Ekroth, 2013: 116.

¹³⁷ Sokolowski, 1962: 28, 10A str. 41-46: κήρυκι ὤμο | ποδῶν κεφαλῇ | ἔκτῃ ἐπὶ δέκα | ἐκ τῶν φυλο|βασιλικῶν (Phylobasileus tarafından keryks’e on altıncı günde omuz, ayak ve baş (karşılığında) 4 obol).

¹³⁸ Sokolowski, 1969: 139-140 str. 30-36: τῶν δὲ θυομένων ἐν τοῖς ἱεροῖς πάντων τὸ δέρμα ἱερ[ὸν εἶναι], θύειν δὲ ἐξ[εῖν] ἅπαν ὃ τι ἂν βόληται ἕκαστος, τῶν δὲ κρεῶν μὴ εἶναι ἐκφορὴν ἐξω τοῦ τεμένεος· ν τοῖς δὲ | ἱερῇ διδοῦν τὸς θύοντας ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐκ[άστο] τὸν ὤμον πλὴν ὅταν ἡ εορτὴ εἴ, τότε δὲ ἀπ[ὸ] τῶν δημορίων λαμβανέτω ὤμον ἀφ’

festival dışında da rahibe verilecek onursal pay her zaman omuz kısmıdır ve hayvanın derisi de tapınak malı yani kutsal olarak kabul edilir ve tapınakta kalır.

Eril cinsteki “ὁ ὤμος” kelimesi omuz anlamına gelirken, nötr cinsteki “τὸ ὠμόν” ise “çiğ” anlamına gelir. Bu iki kelime arasında kelime cinsi ve *accentus* farkı vardır; omuz anlamına gelen “ὁ ὤμος”ta *accentus* omeganın üzerinde *circum flexus* şeklinde iken, çiğ anlamına gelen “τὸ ὠμόν” kelimesinde omikronun üzerinde *acut* şeklindedir. Birinde tanrıya ayrılan onursal payın kurban hayvanının omuz kısmı iken birinde ise tanrı için ayrılan onursal pay’ın çiğ etten olduğu anlamındadır¹³⁹. Rhodes ve Osborne, Kos’tan Karneios ayı için kamu takvimi yazıtında¹⁴⁰ τῶν δὲ οἴων τὸ ὠμόν, | ἐξ οὗ ἡ θεομοιρία τάμνεται cümlesinde (bu yazıtta pay alan Phyleomakhidai’dır. Phyleomakhidai’ın kelime anlamı Phyle içerisinde kurban törenleri için görev ve maddi yükümlülük üstlenen görevlileridir.) ὠμόν kelimesini **omuz** olarak çevirirken, Herzog¹⁴¹ “et” olarak çevirmiştir. “Τὸ ὠμόν” için ise Paton ve Hicks’in önerdiği şekilde tanrıya ait payın (θεομοιρία) kesildiği koyunun çiğ eti olarak yorumlanır.¹⁴² Burada etin tanrıya sunulan kısmının neresi olduğunun bir önemi yoktur çünkü o payın neresi olduğu bilindiği için tekrar omuz diye belirtmeye gerek olmadığı düşünülür. Önemli olanın θεομοιρία yani tanrının payının verilmesidir.

Kurban törenlerinde özellikle onursal pay için “δεξιόν” yani “sağ” kelimesinin kullanılmasının bir sebebi olmalıdır. Antik ve günümüz toplumlarında “sağ” ve “sol” gibi karşıtlıklar, genellikle “kutsal, saf, saygısız ve kötü anlamlarında manevi kategorilere ayrılır ve sembolik olarak kullanılır. Tıpkı gökyüzü ve yeryüzü gibi, beyaz ve kara gibi, yukarı ve aşağı

ἐκάστου ν | ν τοῦ ἱερέου· (Ve kutsal alanda kurban edilenlerin derisi kutsal olmalı, fakat her birey, ne isterse kurban etmesi serbest olmalıdır. Etin tapınaktan dışarı taşınması yasaktır. Ve rahiplere, kutsal alandan kurban edenlerden her birinin omuzunu vermelidir, yalnızca bayram günü hariç, o zaman ise kamuya ait kurbanlardan her birinin omuzu alınmalıdır).

¹³⁹ Ekroth, 2013: 118-119.

¹⁴⁰ Rhodes ve Osborne, 2003: 302-305, 62B str. 13-19: ἄτερον ἔτος ἐφ’ οὗ κα ἔωντι Καρνεῖαι, τὸ δὲ ἄτερον ἔτος οἷες τρεῖς τέλειωι· ταῦτα θύει ἱερεὺς ὁ τῶν Δωδέκα Θεῶν, καὶ ἱερὰ π|αρέχει τούτοις· προθύεται πὰρ τὸν κοινόν, ἃ φέροντι Φυλεομᾶ φέροντι Φυλεομ|αχίδαι, ἀλφίτων ἡμίεκτον, οἴνου τετάρταν· γέρη δὲ Φυλεομ|αχίδαις δίδοται τοῦ βοὸς ὀπλά, τρ|ρ]σός, τῶν δὲ οἴων τὸ ὠμόν, | ἐξ οὗ ἡ θεομοιρία τάμνεται, καὶ τ.....ος· γέρη λαμβάνει ὁ ἱα|ρεὺς σκέλη καὶ δέρματα.....(On ikinci günde: Zeus Makhaneus’a, her iki yılda bir seçilen öküzle birlikte üç tam büyüklükte koyun, ve diğer yılda üç tam büyüklükte koyun sunulur. Oniki Tanrı’nın rahibi bunları kurban eder ve onlara sunarları sağlar. Phyleomakhidai tarafından sağlanan yarım hektüs arpa unu ve çeyrek ölçü şarap, ilk olarak ortak sunağa sunulur. Karşılık olarak, Phyleomakhidai’lere öküzün boynuzları, toynaklar ve kuzu etinden kesilen omuz verilir; ayrıca, rahip bacaklar ve deriler alır).

¹⁴¹ Herzog, 1928: 11.

¹⁴² Paton & Hicks, 1891: 90, str.19: τὸ ὠμόν ἐξ οὗ ὁ θεομοιρία τάμνεται.

gibi, Olymposlu tanrılar ve yeraltı tanrıları (*khthonion*) arasındaki fark gibi, tanrılar ve insanların arasındaki fark gibi karşıtlıkları vardır. *Homeros* ve *Hesiodos*'ta sağ ve sol kavramlarının yüklendiği anlamı görebiliriz. Sağın uğurlu, solun uğursuz olduğu; sağ tarafta görülen alametlerin hayırlı, sol tarafta görülenlerin ise uğursuz olduğu kabul edilir. Misafirlere şarap servisi soldan sağa doğru yapılır, Sağ el selamlaşmak için kullanılır, içecek-libasyon dökme sağ elle yapılır, ayrıca sağ ciddi bir anlaşma, yemin için kullanılır. İlyada'da¹⁴³ “δεξιάι” yani sağ eller, “σπονδαί” barış antlaşması ile geçmektedir, sol el genelde uğursuz sayılırken, sağ el genellikle kutsal gücün sembolü, iyi, hayırlı olan ve güven veren her şeyin kaynağıdır. Sol el ise kutsal olmayan, şüphe barındıran, güven vermeyen anlamındadır¹⁴⁴.

Sonuç olarak Myra'daki iki kaya mezarındaki Zeus kültünün şehrin bir kurban töreni olduğu, Myra'da bir Zeus kültünün mümkün olması, yazıtta geçen etin sağ omuz payının onursal bir pay olduğu, bu etin omuz parçasının sağ kısmın alınmasının önemli olduğu ve bu kişilerin kent içerisindeki statülerinin yüksek olduğu, itibar ve saygı gören kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Teniores (*Demotai*)

3.3.1. Görevler/Meslekler

T8 Myra tiyatro alanından Ephebos'ların Hermapias'a epitaph'ı¹⁴⁵; Hermakotas oğlu Hermapias'a kendi eğitim arkadaşları ve synephebos'lar bir mezar yazıtı yazdırmışlardır. Idamakhos'un oğlu Iason'un oğlu Ptolemaios'un gymnasiarkhesliği zamanında yazılmıştır. Gymnasiarkheslik genellikle gymnasium'un bakım ve işletme giderlerini üstlenen zengin yurttaşların yaptığı bir görevdir. Önemli bir prestij olarak görülen "leiturgia" denilen gönüllü kamu hizmeti sisteminin bir parçasıdır ve bu kamu hizmetini kendi servetlerinden harcayarak yapmaktadırlar. Gymnasiarkhesler Ephebosların gözetiminden sorumludur. Bu mezar yazıtında da epheboslardan sorumlu Gymnasiarkhes olan Ptolemaios'un ismi ve görevi belirtilmiştir.

¹⁴³ Page vd., *Iliad* IV, 159: κατὰ δ' ὄρκια πιστὰ πάτησα οὐ μὲν πως ἄλιον πέλει ὄρκιον αἰμά τε ἀρνῶν σπονδαί τ' ἄκρητοι καὶ δεξιάι, ἧς ἐπέπιθμεν (Çiğnediler sağlam antlaşmalarımızı, fakat boşa gitti sayılmaz yemin, kurban edilen kuzuların kanı, saf dökülen sunular ve güvendiğimiz sağ el sıkışmaları).

¹⁴⁴ Lloyd, 1962: 58.

¹⁴⁵ Şahin, 1999a: 46-47 no. 11; SEG 49, 1924: οἱ συνέφηβοι οἱ ἐφηβέυσαντες ὑπὸ γυμνασίᾳρχον Πτολεμαῖον Ἰάσονος τοῦ Ἰδαμάξου Ἑρμαπίας Ἑρμακότου τῶ ἐαυτῶν συνεφήβωι vacat ἦρωι. (Idamaksas oğlu Iason oğlu Ptolemaios'un gymnasiarkhes'liği zamanında eğitim almış olan gençler, kendi eğitim arkadaşları Hermakotas oğlu merhum Hermapias için (adadılar).)

T21 Andriake'den İmparatorun azatlı kölesi Aur. Metrodoros'un mezar yazıtı¹⁴⁶; İmparatorun azatlısı, ambar şefi (ὀριάριος/ horrearius) Aur. Metrodoros, mezarı kendisi için, karısı Kraes kızı Aur. Kleopatra için yaptırmıştır. Mezar yazıtının tarihlenmesinde Aurelius ismi belirleyici özellik göstermiştir, İmparator Caracalla'nın (M.S. 198-217) fermanı Constitutio Antoniniana ile Roma dışındaki bölgelerde yaşayanlar da Roma vatandaşı ilan edilmiştir ve Metrodoros ve karısı Kleopatra'da bu fermanın sonradan Aurelius adını almıştır. Aurelius adından dolayı yazıt İ.S. 212'den sonraya tarihlendirilebilir. Karısı Kleopatra'nın adı, Mısır kökenli ve tarihsel bir isimdir. Andriake'deki Granarium (Horrea), İ.S. üçüncü yüzyıla tarihlenmektedir ve İskenderiye, Konstantinapolis, Nikomedeia gibi yerler dışında diğer yerlerden de gelen gemilerin yanaştığı Lykia bölgesinin önemli ticaret ve depolama alanı olan bir yapıdır. Tahıl ticaretinde, tahılı taşıyan kargo gemileri, kargolar ulaşması gereken yere vardıklarında sadece alıcı olacak kişi, mühürlü konteyneri açarak gemideki tahılı ve ana ambardaki tahılı test edebilirdi, şayet bir farklılık varsa bunu tahılla oynanmış olarak işaretlerdi ve bu mühürler sadece tahıl ambarı şefi/görevlisi (Horreairi), bir tüccar, bir tanık tarafından imzalanmaktadır¹⁴⁷.

T28 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Rahip Albasis'in mezarı¹⁴⁸; Myra mezar yazıtlarında soy ağacında baba tarafından 4. kuşağa, anne tarafından 3. kuşağa kadar ulaşılabilen bir ailedir. Yazıt Helenistik döneme ait İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlendirilir. Helenistik Lykia'da çok da sık karşılaşılmayan bir durum olarak anne tarafının atalarının 3 kuşağı yazılmıştır. Myra mezar yazıtlarında mesleği ya da görevi belli olan kişilerden biri olarak ender yazıtlardandır. Baba ismi için Schürr, Tyberissos'taki Αλβανεύς ismi ile karşılaştırır ve anne ismi ise Brixhen tarafından Πάνα olarak okunurken Corsten tarafından isim Γάνα olarak okunmuştur.¹⁴⁹ Albasis'in rahibi olduğu "Proimoi Theoi" (kentin önünde olan rahip) (Bkz. 5.3.3) bu tanrılar kentin koruyucu tanrılarıydılar veya kent önünde/nezdinde kutsal alana sahiptiler¹⁵⁰. Yazıtta Albasis'in "Proimoi Theoi" rahipliği vurgusu iki kere geçmektedir.

¹⁴⁶ Borchhardt (Wörrle), 1975: 67-68; Ormerod ve Robinson, 1914: 28-29 no.37: Αὐρήλι(ο)ς Μητρόδωρος Σειβάστων ἀπελεύθερος ὀριάρι(ο)ς|ζῶν φρονῶν ἑαυτῷ κατεσκεύασε τὴν σωματοθήκην καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Αὐρηλία Κλεοπάτρα Κράουσι|ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξὸν ἔσται ἐνκηδευθῆναι ἐπε[ὶ δῶσ]ει τῷ ἱερωτάτῳ ταμείῳ|χ (δηνάρια) βφ'. (İmparatorların azatlısı, ambar şefi Aurelius Metrodoros bu mezarı yaşarken (ve) aklı başındayken kendisi ve karısı Kraes kızı Aurelia Kleopatra için yaptırdı. Başka hiç kimseye gömülme izni yoktur, aksi halde kutsal kasaya 1.500 denarius verecek.)

¹⁴⁷ Öztürk, 2022: 23; Rickman, 1980: 122.

¹⁴⁸ Schwyer, 2002, 259 no. 72; Corsten, 2008: 99–107; SEG 58 1605.

¹⁴⁹ Corsten, 2008: 100-101.

¹⁵⁰ Corsten, 2008: 106.

T101 Myralı Athenagoras'ın lahdı¹⁵¹; Iason'un oğlu olan Athenagoras'ın kendisi, çocukları, torunları, Demetrios'un evlatlığı Apollonios'un oğlu Iason için yaptırdığı mezar yazıtında Myra mezar yazıtlarında çok sık karşılaşılmayan bir durum olan mezarı yapan ustanın adı (Aiskhylos oğlu Arneailı Demetrios) verilmiştir ve ona bu mezara gömülme hakkı verilmiştir. (συνχωρ[ῶ] δὲ Δημητρίῳ Αἰσ[χ]ύλου Ἀρνεάτῃ τῷ κατασκευάσαντί μου τὸ μνημεῖον τεθῆναι αὐτὸν εἰς τὸ μνημεῖον: *Ayrıca benim mezarımı yapan (usta) Aiskhylos oğlu Arneailı Demetrios'a da mezara gömülme izni veriyorum.*)

T127 Turant Asarından Euainetos ve karısının mezar yazıtı¹⁵²; Euainetos'un kendisi ve eşi için yaptırdığı mezar yazıtında mezar yazıtını yaptıran ustanın adı ve etnikonu verilmiştir. (Θεόφραστος Κυανείτης vacat | vacat ἔποισε[v]-) Kyaneai'li Theophrastos (bu mezarı yaptı)

T144 Kallimos'un mezar yazıtı¹⁵³; Dekateutes Kallimos mezarı kendisi için, eşi için ve daha önce defnedilmiş olan eşi için yaptırmıştır. Yazıtta herhangi bir ceza formülasyonu yoktur. Kallimos'un mesleği/görevi olan δεκατευτής için "ondalık çiftçi" terimi kullanılabilir. Δεκατευτής denilen kişiler, tarım ürünlerinden ondalık vergiyi toplayan kişilerdir. Bizans tarihçisi Malchus'un anlatımına göre Amorkesos adlı bir arap lider, Iotabe adasını Bizans kontrolünden alarak kendi yönetimine almıştır ve bu sırada adada bulunan δεκατελόγοι (ondalık vergi memurları) bulunmaktaydı. Onları adadan kovarak adayı Bizans topraklarından aldığı belirtilmiştir¹⁵⁴. Aynı kökten gelen δεκατεκτήριον, δεκατευτής veya δεκατεύειν fiilleri Nappo'ya göre çoğunlukla İ.S.5. ve 6. yüzyıllardaki metinlerde görülmeye başlamıştır ve kelimenin anlamı %10'luk değeri ifade etmesine rağmen "gümrük"le ilişkilendirilmiştir. Pollux'un¹⁵⁵ vergi görevlileri anlamındaki δεκατῶναι kelimesini açıklarken Anaksilas'a atıfta bulunarak "ondalık tahsildarları" ifadesini kullanmış; ayrıca kelimenin sinonimleri olarak δεκατηλόγος, δεκατευτής terimlerini göstermiştir¹⁵⁶. Δεκατεύω 'ondalık toplamak' fiilinden

¹⁵¹ Ormerod ve Robinson 1914, 24–25 nr. 31.

¹⁵² Harrison, AS 29 1979: 205; =SEG 43, 980; =Schweyer 1993, 41-42 ; =Alkan 2011a 33-41; =SEG 61 1261.

¹⁵³ Schweyer, 2002, 257-258 no. 69: 1[. . .]ιον καὶ [. . .] ἸΚάλλιμο[ς] δε[κα]τευτής ΑΜΙέαντῷ καὶ τ[ῇ] Ἰσυμβ[ί]ῳ αὐτοῦ 2[προκ]αταθεταμ[έ]νη συμ[βί]ῳ μου· ἄλλω δὲ [οὐδενὶ ἔξω]ται ταφῆναι [. . . ἢ] ἰοφειλέσει [. . . .]. ([. . .]ion ve [. . .] dekateutes (öşür toplayıcısı) Kallimos kendisi için ve onun eşi için, daha önce defnedilmiş olan eşi için (yaptırdı). Başka hiç kimsenin gömülmesine izin yoktur. [. . . e] borçlu olsun [. . . .].)

¹⁵⁴ Nappo, 2015: 163-169.

¹⁵⁵ Ιούλιος Πολυδεύκης (Pollux), İ.S. 180'li yıllarda yaşayan dil bilimci, sofist, Yunan retorikçi, sözlük bilimcidir. Naukratis kökenli olduğu kabul edilir, İmparator Commodus'a ders vermiştir, Atina'daki retorik eğitimi ve çalışmaları için Commodus tarafından desteklenmiştir.

¹⁵⁶ Poll. 9, 29: ἀλλὰ καὶ δεκατώνια· . . . ὥς δὲ Ἀναξίλας ἐν Γλαύκῳ δεκατῶναι, εἰκοστολόγοι, πεντηκοστολόγοι; κρῖ. Poll. 6, 128: . . . τελώνης δεκατώνης, δεκατηλόγος εἰκοστολόγος πεντηκοστολόγος κτλ.; ayrıca bkz. Tartaglia, 2019: 40.

türetilmiştir ve Tartaglia yine kendi eserinde Pollux IX 29'dan verdiği örnekte δεκατώνια adında bir kelimenin varlığını da belirtir, bu da 'δεκατῶναι'nın görevlerini' ifade eder, Bu isim ὠνέομαι 'satın almak' (veya πωλέω 'satmak') fiilinden türeyen -ώνης son ekiyle oluşan isimdir. Δεκατευτής bir meslek ya da görev olarak bazı antik kaynaklarda geçmektedir mezar yazıtlarında ise sık karşılaşılan bir ifade ve görev adı değildir, hatta hapax'tır.

T150 Aperlai'dan Myralı Lykiarkhes Tib. Cl. Ptolemaios ve karısı (H)erpidase'nin mezarı¹⁵⁷; Myra, Patara ve Aperlai vatandaşı olan Ptolemaios bugüne kadar Myra kentinden arkhieus olarak bilinen ilk kişidir.¹⁵⁸ Lykia Birliği memuriyetleri, İmparatorluk Çağı'nda imparatorluk için yerel bir yönetim aracı olmuştur, Birliğin en yüksek memuriyetlerinin Lykiarkhes'lik ve Arkhieus'lik olduğu bilinmektedir¹⁵⁹. Filiz Dönmez Öztürk'ün tezinde İ.S.1. yüzyıla ait kaynaklarda Arkhieus unvanı Birlik rahibi için kullanılırken, İ.S. 2. yüzyılın başlarından itibaren ise Lykiarkhes unvanı Lykia Birliği'nin en yüksek memuru olarak kullanılmıştır. Lykia Birliği'ndeki idari bir unvan olan Lykiarkhes, akademik çevrelerde tartışmalı bir konudur, Lykiarkhes ve Arkhieus'in aynı mı yoksa farklı mı görevler oldukları tartışılmıştır. Sencer Şahin lykiarheia makamının grammeteia görevi ile başladığı, arkhierosyne olarak devam ettiği ve görev tamamlandıktan sonra artık sadece onursal bir unvan olup ömür boyu devam ettiği görüşündedir¹⁶⁰. Lykia Birliği'nin başrahip belgeleri incelendiğinde Claudii soyundan kişilerin bu görevde yoğun şekilde temsil edildiği görülmektedir, Arruntii ve Veranii gibi ailelerden gelenlerin de başrahipliğinin söz konusu olduğu ve bu kişilerin Roma vatandaşlık haklarını, İmparator Claudius döneminde Pamphylia procurator'u Marcus Arruntius Aquila ve Lykia Eyaleti'nin ilk valisi Quintus Veranius aracılığıyla elde ettiği ve İmparator Claudius tarafından, Birlik Başrahipliği görevini üstlenecek kişilerin Roma vatandaşı olmasına önem verildiği görülmüştür¹⁶¹.

T157 Kaunos/ Dalyan'dan Aleksandros'un mezar yazıtı¹⁶²; Konum olarak Kaunos kazı evinin yemek salonunda bulunmaktadır. Iason oğlu Myralı zanaatkarlar birliği başkanı Aleksandros hatırası nedeni ile dikilmiştir. Stelin, kim tarafından dikildiği belli değildir. Τεχνειτάρχης sözcüğü hapax'tır; L. Robert heykeltıraşlardan oluşan bir meslekî loncanın

¹⁵⁷ CIG 4300; LBW 1298.

¹⁵⁸ Öztürk, 2016: 107.

¹⁵⁹ Öztürk, 2011: 70.

¹⁶⁰ Şahin, 2014b: 11-13.

¹⁶¹ Öztürk, 2011: 71.

¹⁶² I Kaunos 352 no. 10; Roos, 1968: 163 no. 10: Ἀλεξάνδρῳ Ἰάσωνος Μυρίτεχνειτάρχη μνήμης χάριν. (Iason'un oğlu Myralı zannatkarlar birliği başkanı Aleksandros'un anısı vesilesiyle.)

başkanı olarak anlaşıldığından bahseder¹⁶³. Aleksandros'un, Myra'da bir zanaatkârlar deneği başkanı mı yoksa Kaunos'ta ikamet eden Myralı bir zanaatkar mı olduğu hususu açık değildir. Bu derneğin Myra'da mı yoksa Kaunos'ta mı bulunduğu konusunda da kesin bir veri söz konusu değildir. Termessos¹⁶⁴, TAM III 1, 62'de ise bir teikhnetai birliği olarak geçmektedir. Myra'da ya da Kaunos'ta, Termessos'taki gibi bir teikhnetai birliği olabilir. Τεχνίτης sözcüğü, el becerisi, ustalık gerektiren meslekler, tiyatro, müzik, gösteri sanatları için de kullanılan bir terimdir ve Dionysios ile bağlantılıdır, koruyucu tanrılarıdır ve οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται veya οἱ περὶ τὸν Δίονυσον τεχνῖται olarak bilinirler¹⁶⁵.

T166 Myralı Zosimos'un mezar epigramı¹⁶⁶; Canusium'dan (Canosa) Myralı Zosimos'un mezar epigramında Zosimos adlı bir Myralı tüccar (ἐμπορος) için kardeşi Amesthustos'un adadığı mezar epigramıdır. Yazıt bugüne kadar Canosa bölgesinden çıkan tek Yunanca yazıttır ama Roma dönemi öncesi Canosa'nın yönetici sınıfı yoğun bir şekilde Helenleşmiştir ve Horatius döneminde ise çift dil mevcuttu ve Marcella Chelotti'nin, Morretti'den alıntı yaptığı görüşte, bölgeden çıkan ilk Yunanca yazıtın iki yabancıya ait olmasının şaşırtıcı olduğundan bahseder. Chelotti'nin ifadesine göre hem ölen kişi hem de mezarı adayan kişi Lykia bölgesinden Myra kentindendir, kardeşi Amentystos, mezar epigramını adarken yazıtta kardeşinin mesleğinin tüccar olduğundan ve onun vatanın Myra olduğundan bahseder, iki kardeşinde mesleğinin tüccar olması muhtemeldir ve Amentytos, kardeşi Zosimos'un cenazesi için Canosa'ya gelmiştir. Epigramda Zosimos, yüceltilmiştir ve Nireus ve Dioskurlar ile karşılaştırılmıştır; Nireus'a güzelliği bakımından, Dioskurlara ise atletik gücü yönünden benzetilmiştir ayrıca atletik ve güzellik yönünden benzetme için genellikle Adonis epigramlarda örnek verilirken, dioskurların örnek verilmesi çok alışıldık bir durum değildir¹⁶⁷. Yazıtın en önemli özelliklerinden biri Canosa ve doğunun (Lykia ve Asia Minor) arasındaki ticaretin kanıtıdır. Mezar yazıtı, İ.S. ikinci yüzyıla tarihlenmektedir.

¹⁶³ Robert ve Robert, 1976: 750, 575.

¹⁶⁴ TAM III 1 62.

¹⁶⁵ Peker, 2022: 105.

¹⁶⁶ Chelotti vd., 1990: 257 no. 282; Moretti, 1972: 180-182; SEG 35, 1026: Μύρρη μοι πατρίς ἐστίν, ἔχω δὲ γένος Λυκίηθεν· ἔμπορος ὦν τέχνης ἦλθον δι' ἀδελφὸν ἄμοιρον Ἰζώσιμον ἰὸν μνήμης ἔνεκα θνητοῖς ἀνέθηκα· ἰοῦχ οὕτως Νειρεὺς ἐτράφη καλῇ ἐνὶ Σύμῃ, τοῦ παῖδες Λήδης δίναις ἐπὶ Εὐρώταο. Ἰαμέθυστος Ζωσίμου ἀδελφὸς ἀνέθηκεν. (Benim vatanım Myra'dır, köküm ise Lykia'dır. Hatırası için ölümlülere adak adadığım bahtsız/talihsiz kardeşim Zosimos sayesinde (buraya) gelen bir tüccarım. Ne Nireus güzel Syme'de bu şekilde büyüdü, ne de Ledo'nun çocukları Eurotas'ın girdaplarında/ akıntılarında büyüdü. Zosimos'un kardeşi Amesthustos adadı (dikti).)

¹⁶⁷ Chelotti vd., 1990: 257 no. 282.

3.4. Şehir Dışında İkamet Eden Myralılar

T62 Kyaneai Teritoryumundaki Hoyran'dan Myralı Ptolemaios Iason ve Kyaneailı Eutykhion'un Ortak Aile Mezarı¹⁶⁸; Myralı Ptolemaios ve Kyaneailı Eutykhion'un arasındaki bağ kesin olarak belli değildir fakat iki farklı şehirden iki kişi aynı mezarı ortak olarak yaptırmışlardır. Myralı Ptolemaios, Kyaneai'ya bağlı Hoyran kentinde yaşamış ve orada vefat etmiş de olabilir ya da Kyaneailı arkadaşı ile ortak mezar yaptırmasına rağmen Hoyran'da hiç yaşamamış ve bu mezara kendisi ve ailesi gömülmemiş de olabilir.

T147 Antiphellos'tan Dapasas'ın kendisi ve eşi Pause için mezar yazıtı; Myralı Dapasas, karısı için cenaze sunağında “ἄσθή” yani “şehirli” ifadesi geçen Antiphelloslu Pause ile evlenmiştir. Hem mezar yazıtları Antiphellostadır ve hem de cenaze sunağı Antiphellos'un agorasındadır. Myra ve Antiphellos'tan iki vatandaş evlenmişlerdir ve büyük ihtimalle Antiphellos'ta ikamet etmektedirler. Dapasas ise mezar yazıtında “Lykia'nın tüm şehirlerinde vatandaşlık hakkından yararlanan” şeklinde bir ifade kullanılmıştır bu durum birlik kentleri içerisinde nüfuzlu bir kişi olduğunu göstermektedir hatta bu ifade genel olarak Lykiarkhes'ler için kullanılmıştır¹⁶⁹.

T148 Antiphellos'tan Apollonios ve Eşi Myralı Lysimakhis'in aile mezarı¹⁷⁰; Antiphelloslu Apollonios ve Myralı eşi Lysimakhis'in mezar yazıtı, evlilik bağı ile Myralı bir kadının Antiphellos'tan bir adamla evlenmesini ve olasılıkla yazıt Antiphellos'tan olduğu için artık evlendikten sonra orada yaşayıp öldüğünü göstermektedir.

T151 Kyaneai'dan Androbios, Lapheides ve diğerlerinin mezarları¹⁷¹; Iason'un oğlu Diophantos'un oğlu Androbios ve oğlu Lapheides ve Myralı Ab[-----]'ın oğlu Salbasis'in mezarıdır. Myralı Salbasis'in diğer kişiler ile bağlantısı belli değildir. Myralı Salbasis, Kyaneai'a yerleşmiş ve orada vefat etmiş olabilir.

¹⁶⁸ Petersen ve Von Luschan 1889: 24 no. 29.

¹⁶⁹ Bkz. 3.1.

¹⁷⁰ CIG 4300d; LBW 1276.

¹⁷¹ Behrwald vd., 1998: 192, no.14; SEG 48 1713: Ἀνδροβίου τοῦ Διοφάντου τοῦ Ἰάσονος ὁ τάφος Λαφείδου τοῦ [••3-4••]Ο[••]Ο[••] Ο [••?••] [••?••] [κα]ῖ Σαλβασίος τοῦ Αβ[••3-4••]]ου Μυρέω[ς κ]αῖ [••?••] [••?••] [••?••] [••?••] 8 •• ἄλ]λω δ[ε] μηδεν[ε] ἐξέστω θάψαι ἢ ὁ[φειλήσει] ἸΚυανειτῶν τῷ δήμῳ *,β, ἐξουσίαν [ἐχ]οντος π[ρ]άσσ[ε]ν παντὸς [τοῦ] βουλομένου ἐπὶ τῷ ἡμί[σ]ε[ι]. (Iason oğlu Diophantos'un oğlu Androbios, [-----]'nın oğlu Lapheides, Myralı Ab[-----]'ın oğlu Salbasis ve [-----]'ın mezarıdır. Başka hiçkimsenin gömülmesine izin yoktur. Yapan kişi Kyaneailıların demosuna 2000 denaria borçlu olsun, herşey yapıldıktan sonra (tüm bunlar olduktan sonra) isteyen (miktarın) yarısı üzerinde talep hakkı vardır.)

T155 Eutyhiane ve Elpis'in mezar yazıtı¹⁷²; Dolikhiste'den (Kekova) Eutykhiane ve Elpis'in mezar yazıtı; Kyaneailı Aur. Epaphroditos'un kızı Kyaneailı Eutykhiane mezarı kendisi için ve falancanın kızı Myra vatandaşı Elpis için yaptırmıştır. Elpis'in ana vatanı Myra olmasına rağmen Dolikhiste'de yaşayıp orada ölmüş olmalıdır.

T156 Gagai'dan Trokondas'ın mezar yazıtı; Paua adı ile bilinen hem Myra hem de Gagai vatandaşı Arsasis'in anavatanı Myra olmalıdır belki kocası Trokondas ile olan evliliğinden dolayı Gagai vatandaşlığını alarak bir Myralı olarak Gagai'da yaşamış ve vefat etmiş olmalıdır.

T157 Kaunos'dan Aleksandros'un mezar yazıtı¹⁷³; Myralı Zanaatkarlar Birliği başkanı Aleksandros'un mezar yazıtı Kaunos'ta bulunmaktadır. Aleksandros bir Myralı olarak ya Kaunos kentinde ikamet etmekte ve vefat etmiştir ya da bir iş için Kaunos'a gelmiş orada vefat etmiş olabilir. Mesleği mezar yazıtlarında belirtilen Myra mezar yazıtları içerisindeki ender örneklerden biridir.

T158 Khoma'dan Pasidemos oğlu Neikadas'ın Silindirik altarı¹⁷⁴; Myralı Demetrios'un yine Myralı bir vatandaş olan Neikadas için diktirdiği mezar yazıtında açıkça belirtilmese de Kaunos'ta yaşadığı ve orada vefat ettiği düşünülebilir.

T159 Olympos'tan Myralı ve Olymposlu Antikhares'in mezar yazıtı¹⁷⁵; İlk vatandaşlık Myra verilen Philiskos adı ile bilinen Aur. Antikhares, Olympos vatandaşlığını belki eşi ile olan evliliği ile almış olabilir. Mezar yazıtı Olympos'ta bulunduğu için bu Myralı adamın Olympos'ta evlendiği düşünülebilir.

T160 Olympos'tan Theophila ve ailesinin mezar yazıtı¹⁷⁶; Myra vatandaşı olan Tamias Olymposlu karısı Theophila ile evlenerek Olympos'ta ikamet etmeye başlayarak orada da vefat etmiş olabilir.

¹⁷² CIG 4303 h.7: τὸ μνημα κατεσκεύασεν Εὐτυχιανὴ Κυανεῖ[τις ἡ καὶ - - - -] Αὐρ[ηλ]ιο[υ] Ἐπα[φρ]οδείτου [Κυανεῖ]του? [ἐν ᾧ] αὐτὴ καὶ Ἑλπίς [τοῦ δεῖνος] Ἰμυρ[ίσσα - - - -] κ]ηδευθ[ή]σονται, καὶ οἷς ἂν ἐπιτρέπω. [κ]αὶ βούλο[μαι ἕτερον μὴ ἐξο]υσία[ν] ἰέχειν ἐκκηδεῦσαί τινα [ἐν αὐτῷ· ὁ δὲ ποιῶν παρὰ ταῦτ] ἢ α [ύ]π[ο]κ[ε]ί[σεται - - - -]. (Kyaneailı Aurelios Epaphroditos'un kızı ismi ile de anılan Kyaneailı Eutykhiane bu mezarı bizzat kendisi ve falancanın kızı Myra vatandaşı Elpis buraya gömülmeleri için ve izin verdikleri için mezar anıtını yaptırdı. Buraya birisinin başka birisini gömmesini istemiyorum, buraya kimlerin konulacağı....)

¹⁷³ Roos 1968: 163 no 10; IKaunos 352 no 172.

¹⁷⁴ Bean ve Harrison, 1967: 44 no. 9.

¹⁷⁵ TAM II 977.

¹⁷⁶ TAM II 982.

T164 Smyrna'dan Myralı Demetrios'un babasının mezarı¹⁷⁷; Myralı övgüye layık Demetrios babası Demetrios için mezarı yaptırmıştır. Yazıt harf karakterine göre İ.S. 3. ve 4. yüzyıla tarihlenmektedir. Yazıtta oğul Demetrios için παράδοχος unvanı kullanılmıştır, bu unvan seçkin sporcuların, müzisyenlerin ve her türden sanatçının unvanı olarak takdire şayan/değer anlamındadır. Baba- oğul Demetrios'ların, Smyrna'da yaşadığı belli değildir ama mezar yazıtının orada bulunmasından dolayı orada yaşamaları mümkündür.

T165 Aspendos'tan Antiokhiannus'un mezarı¹⁷⁸; Genç rollerin oyuncusu Apameialı Aur. Antiokhianus ve Myralı Firmia'nın küçük yaşta ölen oğulları Antiokhianus için yaptırdığı mezar yazıtında, her iki ebeveynde farklı kentlerdendir ve Antiokhianus gezgin bir tiyatrocudur olduğu için asıl ikamet yerlerinin neresi olduğu net olarak belli değildir.

T167 Kos adasından Ptolemaios'un kızı Myralı Parthenis'in kızı¹⁷⁹; Bu mezar steli Myra'dan Parthenis adındaki bir kadın için dikilmiştir. Mezar stelinin diken kişi belirtilmemiştir. Parthenis adlı Myralı kadın büyük ihtimalle Kos adasında yaşamaktaydı. Sadece merhumun kendi adı ve babasının adı ve Myralı olduğu belirtilmiştir. Parthenis'in bir Myra vatandaşı olarak Kos'ta vefat etmesi her ne kadar herhangi bir eş ya da bir aile kurduğu yazıtta verilmese de belki Kos'tan bir adamla evlilik yapmıştı.

T168 Lindos'tan (Rhodos) Myralı İsidora'nın mezar yazıtı¹⁸⁰; Philokrates mezarı ölen karısı Myralı İsidora ve Malusia için yaptırmıştır. Yazıt yaklaşık İ.Ö. 200 dönemine tarihlenmektedir. Myra'dan bir kadın olan Rhodos'tan bir yabancı adamla evlenmiş ve büyük ihtimalle orada yaşamış ve vefat etmiştir. Yazıttaki Malusia'nın kim olduğu ile ilgili bilgi verilmemiştir. Malusia isminin okunuşu net değildir ΜΑΔΟΥΣΙ[—] şeklinde de okuma önerisi sunulmuştur. İsmi ΜΑΔΟΥΣΙ[—] olduğu düşünülürse; Μαθίας SEG 6 147, Μαθιος AM25, 1900, 469 ve benzeri isimler bu klana ait olabilir ancak Yahudi isimleri Ματθαιος, Μαθειος olması daha muhtemeldir.

¹⁷⁷ ISmyrna 309: Δημήτριος|Μυρεὺς παράδοχος Δημητρίῳ πατρὶ τὸ μνημῆμα κατασκεύασεν. (Myralı övgüye layık Demetrios babası Demetrios için mezarı yaptırdı)

¹⁷⁸ Bean, 1958: 68-69; SEG 17 662.

¹⁷⁹ ICos Segre 184; IG XII 4 2306: Παρθενί|Πτολεμαίου|Μυρίτις|χρησστή χαῖρε. (Ptolemaios'un kızı Myra vatandaşı Parthenis, elveda!)

¹⁸⁰ Clara Rhodos 5(1) 96 no. 26; Pfuhl ve Möbius, 1979: 1845 taf. 265: Ἰσιδώρα Μυρίς, γυνὰ δὲ Φιλοκράτους καὶ ΜΑΔΟΥΣΙ[—] {²⁷Μαλουσί[α] (P.-M.)} ²⁷Ιχρηστὲ χαῖρε. (Philokrates'in karısı Myralı İsidora ve Malusia elveda!)

3.5. Birden Çok Vatandaşlık Alanlar

T108 Teimiussa'dan Myralı ve Aperlaili Leon olarak da bilinen Mousaios'un oğlu Leon'un kölesi Epaphrodeitos, mezarı karısı Pharesia ve Eutykhia'nın gömülmesine izin vermiştir. Leon'un çift vatandaşlığı vardır; Myra ve Aperlai, önceki vatandaşlığı olarak Myra verilmiştir. Daha sonraki vatandaşlık ise Aperlai'dır. Mezar yazıtının¹⁸¹ para cezası olarak Kyaneai kasasına ödeme yapılması belirlenmiştir.

T147 Antiphellos'tan Myralı Dapasas'ın kendisi ve eşi Pause için mezar yazıtı; yazıt bir kaya mezarıdır. Myra vatandaşı, Myralı Dapasas'ın "tüm şehirlerde (onursal) vatandaşlık haklarından yaralanan" (πολιτευόμενος δὲ καὶ ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις) şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Epigrafik belgeler incelendiğinde bu ifade ile onurlandırılan kişinin, tüm kentlerde vatandaşlığa sahip olduğu anlaşılmamaktadır," Lykia'daki tüm kentlerde kamu hizmetinde bulunmuş" anlamında olmalıdır¹⁸².

T150 Aperlai'dan Myralı Lykiarkhes Tib. Cl. Ptolemaios ve karısı (H)erpidase'nin mezarı¹⁸³; Tib. Cl. Ptolemaios'un eşi (H)erpidase'nin yaptırdığı mezarda kendisi, eşi ve kızının gömülme izni bulunmaktadır. Aperlai'dan seçkin bir vatandaş olan (H)erpidase'nin iki ismi vardır ve diğer ismi Sarpedonis'tir. Sex. Marcius Hegelokhianus Eutribus adlı bir Kyaneai ve Myra vatandaşı ilk eşinden Arsasis olarak da bilinen Platonis adında bir kız olmuştur ve Tib. Cl. Ptolemaios ile ikinci evliliğini yapmıştır ve bu evlilik yolu ile Lykia Birliğinin rahipliğini eşi ile üstlenmiştir ve Sex. Marcius Hegelokhianus ile evliliği yoluyla Kyaneai vatandaşlığını almıştır.¹⁸⁴ (Evlilik bağları için bkz. 2.1.2)

Tib. Cl. Ptolemaios'un vatandaşlık sıralamalarında Myra en başta ve bundan dolayı kendisinin Myra kökenli olduğu kabul edilmektedir¹⁸⁵ ve Myra'nın dışında Patara ve Aperlai vatandaşlıkları vardır. Tib. Cl. ismini, Ptolemaios'un dedesi ya da dedesinin babası Claudiusların sülalesinden almış olmalıdır ve Ptolemaios'un Myra dışında Patara ve Aperlai vatandaşlıklarını alması kent ve eyalet içeresindeki ayrıcalıklı statüsünü göstermektedir¹⁸⁶.

¹⁸¹ Onur ve Tekoglu 2020; LBW 1303; CIG 4288.

¹⁸² Larsen, 1957: 7.

¹⁸³ CIG 4300; LBW 1298.

¹⁸⁴ Zimmermann, 1992: 208-209

¹⁸⁵ Öztürk, 2011: 220.

¹⁸⁶ Reitzenstein, 2009: 206, no. 11.

T156 Gagai'dan Trokondas'ın Mezar Yazıtı¹⁸⁷; Myralı Paua olarak da bilinen Arsasis, çocuklarıyla birlikte kocasını onurlandırmıştır. 8 kişilik bir ailedir. Arsasis hem Myralı hem de Gagailıdır ve Myra'yı, Gagai'dan önce yazmıştır kendisinin aslen Myralı olduğu düşünülebilir. Gagai vatandaşlığını belki de eşi Trokondas ile olan evliliği sonucu almıştır. Trokondas'ın memleketi açık bir şekilde belirtilmemiştir.

T159 Myralı ve Olymposlu Antikhares'in mezar yazıtı¹⁸⁸; Philiskos adı ile de bilinen Aur. Antikhares mezarı eşi ve çocukları için yaptırmıştır. Antikhares'in vatandaşlıkları sayılırken Öncelikle Myra yazılmıştır diğer bir vatandaşlığı olan Olympos ise büyük ihtimalle eşi ile evliliğinden dolayı olmalıdır.

3.6. Myra'da İkamet Eden Yabancılar

T31 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Myralı Synergos ve Arneailı Anthousa'nın mezarı¹⁸⁹; Dionysios'un oğlu Myralı Synergos, mezara kendisinin ve Dionysios kızı Arneailı Anthousa'nın gömülmesini istemiştir. Synergos ve Anthousa'nın herhangi bir aile bağı olup olmadığı belli değildir Synergos eş ya da hayat arkadaşı olup olmadığını belirtmemiştir. Yazıt Aziz Nikolaos kilisesinde bulunmuştur, mezar yazıtının her zaman orada olup olmadığı belli değildir Myra'ya teritoryumdan bir yerden gelmiş olabilir. Arneailı Anthousa'nın Myra'da yaşayan bir yabancı olma ihtimali vardır.

T112 Teimiussa'dan Apollonios ve ailesinin hyposorionlu lahdı¹⁹⁰; Apollonios'un kendisi Myra vatandaşıdır fakat karısı Elpis hem Kyaneai hem de Simena vatandaşıdır. Mezar yazıtında para cezasının Myralıların demosuna 1500 drakhme olarak ödenmesi belirtilmiştir. Karısı Elpis'in vatandaşlığı için önce Kyaneai sonra Simena kentlerinin adı verilmiştir. Myra ve Kyaneai'nın, Teimiussa yerleşimi üzerinde bir sympoliteia antlaşması vardır ve karısının esas memleketi olarak Kyaneai verilmektedir. Elpis'in Simena bağlantısı bilinmemektedir ve bu vatandaşlığın bir sympoliteia sonucunda olup olmadığı belli değildir.

T113 Agathetykhe'nin mezar yazıtı¹⁹¹; Myra vatandaşı Agathetykhe, aralarındaki ilişkinin netliği belli olmasa da iki Telmesoslu vatandaş olan Eutykhanos ve Karpos II' nin bu

¹⁸⁷ French, 1999-2000: 173-174 no. 1; SEG 50, 1351.

¹⁸⁸ TAM II 977: Αὐρ(ήλιος) Ἀντιχάρης ὁ καὶ Φιλίσκος Μυρ(εὺς) καὶ Ὀλυμπιηὸς κατείσκευασεν ἑαυτῷ καὶ γυναικὶ καὶ[τέκνοις· ἐὰν δὲ κηδευθῇ ἕτερο?]·ν πτ- χι[μα , ὁ κηδεύσας ἐκτείσει - -]. (Myra ve Olympos vatandaşı Philiskos adı ile de bilinen Aurelius Antikhares (mezarı) kendisi için, eşi ve çocukları için yaptırdı. Şayet birisi gömerse, gömen kişi.....)

¹⁸⁹ Diamantaras 1899: 412-413; Schwyer, 2002:255-256 no. 65.

¹⁹⁰ Schwyer 2002: 84; Maresch 1591.

¹⁹¹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no. 103.

mezara gömülmesini istemiştir. Bu iki Telmessoslunun Teimiussa'da yaşadığı kesin olmamakla beraber bu kentte yaşaması muhtemeldir.

T127 Euainetos ve karısının mezar yazıtı¹⁹²; Turant asarındaki mezarı Kyaneailı Theophrastos yapmıştır. Kyaneailı biri Myra teritoryumu içinde olan bir yerleşimde yaşamaktadır. 11 Audnaios 179, Lykia'nın Rhodos'un hakimiyeti altından çıktığı İ.Ö. 168/7 yılına göre yerel bir era olarak hesaplanmış olmalıdır ve yazıtın İ.S. 211/212 yılına göre tarihlenip, Sulla erasına göre ise İ.S. 94/95 yılına tarihlenebilir¹⁹³. Turant Asarı, Myra'ya 5 km uzaklıktadır ve Myra teritoryumu içerisindedir bu yerleşimde mezar yazıtını yapan kişi bir Kyaneai vatandaşı olan Theophrastos 'tur.

T146 Synpherosa kızı Rhoda'nın lahdi¹⁹⁴; Rhoda'nın Myra vatandaşı olmadığını “Ρόδα Συνφερούσης οἰκοῦσα ἐν Μύροις” (Synpherosa'nın kızı Myra'da ikamet eden Rhoda) ifadesinden anlaşılmaktadır. Hangi kentten geldiği ve etnikonu belirtilmemiştir. Mezar yazıtının yerleşim yeri de buluntu yeri de belirsizdir. Para cezası olarak Myra demosuna 500 denaria ödenmesi belirtilmiştir. Yazıtta Rhoda'nın soy kütüğü baba üzerinden değil de anne üzerinden verilmiştir bundan dolayı gayri meşru bir evlilikten doğması söz konusu olabilir.

¹⁹² Harrison, AS 29, 1979, 205; =SEG 43 980; =Schweyer 1993, 41-42; =Alkan 2011a 33-41; = SEG 61 1261.

¹⁹³ Alkan, 2013: 117.

¹⁹⁴ Hicks 1889: 84 no. 40.

3.7. Köleler, Evlat Edinilenler, Beslemeler, Azatlılar

Myra mezar yazıtlarında ve Myra adı geçen kent dışı mezar yazıtlarında bir tane τροφίμος (T85), iki tane τροφός (bunlardan biri yayımsız, diğeri (T23), bir tane yayımsız σύντροφος, ἐλεύθερος 1 tane (T35), Ἀπελλεύθερος/οι ise içeren 5 tane (T62), (T22), (T69), (T73), (T83) yazıt bulunmaktadır.

Θρεπτός, θρεπτοί ya da **θρεπτάρια** olarak belirtilen kişiler Kolb'un ifadesi ile ebeveynleri tarafından terk edilen ve bakan ailenin köle gibi yetiştirdiği çocuklardır. Bunu Genç Plinius, İmparator Traianus'un yazışmalarında *threptoi*'un özgürlük hakkı olup olmadığını sormuştur, Traianus'da onların özgür bırakılmasını belirtmiştir. Ama Besleme ve mezar sahibi ile arasında bir aile gibi de ilişki kurabiliyordu, genelde mezar yazıtlarında mezar sahipleri ve ev sahipleri tarafından threptoilerin *hyposorion* bölümüne gömülmesine izin verilir ve genelde mezara dahil edilir¹⁹⁵. Ama istisnalarda olabilir, mezar sahibi besleme ve aile bireylerini ayırmadan, mezar bölümlerini ayırmadan gömülme izni verebilmektedir. Threptoi, efendisi ile yarı çocuk yarı hizmetli ilişkisi kurabilirdi. Evlatlık gibi düşünülerek mezar yazıtlarında gömülme izni verilmiş olmalıdır. Mezara gömülme izni de tamamen mezar sahibinin inisiyatifine bağlıdır. Mezar yazıtlarında her zaman besleme, azatlı ve kölelerin isimleri belirtilmemiş olabilir. Myra mezar yazıtlarında da isim verilmeden sadece “bizim beslemelerimiz ya da kölelerimiz” (T106, T118) şeklinde bir ifade geçebilir. Yasal bir hakları olmamakla beraber toplum içinde statünün göstergesidir¹⁹⁶.

T14 Alakent Kilisesinden Aur. Euphrosyne ve ailesinin mezar yazıtı¹⁹⁷; Euphrosyne mezarı kendisi, kocası ve iki oğlu için yaptırmıştır. Aurelia isminden yazıt İ.S. 212'e tarihlenmektedir. Yazıtta θρεπταρίοις şeklinde küçültme eki kullanılmıştır. Threptoi isimleri Nike ve Elpis'tir. Onlara da mezar sahibi tarafından aile ile gömülme hakkı verilmiştir.

¹⁹⁵ Kolb, 2008: 370-371.

¹⁹⁶ Kılıç Aslan, 2023: 259.

¹⁹⁷ Öztürk ve Schuler, 2018: 203-204, no. 2; SEG 68 1330; SEG 67 1224: τὴν σωματοθήκην κατέστησεν | Αὐρηλία Εὐφροσύνη ἑαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρί μου Ἐπιδηφόρῳ καὶ τῷ υἱῷ μου | Αὐρηλίῳ Εἰρηναίῳ καὶ τῷ υἱῷ μου | Δημητρίῳ καὶ τοῖς θρεπταρίοις | μου Νείκη, Ἐλπίδι· ἕτερον δὲ | μηδένα βληθῆναι εἰ . [1] . . . ΟΥΝΑ | -----
----- (Aurelia Euphrosyne bu lahit teknesini kendisine, eşi Elpidophoros'a ve oğlu Aurelius Eirenaios'a ve oğlum Demetrios'a ve beslemelerim Nike ile Elpis'e yaptırdım. Başka hiç kimse gömülmeye izinli değildir. Şayet (ödeyecektir).

Andriake'den Aur. Regina, kızı Regina ve kocası Aur. Khresimos için mezar (T20)¹⁹⁸ yaptırmıştır fakat bu mezara yeğenin ve kuzeninin çocuklarının da gömülmesine izin vermiştir. Ailenin Regina adında tek bir çocuğa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aile İ.S. 212'den sonra Aurelius gens ismini "Constitutio Antoniniana" ile almış ve Roma vatandaşı olmuş olmalıdır. Beslemeleri olan Ἐπιφανιανός ve Θάλεια için de buraya gömülme izni verilmiştir. Mezar sahipleri ile beslemeleri için mezar içinde herhangi bir bölüm ayrımı yapılmamış ya da nereye gömülecekleri ile ilgili bilgi verilmemiştir.

T22 Andriake'den Aur. Pardalas'ın mezar yazıtı¹⁹⁹ (son kaydedilen yer Pula/Hırvatistan), mezarda çok geniş bir gömülme izni verilmiştir. Myralı Aur. Pardalas kendisi dışında daha önce gömülmüş olan eşi Ioulia Kasias'a, büyük ihtimalle amcası olan Zotikos'a, erkek kardeşi Epaphradeitos'a, beslemeleri Stephanos, Aristonis, Eutykhe ve Deina'ya mezara gömülme hakkı vermiştir. Aurelius *nomen gentilicium*'unu Lex Antoninia'dan sonra alınmış ve Roma vatandaşı olmuştur. Kendisi ve daha önce gömülmüş olan eşi çekirdek aileyi oluştururken, yazıttan anlaşıldığı üzere ailenin bir çocuğu yoktur ve yakın akrabalarından kardeş, amca ve mezara dört θρεπτοί (aile tarafından belki evlatlık gibi yetiştirilmiş olabilir mi?) dahil edilmiştir. Hatta Pardalas, dostu Myralı Hermaios'a da mezara gömülme hakkı vermiştir.

¹⁹⁸ Davies, 1895: 113: Ἀὐρηλία [Ρη]γί[νη?] κατ[εσκεύασα | τὴν] σωματοθήκην ἑαυτῇ καὶ τ[ῶ] | συνβίῳ μου Ἀὐ[ρ]ηλίῳ Χρη[σί]μῳ καὶ τῇ θυγατρὶ ἡμῶ[ν] | [Ρη]γίνῃ? τ[ε] κ[α]ί[ι]? Θεοῦει? ἀνε[ψιῶ καὶ παι|σ]ιν τοῦ ἀνε[ψ]ιοῦ· κηδευθήσονται | [ἐ]ν [ταῦτῃ]? καὶ τὰ παῖδιά μου καὶ [τ]ὰ [ἐξ] | [αὐτ]ῶν τέκνα καὶ τὰ θρεπτὰ ἡμ[ῶν] | Ἐ[πιφ]ανιανὸς καὶ Θ[α]λίη· ἐτέρῳ δὲ οὐδε[ν]ὶ ἐξέσται ἐνκηδεῦσαι τινα ἢ ὁ ἐνκηδεύ[σας] | ὀφειλέτω τῇ γεροῦσίᾳ * (δην.) φ'. (Bu lahdi (ben) Aurelia Regina kendim için, hayat arkadaşım Aurelius Khresimos için ve bizim kızımız Regina için yaptırdım. Yeğenim Θεοῦει için ve kuzenimin çocukları için yaptırdım. Buraya benim çocuklarım ve onların çocukları bizim beslemelerimiz E[piph]aniano[s ve Tha]lie buraya gömülecekler. Başka hiç kimseye ölü gömmeye izni yoktur; aksi halde gerousia'ya 500 denarii borçlu olacaktır).

¹⁹⁹ BE 1888: 101; Weißhäupl, 1899: 101-102: τὴν σωμα[τοθ]ήκην κατεσκε[ύασεν] | Ἀὐρ(ήλιος) Παρδαλᾶς Ἐπαφροδείτου Μυρεῦς | ἑαυτῷ καὶ τῇ προ[κε]κηδευμένη γυναικί μου Ἰουλία Κασιάδι καὶ τῷ [ἀ]δελφῷ μου | Ἀὐρ(ηλίῳ) Ἐπαφροδείτῳ καὶ τῷ [πάτρῳ ?] Ζωτικῷ καὶ τοῖς [θ]ρ[ε]πτοῖς[ς] μο[υ] Στεφάνῳ καὶ | Ἀριστωνίδι καὶ Εὐτ[ύ]χῃ καὶ Δ[ε]ινίᾳ κ[α]ί | τοῖς ἐξ αὐτῶν γεννη[θ]ησομένοις κί | τῷ φίλῳ μου [Ε]ρμαίῳ [Ε]ρμογενους Μυρεῖ | μόνῳ· ἄλλῳ δὲ μηδενὶ ἐτ[έ]ρῳ ἐξὸν | εἶναι ἐνκηδεῦσαι [ἢ] ὀφειλ[έ]σει τῷ ἱερωτά[τα] τῷ ταμείῳ * χεῖλια κ[α]ί ὁ ἐλένε[ν]ξας λήμ[ν]εται τὸ τρ[ί]τ[ο]ν. (Epaphradeitos'un oğlu Myralı Aurelius Pardalas mezarı kendisi için, önceden gömülmüş olan eşi Iulia Kasias, erkek kardeşi Aurelius Epaphroditos, [babası?] Zotikos ve, beslemeleri Stephanos Aristonis, Eutykhe ve Deinias ile onların soyundan gelenler için, ayrıca Hermogenes oğlu dostu Myralı Hermaios için yaptırdı. Başka hiç kimsenin gömülmesine izin yoktur, aksi takdirde aerarium'a 1.000 denarii borçlu olsun ve ihbar eden (miktarın) üçte birini alsın).

T116 Teimiussa'dan bir yazıt²⁰⁰; mezarı kimin yaptırdığı belli değildir ama yazıtın alt satırındaki “αὐτῆς” kelimesinden yaptıran kişinin en azından bir kadın olduğunu anlaşılabılır. Yaptıran kadın, Eleutheros'a, Gluptos'a ve beslemesi Prosdeksis'e gömülme izni vermiştir.

T148 Antipehellos'tan bir yazıt; Mezarı yaptıran Apollonios'un üç kuşak aile bağları verilmiştir. Mezara gömülme hakkını çocuklarına, torunlarına, eşi Myralı Lysimakhe ve Iason'un kızı beslemesi Iasonis olarak da bilinen Myralı Kointina Makha'ya vermiştir. Burada besleme olarak alınan kızın, çok görülmeyecek şekilde baba ismi verilerek yazılmıştır²⁰¹. Apollonios'un beslemesi, Myralı etnikonu taşır. Kadının gerçek adı İasonis'tir, takma adındaki Quintia latin ismidir, Makha ismi ise daha önce kaydedilmemiştir. Köle bir kadın Myralı olarak belirtiliyorsa, Myra'dan getirildiğini belirtmek için olmalıdır²⁰². Yazıtta “Θρεπτός” olarak belirtilen kısma Samitz tarafından düzenleme getirilmiştir ve “πάτρα (πέτρα)” yani gelin ifadesi olması gerektiğini belirtmiştir. Yazıtın kendisi ve Πάτρα ifadesi için bkz. 2.1.1, T148.

T62 Hoyran'dan gelen bir yazıt²⁰³; mezarı yaptıranlardan biri Myralı Ptolemaios'tur bir diğeri ise mezar ortağı Kyaneailı Eutykhion'dur. Ptolemaios'un eşi Daphnis ve çocukları için, oğlunun eşi ve süt annesi için; Arkhegemidos ve beslemesi Zosimos için, Eutykhion'un eşi Zosime ve çocukları için, onların beslemeleri için mezar yaptırılmıştır. Yazıtta *hyposorion*'a tüm azatlılar ve kölelerin gömülmesini beyan etmişlerdir. Bu iki kişi de farklı kentlerden kişilerdir. Bir akrabalık ya da dostluk ilişkisi olup olmadığına dair bir bilgi yoktur. Her iki ailede kalabalık bir köle ve azatlıya sahiptir. Yazıt için bkz. 2.1.1

T81 Istlada'dan bir mezar yazıtı²⁰⁴; Yazıtta Prosdokimos, mezara sadece eşi Leontion, annesi Eleuthera, Leontion'dan olan çocukları Meilikhos, Athenais ve Eutykhe ve Prosdokimos'un torunlarının gömülmesini beyan eder. Ayrıca kendi beslemeleri, Hermagoras ve oğlu olan beslemesi Ptolemaios'un gömülmesini de beyan eder.

Bu yazıtlar dışında yazıtta Θρεπτός'ların isimleri verilen yayımsız olan iki yazıt ve yazıtta sadece θρεπτοί olarak geçen, isim verilmeyen yayımsız iki yazıt vardır.

Mezar yazıtlarında threptoi dışında köleler ve azatlılarda mezara defnedilirdi. Θρεπτός'lar mezarda genelde hyposorion bölüme defnedilirdi. Mezar hiyerarşisinde köleler ve

²⁰⁰ Petersen ve Von Luschan, 1889; 56, no.105: συχωρεῖ Ἐλε[υθέρω | ἐνκηδευθῆναι | καὶ Γλύπτω [δῖς? | καὶ θρεπ[τ]ῇ αὐτῆς Προσ|δέξει. (..... Elutheros'a önceden gömülmüş olan Gluptos oğlu Gluptos'a ve onun (kadın) besleme Prosdesis'e izin verdi).

²⁰¹ CIG 4300d; LBW 314 no. 1276.

²⁰² Alkan, 2013: 73.

²⁰³ Petersen ve Von Luschan, 1889: 24, no. 29.

²⁰⁴ Schuler, 2006: 432-433 no. 23; SEG 56 1994.

azatlılar en son mezara dahil edilip, mezar taşına kazınırdı²⁰⁵. Ama kölelerin ve azatlıların bu gömülme hakkı mezar sahibinin inisiyatifindedir.

T79'de Epaphras'ın mezarında onun baba ismi yerine annesinin ismi yazılmıştır. Bu Epaphras'ın gayri meşru bir çocuk olduğunun göstergesidir. Eğer vatandaş olan bir babadan doğsaydı baba adı ile yazılırdı. Adamın soyu anne tarafından verilmiştir²⁰⁶. Lykia'da özgür olmayan bir babanın çocuğu, şayet annesi özgür ise "özgür doğan" olarak kabul edilirdi. Ancak anne özgür bir kadın değilse çocuğu babasının statüsü ne olursa olsun köle olarak kabul edilirdi. Roma imparatorluk döneminde Özgür doğan bir annenin köle bir baba ile evlenmesi normal şartlarda pek mümkün gözükmemektedir. Ancak azat edilmiş bir köle kadın, özgür olduğunda bir köle ile evlenirse doğan çocuk babanın statüsü köle olsa bile özgür kabul edilirdi²⁰⁷.

Δοῦλοι için Myra ve çevresinde mezar yazıtları; **T161** Phellos'tan Myralı Kallistratos'un kölesi olan Eutykhes'in yaptırdığı mezar yazıtı²⁰⁸, Eutykhes mezarı kendisi için, eşi için, çocukları ve onların soydan gelenler için yaptırmıştır. Yazıt Phellos'ta bulunmuştur ama kölenin efendisi Kallistratos Myralıdır. Efendinin Phellos'ta oturup oturmadığı belli değildir. Eutykhes, Kallistratos'un kahyası (οἰκονόμος) veya temsilcisi (πραγματευτής) olabilir, Kallistratos'un varsa Phellos bölgesindeki mülklerini ya da ticari işlerini takip etmiş olabilir²⁰⁹.

T108 Teimiussa'dan bir köle mezarı²¹⁰; Myralı ve Aperlailı Leon olarak da bilinen Leon'un kölesi Epaphradeitos, mezarı karısı Pharesia ve Eutykhia gömülecek ve onların

²⁰⁵ Bryce, 1979: 312.

²⁰⁶ Kolb, 2008: 373.

²⁰⁷ Bryce, 1979: 311.

²⁰⁸ Schuler, 2005: 265-266, no. 8: Εὐτύχης δοῦλος | Καλλιστράτου | δις Μυρέος κατε|σκεύασεν τὸ μ[ν]ημεῖον ἑαυτῷ καὶ | γυναικὶ καὶ τέ|κνοις καὶ τοῖς ἐ|ξ αὐτῶν· | ἐὰν δέ τ παρὰ ταῦτα | ποιήσῃ, ἁμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς καταχθ|νίοις. (Kallistratos'un oğlu Myra vatandaşı Kallistratos'un kölesi Eutykhes mezarı kendisi için, eşi için ve çocukları için ve onlardan olanlar için yaptırdı. Şayet birisi buranın yanına (birini) koyarsa, yeraltı tanrıları nezdinde günahkâr olsun).

²⁰⁹ Schuler, 2005: 265-266, no.8.

²¹⁰ CIG 4288; LBW 1303; Onur ve Tekoğlu, 2020: 3 dn.12; Wörle, 1988: 50 dn.29: Τὸ μνημεῖον Ἐπαφροδείτου | [δ]ούλου Λέοντος Μουσαίου τοῦ καὶ | Λέοντος Μυρέως καὶ Ἀπερ[λ]είτου, | ὃ ἐωνήσατο διὰ τῶν ἐν Μύροις ἀρχείων | παρὰ τῶν σὺν Ἀρχι[ππῷ] δις τῷ καὶ | Ἀλεξάνδρῳ Μυρεῖ· εἰς ὃ κηδεθήσεται | καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Φαρησία | καὶ Εὐτυχία καὶ οἷς ἂν αὐτὸς ζῶν | ἐπιτρέψῃ· ἐὰν δέ τις ἕτερος | ἐνκηδεύσῃ τινὰ ὀφιλέ[τω] | τῇ Κυανειτῶν [γε]ρου[σίᾳ]], | τῆς προσανγελίας οὔσης | παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ | τρίτῳ. (Myralı ve Aperlailı Leon diye de bilinen Leon Mousaios'un kölesi Epaphrodeitos'un mezarı ki onu Myralı Aleksandros diye tanınan Arkhippos oğlu Arkhippos vasıtasıyla Myra'daki arşivlerden satın aldı. Mezara onun karısı Pharesia ve Eutykhia gömülecek ve bizzat hayattayken müsaade ettiklerine (izinlidir), eğer bir başkası birini defnederse Kyaneai gerousia'sına ... boçlu olacak, ihbar eden olursa üçte biri üzerine (talep etme hakkı vardır).

hayattayken izin verdiği kişiler gömülecektir. Köle Epaphradetos Myra'daki arşivden Arkhippos aracılığıyla mezarı arşivden satın almıştır. Myra arşivinden Arkhippos aracılığıyla alınan mezarın ceza ödemesi Kyaneai *gerousia*'sına yapılacaktır. Teimiussa'daki mezar yazıtlarında mezar cezalarının bir kısmı Myra'ya bir kısmı Kyaneai'a ödenmektedir. Larsen'e göre Myra'nın Arneia ve Kyaneai üzerinde bir koruma sağlamıştır. Myralı ve Aperlai vatandaşlığı olan Leon'un kölesi, Myralı birisinden mezar satın alıp, cezayı Kyaneai *gerousia*'sına ödemesi G. Hirschfeld tarafından Teimiussa'nın o dönemde Kyaneai'a bağlı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Ama mezarın Myra'daki arşivden alınması ise alım satım yapan kişilerin Myralı olduğunu da gösterebilir. Larsen ise işlemin Myra arşivi ile yapılmasını Kyaneai'ın o dönemde Lykia *sympoliteia*'ları içinde Myra'ya bağlı olduğunu gösterir. Ama bunu destekleyecek kanıtlar net değildir²¹¹.

Bir köleye fiili olarak aile kurması için izin veriliyordu. **Threptos** statüsünde birisi, evde doğmuş bir kölenin çocuğu da olabilirdi, satın alınan bir kölenin çocuğu da olabilirdi. Bir kölenin kendi kölesi de olabilirdi. Köleler zamanla azat edilerek ἀπελεύθερος olabiliyorlardı²¹². Kölelerin mezar yazıtlarına dahil edildiği Myra'da ve Myra dışındaki Myra bağlantılı mezar yazıtlarında köle ismi verilmeden sadece δοῦλος ve δούλοι şeklinde kullanılan yazıt sayısı 4'tür; **T62** Hoyran, **T69** Istlada, **T73** Istlada, **T83** Istlada. Kölelerin isimleri verilen ancak yayımsız olan 2 yazıt vardır.

Ἐλεύθερος, Ἀπελεύθερος, ἀπελεύθεροι kavramı, Apeleutheroi'lar threptoslardan ve douloi'lardan azat edilenlerdir. Azatlılar toplum içerisinde en alt tabakayı oluşturlardı. İmparatorluk döneminde azat edilen köleler ekonomi, dini görevler, ticaret ve kamu işlerinde yükselme şansı bulabilirdi²¹³. Ayrıca hazine ve saray bürokrasisinde (danışman, sekreter) görev alabiliyorlardı. Azatlıların eski efendilerine karşı bazı yükümlülükleri vardı²¹⁴. Azatlılar kamu, hazine gibi kurumlarda çalışabildiği gibi tüccarda olabiliyorlar ve deniz ticareti ile uğraşabilir ayrıca tahıl ambarı yöneticisi (Horrearii) olabilir, posta ve haberleşmede görev alabiliyorlardı.

T9 Myra Tiyatrodan Kallippos'un mezar yazıtı²¹⁵; Ptolion'un merhum efendisi Dikaiarkhon oğlu Kallippos için mezarı yaptırmıştır. Efendisi için bir mezar yaptırdığından dolayı Ptolion'un, büyük ihtimalle bir azatlı olduğu düşünülebilir.

²¹¹ Wörrle, 1988: 50, dn.29.

²¹² Kolb, 2008: 371.

²¹³ Hopkins, 1978: 168.

²¹⁴ Mouritsen, 2011: 36.

²¹⁵ Şahin, 1999: 48 no. 13; SEG 49 1926: Καλλιππῶ | Δικαιάρχου | Πτολλίων τῷ | ἑαυτοῦ κυρίῳ || vacat ἦρωι.

T21 Andriake'den bu yazıtta²¹⁶ İmparator azatlısı, Aur. Metrodoros, bir *Horrearius*'tur (ὀριάριος). Mezarı sadece kendisi için, eşi Aur. Kleopatra için henüz hayattayken yaptırmıştır. Eşinin ismi başında Aurelia olması onun Caracalla'nın "Constitutio Antoniniana" fermanı ile bu ismi aldığını gösterir, Kleopatra ismi ise Lykia'daki Helen etkisinin bir göstergesi olmalıdır ayrıca theophorik bir isimdir. İmparator tarafından azat edildikten sonra Myra ve Lykia için önemli biri olan tahıl ambarının şefi konuma gelmiştir. Tahıl ambarı Hadrianus döneminde inşa edilmişti. Köleler azat edildikten sonra önemli konumlara gelebilirdi, efendileri azat ederken onlara bir sermaye de sağlamaktaydı. Metrodoros'un *horrearius* olması, Roma imparatorluk döneminde tahıl tedarik zincirinde önemli bir görevde olduğunu gösterir. Roma döneminde köleler, efendilerinin takip edemediği pek çok işi takip edip, kontrolünü ve işleyişini sağlayabiliyorlardı. Yazıt, özgürleştirilmiş bir kölenin toplum içerisinde yüksek bir kamusal göreve getirilebileceğini göstermektedir.

T35 Philippos'un azatlısı Nike ve kız kardeşinin mezarı²¹⁷: Philippos tarafından azat edilen ve Nike olarak da bilinen [. . .]s mezarı, kendisi için, Platon tarafından azat edilen kız kardeşi Συ[. . .] için yaptırmıştır. İki kardeş, iki farklı efendi tarafından azat edilmiştir.

T62 Myralı Ptolemaios ve Kyaneailı Eutykhion'un ortak mezarında hem *threptoi*'lardan hem *douloi* hem de *aperleutheroi*'lerden bahseder. *Aperleutheroi* ve *douloi*'lar isim verilmeden geçmektedir. (Yazıt için bkz. 2.1.1)

T69 Istlada'dan Trokondas oğlu Rhodippos'un lahdı²¹⁸: Rhodippos, mezarı kendisi için, çocukları için, torunları için ve eşi Arsasis için yaptırmıştır. Yazıtta geçen ὑποσσίω ταφίσονται οἱ τε [δ]οῦλοι ἢ μ[ὲ]ν καὶ ἀπ[ε]λεύθεροι ifadesinde azatlılar ve kölelerin adı yoktur; sadece "bizim kölelerimiz ve azatlılarımız *hyposorion*'a gömülecektir" der. (Yazıt için 2.1.1, T69)

²¹⁶ Borchhardt (Wörrle), 1975: 67-68; Ormerod ve Robinson, 1914: 28-29 no.37: Αὐρήλι(ο)ς Μητρόδωρος Σεβαστῶν ἀπελεύθερος ὀριάρι(ο)ς | ζῶν φρονῶν ἑαυτῷ κατεσκεύασε τὴν σωματοθήκην καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Αὐρηλία Κλεοπάτρα Κράους|ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξὸν ἔσται ἐνκηδευθῆναι ἐπε[ὶ δώσ]ει τῷ ἱερωτάτῳ ταμείῳ | x (δηνάρια) βφ'. (İmparatorların azatlısı, ambar şefi Aurelius Metrodoros bu mezarı yaşarken (ve) aklı başındayken kendisi ve karısı Kraes kızı Aurelia Kleopatra için yaptırdı. Başka hiç kimseye gömülme izni yoktur, aksi halde kutsal kasaya 1.500 denarii verecek).

²¹⁷ Diamantaras, 1894: 329 no. 19: [. . .]ς ἡ καὶ Νίκη [ἡλευθε]|[ρωμ]ένη ὑπὸ Φιλίππου [. . .] | [.] τὸ μνημεῖον κα[τεσ]|[κ]εῦασεν ἑαυτῇ καὶ Συ[. . .] | [ἀ]δελφῇ μου ἡλευθ[ερω]|[μένη] ὑπὸ [Π]λάτωνος κα[ὶ] [.] το. . . (Phillippos tarafından azad edilen [. . .]s adıyla da bilinen Nike mezarı kendisi için Platon tarafından azad edilen kız kardeşi Συ[. . .] ve için yaptırdı).

²¹⁸ Schuler, 2006: 405-406 no.5; SEG 56 1736

T73 Istlada'dan Bir lahit yazıtının parçası²¹⁹; yazıtın çok büyük bir çoğunluğu okunamamaktadır. Yazıtın alt kısmında tamamlama yapılan edisyonda οἱ δὲ [δοῦλοι καὶ οἱ ἀπ]-10.[ελεύθ]εροι ἡμῶν ifadesi geçmektedir. Yazıtın en son satırında yarısı tamamlama yapılan *hyposorion* kelimesi vardır. Eksik kısımlarda büyük ihtimalle köleler ve azatlıların buraya gömülmeleri ifade ediliyordur.

T83 Istlada'dan Moskhos ve kardeşlerinin kendi aileleri için yaptırdığı mezar²²⁰; 4 kardeş (Moskhos, Ermapias, Demetrios, Platon) anneleri Khnaua, babaları Moskhos, kendileri, onların eşleri, çocukları, torunları için mezarı yaptırmıştır. Bu geniş aile, mezarın *hyposorion*'una ise hem köleler hem de azatlıların gömülmesini belirtmiştir. (Bu mezar yazıtında *demos*'a ödenecek para ifadesinin yanında bulunan ΤΩΙΣΤΛΑΔΕΩΝΔΗΜΩ kelimesi için bkz. 5.1.)

Τροφεύς, τροφός terimleri, çocuklara bakan, büyüten anlamına gelmektedir. **Τροφεύς**, besleyen baba, dadı hatta üvey baba anlamına gelmektedir. **Τρόφιμος** ise mezar sahiplerinin büyüttükleri çocuklardır, bunlar evlatlık çocuklarda olabilir²²¹. Τρόφιμος ve Θρεπτός aynı ifade gibi dursa da Kolb'a göre ikisi farklı anlamı olan kelimelerdir; Τρόφιμος, özgür doğmuş bir çocuktur yani baba ismi belirtilirken Θρεπτός ise evde büyütülen köle statüsünde çocuklardır²²².

T23 Andriake'dan Ermodapemis'in aile mezarı²²³; Yazıtın orta kısmına doğru yazılar neredeyse yoktur. Ermodapeimis, yazıtta dördüncü kuşaktır. Mezarı eşi, çocukları, kendisi için yaptırmıştır. Kendi ailesinin dışında yazıttan okunabildiği kadarıyla **Τροφός** (süt anne), Epiktesis, Aleksandros ve çocuklarının mezara gömülmesi belirtilmiştir. Τροφός kelimesinin görüldüğü ikinci yazıt ise Tyberissos'tan yayımsız bir yazıttır ve direkt süt anneleri için o kişinin ismi verilerek yapılan bir mezar stelidir.

T85 Istlada'dan Aristagoras oğlu Ermamiamis'in aile mezarı²²⁴; Ermamiamis, mezarı kendisi için, eşi Hermagoras kızı Filanca için, ayrıca beslemesi Erblatos oğlu Demetrios oğlu

²¹⁹ Schuler, 2006: 404 no.4; SEG 56 1741: βου]λομένω [χωρὶς ἀπογραφῆς· νν οἱ δὲ [δοῦλοι καὶ οἱ ἀπ|ελεύθ]εροι ἡμῶν [· · ? · ·]ΠΙΑΝΟΝΙ[· · ? · ·] | [· · ? · · εἰς] τὸ [ύ]ποσόριο[ν] [· · ? · ·]....

²²⁰ Petersen ve Von Luschan, 1889: 47, no.85; Schuler, 2006: 425-428; SEG 56 1751; Zimmermann, 1992:117-118: Yazıtın kendisi için bkz. 5.1, dn.100.

²²¹ Kılıç Aslan, 2023: 303.

²²² Kolb, 2008: 371.

²²³ CIG 4303; Franz, 1847: 128 no.37; LBW 128 no.37; Schweyer, 2002: 220 no.1.

²²⁴ Schuler, 2006: 406, no.6; SEG 56 1737: Τὸν τάφ[ον κ]ατεσκευάσατο Ερμαμιαμῖς Ἀρισταγόρου ἐατῶ | καὶ τῇ γυναικί 5-6] Ἑρμαγόρου καὶ τῇ τροφίμῳ Δημητρίῳ β' τοῦ | Ερβλατου καὶ τῇ τούτου [γυν]αικί καὶ τοῖς αὐτοῦ, | ἀλλ[φ δὲ μη]δενί. ἐὰν δὲ τις θάψῃ, ἔστω ἀμαρτωλὸς θεοῖς [χ]θονίοις καὶ ὀφειλέτω τῷ δήμῳ < ,γ τῆς πράξεως οὔσης τῷ [β]ουλο[μένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει / τρίτῳ]. (Bu mezarı Aristagoras oğlu Ermamiamis, kendisi, karısı

Demetrios ve eşi için yaptırmıştır. Burada bir **τρόφιμος** olan Demetrios'un, üç kuşak akrabası verilmiştir. Demetrios'un baba hatta dede isimlerinin verilmesi onun özgür doğmuş birisi olduğunu göstermektedir. Ermamiamis tarafından evlat edinilmiş olmalıdır. Ermamiamis'in ve eşi'nin belki bir çocukları olmadığı için Demetrios'u evlatlık olarak almıştır. Defin hakkı verilen bir mirasçı statüsündedir. Burada *threptos* ile *trophimos* arasındaki fark *trophimos*'un özgür doğmuş olmasıdır.

Πρόγονος kelimesi, “atalardan kalma” anlamı dışında aynı zamanda “üvey evlat” anlamına gelmektedir. **T110** Teimiussa'dan Rhodippos oğlu Aur. Iason'un ve karısı Thaleia'nin mezar yazıtı²²⁵; Iason mezarı kendisi, karısı, kızı Aphphia ve onun kocası Ktetos için ve Rhodippos'ın hayat arkadaşı, üvey çocuğu Thaleia ve Epootianos için yaptırmıştır. Thaleia, annesi ile aynı adı taşımaktadır ve Rhodippos'un da üvey kızıdır. Bu mezar yazıtı dışında Cockerell'in yazıtı kopyaladığı yer belli değildir ama Gardner'in yayımladığı Teimiussa'dan olabilecek 3 satırlık bir mezar yazıtı vardır. Bu mezar yazıtında²²⁶ (**T111**) Aurelius Iason olarak adlandırılan kişinin **T110**'da adı geçen kişi ile aynı Iason olabileceğini ve şayet aynı kişilerse θάμη olarak okunan karısının isminin Θάληη olması gerektiği belirtilmiştir²²⁷.

Φύσει ifadesi yazıtlarda biyolojik, gerçek ebeveyn anlamına gelmektedir. **T39** Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Narkissos ve Aleksandros Kardeşlerinin mezar yazıtında²²⁸ “**φύσει**” ifadesi geçmektedir. Narkissos ve Aleksandros kardeşler Epaphrutos oğlu Timetikos'un oğullarıdır. Bu iki kardeş sadece anneleri için bir mezar yaptırmışlardır. Kardeşlerin anneleri evlat edinilmiştir; çünkü annelerinin baba ismi olarak Aleksion'un adı verilmiştir fakat devam eden cümlede ise “**φύσει Καλλικράτου**” şeklinde bir ifade geçer. Annelerinin biyolojik babası Kallikratos iken, evlat edinen babanın ismi Aleksion'dur. Kardeşlerin mezarı anneleri için yaptırmış olmasına rağmen kadının ismini vermemeleri ise düşündürücüdür. Yazıtın 5. satırında [π]αιδί yerine [N]αίδι veya [Λ]αίδι olarak *dativus* bir kadın ismi ile tamamlanabileceği öne

Hermagoras kızı [.....] ve beslemesi Erblates oğlu Demetrios oğlu Demetrios ve bunun karısı ve kendi çocukları için yaptırdı. Başka da hiç kimseye (izin yoktur). Şayet birisi gömerse, yer altı tanrıları nezdinde suçlu olsun ve demos'a 3.000 drakhmai borçlu olsun, para toplandıktan sonra isteyen için [yarısı/üçte biri] (verilsin).

²²⁵Petersen ve Von Luschan, 1889: 57,109; Gardner, 1885: 358 no.124.

²²⁶Gardner, 1885: 358 no.124: Αὐρήλιος [---] | π[ι]που Μυρεὺς ἑαυτῷ καὶ | γυναικὶ θάμη καὶ τέκνοις (Myra vatandaşı Aurelius Ia[son?] (Mezarı) kendisi için eşi Thame için ve çocukları için yaptırdı).

²²⁷Alkan, 2013: 210.

²²⁸Ormerod ve Robinson, 1914: 27 no. 34: Νάρκισσος καὶ | Ἀλέξανδρος | οἱ Τειμητικοῦ | τοῦ Ἐπαφροῦτος | [π]αιδὶ Ἀλεξίωνος | φύσει Καλλικράτου τῇ μητρί. (Epaphrouts oğlu Teimetikos'un oğulları Narkissos ve Aleksandros, Aleksion Kallikrates'in doğal çocuğu olan anneleri için (adadılar).

sürülmüştür. Buna bağlı olarak isim şayet Nais ise Lykia'da 4 kez (LGPN V.B) kaydedildiği belirtilmiştir²²⁹.

Υιοθεσία kelimesi üvey oğul anlamındadır. Tragalassos'tan ve Sura'dan iki Myralı kişinin mezar yazıtında **υιοθεσία** ifadesi geçmektedir;

T101 Sura'dan Myralı Athenagoras'ın mezar yazıtında üvey evlat/oğlan (**υιο[θ]εσίαν**) ifadesi kullanılmıştır²³⁰. "Καθ' υιο[θ]εσίαν" yani "evlat edinme yoluyla" şeklinde kullanılmıştır. Mezarı Iason oğlu Myralı Athenagoras kendisi için, çocukları için, onlardan olanlar için ve Demetrios'un evlatlığı (**υιο[θ]εσίαν**) Apollonios'un evlatlık oğlu Myralı Iason için mezarı yaptırmıştır. Demetrios tarafından evlat edinilen Iason muhtemelen Athenagoras'ın yeğeni olmalıdır çünkü evlat edinen baba Demetrios ile Athenagoras'ın çağdaş olması muhtemeldir²³¹. Athenagoras'ın, mezara gömülme hakkı tanıdığı kişilerden biri de mezarı yapan taş ustası Aiskhylos oğlu Arneailı Demetrios'tur.

T126 Tragalassos'dan Piksodaros oğlu Myra vatandaşı Aur. Coresius'un ailesinden miras kalan lahit²³²; Lahite ve *hyposorion*'a kendisinin ve üvey oğlu Aur. Gerasimos'un izin verdikleri dışında birisinin gömülme hakkı yoktur Aksi durumda uygulanacak 2.500 *denarii* tutarındaki para cezası için tahsilat mercii *aerarium*'dur.

Πατρόθετος ve **Πατρώδς** üvey baba /üvey amca ifadeleri bulunan mezar yazıtları:

²²⁹ Kılıç Aslan, 2023: 258 dn.220.

²³⁰ Ormerod ve Robinson, 1914: 24–25 no. 31: τὸ μνημεῖον κατε[σκ]εῦ[α]σεν [Α]θηναγόρας Ἰάσονος Μυρεὺς ἑαυτῷ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἑαυτῶν καὶ Ἰ[ά]σονι Ἀπολλωνίου καθ' υἱο[θ]εσίαν | Δημητρίου [. .] Μυρεῖ. ἄλλω δὲ οὐδ[ἐν] | [-----] | [-----] | [-----] τῆς ἐπανγελίας οὔση[ς] | [π]αντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ τρίτῳ. | συνχωρ[ῶ] δὲ Δημητρίῳ Αἰσ[χ]ύλου | Ἀρνεάτῃ τῷ κατασκευάσαντί μου τὸ μνημεῖον τεθῆναι αὐτὸν εἰς τὸ μνημεῖον. (Bu mezarı Iason oğlu Myralı Athenagoras kendisi için, çocukları ve onların çocukları ve Demetrios'un evlatlığı Apollonios oğlu Myralı Iason için yaptırdı. Başka da hiç kimseye ... (ölü gömme izni yoktur, aksi halde filanca kente ... ceza ödeyecek), ihbar edene (paranın) üçte biri üzerinde hak sahibidir. Ayrıca benim mezarımı yapan (usta) Aiskhylos oğlu Arneailı Demetrios'a da mezara gömülme izni veriyorum).

²³¹ Ormerod ve Robinson, 1914: 24–25 nr. 31.

²³² Öztürk, 2011: 211; Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 75; Schuler ve Öztürk, 2020: 83 no.5; SEG 61 1259: Τὸ ἀ[ν]γεῖλον προγονικὸν Αὐρηλίου Κορησίου Πιξωδάρου Μυρέος, εἰς ὃ ἐνκηδ[ε]υ[θ]ήσεται ὄν ἄν[?] ἐπιτρέψωμεν ἐγὼ ἢ καθ' υἱο[θ]εσίαν [μο]υ Αὐρήλιος Γηράσιμος Κορησίου, [ἄλλ]ω [δὲ] οὐδ[ἐν] ἰ ἐξέσται ἐνκηδεῦσαι οὔτε τῷ ἀνγείῳ οὔτε τῷ ὑποσορίῳ, ἢ ὁφ[ε]ιλέ[σ]ει τῷ ἱερω[τάτῳ] ταμείῳ δηνάρια □, βφ'. (Atadan kalma bu mezar Piksodaros oğlu Myralı Aurelius Koresios'a aittir. Bu mezara ben ya da evlat edindiğim oğlum Koresios oğlu Aurelius Gerasimos'un izin verdiği (kişi) gömülecektir. Başka hiç kimse ne bu mezara ne de bu hyposorion'a gömmeye izinli değildir; aksi takdirde aerarium'a 2.500 denarii ödeyecektir).

T45 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Corsten tarafından yeni yayımlanan Platonis adı ile bilinen Myra ve Kyaneai vatandaşı Lykia'nın yaptırdığı mezar²³³; Lykia'nın iki adı vardır. Lykia soy ağacında dördüncü kuşağı oluşturur. Yazıtın sonuna doğru satırlar net bir şekilde okunamamaktadır. Lykia'nın mezarı yaptırdığı kişilerden biri "üvey babası" (**πατρόθετος**) ya da amca Antiokhos oğlu [- - - -]δῶρος'tur. Bu kişinin baba adı net okunabilmektedir.

T99 Sura'dan Andronikos ve Moninda'nın Mezar steli²³⁴; Hermadas ve üvey babası/amcası Hermias ve kardeşleri Andronikon ve Moninda için mezar stelini yaptırmıştır. Tanrılara steli adanmışlardır. Mezar yazıtı rölyef kabartmalıdır ve bu kabartmalar Andronikon ve Moninda'yı temsil etmektedir.

²³³ Corsten, 2024:270 no.3.

²³⁴ SEG 63 1318; Onur ve Oktan, 2013: 99-100 no.3: Ἑρμάδας Οὐβᾶ καὶ ὁ πατρώδης | αὐτοῦ Ἑρμίας καὶ οἱ ἀδελφοὶ | ἀπ'αὐτοῦ..] Η [- - 8-10- -]ΡΟΔ[2-3]ΟΣ | Ἀγδρόνεικου καὶ Μονινδᾶν | vacat θεοῖς vacat (Oubas oğlu Hermadas ve üvey babası/amcası Hermias ve kardeşleri NN ve NN, Andronikos ve Moninda'yı. (Hatırası vesilesiyle mezar steli ile onurlandırdı). Tanrılara. (Mezar stelini adadı).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEZAR YAPILARI

4.1. Myra ve Teritoryumundaki Yazılı Mezar Yapıları

Antik dönemde ölümden sonra hayatın devam edeceği inancı, bu dünyadan ayrılan kişinin üzüntüsünden göz yaşları döken insanlara, merhumun başka bir dünyada tekrar yaşama başlayacakları için umut olmuştur. Böylece ölüm, insanlar için çok daha kolay kabullenilen bir gerçeklik haline gelmiştir. Bu nedenle genel olarak bölgede bulunan ve yumuşak bir yapıya sahip olmasından dolayı kentin lahitleri, bölgenin diğer kentlerinde olduğu gibi kireç taşından yapılmıştır. Kaya mezarları bu karstik taş özelliğinden dolayı çok daha kolay şekillendirilmiştir. Lykia anıt mezarlarında ve kaya mezarlarında ölümden sonra başlayacakları yeni yaşamlarında ölümlerin bir ev ve dam çatısı altında olmaları için ev tipinde mezar mimarileri kullanmışlardır. Lykia bölgesinin genel lahit tiplerine ve kaya mezarlarına benzer şekilde Myra'da kaya mezarları ve lahitler mevcuttur. Tez konusunun içeriğini oluşturan Myra ve teritoryumunun mezar yazıtları bağlamında, mezar tipleri için üzeri yazılı olan mezar yapıları incelenmiştir.

4.1.1. Kaya Mezarları

Myra'nın en güzel manzaralarından birini, tiyatronun sol kısmında Myra akropolünün eteklerine sırtını dayayan ve deniz nekropolisi olan Myra kaya mezarları oluşturmaktadır. Akropol ve nekropolü birbirine bağlayan yol, mezarları birbirine bağlayan kaya merdivenleri mevcuttur²³⁵. Myra'da 104 civarında kaya mezarı keşfedilmiştir ve bunlar sadece deniz nekropolünde değil aynı zamanda batı, doğu ve güney nekropollerinde de mevcuttur ayrıca bu kaya mezarlarından Myra'daki 22 adet mezarda 24 adet mezar yazıtı mevcuttur ve bunlardan 14 tanesi Likçe, 8 tane mezar yazıtında ise 10 tane Eski Yunanca yazıt bulunmaktadır²³⁶. Borchhardt, bir ailede 10 kişi olabileceğini düşünerek nüfusu bunun iki katı olarak hesap edip Myra'da kentli ve soylu nüfus sayısını 2000 kişi olarak belirlemiştir²³⁷. Bu mezar yazıtlarında erken Hellenistik döneme tarihlendirilen 10 eski Yunanca yazıtta çekirdek aile'ye ve soy'a, damatlara gömülme izni verilmiştir²³⁸. Lykia'daki kaya mezarlarında ölümlerin yatırıldığı taş yataklar (kline) çoğunlukla kayaların oyulmasından oluşmuştur ve antik dönemde kullanılan

²³⁵ Çevik, vd., 2010: 32-33.

²³⁶ Tibikoğlu, 2021: 190-191.

²³⁷ Borchhardt, 2003: 52- 54.

²³⁸ Tibikoğlu, 2021: 192.

ahşap klinelerin basit birer taklidi şeklindedir ayrıca tamamen kayadan oyularak yapılan mezar odasında, duvarlara ya ahşap ya da taş bir platform yerleştirmek için özel oyuklar yapılmıştır²³⁹. Myra'daki mezar odaları, kayaya bağımlı içinde ölü yataklarının bulunduğu, bazı örneklerinde ise ölü yataklarının olmadığı kaya mezarı tipleridir ayrıca Myra'daki 101 mezar odasında 249'dan fazla kayadan oyularak yapılmış ölü yatağı bulunmaktadır, bu ölü yataklarının yükseklikleri ise ancak eşik boyu kadardır²⁴⁰. Ahşap mimarisi, kaya mezarlarında örnek model olarak kullanılmıştır ve kaya mezarlarında Lykia tipi lahitlerde yerel, Yunan, Pers etkisi görülmüştür. Myra'da 11 adet yunanca yazılı kaya mezarı kaydedilmiştir; T1, T2, T3, T4, T5, T6, T58, T102, T147, T152, T161.

T1 Mydos'un kızı Arsasis'in mezarı²⁴¹; bir kaya mezarı üzerinde kısa bir mezar yazıtıdır. Mezar kapısının içerisine yazılmıştır.

T2 detaylı bilgi için bkz. 3.2.1

T3 Parmeniskos'un Birinci Kaya Mezarı²⁴²; Bu mezar yazıtından üç tane bulunmaktadır. Bunlardan ikisi deniz nekropolünde hemen hemen aynı tarihe mevcut (İ.Ö.323-İ.Ö.200) iki kaya mezarıdır. Bir tanesi ise Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Parmeniskos mezar yazıtıdır onun tarihi İmparatorluk dönemine denk gelmektedir.

T4 Parmeniskos'un İkinci Kaya Mezarı²⁴³; Bu mezar yazıtından üç tane bulunmaktadır. Bunlardan ikisi deniz nekropolünde hemen hemen aynı tarihe mevcut (İ.Ö.323-İ.Ö.200) iki kaya mezarıdır. Bir tanesi ise Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Parmeniskos mezar yazıtıdır onun tarihi İmparatorluk dönemine denk gelmektedir.

T5 Detaylı bilgi için bkz. 3.2.1.

T6 Symmasis ve kardeşlerinin mezarı²⁴⁴; Deniz nekropolünde iki kapılı bir kaya mezarıdır. Symmasis, mezarı kendisi için, erkek kardeşleri ve Onemis için yaptırmıştır. Mezar yazıtında "bütün tanrılar huzurunda günahkâr olsun" şeklinde lanetleme formülü eklenmiştir.

²³⁹ Borchhardt, 1975: 110-111.

²⁴⁰ Tibikoğlu, 2021: 74-75.

²⁴¹ Alkan, 2013:196 T17; CIG 4302; Fellows, 1840: 202; LBW 1312: Ἀρσάσιος τῆς Μύνδου.

²⁴² Petersen ve von Luschan 1889, 35 no. 53; Borchhardt 1975, 109 no. 61; Tibikoglu 2021, 386-388 no. 41, Lev. 42: Παρμε<v>ίσκουι {τ}<γ>οῦ Μοσχίωνος. (Moskhion'un oğlu Parmeniskos'un (mezarıdır))

²⁴³ Borchhardt 1975: 109 no. 62; Tibikoglu 2021: 383-3386 no. 40, Lev. 41: Παρμε<v>ίσκουι {τ}<γ>οῦ Μοσχίωνος. (Moskhion'un oğlu Parmeniskos'un (mezarıdır))

²⁴⁴ CIG 4303e 3a; Franz, 1847:120-121 n. 9a; Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 54 ; Schweyer, 2002a: 253–254 no. 63: τοῦτο τὸ μνημα κατ'εσκεύασετο|Συμμασις αὐτῶι καὶ τοῖς ἀδελφοῖσι[ὡς ἐ]νταφῆι Ονεμις|[κα]ὶ τὸ γένος

T58 Bonda tepesinden Assas'ın oğlu Kendas'ın mezarı²⁴⁵; Kendas mezarı kendisi, eşi ve çocukları için yaptırmıştır.

4.1.2. Lahit Mezarları

Myra ve teritoryumunda üzeri yazılı olan mezar tiplerinden biri lahit mezarlardır. Bir lahit genel olarak şu bölümlerden oluşur; üç basamaklı bir kaide üzerinde *hyposorion*, bir gövde yani lahit teknesi, sivri tonozlu bir lahit kapağından oluşmaktadır²⁴⁶. Lykia'nın yerel mezar tipi lahitlerinde genel olarak basamaklı bir podyum üzerinde *hyposorion*, onun üzerinde lahit teknesi, en üstünde ise semerdam tipli bir kapak bulunmaktadır, yerel, Yunan ve Pers etkisi lahit tiplerinde örnek oluşturur.²⁴⁷ Klasik dönemde lahitler daha çok tercih edilmiştir, Lahitlerde genellikle hem tekne hem de *hyposorion*'da olmak üzere iki gömü alanı vardır, sadece "hanedan mezarları" tek bir kişiye özel olarak gömü alanına sahipti.²⁴⁸ Myra kazılarında ortaya çıkan lahitler, İ.S. üçüncü yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir²⁴⁹. Myra'dan Andriake'ye gelen yolun sol tarafında kükürtlü su kaynağı olan Andronikos çayının kenarından Antalya-Kaş ana yoluna doğru çıkan yamaçta Kuzey Nekropol denilen alanda yaklaşık 12-13 tane *in situ* halde lahitler vardır. Lykia'daki lahitlerin kapak şekilleri için farklı benzetmeler yapılmıştır; Lykia'nın deniz kenarında olması, deniz ticareti yapılan limanlara sahip olması, kültürünün temelinde deniz ile bağlantılı olmasından dolayı mezar mimarisine etkisi olduğu düşünülmüştür ve bunlardan bir diğeri ise ahşap mimarisinin etkisi ile erken dönem lahitlerde yuvarlak ve kare hatlı uçlarının görülmesidir²⁵⁰. Lahitlerde deniz savaşı, aslan avı sahneleri, çelenk, rozet, kötü güçleri ve mezar ihlalini önlemek için yazıtlardaki ceza ve lanetleme ifadeleri dışında Medusa ve masklar bulunmaktaydı. Lahit teknelerinin bazılarında ölülerin mezara konulması için taştan yastık yapılmıştır, mezarlarda üst kısma birinci dereceden aile fertleri gömülürken, *hyposorion* denilen lahitin alt kısmında bulunan bölüme genellikle ikinci dereceden akrabalar, köleler, azatlılar gömülürdü²⁵¹. Myra mezar yazıtlarının birkaçında kölelerin ve azatlıların gömüldüğü *hyposorion*'a mezar sahibi, kendi çocuklarının ve annesinin gömülmesini belirtmiştir.; **T28**

αὐτοῦ[μόνο]ν· μηθεὶς ἐπαῖν[o]ι[ξ]άτω· εἰ δὲ μή, ἰάμαρτωλὸς εἴ θεῶν/ἀπάντων. (Bu mezarı Symmasis kendisi için ve kardeşleri için yaptırdı. Ayrıca Onemis ve sadece onun soyu gömülebilir; aksi takdirde (bir başkası ölü gömerse) bütün tanrılar huzurunda günahkâr olsun.)

²⁴⁵ Wörle 2012, 423 no. 34; SEG 62 1420

²⁴⁶ Schwyer, 2002a: 17.

²⁴⁷ Özer, 2019: 200.

²⁴⁸ Schwyer, 2002a: 17.

²⁴⁹ Çevik, vd., 2010: 34.

²⁵⁰ Özer, 2019: 200-201.

²⁵¹ Özer, 2019: 205.

hyposorion'a mezar sahibi oğlu Dikaiarkhos ve annesinin gömülmesini istemiştir; **T135** Mezar sahibi, torunlarının *hyposorion*'a gömülmesini belirtmiştir. Myra mezar tiplerinin çok büyük çoğunluğu lahde gömülme şeklindedir.

4.2. Tarihleme

4.2.1. Mezar Formuna Göre Tarihleme

Lykia bölgesinin mezar tiplerinde yerel, Yunan, Pers daha sonrasında klasik ve Roma dönemi etkileri görülmektedir ve bu mezar tipleri dolayısıyla mezarın dönemini tarihleme için yardımcı olmaktadır. Klasik dönemde Lykia'da İ.Ö.5. ve İ.Ö. 4. yüzyılda Pers istilasını ile mezar yapılarında Pers etkisi görülmüştür, Klasik dönem ve Hellenistik dönemde lahit kapakları yüksek, kaldırma çıkıntısı ve aslan protomları vardır²⁵². Semerdam tipli tekneli mezar tiplerinin erken dönemdeki örneklerinde nadir şekilde tekne motifleri bulunmaktadır ve Helenistik dönemde lahit tekneleri çok daha yüksektir, paneller daralmıştır, uçlar yuvarlaklaşmıştır ansalar ortaya çıkmıştır ve Roma döneminde tabula ansata şekli ortaya çıkmaya başlamıştır ve Roma döneminde ise İ.S. 2. yüzyılda tabula ansataları tutan kanatlı, çıplak erkek çocuğu olan puttolar görülmeye başlamıştır²⁵³. Roma mezar mimarisindeki diğer örnekler olan uzun tekneli İ.S.2. yüzyılda işlenmeye başlayan köşe pilasterleri olan mezar tipi ve diğer bir örnek olan dikdörtgen, masif düz kapaklı lahitler kullanılmaya başlanmıştır ve İ.S. 2. ve İ.S. 3. yüzyılın sonuna kadar kullanılmıştır²⁵⁴.

4.2.2. Gentilica 'ya Göre Tarihleme

Nomen Gentilicum, bir Roma vatandaşının ait olduğu *gens* yani soy ve aileyi ifade etmektedir. *Gentilica*'ya göre tarihlendirme, Roma eyaletlerinde epigrafik kaynaklarda kullanılan net bir tarihlendirme olmasa bile geniş bir zaman dilimine göre tarihlendirme yapılmasını sağlamaktadır. Roma egemenliği altına giren bölgelerde yeni vatandaş olanlar *praenomen*, *nomen*, *gentile* ve *cognomeni* ile *tribunus* listelerine kaydedilirlerdi. Myra mezar yazıtlarında karşılaşılan *nomen gentilicum*'lar *Aurelius*, *Ulpus* ve *Claudius*'tur.

Nomen Gentilicum	İlişkili Dönem	Tarih Aralığı
Iulius	Iulius Caesar / Augustus	İ.Ö. 1. yy- İ.S. 1. yy
Claudius	Claudius Hanedanı	İ.S. 1. yy (41-54)
Flavius	Flavius Hanedanı (Vespasianus)	İ.S. 69-96 ve sonrası
Ulpus	Traianus	İ.S. 2. yy başı (MS 98-117)

²⁵² Özer, 2019: 201.

²⁵³ Özer, 2019: 205.

²⁵⁴ Özer, 2019: 205.

Aelius

Hadrianus

İ.S. 2. yy (MS 117-138)

Aurelius

Caracalla sonrası

İ.S. 212'den itibaren

Marcus Aurelius/ Aurelius

Lykia'da en fazla karşılaşılan *gentile nomen*'dir. İmparator Caracalla tarafından İ.S. 11 Haziran 212 yılında Roma egemenliği altında yaşayan bölgelerde özgür kişilere *Constitutio Antoniniana* fermanı ile Roma vatandaşlığı verilmiştir ve İmparator Caracalla'nın bu fermanı ile amaçladığı durum Roma'nın önde gelen kişilerine vatandaşlık verip onları Roma idaresinde kullanmak değil, Roma'nın kötüye giden ekonomik durumuna istinaden vergi alabilecek daha fazla vatandaş sayısına sahip olmak olabilir.²⁵⁵ Myra ve teritoryumunda yayımlı ve yayımsız mezar yazıtlarında Aurelius *gentile nomen*'inin bulunduğu 20 adet mezar yazıtı mevcuttur. (T14, T19, T20, T21, T22, T33, T46, T96, T98, T110, T111, T126, T155, T159, T165, Y3, Y8, Y12, Y14, Y41)

T33 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Kırık bir mezar yazıtı²⁵⁶; Nanne'nin²⁵⁷ oğlu Myralı Aurelius ...andros'un mezarıdır ve gömülmeye izin verilen kişi Myralı Nikios'tur.

Y41 (yayıma hazırlanmakta) Lykia Uygarlıkları Müzesi deposundan Lahit teknesi fragmanı; Aurelia mezarı kendisi için, Aurelius'lar için ve Demetrios için ve onların soyundan gelenler için yaptırmıştır.

Ulpus

İmparator Traianus'un gens ismi Ulpus ismine sahip kişiler, Lykia bölgesi ve Asia Minor'un geleni incelendiğinde Aurelius ve Flavius'lara göre çok daha azdır ayrıca Lykia bölgesinde vatandaşlık verme hususunda Nerva ve Traianus döneminde bir durgunluk

²⁵⁵ Öztürk, 2011: 65-66.

²⁵⁶ Ormerod ve Robinson, 1914:28 no. 36: μ]νημεῖον Αὐρηλίου... ἄ]νδρου Νάννης Μυ[ρέως(?)].]ται μετ' αὐτοῦ καὶ Ἀ[. .]η Νευκίου Μυρέ[ως]. (Nanne'nin oğlu Aurelius ...andros'un mezarıdır. Onunla birlikte Ἀ[. .], Myralı Nikios (gömülebilir).)

²⁵⁷ Nanne ismi için; [Να (kadın; Kilikya, Pisidya, Lycaonia); Νας (kadın; Kilikya, Isauria, Lycaonia); Νάνα (kadın; Phrygia, Lycaonia, Pisidya, Kilikya, Isauria); Νάνας (kadın; Phrygia, Kilikya, Isauria); Νάνας (erkek; Pisidya, Lycaonia); Νάνη (kadın. Lycaonia, Caria, Cilicia, Pisidia); Νάνα (fem.; Isauria, Lycia, Pamphylia) ve Sundwall, Einheimische Namen 163 ve 165 sq'deki çok sayıda diğer örnek. Ayrıca Να Λους (mask.) SEG VI, 469 (IVP; Isauria); Νη (mask.) SEG VI, 393 (Lycaonia). SEG, VI, 519 belirsizdir: NHN: SEG'de (τ)ην vardır, ancak Νην daha doğru olabilir. Νάνακος, Phrygia'nın eski kralı, Νανίς, Kroisos'un kızı ve bu türden diğer isimler Pape-Benselers tarafından belgelenmiştir.

yaşanmıştır²⁵⁸. Traianus, doğu eyaletleri için özel bir vatandaşlık verme sistemi uygulamamıştır. Myra mezar yazıtlarında Ulpus gens ismi için bir tane yayımsız yazıtta kaydedilmiştir.

Y9 (yayıma hazırlanmakta) Iason'un kızı Ulpia, Ulpus için (mezarı) yaptırmıştır.

Claudius

Lykia'nın Claudius döneminde eyalet yapıldıktan sonra Roma vatandaşlık verme politikası başlamış olmalıdır ve Aurelius gens isminden sonra Claudius, daha sık görülen gens ismidir. İmparator Claudius, Lykia kentlerinin yönetimi ile ilgili kentlerin önde gelen kişilerin desteğine ihtiyaç duymuştur ve büyük ihtimalle bunun için bilinçli olarak bir Roma vatandaşlık hakkı verme politikası uygulamış olmalıdır²⁵⁹. Claudius gens ismini taşıyan aileler, Lykia Birliğinde önemli görevlere gelmiştir²⁶⁰. Myra mezar yazıtlarında Tib. Claudius gens isminin yer aldığı iki mezar yazıtı kaydedilmiştir; T150, T43.

²⁵⁸ Öztürk, 2011: 62.

²⁵⁹ Öztürk, 2011: 58.

²⁶⁰ Öztürk, 2011: 71.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MYRA MEZAR YAZITLARINDAKİ CEZA/LANET FORMÜLASYONLARI

5.1. Ceza Formülasyonları

Myra mezar yazıtlarının ceza formülasyonları, Lykia bölgesinin diğer kentlerindeki genel mezar yazıtı formülasyonlara benzerlik gösterse de Myra mezarlarına ait farklılıklar da mevcuttur. Myra mezar yazıtlarında da karşımıza lanetlemeler, mezar ihlali, mezar soygunu için önlemler ve bu önlemlerden biri olan para cezaları ve bu cezaların ödeneceği ceza mercileri çıkar. Myra mezar cezaları ve lanetlemelerdeki merciler şayet dinsel bir unsur taşıyorsa yani bir tanrı ya da tanrıçanın tapınağı ve tapınak kasası ise dini inanç ve kent kültürü hakkında bilgi verebilirken (bkz.5.2.1), ceza merci çoğu durumda kentin kurumları, kasaları hakkında bilgi sunar (bkz.5.2.2; 5.2.2; 5.2.4). Bu cezalar, ceza mercilerine ödenecek paranın birimini de yine kent bazında bize verir.

Lykia bölgesi ve diğer bölgelerdeki gibi Myra mezar yazıtlarında da ilk olarak mezarı yaptıran kişi kendi adını, baba adını, memleketini ve vatandaşlıklarını (birden fazla vatandaşlık olabilir) özellikle belirtmek istediye mesleğini, daha sonra sırası ile gömülmesini istediği aile fertlerini (eş, çocuklar, torunlar, evlatlıklar, bazen damat ve gelinler), bazen arkadaşlarını, kendi özel talebi ile bazı köle ve beslemelerinin adını sıralar. Bu durumda mezara gömülme hakkında öncelik birinci dereceden akrabalar olan çekirdek aile içindir, daha sonra mezar sahibi isterse ikinci derece gruba girecek olan arkadaş, hizmetlileri, beslemeleri dahil edebilir. Yazıtın orta kısımlarında ya da sonlarına doğru genellikle ceza formülasyonu başlar. Bu ceza formülasyonunda mezar sahiplerinin belirttiği şahıslar dışında başka hiç kimsenin mezara defnedilmemesini, bunun aksi bir durum söz konusu olursa mezar sahibinin belirlediği bir kent kurumu, kasa ya da tapınağa, birimini ve miktarını da belirterek para cezası ödemesi belirtilir. Bu para cezasının yanında kendi inancı doğrultusunda tanrı ve tanrıçalara karşı günahkâr olmasını hatta evinin, soyunun yok olmasını dileyerek beddualar içeren lanetlemeler ekleyebilir. Strubbe'ye göre Mezar suçları genellikle mezar yaptırmaya ekonomik gücü yetmeyen insanlar tarafından işlenmiştir ve bu kişiler mezarı boşaltarak mezar içine başka bir ölünün yerine kendi ölümlerini bırakmışlardır²⁶¹. Bu durum hem maddi hem de manevi (lanetleme) cezalarının mezar yazıtlarında uygulanmasının sebeplerinden biri olabilir. Mezar yazıtlarındaki bu talimatların sonunda özellikle ceza uygulama şekli ve merci belirtildikten sonra mezar ihlali veya soygununu ihbar edecek olan için de bir para miktarı konulmuştur. Hem

²⁶¹ Strubbe. 1997: 14; Avcu, 2014: 15.

Lykia hem de Myra mezar yazıtlarında mezar sahipleri, mezarları satın alabilir, satabilir ve devir işlemlerini yapabilir ve resmi bir kayıt olması bakımından arşivlere de kaydını yaptırabilir²⁶². Myra mezar yazıtlarında bu devir işlemi ve gömülme hakkını sunacak sık kullanılan ya da nadir olarak kullanılan bazı kelime terimler bulunmaktadır. Bunlardan biri Myra ve teritoryumu içerisindeki yayımlanmış ya da yayımı yapılmamış toplam 215 yazıttan otuz iki tanesinde bulunan **συγχωρέω** fiilidir. Mezar yazıtlarında “**izin vermek**” anlamında kullanılmaktadır. İzin verilecek kişilerin isimleri ise *dativus* formda çekimlenir. Mezar sahibinin, mezara gömülme ve mezarı kullanma, bakımını yapma gibi konularda şahsi isteği ile izin verdiği kişiler için kullanılır. (T16) (...καὶ οἷς [ἄν συν]/vac. συγχωρήσ[ω] vac), (T37) ([ο]ἷς ἄν Τυδεὺς καὶ [Πολυπέρχων ?]/ συγχωρήσωσι.), (T48) (.....οἷς [ἄν συγχωρήσω - - - - -), (T50) (....[- -] οἷς ἄν ἐγὼ συγχωρήσω), (T69, T71, T84) (...καὶ οἷς ἄν αὐτὸς συγχωρή/ ση ἐνγράφως.), (T93) ([--- καὶ ἐάν τινι][αὐτὸς συγχ]ωρήσῃ), (T98) (...ἐνθάψαι ἢ συγχωρήσαι τινι), (T101) (....συγχωρ[ῶ] δὲ Δημητρίῳ Αἰσ[χ]ύλου), (T109) (...ὥστε αὐτὸν εἶναι κύριον τῆς εἰς αὐτὸν ἐνταφῆς κ[αὶ] ἐ[χ]έ[τ]ω ἐξουσίαν συγχωρεῖν, οἷς ἄν αὐτὸς βούλη[ται]), (T114) (τέκνοις [κα]ὶ οἷς [ἄν] αὐτὸς / [συγχωρήσω), (T115) (... Λέων Επαφροδείτου συγχωρῶ Φιλάγρω), (T120) (συγχωρῶ / καὶ Αὐρηλίῳ /Αριστενέτω), (T137) (...συγχωρήσῃ τινί, ἢ δώσ[ε]ι), (T152) (...καὶ οἷς ἄν ἡμῖς συγχωρῶμεν), Y5 (....καὶ οἷς ἄν συγχωρήσω τῶν / θ[ρ]ε[π]τῶν μου), Y17 (....Μυρεὺς συγχωρῶ ἐνκηδεύ / [θῆναι]), Y28 (....καὶ οἷς ἄν / [αὐ]τῇ συγχωρήσῃ). Bu yazıtlarda **συγχωρέω** fiili cümle içerisinde izin verme durumu ile ilgili kullanırken, teritoryum içindeki bazı yazıtlarda bu fiili güçlendirmek için ve özellikle kimin izin vereceğinin vurgulamak için “οἷς ἄν ζῶντες συγχωρήσωμεν” (T106, T118, Y19) benzer şekilde “καὶ οἷς / ἄν ζῶσα συγχωρήσω” (T146), “καὶ οἷς ἄν ἐγὼ ζῶσα συγχωρήσω (Ben hayattayken izin verdiklerim için)” (Y12, Y21-yayına hazırlanmakta) bu cümle kalıpları kullanılmıştır. Andriake’den olduğunu bildiğimiz yayımlanmamış bir mezar yazıtında (Y21) (yayına hazırlanmakta) mezarı yaptıran ismi belli olmayan mezar sahibi, mezarı kendisi için, erkek kardeşi için ve “...οἷς ἄν ἐγὼ ζῶσα συγχωρήσω” şeklinde belirterek “yaşarken izin verdikleri için” yaptırmıştır. Bu yazıtta yine ceza formülasyonunda Myra mezar yazıtlarından farklı olarak “hiç kimseye ne soy yakınlığından ne de miras yoluyla/miras hakkından dolayı gömme hakkı olmayacaktır” şeklinde bir ifade geçer. Mezar sahibi, birisinin herhangi bir durum bahane ederek kendi izin verdikleri dışında kimselerin gömülmemesi için engel ve yasaklama koymuştur. Y47 (yayına hazırlanmakta) ise “... ἐγὼ περιοῦσα συγχωρήσω” ifadesi “ἐγὼ ζῶσα συγχωρήσω (Ben hayattayken izin verdiğim)” cümlesi ile aynı anlama gelmektedir. Andriake’den yayımlanmamış bir başka “Συγχωρέω” fiili ile kullanılan başka bir kalıp ise izni

²⁶² Kılıç Aslan, 2023: 325.

verecek olan kişinin bu durumu resmi olarak ve yazılı bir şekilde izin verdiğini ifade eden kalıp (yazılıdan kastettiği arşive kayıtlı olması olabilir) “**συνχωρήσω ἐνγράφως (yazılı bir şekilde izin veriyorum)**” şeklindedir. (T84), (T128), (Y1). **Συνχωρήσω** fiili ile yazıtın resmi bir izin ve resmi bir belge kapsamında olduğunu gösteren bir diğer cümle kalıbı “**χρηματισμῶ συνχωρήσω (yazılı, resmi olarak izin veriyorum)**” şeklindedir. Istlada’dan üç yazıtta (T69), (T71), (T72) geçmektedir. Myra yazıtlarının toplamına bakıldığında bu ifadenin daha fazla bulunduğu yerleşim Istlada’dır. “**χρηματισμῶ**” kelimesinin anlamı yargı kararıyla izin verme şeklindedir böylece resmi veya yasal bir şekilde haklar varislere ve mirasçılara devredilir.²⁶³ Bazen mezar sahibi açıkça varisleri belirtmese de eğer mezarı yaptıran kişi, gömülmesini ya da gömülmemesi gereken kişileri açıkça belirtmediyse mezar kullanım hakkının doğrudan bir yazılı beyan olmadan çocuklarının hatta torunlarının olduğu düşünebilir²⁶⁴. Mezara gömülme hakkı için mezarın tamamı belirtilmiş olduğu kadar mezarın bir bölümünü de belirtilebilir²⁶⁵. Bu duruma örnek olarak, şayet mezar sahibi, gömülme iznini kölelerine verdiyse onların *hyposorion* denilen mezar odasının alt kısmına gömülmesini belirtebilir. Mezar odasının içerisindeki klinelere de kimlerin yatacağını belirleyip izni bu şekilde verebilir.

“**Συνχωρέω**” fiili ile izin verme işleminin resmi makamlarla yapıldığını kent arşivi tarafından kayıt altına alındığını bize gösteren önemli iki yazıt vardır; Bunlardan biri Tlos’tan’dır, mezar sahibi tarafından gömülmesine izin verilen kişilerin ya da eklemesi ve çıkarılması gereken kişilerin kent arşivinde kayıt edilmesi görevini üstlenen kişinin grammatophylaks olabileceğinden bahseden bir mezar yazıtıdır²⁶⁶, bir diğer önemli yazıt ise Myra teritoryumu içinde yer alan Tristomon-Teimiussa’dan²⁶⁷ (T109) Lalla adlı bir kadının

²⁶³ Schweyer, 2002: 85.

²⁶⁴ Kılıç Aslan, 2023: 312.

²⁶⁵ Harter Uibopuu, 2019: 175.

²⁶⁶ Avcu, 2014: 15; TAM II no. 604: ... ἡ δὲ ἐπιγραφὴ αὕτη | [ἀναγράφεται διὰ τῶν δημοσίων γραμματοφυλακίων] | [ἐπιἀρχιερέος τῶν Σεβαστῶν.... (...Bu yazılanlar grammatophylaksler tarafından yazıldı.... 'nın Augustusların başrahipliğini yaptığı sırada.)

²⁶⁷ Herberdey ve Kalinka, 1896: 18 no. 59: Petersen ve Von Luschan, 1889: 58 no.114: ἐπὶ ἀρχιερέως Πραξίου, Ἀρτεμισίου ζ'. Λάλλα Λυσιμάχου Μύρισσα μετὰ κυρίου | Κ[οι]ν[υ]ν[τ]ου? Τοῦ Εὐτύχου Μυρέως ἀπὸ Τρεβένδων πρυτάνεσι καὶ γραμματεῖ βουλῆς· ἔχουσα{ν} | προγονικὸν μνημεῖον τὸ ἐστὸς ἐν τῇ Τειμιουσέων κόμῃ, ἐφ' οὗ ἐπιγραφὴ “τὸν τάφον κατεσκευάσατο | Σεμονίς Ἑκατοδώρου”, δίδωμι τὴν τοῦ προ δεδηλωμένου μνημείου ἐξουσίαν Ξένωνι Εἰρηναίῳ, | ὥστε αὐτὸν εἶναι κύριον τῆς εἰς αὐτὸν ἐνταφῆς κ[αὶ] ἐ[χ]έ[τ]ω ἐξουσίαν συνχωρεῖν, οἷς ἂν αὐτὸς βούλη[ται], | μηδενὶ ἐτέρῳ οὐσης ἐνταφῆς· ἐάν δέ τινα αὐτὸς ἐπιτ[ρ]έ[ψ]ῃ, οὗτοι ἔχο[ιεν ὡ]ς Ξένων εὐδοκεῖ (?) (Praksion’un başrahipliği zamanında, Artemisios ayının 13. Gününde. Lysimakhes kızı Myralı Lalla, kyros’u Trebendai’dan Eutykhos oğlu Myralı Quintus ile boule’nin prytanis ve sekreterine (dilekçe sundu):

mezar kullanım hakkını devri için başvurduğu mezar yazıtıdır. Tez kapsamı içinde üzerinde durulması gereken yazıt Myra teritoryumundaki Teimiussa'daki Lalla'nın mezar yazıtıdır. Bu yazıtta Lalla'nın açıkça belirttiği gibi bu mezarı asıl yaptıranın Hekatodoros kızı Semonis'in olduğu anlaşılır. Petersen – Luschan'ın yayımladığı yazıtın üst bölümünde Semonis bu mezarı yaptırdı şeklinde bir yazı bulunmazken Heberdey- Kalinka'nın yayımladığı formunda yazıt, “Semonis bu mezarı çocukları için yaptırdı” şeklinde başlar (τὸν τάφον κατεσκευάσατο|Σεμονίς Ἐκατοδώρου|ἑα[υτῇ]|κ[αί] τοῖς τέκνοις)²⁶⁸. Yazıtta görebildiğimiz kadarıyla Semonis bir mirasçı adı vermez. Lalla ise yazıtın alt kısmında mezardan bahsederken “atalarımdan kalan bu mezarı” (ἔχουσα{ν} προγονικὸν μνημεῖον τὸ ἐστὸς ἐν τῇ Τειμιουσσέων κώμῃ) ifadesini kullanmıştır. Lalla'nın, Semonis'in kızı olup olmadığı, Semonis'in, Lalla'nın babası Lysimakhus'un karısı olup olmadığı ve Semonis'in, Lalla'nın biyolojik annesi olup olmadığı ya da Lalla'nın Semonis'in torunu olup olmadığı belli değildir, iki kadının ilişkisi hakkında net bir bilgi mevcut değildir. Bu soruların cevabı yazıtta verilmese bile bu mezarın kendisine atalarından yadigâr kaldığını belirttiği için mezarın sahibinin Lalla olduğunu anlaşılabılır²⁶⁹. Lalla'nın bu mezarı neden Ksenon'a bıraktığı ve Ksenon ile bağlantısının ne olduğu da belirtilmemiştir, belki bir satış antlaşması olabilir²⁷⁰. Lalla kendisine ait olan bu mezarı Eiranaïos oğlu Ksenon'a sadece mezara gömülme hakkını vermesi değil aynı zamanda Ksenon'a bundan sonra istediği ve belirttiği şekilde başkalarına devretme hakkını da veriyor. Yazıtta adı geçen ve Kyros olarak bahsedilen, Trebendai'dan Eutykhos oğlu Myralı Quintus, bildiğimiz efendi anlamında değil olasılıkla Lalla'nın ya vasisi ya da Myralı yetkililerle işlemin gerçekleştirilmesindeki aracı, ona vekalet vererek yardımcı olan yetkili anlamında olmalıdır. Lalla, kendi hakkını Ksenon'a devrederken “δίδωμι τὴν τοῦ προ δεδηλωμένου μνημείου ἐξουσίαν Ξένωνι Εἰρηναίου (Eskiden beri bilinen bu mezarın kullanım hakkını Eiranaïos oğlu Ksenon'a veriyorum)” şeklinde bir ifade kullanarak “izini” Συγχωρέω fiilini kullanmadan yapmıştır fakat yazıtın devamında “ὥστε αὐτὸν εἶναι κύριον τῆς εἰς αὐτὸν ἐνταφῆς κ[αί] ἐ[χ]έ[τ]ω ἐξουσίαν συνχωρεῖν, οἷς ἂν αὐτὸς βούλη[ται]...” (Böylece buraya ölü gömme yetkisi onun olsun ve o her kim için isterse (onların da gömülmesine) izin verme yetkisine sahip olsun)

Teimiussa Köyü'nde sahip olduğum, üzerine “bu mezarı Hekatodoros oğlu Semonis yaptırdı” yazılı ata yadigârı mezara sahiptim. (Şimdi) eskiden beri bilinen bu mezarın kullanım hakkını Eirenaïos oğlu Ksenon'a veriyorum; böylece buraya ölü gömme yetkisi onun olsun ve o her kim için isterse (onların da gömülmesine) izin verme yetkisine sahip olsun. Başka birine gömülme izni yoktur; eğer o herhangi birine (bu hakkı) devrederse, onlar aynen Ksenon'un uygun göreceği şekilde bu hakka sahip olacaklardır).

²⁶⁸ Herberdey ve Kalinka, 1896: 18 no. 59.

²⁶⁹ Harter Uıbopuu, 2019: 164.

²⁷⁰ Schuler, 2006: 409.

bu şekilde bir ifade kullanır, burada ise “Ksenon’un izin verdikleri” derken Συγγωπέω fiili kullanılmıştır²⁷¹. Bu yazıtta bir diğer dikkat çeken durum ise devir işlemi için başvurulmuş Myra yetkilileridir. Burada Myra *prytanis*’i ve *grammateus*’inden bahsetmektedir. Bu iki memurun devlet prosedüründe beraber çalıştıklarını gösterir. Wörrle’nin kitabında²⁷² belirttiği üzere, Oinoanda’daki Demosthenes adlı vatandaş, festival kurmak için kendi arazisini ve parasını vakfettiğinde açıkça bayram ile alakalı her şeyi tek tek planlarken, kentin dini ve yerel kurumlarındaki memurların ve görevlilerin tören alayı yürüyüşünde hangi memurun, kaç kurbanlık hayvanla yürüyeceğini de bayram için yaptığı düzenlemeler içine alır. Buna göre Wörrle, bu iki memurun sadece iki sığırı kurban etmek için beraber yürümesinden değil, onların görevlerinin birbiri ile bağlantılı olduğu ve resmi işlemleri beraber yürüttüklerinden bahseder ve bu iki görev, festival alayında görev birliktelikleri ve kamu bağlantıları dolayısıyla tek *συνθυσία*’da birleştirilir, Myralı Lalla’nın bu belgesi, kamusal belge işleri ve kent arşivi konusunda bilgi verir²⁷³. Mezar sahibi, mezarı ilk yaptırırken varisleri yazsa bile daha sonradan ekleme yapabilir ya da devir hakkını alan kişi daha sonra başkalarına gömülme izni verebilir. Lalla’nın mezar yazıtı, kadınların da atalarından kalan mezarlara sahip olabileceğini göstermektedir. Kadınlar ailelerinin defnedilmesi ile ilgili olarak ve mezar yaptırımında, mezar satın alınmasında söz hakkına sahip olabilirdi. Bu durumda kadın kocasına bağlı olmayan bir maddi imkana sahip olabilir ya da kocası daha önceden ölmüş ve gömülmüş olabilirdi ki böyle olduğunda da bunu yazıtta genellikle belirtip, “vefat etmiş” ve “önceden gömülmüş” şeklinde bir ifade kullanır. Lalla, burada hukuki işlemi yaparken yanında bir vekil, bir yetkili ya da koruyucu da denebilir birisine ihtiyaç duymuştur. Büyük ihtimal babası vefat etmiş ve muhtemelen kocası da olmayan bir kadın olarak formalitede olsa birisinin yardımına ihtiyaç duymuştur. Kadınlar Lykia’da mezar edinme ve devri konusunda bağımsızlığa sahip olsa bile bu hukuki açıdan sınırlandırılmaya tabiidir²⁷⁴.

Kadınların bazı durumlarda kocalarından daha yüksek statüye olduğu ve kocalarının özgür olmadığı ve vatandaş kabul edilmediği durumlarda vardır²⁷⁵. Kadınların mezar sahipliğine örnek, Myra’nın hem yayımlanmış hem de yayımlanmamış yazıtlarında karşımıza çıkar. Bunlardan bazıları; (T45) Myra’dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) bir yazıt hem Myra hem de

²⁷¹ Harter Uıbopuu, 2019: 161.

²⁷² Wörrle, 1988: 107-109.

²⁷³ Wörrle, 1988: 107-109.

²⁷⁴ Kolb, 2008: 373.

²⁷⁵ Kılıç, 2023: 333 dn. 95.

Kyaneai vatandaşı Platonis adı ile bilinen Lykia adlı kadının yaptırdığı mezar ²⁷⁶, (T46) Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Minos kızı Myra vatandaşı Leaina'nın atadan kalma mezarı²⁷⁷, (T12) Myra nehir nekropolisinden bir kaya mezar yazıtında Daparas adındaki kişi, kendisi ve ailesi için yaptırdığı mezar bitmeden vefat eder, mezarı kızı tamamlar ve yaptırır²⁷⁸, (T109) yukarıda detaylı şekilde bahsedilen Teimiussa'dan Myralı Lalla'nın atalarından kalma mezarı, (T155) Dolikhiste (Kekova) limanından Kyaneailı Eutykhiane'nin Myra vatandaşı Elpis'e gömülme izni verdiği yazıt ²⁷⁹, (T160) Olympos'tan Opramoas'ın kızı Olympos vatandaşı Theophile'nin Myralı kocası Tamias'a, çocuklarına ve annesi için yaptırdığı mezar²⁸⁰, (T146) Myra'da ikamet ettiğini belirten fakat buluntu yeri belli olmayan Synpherousa kızı Rhoda'nın ailesi ve hayattayken izin verdikleri için yaptırdığı mezar²⁸¹, (Y4) Myros Yatağı'ndan yayımlanmamış bir yazıt olan Iason kızı Elpis'in mezar yazıtı, (Y12) Çayağzı'ndan yayımlanmamış bir yazıt olan Aurelia Her[]'in mezarı, (Y47) Myra'dan olan fakat yerleşim yeri belirsiz olan Lykia'nın kızı Aurelia Zosime'nin (kadının soy bildirimi baba adı değil anne adı ile verilmiştir) mezar yazıtlarıdır. Mezar yazıtlarında gömülme izni kısmı genellikle yazıtın orta kısmında lanetleme ya da ceza formülasyonundan hemen önce bulunur. Sonradan gömülme izni verilen yazıtlarda ise bu ifade ceza formülasyonu ya da lanetleme kısmından sonra yer alabilir. Sura'dan bir yazıtta (T101) mezar sahibi Iason oğlu Myralı Athenagoras, yazıtta mezarı kimler için yaptırdığını kimlere gömülme izni verdiğini belirtip, yazıtın sonunda ceza formülasyonunu koyduktan sonra tekrar συνχωρ[ω] diye yazıtın sonuna ekleme yaptırmıştır. Gömülmesine izin verdiği kişi ise Aiskhylos oğlu Arneailı Demetrios yani mezarı yapan ustadır²⁸². Yine Sura'dan bir yazıtta²⁸³ (T102) Eunomos kız Arsasis ya da Arsasais adlı Myralı kadın, mezarda izin verdiklerinden bahsederken çocuklar ve torunlar içinde yaptırdığını belirtir

²⁷⁶ Corsten, 2024: 270 no.3

²⁷⁷ SEG 68: 1332.

²⁷⁸ **Μεταλλάσσω** fiili için; bu yazıtta ölüm ifadesi için “μεταλλάσσω, değiş tokuş etmek, değiştirmek gibi gerçek anlamlarının dışına çıkarak dünya değiştirmek, ölmek anlamında kullanılmıştır:, μετήλλαξε τὸν βίον πρότερον εἰ (ἢ) τὴν ἐπιγραφὴν ποιή<ι>σεσθαι, ἢ δὲ θυγάτηρ αὐτοῦ. (...mezarı yaptırırken, yazıtı yaptırmadan önce öldü, kızı (mezarı yaptırdı) Istladan bir yazıtta (T81) “ἀποβίωσιν” kelimesi ölüm kelimesi için kullanılır: “...μετὰ δὲ τὴν ἀποβίωσιν ἐμοῦ τε καὶ τῆς γυναικὸς μου ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξὸν ἐγκηδεῦσε τινὰ ἢ δώσει προστείμου τῷ ταμίῳ *βφ’.” (Ancak, eşim ve benim ölümümün ardından, içinde hiç kimsenin gömülmesine izin verilmeyecek veya bu yapan kişi tameion’a 2.500 denarii ceza ödeyecektir).

²⁷⁹ CIG 4303 h.7.

²⁸⁰ TAM II. 3 (2) 982.

²⁸¹ Hicks, 1889: 84 no. 40.

²⁸² Ormerod ve Robinson, 1914.

²⁸³ Petersen ve Von Luschan, 1889: 44 no.80.

hatta kızının kocası damadının da adından söz eder. Yazıtın en sonu ceza formülasyonu ile bitmesi gerekirken, ceza yazısından sonra oğlu Eunomos'un izin verdiği kişiler şeklinde bir cümle bulunur. Bu sonradan eklenmiş bir cümle olabilir. Yazıtta çocuk ifadesi çoğul *dativus* (τὰ τέκνα αὐτῆς) olarak yazılmıştır burada diğer çocuklarının, kendilerinin ve torunlarının gömülme hakkı olsa da başka gömülecek kişileri belirleme hakkını, oğlu Eunomos'a sadece tek çocuğuna verdiği sonucuna ulaşılabilir. Büyük ihtimalle Eunomos tek erkek evlattır ve kız çocukları evlenerek aileden gideceği için mezara gömülecekleri belirleme ve mezar işlerinin takibini yapmayı oğlu Eunomos'a bırakmıştır. Teimiussa'dan Epaphroditos (T106) isimli bir kişi, mezar yazıtının orta bölümlerinde kendi yaşarken izin verdiği kişileri ve *hyposorion*'a gömülecek beslemeleri yazdıktan sonra ceza formülasyonu ile yazı bitecekken son satırda Kapetolina adındaki beslemesine de gömülme izni verdiği görülür. Bu kısımda sonradan eklenmiş olmalıdır. Teimiussa'dan bir başka yazıtta ise (T118) Quillias adındaki vatandaşın mezar yazıtında da olağan şekilde izin verilenler yazılıp ardından ceza formülasyonu verildikten sonra yeni bir izin ifadesi gelir fakat burada “[σ]υνεχωρήσαμεν δὲ κ[α]τὰ κ[ο]ιν[ὴ]ν ...”) (ortak bir şekilde izin verdik) şeklinde bir cümle gelir burada yazıt okunurken cümleye tamamlama yapılmıştır o tamamlamadaki “κατὰ κοινὴν” ifadesi dikkate değerdir. “Συνχωρέω” fiili gibi yetki sahibidir, izinlidir, güç ve söz sahibidir ifadeleri yerine kullanılan bir fiilde “ἐξουσίαν ἔχει”dir. Bu ifade mezar sahibinin vefatından sonra karar yetkisinin verildiği bir veya birkaç kişi veya aile üyeleri için yetki izni verirken kullanılır ²⁸⁴.

Yine yazılı bir kayıt ifadesi için “ἀπογραφῆς” ‘in mülk ve arazi kaydı, liste, herhangi bir yazılı liste, vergi veya mal beyanı, mahkemeye yapılan yazılı suçlama, herhangi bir resmi yazılı belge anlamları vardır. Lykia ve dolayısıyla Myra kentinde mezarlar da bir mülk olarak kabul edilir ve yukarıda bahsettiğimiz izin ifadeleri ile kendinden sonra gelenlere, soyuna ve çocuklarına ya da özel izin verdikleri dostlarına devredildiğini görürüz. Bu ifade Myra yazıtlarında onurlandırma ve kararnamelerde daha çok kullanılsa da mezar yazıtlarında yazıtlarda “ἀπογραφῆς” kelimesi sadece Istlada'da (T68), (T73) iki yazıtta karşımıza çıkar. “χωρὶς ἀπογραφῆς (Yazılı şikâyet olmadan, yazılı beyan, ihbar olmadan)” formunda yazılmıştır. Bu kelime bir ceza ve tahsil işinin bir resmi yazılı belge başvurusu olmadan, mahkemeye herhangi bir yazılı suçlama olmadan mezar sahibinin talebinin uygulamaya konulmasıdır. Çünkü mezar sahibi, mezar devir hakkını izin verdiği kişileri açıkça listelemiştir ve yasa dışı defin ve mezar devri bir suç teşkil etmektedir. Yani Lykia ve Myra'da mezar yazıtlarında mezara izinsiz defnedilme veya mezar soygunu, ihlali olduğunda herhangi bir yazılı gerekçe ve mahkeme kararı olmadan ceza mercileri cezaları uygular.

²⁸⁴ Schweyer, 2002: 53.

Myra mezar yazıtlarında nadir olsa da “κατὰ διαθήκην” (vasiyetnameye göre, vasiyetname uyarınca) ifadesi bulunur. Mezar yazıtlarında vasiyetname, bir mülk ya da malın evlatlara ya da birilerine bırakılma şeklinde değil, Mezar sahibinin vasiyetnamesi, ölümlerin isteğini yere getirme yani mezarı yaptırma ve bakım yapma şeklinde özellikle belirtilen şeyleri yerine getirmedi²⁸⁵. Myra mezar yazıtlarında sadece iki yazıt bu ifadeyi içerir. Bir tanesi Andriake’den (T23) “Dareios tarafından Ermodapemis’e bırakılan vasiyetin hükmüne göre” (κατὰ διαθήκην [τὴν] τῷ Ερμοδα<π>ειμιος [καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τ]οῦ Δα[ρεῖ]ου) ifadesi geçen yazıt²⁸⁶ bir diğeri ise Istlada’dan (T79) “Eğer ben yaşarken izin vermezsem veya vasiyet bırakmazsam başka da kimseye izinli değildir” (ἄλλω δὲ μ[η]δενὶ ἐξέστω, εἰ μὴ ἐγὼ ζῶν ἐπ[ι]τρέψω ἢ κατὰ διαθήκην ἄφῶ) bir istek, vasiyet cümlesi içeren yazıttır²⁸⁷. Bu iki yazıtta yukarıda anlatıldığı şekilde mal, mülk, para bırakacak bir vasiyet değil, mezar sahibinin ölümünün ardından mezar yapısı ve korunması amaçlı bir vasiyetnamedir. T79’de Istlada’dan olan yazıtta κατὰ διαθήκην ifadesinin öncesinde ἐπιτρέψω kelimesi bulunmaktadır. Bu kelime “izin veriyorum” anlamında olup συνχωρήσω kelimesi ile eş anlamlıdır. Κατὰ διαθήκην ifadesi tek başına kullanılabilirken aynı zamanda önünde “ἐνγράφως” (yazılı şekilde) ifadesi bulunabilir, beraber kullanıldığı görülür. Yine aynı yazıt T79’de başka bir önemli ifade ise “κατὰ νόμους” olup “kanun uyarınca” ya da “kanunlar aracılığıyla”, “yasal olarak” anlamlarındadır. Bu yazıtımızda Epaphras adlı kişi babadan yadigâr kalan mezara kendisinin, çocuklarının ve onların eşlerinin gömülmesini belirtmiştir. Eşlerinden bahsederken “κατὰ νόμους” ifadesini kullanır, bunda yasal olarak birliktelik yaşayan, yasal evlilik içinde oğulları ile evlenen eşlerden bahseder. Bu yazıt içerisinde yasal evlilik için terimini kullanırken, onun hemen ardından Schuler’in ifadesi ile tamamlaması “Προυκαία” olan başka bir kelime gelir ki bunu da çeyiz olarak kabul eder. Yani yazıtta ailelerine çeyiz getirmiş yasal olarak evlilik içinde olan eşlerden (T79 için tekrar bkz. Evlilik bağları) bahseder²⁸⁸. Epaphras’ın mezarında “πατρώος τύμβος” babasından kalma bir mezara gömülmek için Myra’nın kurumlarına başvurular yaparak mezar üzerinde bir defin hakkı düzenlemesi için dilekçe ya da yazı düzenler. Istlada’dan olan bu Epaphras’ın mezar yazıtındaki πατρώος τύμβος (babaya ait mezar) ile Teimiussa’dan Lalla’nın mezar yazıtındaki Προγονικόν μνημεῖον (ata mezarı) ifadesi ile defin hakları tekrar düzenlenirken bu iki kişinin mezarlar üzerinde hak sahibi olduğu açıktır. İki kişinin arasındaki fark Lalla bu dilekçe niteliğindeki yazıyı resmi makamlara sözlü alıntılarla,

²⁸⁵ Kılıç Aslan, 2023: 320.

²⁸⁶ LBW 1283; Franz, 1847: 128 no. 37; CIG 4303; Schwyer, 2002: 220 no. 1.

²⁸⁷ Schuler, 2006: 407-408 no.7.

²⁸⁸ Schuler, 2006: 411.

eksiksiz olmayacak şekilde belirtirken, Epaphras ise geleneksel mezar yazıtı formunu çok bozmadan temel ve kısa ifadelerle bu defin hakkını mezara yazdırır²⁸⁹. Bu her iki yazıtta mezar haklarının ve hukukunun uygulanmasında yazıtların önemini vurgular. Epaphras ve eşinin atalarından kalma bu mezara defnedilmesi için yasal bir zemin oluşturmak adına “**προβουλευσιμον**” (karar taslağı) uyarınca ifadesi kullanır²⁹⁰. **Προβουλευσιμον**, βουλή tarafından onaylanması gereken ve ἐκκλησία’ya (halk meclisine) sunulan bir karar taslağı’dır²⁹¹. Myra’daki mezar yazıtlarında **ἐπιτρέψω** (izin vermek, bırakmak, vasi olmak) kelimesinin kullanıldığı 7 yazıt mevcuttur; Myra’dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) (T33), Teimiussa’dan (T108), (T109), Tragalassos’dan (T126), yerleşim yeri belirsiz Demre’den Ptolemaios’un mezar yazıtı (T143), Dolikhiste’den (Kekova) (T155), Myros yatağından yayımsız bir yazıt (Y4).

Myra mezar yazıtlarında sadece bir kere karşımıza çıkan ve Myra deniz nekropolünden bir yazıtta²⁹² (T5) geçen “**ὑπόχιρος ἔστω τοῖς ἀνχιστεῦσιν αὐτοῦ**” (onun yakın akrabalarının yasasına tabi olsun veya onun akrabalarının belirleyeceği cezaya tabi olsun) şeklinde bir ifade vardır. Burada **ἀγχιστεία** kelimesi “yakın akrabalık, miras hakları, akrabalık hakları” anlamına gelmektedir ve bu kelime ile yakın akrabalıktan kasıt kuzenler, kuzenlerin çocukları, üst soydan akrabalar, belki gayri meşru çocuklar ya da yazıtın üst kısmında belirttiği çocuklar, çocukların çocukları ve eş yani tekrar birinci dereceden aile fertlerini tekrarlamak, bunu özellikle vurgulamak için kullanılan bir ifade olup olmadığı tam olarak belli değildir²⁹³. “**Υπόχιρος**” kelimesi “**ὑποχέριος**” kelimesinden gelmektedir, elinin altında olmak dolaylı anlamı ile sorumluluğu altında olmak ya da tabi olmak anlamlarındadır. (T5) Myra deniz nekropolünden iki yazıtta diğer mezar yazıtlarından farklı bir ifade bulunmaktadır; bunlardan ilki Σπ. adlı ismi tam okumayan bir kişinin mezarıdır (T2), burada yıllık “**Zeus kurban törenlerinde sağ**

²⁸⁹ Schuler, 2006: 409.

²⁹⁰ Kılıç Aslan, 2023: 330

²⁹¹ Kılıç Aslan, 2023: 330 dn. 83; Schuler, 2006: 407–408; Wörrle, 1988: 27–30.

²⁹² Franz, 1847: 120-121 no. 9b; CIG 4303e 3b; Schwyer, 2002: 254-255 no. 64: τὸ [μνη]μεῖον | [τοῦτο κατε]σ|κεύασεν Σ. | π. . . . [αὐτῷ] | τε [καὶ τοῖς τέ]|κν[οῖς καὶ πᾶ]|σιν [τοῖς ἐκ]|γόν[οις α]ὐτο[ῦ κα] | τέ[κνω]ν [τοῖς] συ|γεν[έσι πᾶσι]ν | το[ῦ δὲ] μνημείου κύ[ρι]ο[ι ὄντων] οἱ | τὸν δεξιὸν ὤ|μον λαμβάνον|τες τῶν (κατ’ ἔτος) Διὸς | θυσιῶν τῶν πολιτικῶν· ἄλλον | δὲ μηδένα ἐξέσ|τω θάψαι· εἰ δὲ μή, | ἁμαρτωλὸς ἔσ|τω θεῶν πάντων | καὶ ὑπόχιρος ἔσ|τω τοῖς ἀνχισ|τεῦσιν αὐτοῦ. (Bu mezarı S... (kendisi için) ve çocukları ve tüm soyundan gelenler ve çocuklarının tüm soyundan gelenler için inşa etti. Yıllık Zeus onuruna yapılan kurban törenlerinde sağ omuzu alanlar bu mezar üzerinde tam yetkiye sahip olsunlar; başka hiç kimsenin buraya defnedilmesine izin verilmesin, aksi takdirde, tüm tanrılar önünde suçlu olsun ve yakın ailenin yasasına (aile yakınlarının belirleyeceği cezaya tabi olsun) tabi tutulsun).

²⁹³ Kılıç Aslan, 2023: 312.

omuzu alanlar (τὸν δεξιὸν ὄμον λαμβάνοντες τῶν (κατ' ἔτος) Διὸς θυσίων τῶν πολιτικῶν)” şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Buna benzer bir başka ifade ise (T5) Pedbaasas adlı nüfuzlu olduğu düşünülen bir adamın mezar yazıtıdır²⁹⁴. Her iki yazıtta kaya mezarıdır ve Pedbaasas'ın mezarı, Myra antik kentinde kaya mezarlarının başladığı yerde, kaya mezarı teraslarının en aşağısında sol tarafta toprak seviyesindedir. Bu yazıt tek kapılı kaya mezarının sol hatılinda bir yazıt ve kapının kirişinde aynı yazıttan bir tane daha olmak üzere iki blok halindedir ve bu iki blok'tan birinde “ὁ τὸν ὄμ[ον λαμ]/[βά]νων δε[ξιὸν τῶν]/[Δι]ὸς θυσίων [ὄνπερ ἡ]/πόλις θύει”, ikincisinde ise “.....ὁ τὸν ὄμον λαμβάν/ων τῆς θυσίας τοῦ Διὸς.....” ifadesi kullanılıp, birinci ifaden farklı olarak “kent” (ἡ πόλις) kelimesi ve “sol” (τὸν δεξιὸν) kelimeleri kullanılmamıştır. İki yazıtta da “sağ omzu alanlar” ya da “Zeus için kurban töreninde omzu almaya hak eden” ifadeleri için Schweyer, bunun kent ve kamu yaşamı içerisinde bu kişinin önde gelen ve itibar sahibi olduğunu ve bunun önemi ifade etmek için kullanıldığından bahseder²⁹⁵. “Το[ῦ δὲ μνημείου κύ[ρι]ο[ι ὄντων] οἱ” yazıttaki bu cümle ise mezarın üzerinde direk kimlerin söz sahibi (erkek yasal temsilciler-sahipler) olduğunu gösterir.

Lykia topraklarında mezarlar, sadece aile ya da bireysel defin yeri değil aynı zamanda hem hukuki hem dini koruma altına alınması gereken kutsal mekanlardır ve aile saygınlığının, hatırasının zedelenmemesi, ölenin huzurunun bozulmaması, toplumsal düzenin bozulmaması, mezarın dokunulmazlığı önemlidir. Bunun için mezar yazıtlarında bazı tehditler ve lanetlemeler, cezalandırmalar olması gerekir. Dünyevi cezalandırmalar için bazı kavram ve ifadeler hatta kalıplar kullanılır (bkz. 5.2.1). Myra mezar yazıtlarında şiddet, zarar eylemlerine karşı kullanılan fiiller, ceza formülasyonu içeren şart cümlelerinin yan cümlesinde bulunur. Bu fiiller arasında βιάζω (şiddet uygulamak, zorlamak, baskı yapmak), ἀνοῖξαι (ἀνοίγνυμι)(açmak) (T2 ...ἐὰν δέ τις βιάζεται ἀνοῖξ[αι τὸ μ]νη[μεῖον τοῦτ]ο.... mezarı açmaya zorlarsa...), (T148) Antiphelloslu Apollonios ve Eşi Myralı Lysimakhis'in Aile Mezar yazıtı (...ἐπεὶ ὁ ἀνεῶ[ξ]ας ἢ ἐνθάψας ὀφειλήσει ἕκαστος αὐτῶν | [τῇ Ἀντιφε]λλειτῶν πόλει ἀνὰ δηνάρια χεῖλια πεντακόσια..... Mezarı açıp gömen her kişi, Antiphellosluların şehrine 1.500 *denarii* borçlu olsun), κατὰ ἀδίκημα (*suç, haksızlık yapma, hukuksuz eylem*) (T41.....ὀφειλέτω ὁ το[ύ]των τ[ι] πο[ι]ήσας τοῖς θεοῖς τούτοις κατὰ ἀδίκημα.... Albasis'in rahip olduğu tanrılara karşı suç işlemiş sayılacak) bulunur. Bunun dışında “ἀπὸ καταδίκης” (kanuni bir ceza, mahkeme kararı sonucu belirlenen ceza) (T127..... ὀφειλήσει ὁ θάψας τῇ Ἐλευθέρα κίθαρηφόρους ἐξακισχλίας ὥς ἀπὸ καταδίκης τέλος ἐχούσης..... ölüyü gömen kişi alınan

²⁹⁴ Fellows, 1840: 201, 422 no. 184; Franz, 1847: 117-118 no. 16; CIG 4303; Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 55; Schweyer, 2002: 251-253 no. 61.

²⁹⁵ Schweyer, 2002: 42.

karar uyarınca Eleuthera'ya 6.000 kitharaphoroi borçlu olacaktır.) onunla hemen hemen aynı anlamda olan bir başka ifade “**καθάπερ ἐγ δίκης**”tır (uygulanacak cezaların resmi ve mahkeme kararı şeklinde kabul edilmesi veya Corsten- Harter Uıbopuu’ın ifadesi ile bir itirazda bulunma imkânı olmadan yani sanki bir prosedür temelinde²⁹⁶ anlamındadır). Teimiussa’nın nekropol alanından Sedeplemis’in oğlu Hegias’ın mezar yazıtında (T119) yine “**καθάπερ ἐ[γ] δίκης**” ifadesi yer alır. Bu ifade Lykia bölgesinde karşımıza çok çıkmaz, Asia Minor’da toplam beş adet bulunur. Lykia bölgesinde ise üç tane kayıtlıdır ve bunlardan iki tanesi sadece mezar yazıtıdır, bu mezar yazıtlarından bir tanesi Pinara’da kayıtlıdır, bir tanesi ise Myra Temiussa’da (T119) kayıtlı olan yazıttır²⁹⁷. W. Arkwright’ göre bu yazıtta mezar hasar tazminatı için farklı bir durum söz konusudur. Bu tazminat ya da para cezası herhangi bir polis kurumu, tapınağa değil de mezarı yaptıran iki kişiden birine ve onların soyundan gelen kişilere ödenir. Bu durumda para cezasının direk Trasymakhos’a (T119) 1.000 *drakhmai* olarak ödenmesi belirtilir. Arkwright’ın ifadesi ile yazıtın ilk ve üçüncü satırlarında, mezarı yaptıran iki isimden ilkinin silindiği, mezarı ikinci yaptıran kişi olan Hegias’ın ismi korunsun bile onun soyundan gelen mirasçılarının isimlerinin silindiği ve bu değişikliğinde yazıtın kazındığı sırada olduğu, 3. satırda “**καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ**” ifadesinin silindiğinin düşünüldüğünü belirtir²⁹⁸. Hegias’ın mezar yazıtında “**ἐπιτίμιον**” kelimesi ise para cezası anlamındadır ve yine Myra mezar yazıtlarında ceza anlamına gelen başka bir ifade ise “**πρόστιμον (προστέιμου)**” kelimesidir. “**Ἐγκλήματι (ἔγκλημα-suçlama) (T112)**” kelimesi ise yapılan haksız eylem karşısında “**maruz kalsın, suçlu olsun**” şeklinde bir anlam içerir. Genel olarak ceza formülasyonunun öncesinde bulunan “**...ἄλλω δὲ μηδενὶ.....**” ya da “**....ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξὸν ἔξεστι ἔστα.....**”, “**....ἑτέρῳ δὲ οὐδενὶ ἐξέσται.....**”, “**.....ἑάν δέ τις.....**” şeklindeki şart ifadelerinin devamında “**mezar soygunculuğu suçuna**” ya da “**dinsizlik, saygısızlık suçuna maruz kalsın**” ifadesi kullanılır.

Soygun yoluyla veya izinsiz mezarı açma, gömme yöntemi ile mezarın gasp edilmesi, aile hatıralarının zedelenmesi, ölen kişinin huzurunun bozulması şahsi ve özel mülkiyete bir

²⁹⁶ Corsten ve Harter -Uıbopuu, 2023: 57-64.

²⁹⁷Petersen ve Von Luschan, 1889: 57 no.108: Τὸν τάφον κατεσκευάσαντο. | Ἥγίας Σεδεπλέμιος ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ | ἄλλω δὲ μὴ ἐξέστωι θάψαι | ἢ ὀφειλήσει ὁ παρὰ ταῦτα θάψας ἐπιτίμιον | καθάπερ ἐ[γ] δίκης Θρασυμάχῳ ἢ τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ δραχμὰς χιλίας. | καὶ Θρασύμαχος Ἄρχιου ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Νο[ε]ρί[δ]ι | Μενεκράτου καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν κ[α]ὶ [το]ῖς τοῦτ[ω]ν ἐγγόνοις. (..... Sedeplemis oğlu Hegias, mezarı kendisi için ve onun eşi için..... yaptırdı. Başka birisine defnetme izin yoktur ve buna aykırı olarak buraya defneden kişi, tıpkı bir mahkeme kararı gibi bağlayıcı bir ceza olarak Thrasymakhos ve onun soyundan gelenlere 1.000 drakhmai ödeyecektir. Arkhias’un oğlu Thrasymakhos kendisi için, Menekratos’un kızı onun eşi Nossis için ve onların çocukları için, çocuklarının soyu için).

²⁹⁸ Arkwright, 1911: 272 dn. 24.

zarar olarak görülür, bunun için para cezası ya da tazminat davası açılması düşünülmüştür²⁹⁹. Mezarı sadece ya inşa ettiren ya o kişinin belirttiği mirasçıları ya da onlar yoksa yine onların belirttiği herhangi birileri açabilir ve gömülebilir. Bu durum belirtilirken ceza ihlalinin gören, ihbar eden, bildiren kişilere bu durumu teşvik etmek amacıyla paranın bir kısmı verilir. Bu miktar Lykia genelinde ve Myra mezar yazıtlarında üçte biri oranında ya da yarısı oranında verilmesi öngörülür. Myra mezar yazıtlarında ihbar eden, bildiren, suçlayıcı anlamında kullanılan bazı kelimeler; **ἐγδικήσας** (**ἐγδικάζεσθαι**), **κατηγορέω** (**κατηγορεῖν**, **κατηγορήσαντα**-suçlayıcı), **ἐλέξας**, **ἐνδείκνυμι** (**ἐνδεικνυμένου**), **εἰσαγγελίας** (**ἰσανγελίας**), **προσανγελίας** ‘tur. “**Λήφεται**” ise genelde ihbar edenin, paranın üçte birini ya da yarısını “alsın” ifadesi için kullanılır. İhbar eden ya da suçlayan kişilere verilen isimlerden sonra mezar soyguncusu ifadesini ise “**τυμωρυχία**” karşılar. “**Τυμωρυχίας ἔγκλημα**” (T112) ifadesi ise “mezar soygunculuğu suçlaması” için kullanılır. Bu “**τυμωρυχία ἔγκλημα**” yani “mezar soygunculuğu suçlaması” kamusal olarak (sonuç adli yargılama da olabilir) ya da ihbar etme yoluyla da olabilir. Mezar soyguncusunun, para cezası ya da ilahi adaletle (bkz.5.2.1) tehdit edilerek o kişinin “**τυμωρυχίας νόμος**” (mezar soygunculuğu yasasına) denilen yasaya tabi tutulması istenir. Yine T112’de³⁰⁰ “**εἰ δὲ τις β]ούλε[τ]αι π[αρὰ τ]ὸν νόμον [ἐ]πιθε[ῖναι τινα ἐν τῷ] [...]**” (Yasaya rağmen bir kişi birisini koymak isterse) diye ayrı bir ifade ceza formülasyonu eklenmiştir. Mastaura’dan Nikon’un ve çocuklarının mezar yazıtı (**....καὶ ἔνοχο[ς] ἔστω τῷ[ι τυμωρυχίας][νόμωι]....** **Mezar soygunculuğu yasası gereğince....**) şeklinde tamamlanır³⁰¹. İstlada’daki yazıtlarda (T68, T73) “**ἀπογραφή**” (yazılı beyan, ihbar) ifadesi yer alır, bu durum yazıtın ve beyanın resmi olarak arşive alındığını gösterir³⁰².

İstlada’dan Moskhos ve kardeşlerinin³⁰³ kendi aileleri için yaptırdığı lahitte (T83) ceza formülasyonunda “**ὁ λόγος ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΙΟΥΣ**” olarak bir ifade bulunur. Yazıttaki bu ifade için farklı görüşler öne sürülmüştür. Bu farklı görüşlerden biri şöyledir; Bu yazıtta “**εἰς τὸν ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΙΟΥΣ λόγον**” kelimesinin sonundaki “**μενδῖος**” kelimesi, klasik dönem Likçe yazıtlarda, Lykia’nın pek çok yerleşiminde karşılaşılan dolayısıyla tüm Lykia için geçerli olan “**miñti**” adlı kurum ile bağlantılı gözüktür. Bu kurum, mezarları denetleme ve mezar harcının ödendiği bir tür kasa gibidir. “**Mendis**” bütün Lykia için geçerli olan bir heyettir. “**Miñti**” ya da

²⁹⁹ Arkwright, 1911: 274-275.

³⁰⁰ Schweyer, 2002:84 ; Maresch 1591.

³⁰¹ SEG 35 1431.

³⁰² Schweyer, 2002: 86.

³⁰³ Petersen ve Von Luschan, 1889: 47, no.85; Schuler, 2006: 425-428; SEG 56 1751; Zimmermann, 1992:117-118.

“*Mendis*” ile Lykia bölgesinde iki yazıt kaydedilmiştir. Bunlardan bir tanesi Kyaneai’den bir kaya mezarına ait geç klasik, erken Helenistik yazıtta “*ἄνευ τῆς μίνδιος*” (Mindis’in izni olmaksızın) şeklinde bir ifade geçmektedir, şayet mezar açılırsa, bu konuda Mindis heyetinin bir yaptırım yetkisi vardır³⁰⁴. İkinci kaydedilen yazıt ise Telmessos’tandır³⁰⁵. Bu kısa yazıtta “*οἱ Μενδῖται*” kelimesi geçer, Limyralı bir kişinin mezarını açmak için “*οἱ Μενδῖται*” adındaki heyet yetkililerine 6 Aleksandros *drakhmai*’ı ödeneceği bildirilir. Buna göre *miñti* kurumunun içinde heyet üyeleri mezarların açılma ve korunması ile ilgili denetimlerde bulunur ve bir gömü için ya da aynı mezar birden fazla gömü için açılacak olursa her açma işlemi için bir kişi belli bir miktar parayı *miñti* veya *miñti* üyelerine ödemekle yükümlüdür. Istlada’daki yazıtta ise *εἰς τὸν ΤΟΥΞΟΜΕΝΑΙΟΣ λόγον* kelimesi *μενδῖος* ile bağlantılı ise yazıt “*miñti*” için en geç tarihli yazıt olacaktır³⁰⁶. Minti’nin mezar veya naaş hazırlıkları için fiyat belirleme yetkisi olduğu görülür. Mezarın içine bedenlerin yerleştirilmesiyle ilgili kullanılan Likçe mezar yazıtlarında görülen “*ñte tade*” fiil bileşiği, minti’nin mezar hazırlığı için belirlediği ve aldığı fiyatı ifade eder³⁰⁷. Dolayısıyla minti, bir yönetim ve denetim organı olarak işlev görmektedir. Istlada’daki yazıtta mezarın izinsiz açılması ile ilgili para cezasının ilk alıcısı Istladalıların *demos*’udur, *miñti* kurumu ise *demos*’un kontrolü altındadır. Telmessos ve Istlada’daki mezar yazıtları arasındaki fark, Telmessos mezar yazıtında *miñti* kurumuna mezarı açmak için bir harç ücretinden bahsederken (mezara yeni konulacak her kişi için mezar açılım ücreti), Istlada mezar yazıtında ise mezarın izinsiz kullanımı ya da zarar görmesi durumunda ödenecek para cezasıdır. Bu fonun ya da kasanın adının ΤΟΥΞΟΜΕΝΑΙΟΣ mu yoksa “*τοῦ ξόμενδιος*” olduğu açık değildir³⁰⁸. Burada geçen “*εἰς τὸν λόγον*” ifadesi ise belediyenin kamu maliyesi içinde özel bir fon, kasa gibidir. Para cezaları belirli bir kasa veya hesaba tahsil edilir. Bu “*λόγος*” ifadesi için birkaç kentten örnekler vardır; bunlardan ikisi Teos’tandır. Teos’taki ilk yazıtta “*Τὸ μὲν ἡμῖσιν ἔστω τῆς πόλεως, ἱερὸν Ἑρμοῦ καὶ Ἡρακλέους καὶ Μουσῶν, καὶ καταχωρίζεσθω εἰς τὸν λόγον τὸν προγεγραμμένον*” cümlesi ile anlaşılan ceza miktarı davacı ve *polis* arasında

³⁰⁴ Schuler, 2006: 426; Petersen ve Von Lusch, 1889: 22 no. 27: τὸν τάφον τοῦτον κατεσκεύασεν τὸν τε ἄνω καὶ τὸν κάτω Περπένηνις | Ἀππάδιος ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικί· καὶ μη[θ]ενὶ ἐξέστω ἀνοῖξαι τὴν σορὸν οὗ η... | ἐστὶν, τοῖς δὲ λοιποῖς τάφοις τοῖς τε ἄνω καὶ τοῖς κάτω χρήσονται πάν[τες] | οἱ συγγενεῖς· μὴ ἐξέστω δὲ ἀνοίγειν μηθενὶ ἄνευ τῆς μίνδιος, ἀλλὰ συναπα[ύ] | νέτωσαν αὐτοὺς, εἰ δὲ μὴ, κύριοι ἔστωσαν κωλύοντες καὶ ζημιῶντες αὐτούς.

³⁰⁵ Schuler, 2006: 426; TAM II 40: Μοσχίωνος τοῦ Πεδετέριος | Λιμ[υ]ρέως. ταγὴν δὲ ἔταξαν οἱ | μενδῖται τοῖς ἀνοίγουσιν τὸ | μνημα Ἀλεξανδρείου δραχμῶν ἑξ.

³⁰⁶ Schuler, 2006: 427.

³⁰⁷ Schwyer, 2002: 51.

³⁰⁸ Schuler, 2006: 427.

paylaştırılmıştır. Kamu payı Hermes, Herakles ve Musalara adanmış ve Tanrılar için şehir hazinesine bir hesap kaydedilir. Teos'tan diğer yazıtta ise “ἐκ τοῦ λογοῦ τῆς ὀχυρωσεως” ifadesi ile para şehir tahkimat fonundan savunma harcamaları için çekilir. Diğer kentlerden ise Milet'te Eudemos adlı bir kişi okul eğitiminde kullanılması için bir “λόγος πόλεως” (şehir fonu) kurmuştur. Lykia'da bir hayırsever (Roma imparatorluk döneminde) vergi muafiyeti fonu için (verginin hangi vergi olduğu belli değil) “εἰς τὸν τῆς ἀτελείας λόγον” olarak bir meblağ ayırmıştır. Patara'da ise Opramoas “εἰς λόγον θεοῦ πατρώου Ἀπόλλωνος” olarak bir bağış yapmıştır³⁰⁹. Yine bu yazıtla bağlantılı olarak *miñti* organizasyonunun içinde “λόγος”ların tahsil edilmesinde “λογισταί (muhasibeciler)” bulunmaktadır. Bu λογισταί'lar, ihbarları (προσανγγελίαι) alıp bunlara uygun para cezalarını uygulamada yetkili kişiler arasındadırlar. Λογισταί'lar, diğer mali görevleri dışında mezar harçlarının ödendiği kasaları da denetlemekle görevli oldukları düşünülebilir³¹⁰. Kyaneai ve Telmessos'taki yazıtlarda örneklerde görülen ve Istlada için de bağlantılı kabul edebileceğimiz bu *miñti* heyetinin klasik dönemden geç Hellenistik döneme kadar varlığını koruduğu görülür. Bu yazıt için ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΙΟΥΣ ifadesini Birgit Christiansen, “ada formulae” konusu içerisinde değerlendirmiştir. “Ada formulae” (Ada formülü) işlevi ve anlamı üzerinden *miñti* hakkında bilgi vermiştir. Ada miktarı, mezar sahibi veya temsilcileri tarafından *miñti*'ye ödenir. *Miñti* üyeleri ise mezarın sorumluluğunu üstlenir, mezarın içine gömülecek kişilerin atamalarını yapıp, onları denetler. *Miñti*'ye verilen bu yetki hukuki boyutu ile aynı zamanda dini bir amaç içindir. *Miñti*, tapınak görevlileri, rahipler, tanrılarla yakın ilişki içinde olan yerel kutsal alanlarla ilişkilidir. Mezar sahibi, mezarların korunması, konulacak ölülerin, ailelerinin isteği doğrultusunda olup olmadığını kontrol ettirmek amacıyla *miñti* ile yeminli bir akit yapmaktadır. Bu akit yapılırken, mezarın kullanımını denetleme yetkisi karşılığında *miñti*, mezar sahiplerinden belli bir ada miktarı belirleyip, almaktadır. *Miñti*, sadece cenaze ritüelleri için değil, aynı zamanda adak işlemleri için görev yetkisine sahipti. *Miñti* heyeti muhtemelen defin işlemlerinde, cenaze ritüellerinde adak sunan rahipler gibi rol oynamaktadır. *Miñti*'nin tanrıları, *Miñti*'nin kendisi de aynı zamanda bir kurum olarak Orta ve Doğu Lykia bölgesindeki örneklerde görülür. Antiphellos ve Kaş'tan bazı örneklerle sunulan kanıtlarda *Miñti*, kutsal alan ve dini uygulamaların bir parçasıdır. Yerel ve Hellenistik dönem cenaze uygulamaları ve ritüellerinde *miñti* üyeleri, dini ve hukuki yetki ile donatılmış yerel tapınakların hizmetkarları gibi düşünülebilir. “Alaha-, aladeha-, aladaha-” gibi fiillerle otorite olarak görülen *miñti*, mezar sahibinin belirlediği, mezar sakinleri için mezar içinde yer tahsis etme ya da mezar yerine atama

³⁰⁹ Schuler, 2006: 427-428.

³¹⁰ Schwyer, 2002: 235, no.28: ...ἐὰν δὲ ἀποστῶσιν οἱ λογισταί, πρὸς τὸν [ὑπαρ]χο [v]...

işlemini yaparlar. Istlada'daki bu yazıt için bir diğer görüş şöyledir; Christiansen³¹¹, ΤΟΥΞΟΜΕΝΑΙΟΣ (*gen. sg.*) okumasının yanlış olduğundan, Wörrle'nin³¹² okumuş olduğu şekilde ΤΟΥ ΣΟΜΕΝΑΙΟΣ gibi okunmasından, buna göre de Istladalıların *demos*'una Tanrı “Σομενδης” e bir ödeme yapıldığından bahseder. (Tanrı Σομενδης için bkz. 5.2.1.7) Yazıtlarda *Miñtian θurtta* ve başkan gibi unvanlar, *miñti* konseyi, *hpn̄terus mähāi*, “tanrıların miñtian kurban reisi-başkanı(?) gibi sıfatlar kullanılmıştır. Bunlar muhtemelen *miñti* teriminin kapsamı içinde olan rahipler sınıfı ve kült görevlileridir. *Miñti* defin kurallarını, geleneklerini, kutsal alanlarını tahrip edip, zarar verenler, tanrıların azabı ve bu kutsal alanlardaki tüm kutsal işlere bakan temsilcilerin uygulayacağı yaptırıma maruz kalır ve para cezasına çarptırılır³¹³.

Antiphellos'tan bir Aristolais'ın mezar yazıtında (T149), para cezası hem Myra hem de Antiphellos *demos*'una 5.000 *denarii* ödenecek şekilde olmasına rağmen onay, tasdik veya bildirimin Antiphellos yetkili makamı aracılığıyla olacağı belirtilmiştir. Yazıtta δηλώσω³¹⁴ (...δηλώσω κὲ αὐτὰ διὰ τῶν ἐν Ἀντιφέλ[λω ἀρ]χείων vac.) şeklinde bir ifade geçer, δηλοῦν bir hukuki terimdir, belirli bir hukuki işlemi ifade eder; δήλωσις, bildirim, açıklama anlamındadır ve Lykia-Pamphylia valisi Q. Veranius'un İmparator Claudius dönemindeki bir fermanında da bulunmaktadır³¹⁵. Burada δήλωσις büyük ihtimalle Antiphelos yetkili makamı-arşiv dairesine yapılan bir bildirimdir³¹⁶. Çünkü yazıtta “Antiphellosluların yetkili makamına tasdik edeceğim” şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

Ceza formülasyonu içerisinde, Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) yeni yayımlanan mezar yazıtında (T44) daha önce görülmemiş şekilde bir para cezası **Eleuthera** (bkz.5.2.1.1) için kesilmiştir. Bu yazıtta bahsedilecek önemli kısım ise kesilen para cezasının farklı bir yasal formülde olmasıdır. Para tahsilatı “καθάπερ ἀπὸ δανείου συγγραφῆς” (kredi sözleşmesinden, tıpkı kredi anlaşması gibi ya da kredi anlaşmasının şartlarına uygun olarak) gerçekleştirilmesi belirtilmiştir ve bu ifade daha önce hiç karşılaşılmaması bakımından önemlidir. Yayımlanan bu makalede, Myra'daki mezar yazıtında “συγγραφὴ δανείου” bir δίκη yani karar ya da prosedür değil bir kredi sözleşmesi yerine kullanıldığını belirtmektedir. Myra'da mezar sahibi, Eleuthera için istenilen parayı, tapınağın sunacağı kredinin hukuki kurallarına göre ayarlar. Kredilerin şartları, genellikle “συγγραφὴ” (syngraphe) denilen metinde kaydedilir ve maddeleştirilir.

³¹¹ Christiansen, 2020: 177-178.

³¹² Marsteiner vd., 2007: 274-278.

³¹³ Christiansen, 2020: 256.

³¹⁴ Nollé vd., 1983: 221.

³¹⁵ Borchhardt, 1975: 254 ve kitap içinde s. 272: (Wörrle).

³¹⁶ Nollé vd., 1983: 221-222.

Tanrıya ait olan arazilerde kira ödemeleri için ve işlenen suçlar için kutsal alanlar çeşitli sebeplerle para ödemesi alma ve kredi verip bunlardan para elde etme hakkına sahip olabilirler. Bu yazıtta da buna benzer bir tapınağın kredi vermesi şeklinde örnek görülür ³¹⁷.

5.2. Ceza Mercileri

5.2.1. Tanrılar/Tapınaklar

5.2.1.1. Eleuthera (Ἐλευθέρα)

Myra kentinin yerel tanrıçası Ἐλευθέρα (Eleuthera), Artemis ve İsis ile özdeşleştirilen, Eleuthera Myrike (Ἐλευθέρα Μυρική), Eleuthera Trebendatike (Ἐλευθέρα Τρεβενδατική) isimleri ile harmanlanmıştır. Myra mezar yazıtlarında, Myra çevresinde ve Myra’da dışından Myra’nın kült tanrıçası için toplam 7 tane mezar yazıtı mevcuttur ve bunlar; **T 44, T46, T127, T138, T141, T162, T163** numaralı yazıtlardır. Bunlardan 2 tanesi Myra’dan (Aziz Nikolaos kilisesi), 1 tanesi Turant Asarından, 2 tanesi buluntu ve yerleşim yeri belirsiz mezar yazıtı, 1 tanesi Rhodiapolis’ten, 1 tanesi Trysa’dandır.

Eleuthera’nın en önemli kült merkezi Myra’dır, Yunancada doğrudan Eleuthera kelimesi tanrıça ile bağlantılı olmadığından, Lykia dilindeki “arawa”dan geldiği düşünülür. Roma imparatorluk döneminde de Myra’nın baş tanrıçası Eleuthera olmuştur. Myra Eleutherası daha sonra yerini Artemis’e bırakmış olabilir³¹⁸. Fleisher’a göre Eleuthera’nın kült heykeli Myra ve Kyaneai kentlerinin sikkelerinden bilinmektedir. Gordianus III döneminde basılan sikkelerde görülmektedir. Uzun bir *khiton* giyen yuvarlak bir yüz hattına sahiptir ve diadem taşımaktadır. Boynunda ise bir kolye ya da çiçeklerden oluşan bir taç vardır. Eleuthera’nın Myra’ya ait sikkelerinde bu fiziki özelliklere benzer şekilde bir tanesinde tapınak içinde tasvir edilmiştir bir diğeri ise Eleuthera’nın kutsal bir ağaç ile özdeşleştirilip, onun dalları arasında bir teofani (tanrısal görünüm) gerçekleştirdiği darp edilmiştir. Eleuthera, Kyaneai gibi komşu kentlerin sikkelerinde de yer almıştır³¹⁹.

T44 Myra’dan (Aziz Nikolaos kilisesi) yeni yayımlanmış bir mezar yazıtıdır³²⁰ (bkz. 5.1 dn. 73). Bu yazıtta Trebendai’dan Hellas adındaki bir kadının mezar yazıtında Eleuthera’ya adanmış 3.000 *drakhmai* para cezasından bahsedilmiştir. Burada sadece Eleuthera ismi

³¹⁷ Corsten ve Harter-Uibopuu, 2023: 57-64: [-----]ΕΝΑΙ[-----] | Ἐλλάδ[ι Δ]ημητρίου Τραβενδατίδι, {ΑΛΛΩΔΕ} | ἄλλω ν δὲ οὐδενί· ἐάν δέ τις βιάσῃται ἢ θάψῃ, | ἁμαρτωλὸς ἔσται θεοῖς χθονίοις καὶ ὀφειλή|σει ἱερὰς τῇ Ἐλευθέρα τρισχ{η}ιλίας· τῆς πρά|ξεως ο[ύ]σης παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ | ἡμίσει καθ{ }ἅπερ ἀπὸ δανείου συγγραφῆς. (----)].

³¹⁸ Frei, 1990: 1790-1791.

³¹⁹ Fleischer, 1973: 229-233.

³²⁰ Corsten ve Harter-Uibopuu, 2023: 58.

verilmiştir, bunun sadece tanrıça Eleuthera, Eleuthera Trebandatike ya da Eleuthera Myrike olup olmadığı belli değildir ama bu tanrıçanın Eleuthera Trebandatike olması muhtemeldir. Çünkü yazıtta Τραβενδατίδῃ şeklinde bir ifade geçmektedir ve bu tanrıçanın ethnikon'udur. Ceza tahsilatı, yasal çerçevede gerçekleşmektedir. Eleuthera kutsal alanına ödenecek bu para cezasının tahsilatının, tapınakla özel bir kredi gibi anlaşması şeklinde yapılacağından bahseder. Tapınağa ödenecek olan 3.000 *drakhmai* Hellenistik dönemde Lykia'da yaygın uygulanan bir para cezasıdır. Tapınaklar, çeşitli nedenlerle verdikleri borçlarından dolayı tanrıçaya ait arazilerin kira ödemelerinden ya da suçlar için alınan para cezalarından, para alma hakkına sahiptirler³²¹. Trebandai'nın yeri tam olarak belli olmadığından bu mezar yazıtı, Trebandai diye bir kentin var olduğunun (Sion'lu Nikolaos'un hayatı ve Batlamyus eserlerinde de bahsedilmektedir) ve Eleuthera kültürünün varlığının kanıtı şeklindedir.

T46 Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Leaine adlı bir kadının atalarından yadigâr aile mezarında³²² kendi ailesi dışında tanrıça Eleuthera'nın hizmetkârı Zotike ve Zotike'nin kızı Ptolemais'a da gömülme izni vermiştir.

T127 Turant Asarında, Euainetos'un kendisi için, eşi Brakasanoia için mezarı yaptırmıştır³²³. Mezar yazıtında lahde ve *hyposorion*'a başka hiç kimsenin gömülmesine izin vermediği ve bu karara uymayan kişinin Eleuthera'ya 6.000 *kitharaphoroi* ödemeye borçlu olacaktır şeklinde bir ceza formülasyonu verilmiştir. Ayrıca mezarı yaptıran kişinin de ismi verilmiştir. Bu yazıtta yıl 179 Audnaios ayının 11'i tarihi; Seleukos takvimi için M.Ö. 133/132,

³²¹ Corsten ve Harter-Uibopuu, 2023: 61.

³²² SEG 68 1332: Ὁ τάφος προγονικὸς Λεαίνης Μείνωτος Μυ(ρίσσης), | εἰς ὃν κηδευθήσονται αὐτῇ τε καὶ ὁ ἀνὴρ | αὐτῆς Αὐρ(ήλιος) Μολης καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν Αὐρ(ήλιος) Στέφανος καὶ Αὐρ(ήλιος) Μουσίω[v] Μουσίω[v]ος καὶ | Αὐρ(ήλια) Δρακοντίς καὶ Ζ[- -]KH[·]EP[·]OY[·]...|ΛOΣ[·]... ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ καὶ ΜΙ[- 2-3 -]E[·]ληνος καὶ Πτο|λεμαῖς Ζωτικῆς· ἐάν δέ τις ἕτερον θάψῃ [·]N | vacat (Minos'un kızı Myra vatandaşı Leaina'nın atadan kalma mezarıdır, ki buraya kendisi, hem onun kocası Aur. Moles hem de onların oğlu Aur.Stephanos ve Musion'un oğlu Aur. Musion ve Aur. Drakontis ve Tanrıça Eleuthera'nın tapınak hizmetkârı Zotike ve Zotiken'nin kızı Ptolemais gömülecekler. Şayet dışında birisi başka birini gömerse ...).

³²³ Harrison, 1929: 205; SEG 43 1993; Schweyer, 1993: 980; Alkan, 2011a: 33-41; SEG 61 1261: Vacat Ἐτους θορ', μηνὸς Αὐδναίου ια'• vacat | Εὐαίνετος Θρασυμάχου ἐατῶ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ | Βρακασανοα Τεδισβεους, ἄλλω δὲ οὐδενὶ | ἐξέσται ταφῆναι οὔτε εἰς τὸν τάφον οὔτε εἰς τὸ | ὑποσόριον ἢ ὀφειλήσει ὁ θάψας τῇ Ἐλευθέρα κίθαρη|φόρους ἐξακισχλίας ὡς ἀπὸ καταδίκης τέλος ἔχου|σης, τῆς πράξεως οὔσης παντὶ τῶ βουλομέ- | vacat νῶ ἐπὶ τῶ τρίτῳ μέρει• vacat | vacat Θεόφραστος Κυανείτης vacat | vacat ἔποισε[v] vacat (179 yılında, Audnaios ayının 11'inde. Thrasymakhos'un oğlu Euainetos, kendisi ve Tedisbes'in kızı olan karısı Brakasanoia için (bu mezarı yaptırdı). Başka birinin ne lahde ne de hyposorion'a gömülmesine izin verilmez, aksi takdirde ölüyü gömen kişi alınan karar uyarınca Eleuthera'ya 6.000 kitharaphoroi borçlu olacaktır. Cezanın ödenmesinden sonra, ihbar eden kişi paranın üçte birini talep etme hakkına sahiptir. Kyaneaili Theophrastos (bu mezarı yaptı).

Sulla dönemine ait tarihlendirmede M.Ö. 94/95 olarak karşılık gelebilir. Fakat yazıtta Lykia Birliği'nin para birimi olan kitharaphoroi kullanılmasından dolayı bu era pek uymamaktadır³²⁴. Bu yazıtta Tanrıça Eleuthera, Eleuthera Trebandatike olabilir. Roma döneminde Trebandai ve Myra arasında bir *sympoliteia* olduğu bilinmektedir. Yazıtın bulunduğu Turant Asarı Myra'ya yaklaşık 5 km uzaklıktadır³²⁵. Trebandai'nin yeri hakkında net bir bilgi yoktur fakat bir mezar yazıtında Trebandai vatandaşı ifadesinden, Sion'lu Nikolaos'ın hayatından, Batlamyus'tan ismin geçtiği bilindiği için Trebandai diye bir yerin olduğu tahmin edilmektedir.

T138 Yerleşim yeri belirsiz olan bir mezar yazıtıdır. Yazıtta bir şahıs ismi geçmemektedir. Myralıların *demos*'u belirtildiği için mezarı yaptıran kişinin Myra vatandaşı olduğu tahmin edilebilir. Bu yazıt fragmanında³²⁶ mezarın yeri değiştirilirse ya da taşın kırık kısmından sonra “yaparsa” şeklinde bir fiil gelir bu durumda bu kişinin “tanrıça Eleuthera'ya ve Myralıların *demos*'una karşı günahkâr olsun” şeklinde bir ifade olabilir. Yazıtta maddi bir cezadan ziyade hem tanrıça Eleuthera'ya hem de Myralıların *demos*'una karşı bir lanetleme, manevi bir ceza istenmiştir. Genelde mezara bir suç işlendiğinde ya da mezarın sahibinin huzursuz edildiği düşünüldüğünde kent *demos*'larına, kurumlarına ceza tahsilatı için bir maddi yaptırım beklenir bu yazıtta herhangi bir maddi ceza tahsilatı belirtilmemiştir.

T141 Myra'dan yerleşim yeri belirsiz bir mezar yazıtıdır³²⁷. Mezarı kimin yaptırdığı belli değildir, isimleri olmasa bile kocası, çocukları ve tüm ev halkı için yaptırdığı görülmektedir. Yazıttaki ceza formülasyonunda önce mezar sahibinin beyan ettiği şartlara uymayanların günahkâr ve dinsiz olması belirtilmiştir. Daha sonra ise tanrıça Eleuthera'yı *genetivus caususunda* vermiştir. Taşın devamında Eleuthera'nın tapınağı için bir para miktarı, bir ceza formülasyonu geliyor olabilir. Bean'e göre ΔΙΟΔΙΑ bu ifade sonradan eklenmiştir ve belirsizdir.

T162 Rhodiapolis'ten Oreios oğlu Kallistratos ve eşi Antigonos kızı Agestata olarak da bilinen Philainete'nin aile mezarında ceza formülasyonunda üç tanrıçaya mezar ihlali

³²⁴ Alkan, 2011a: 39.

³²⁵ Alkan, 2011a: 33.

³²⁶ Diamantaras, 1892: 304-306: - - - - - | μετακεινήσ[η ἡ - - ?- -] | ποιήσῃ ἔσται ἀ[μαρτωλὸς] | εἰς τὴν Ἐλευθε[ρίαν] | καὶ τοὺς Μυρέ[ων θε]οὺς π[ά]ντα[ς]. (- - - - - - - - - - -yer değiştirilirse ya da - - - - - yaparsa Eleuthera'ya karşı ve Myralıların tüm demos'una karşı günahkâr olacak.)

³²⁷ Bean, 1962: 5, no.1: δίδωσι τοὺς τὰ αὐτῆς πα[- - - - ca. 7-8] | αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ[ν οἶκον ἄ]παντα. ἀπογενομένων [δὲ αὐτῶν] | ἔστω κύρια τὰ τέκνα, ὅς [δ' ἂν ἀμελή?]σῃ ἀμαρτωλὸς ἔστω [καὶ ἀ]σεβ[ής] | Ἐλευθέρας ΔΙΟΔΙΑ (... kendisinin verir, onu, kocasını, tüm aile halkını. Onlar öldükten sonra çocukları hak sahibi olsun, kim ihmal ederse günahkâr ve dinsiz olsun, Eleuthera'nın).

karşılığında ödenecek para miktarı belirlenmiştir³²⁸. Athena tapınağına 1.000 kutsal *drakhmai* olarak belirlenen para miktarı, diğer iki tanrıça Leto Korydallike ve Eleuthera Myrike içinde eşit oranda istenmiştir.

T163 Trysa'dan Gorgias kızı Ermadase'nin kendisi için eşi Arkhedemos oğlu Kassandros için yaptırdığı mezar yazısında³²⁹ ceza formülasyonunda, mezara birini gömmeye ve sahtekarlık yapmaya kalkan kişi tanrı Apollon Surios, Eleuthera, tüm tanrı ve tanrıçalara karşı günahkâr olsun ifadesi geçer ve maddi cezanın ise Trysalıların *demos*'una 3.000 *drakhmai* olarak ödenmesini beyan eder. Trysa kenti, Kyaneai kentine bağlı bir yerleşimdir ama mezar yazıtında Myra teritoryumu içinde Sura kutsal alanının tanrısı Apollon Surios'a (bkz.5.2.1.2) ve yayılımı diğer kentlerde de bulunan Myra'nın baş tanrıçası Eleuthera'ya karşı günahkâr olması belirtilmiştir.

Eleuthera Trebendatike ve Eleuthera Myrike ile alakalı birer mezar yazıtı bulunmasına rağmen farklı yerlerden adak yazıtları tespit edilmiştir. Eleuthera Trebendatike'nin, henüz konumu tam olarak kanıtlanmamış ama var olduğu bilinen Trebendai yerleşim yeri ile bağlantısı olmalıdır. Eleuthera Trebendatike için Simena'dan³³⁰ bir adak, Limyra'dan³³¹ iki adak, Andriake ve yerleşim yeri belirsiz olan bir Myra kentinden yayımsız birer yazıt bulunmaktadır. Eleuthera Myrike ise "Myra'ya ait" anlamındadır ve Myra'dan bir mezar yazıtında (**T162**) ve Antalya müzesinden bir adak yazıtında³³² görülmektedir.

Eleuthera'nın Myra'da bir tapınağı olduğuna dair epigrafik kaynak, mezar yazıtları dışında Rhodiapolisli bir εὐεργέτης (hayırsever) olan Opramoas, İ.S. 2. Yüzyılda, İ.S. 141 yılında Lykia'daki depremden büyük hasar gören kentlerden biri olan Myra'nın tiyatrosu ve Eleuthera tapınağını ayağa kaldırmak için 100.000 *denarii* para vermiştir. Opramoas'ın

³²⁸ TAM II 924: Καλλίστρατος Ὀρείου καὶ Φιλαινέτη ἡ | καὶ Ἀγεστράτα Ἀντιγόνου τὸ μνημεῖον ἑαυτοῖς καὶ τέκνοις καὶ θυγατρὸς τέκνοις {καὶ θυγατρὸς τέκνοις}· ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέστω κηδεῖν|σαι, ἢ ὀφειλέτω ἱερὰς Ἀθηνᾶ δραχμὰς | τρεῖς χειρίας καὶ Λητῶ Κορυδαλλιτικῇ καὶ Ἐλευθέρα Μυρικῇ τὸ ἴσον πληθός· ἐξέστω δὲ πράσσειν παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει.

³²⁹ Schuler ve Walser, 2006: 167-186; SEG 56 2006: 1724: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Ερμαδάση Γοργίου ἑαυτῇ | καὶ τῷ ἀνδ[ρὶ] αὐτῆς Κασσάνδρῳ Ἀρχεδήμου· ἄλλω[ι] δὲ | μηθενὶ ἐξέτωι ταφῆναι μηδὲ ἐπανῶσαι τρόπῳ ἢ παρευρέσει μη[θεμιᾶ]. Ἐὰν δὲ τις θάψῃ ἢ <ἐ>πανύξῃ ἢ ἀδικήσῃ[ι], | [ἀμαρ]τωλὸς ἔστωι τῷ[ι] τε Ἀπόλλωνι Σουρίῳ καὶ τῇ Ἐλευθέρα | [καὶ θε]οῖς[ι] πᾶσιν καὶ | πᾶσ[α]ις καὶ ὀφιλ[έ]τωι τῷ Τρυσέων δήμῳ | <δ[ραχμὰς e.g. τρισεχελί]ας κα[ὶ] ὑ[π]όδικος ἔστωι [τῷ] βου[λ]ομένῳ ἐπ[ὶ] τῷ ἡμίσει/τρίτῳ[ι].

³³⁰ Herberdey ve Kalinka, 1896: 17, no.53: Ἐλευθέρα | Τρεβενδατικῇ.

³³¹ Wörrle, 1999: 272, no.10; SEG 49 614,1923: Ἐλευθέρα[ι] | Τρεβε[νδατι]κῇ ; Wörrle, 1999: 272, no. 9; SEG 49 614, 1922: Πλοτιάδης Ἐλευθέρα.

³³² Gökalp Özdiil, 2016: 254: Μαμη | Ἐλευθέρα Μυρικῇ εὐχὴν.

Antoninus Pius'a mektubunda³³³ açık bir şekilde bu yardımı yazmış aynı zamanda kente İmparator kültü ile Tanrıça adına kurduğu bir *panegyris*'te bu iki kültü birleştirmiştir. Bu panegrysin ise agonothetesliğini üstlenmiştir³³⁴. Ayrıca Kyaneailı εὐεργέτης Iason, kentin baş tanrıçası Eleuthera için yapılan panegyris'i cömertlikle düzenlediği, kızı ile hamamın restorasyonunu yaptırdığı ve tiyatroya 10.000 *denarii* bağışladığı için Myralıların decreti ile onurlandırılmıştır ve bu yazıtta da tanrıça Eleuthera'nın adından bahsetmiştir³³⁵.

Eleuthera ile bağlantılı gerek Tanrıçanın kendisi ve diğer Eleuthera'nın farklı versiyonları gerekse Artemis ile bağlantılı efsaneler bulunmaktadır. Kirsten'in sözünü ettiği Eleuthera'nın kutsal ağacının Sion'lu Nikolaos tarafından yıkılması olayı, Sion'lu Nikolaos'un yaşamını konu alan *Die Vita Nicolai Sionitae (VNS)* adlı eserde, Plakoma adlı yerleşimin Sion'lu Nikolaos'tan yardım talep etmesi şeklinde aktarılmıştır. Yerel bir tanrısal varlık için bir tapınak inşa etmek isteniyordu, bunun için burada kutsal ağacın epifanisi gerekiyordu. Hristiyanlık döneminde de bir ibadet yeri için aynı kutsallık vardır. III. Gordianus sikkesi üzerinde Eleuthera kutsal ağacında dallar arasında ve iki oduncu yılanlarla sarılı ağacı kesmektedir. Plakoma adlı köyün, Myra ve Andriake arasında bir yerde olduğu düşünülür. Bu ağaçtaki tanrıçanın Eleuthera ya da Artemis olduğu bilinmese de sikke üzerindeki resmin Efes Artemisine benzerliğinden dolayı ve Myra tiyatrosundaki tanrıça kabartmasına benzerliğinden dolayı Artemis bağlantısı dikkate alınarak Artemis olabileceği de düşünülmektedir³³⁶.

Eleuthera'nın Artemis ile bağlantısı kesin olmamakla beraber bağlantısı olabilir³³⁷. Eleuthera'nın , Leto gibi Artemis'e de evrilmiş olma olasılığı bulunabilir. Myra'da bir Artemis tapınağı olduğu ve Artemis adı, Artemidoros'un Oneirocritica II eserinde, Aziz Nikolaos ve Sion'lu Aziz Nikolaos'ın hayat hikayesinden bilinmektedir. Eleuthera için Artemidoros,

³³³ TAM II 905; Kokkinia, 2000: 17, 74: (13c) ἀγωνο[θ]ετήσας τῇ μὲν Μυρέων πόλει Augustus'un panegrysinin düzenleyerek agonothet olmuş.... (13D) Ὡς δὲ εἶδε ὑπὸ τοῦ γε[γ]ονότος κοσ[μ]ικοῦ σεισμοῦ πολλὰς πόλεις τοῦ ἔθνους πεπονθμένας, κ[α]ί[ρ]ιον καὶ ἔνδοξον καὶ ἀνα[ν]κ[α]ίων ἀποδέδεικται τὴν [αὐ]τοῦ μεγαλο[φρ]οσύνην καὶ Μυρεῦσιν μὲν ὑπείσχετο εἰς ἐ[π]α[ν]όρθωσιν τῶν ἡχρειωμένων τῆς πόλεως [ἔ]ργων δηναρίου μυριάδας δέκα, ... (Ve [oluşan] evrensel deprem nedeniyle birçok halkın şehirlerinin zarar gördüğünü gördüğünde, [onun] büyüklüğü, [cesareti] ve zorunlu olarak [gösterdiği] şanlı tutumu ortaya çıkmıştır. Myra halkına, şehrin harap olmuş yapılarının onarımı için 10.000 denarii bağışlayacağını vaat etti).

³³⁴ Borchhardt, 1975: 159-160.

³³⁵ IGR 3 704 : ἡγ[ω]νοθέτησεν τῆς | πανηγύρεος τῆς ἀρχηγέτιδος [θ]εᾶς Ἐλευθέρας φιλο[τ]είμως κ[α]ί με[γ]αλο[σ]υψύχως, ... (.... baş tanrıça Eleuthera'nın festivalini büyük bir cömertlik ve büyüklükle düzenlemiştir).

³³⁶ Kirsten, 1978: 458-488.

³³⁷ Wörle, 1999: 269-274.

Oneirocritica II, 35 'te³³⁸ (The Interpretation of Dreams-Rüyaların yorumu) Artemis'in rüyada görünmesinden bahsederken, Efes Artemisia'sını, Perge Artemisini ve Lykialıların Eleuthera tanrıçasını aynı satırda verir³³⁹. Bu rüya yorumunda; Artemis'in korkanlar için hayırlı olduğunu, Artemis kelimesinin "artemes" sağlıklı, sağlam anlamına gelen bir kelimedenden geldiğini, doğuranlar için Lokheia (doğum tanrıçası), avcılar için Agrotera (Avcı Artemis), Limnatis sıfatıyla (sulak alan tanrıçası), balıkçı ve denizciler için hayırlı olduğundan bahseder. Tanrıçanın heykeli ile ete kemiğe bürünmüş hali arasında hiçbir fark olmadığından, Artemis Ephesia, Artemis Perga ve Lykia'daki Eleuthera gibi kıyafet giymiş olanın hayırlı olduğunu ve Artemisi çıplak görmek kimseye faydası olmadığını belirtir³⁴⁰. Burada Artemidoros, Eleuthera'yı diğer Artemis kültleri ile sayıp, kabul etmiştir ve Artemis ile özdeşleştirir. Aziz Nikolaos'ın (Noel baba olarak bilinen 4. Yüzyılda yaşayan Aziz) ise Artemis tapınağını yıkışı, Anrich'in³⁴¹ kitabının Vita per Michaelēm bölümünde yer alır. Aziz Nikolaos, tapınağın

³³⁸ Delforge, 2019: 160, II.35: Ἀρτεμις τοῖς φοβουμένοις ἀγαθή· διὰ γὰρ τὸ ἀρτεμές, ὅπερ ἐστὶν ὑγιές, ἀφόβους αὐτοὺς διαφυλάττει. καὶ γυναιξὶ τικτούσαις ἀγαθὴ ἡ θεός· Λοχεῖα γὰρ καλεῖται. κυνηγοῖς δὲ μάλιστα συμφέρει διὰ τὴν Ἀγροτέραν καὶ Ἀλκεῦσι διὰ τὴν Λιμναῖτιν. δραπετάς δὲ καὶ τὰ ἀπολλύμενά φησιν εὐρεθῆσθαι· οὐδὲν γὰρ τὴν θεὸν διαφεύγει. αἰεὶ δὲ ἡ μὲν Ἀγροτέρα καὶ Ἑλαφειβόλος πρὸς πράξεις ἐπιτηδειότερα τῆς κατὰ ἄλλον τρόπον δεδημιουργημένης· τοῖς δὲ σεμνότερον ἐπανηρημένοις βίον ἢ κατεσταλμένη τῷ σχήματι ἀμείνων, οἷον ἡ Ἐφεσία καὶ ἡ Περγαία καὶ ἡ λεγομένη παρὰ Λυκίοις Ἑλευθέρα. οὐδὲν διαφέρει τὴν θεὸν ἰδεῖν ὁποῖαν ὑπειλήφαμεν ἢ ἄγαλμα αὐτῆς· ἐάν τε γὰρ σάρκινοι οἱ θεοὶ φαίνονται ἐάν τε ὡς ἀγάλματα ἐξ ὕλης πεποιημένα, τὸν αὐτὸν ἔχουσι λόγον. θᾶπτον δὲ καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ σημαίνουσιν αὐτοὶ οἱ θεοὶ ὁρώμενοι ἥπερ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν. Ἀρτεμιν γυμνὴν ἰδεῖν κατὰ πάντα τρόπον οὐδενὶ συμφέρει. (Artemis korkanlar için hayırlıdır: sağlıklı ve sağlam anlamına gelen "artemes" kelimesi nedeniyle onları korkudan uzak tutar. Doğuran kadınlar için de hayırlıdır çünkü Lokheia (doğum tanrıçası) olarak anılır. Agrotera (Avcı Artemis) olması nedeniyle avcılara ve Limnatis (bataklık/sulak alan tanrıçası) olması nedeniyle de denizcilere/balıkçılara çok faydalıdır. Kaçakları ve kaybolan şeyleri bulacağı söylenir. Çünkü tanrıçadan hiçbir şey kaçmaz. Agrotera ve Elaphebolos (Geyik Avcısı Artemis) yeni girişimler/durumlar için her zaman başka bir şekilde tasvir edilmiş olandan daha faydalıdır. Daha kutsal/saygın bir hayatı tercih edenler için, Artemis Ephesia veya Artemis Pergaia veya Lykialılar arasında Eleuthera olarak adlandırılan Artemis gibi elbise giymiş olan daha hayırlıdır. Tanrıçanın ete kemiğe bürünmüş halde veya heykel olarak görünmesi aynı şeydir / arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü tanrılar kanlı canlı/ete kemiğe bürünmüş olarak da görünseler herhangi bir malzemedenden yapılmış bir kült heykeli olarak görünsünler olsa (bu ikisi) aynıdır. Tanrıların kendileri görüldüklerinde hem iyi hem de kötü işaretleri onların heykellerinin görülmesinden daha hızlı verirler. Artemis'i çıplak görmek hiçbir şekilde kimseye fayda sağlamaz) İng. için bkz. White, 1975: 114, 35.

³³⁹ Robert, 1969: 1008-1011.

³⁴⁰ Delforge, 2019: 160, II.35.

³⁴¹ Anrich, 1913: 127-128: Οὕτως οὖν τοῦ ἁγίου κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀναφανδὸν ἐκστρατηγήσαντος καὶ τὰς ἐν πλάνῃ ἐνεργείας αὐτῶν σβεννύειν καθάπαξ 25 ἐπείγομένου, γίνεται τις αὐτῷ θεόθεν ἔμπνευσις θειότερα καὶ ἀνδρείας μεγίστης σκοπός, τὸν ὑπολειφθέντα ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ὁμοίως τοῖς F 20 ἄλλοις καταβαλεῖν. ἦν γὰρ

yüksekliği ve görkemi bakımından diğerlerinden çok önde olduğu, bunun sapkınlığa düşme ve dinsizlik nedeni olduğunu düşünerek, Mesih'in lütfu ile bu tapınağı yıkacağını bildirir. Bölgenin en büyük daimon/ iblisini kökten kazımak için sadece üst kısımlarını değil tapınağı baştan aşağıya yıkacağını belirtir. Kitabın 44-45. paragraflarında ise kutsal Aziz ve baba olarak bilinen Aziz Nikolaos'un ölümünden sonra da mucizelerinin devam ettiğine ve hak edenlere mucizeler verdiğine inanılırdı. Bundan dolayı mezarını ziyaret edecek olan yolculara, yıllarca Artemis tapınağı içinde yaşayan iblis, bir kadın kılığında görünerek elindeki zeytinyağı gibi duran kötü bir sıvıyı onlara oraya gidemeyeceğini söyleyerek bu kötü sıvıyı onlara vermek ister ve kilisedeki lambalara dökmelerini ister³⁴². Bu bölümde Artemis tapınağının hala var olduğu ve bunun Aziz'in ölümünden sonra bile tehlike oluşturduğundan bahsedilir.

οὗτος ὑπερανέστηκώς ἀπάντων ὕψει τε καὶ ποικιλίᾳ κτισμάτων καὶ δαιμόνων ἐπιφοιτήσεσιν· οὗ δὲ χάριν καὶ πλείονα τοῖς πλανωμένοις ἀφορμὴν ἀσεβείας παρεῖχεν. διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτός, ὡς ἀπατήριον τῆς κατ' αὐτὸν τυγχάνοντα πόλεως, ὅλη ψυχῆς προθυμία μετὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ χάριτος τοῦ Χριστοῦ κατασπεύδων, ἐκ μέσου τοῦ- 5 τον ποιῆσαι καὶ τελείως ἀφανίσει τῆς ἑαυτοῦ ἐνορίας τὸ τῶν δαιμόνων ἐπιβλαβέστατον σέβας, πρόσεισι τῷ μυσσαροτάτῳ οἰκοδομήματι καὶ οὐ μόνον τὰ μετέωρα αὐτοῦ πρὸς γῆν καταστρέφει, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια ἀνασκάψας, τοὺς αὐτόθι ἐννεοττεύοντας δαίμονας φυγάδας ἀποδεικνύει· οἱ καὶ διωκόμενοι ἀφανῶς ὑπὸ τῆς ἐνεργοῦς δυνάμεως τοῦ τῶν ὅλων 10 δεσπότη τοῦ διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου φανερώς ὑπ' αὐτοῦ ἀδικεῖσθαι καὶ τῶν ἰδίων ἐξορίζεσθαι οἱ θεήλατοι ἀνωμολόγουν. (Böylece aziz, kötülüğün ruhlarına karşı açıkça savaş açıp onların aldatıcı faaliyetlerini tamamen söndürmeye çabalarken, ona Tanrı'dan gelen daha kutsal bir ilham ve en büyük cesareti gerektiren bir amaç doğdu: diğerleri gibi geriye kalan Artemis tapınağını da yıkmak. Çünkü bu tapınak, yüksekliği ve süslemeleri bakımından tüm diğer yapılardan üstün olup, cinlerin sıkça uğradığı bir yerdi. İşte bu yüzden, sapkınlığa düşenler için daha büyük bir inançsızlık kaynağı oluşturuyordu. Bundan dolayı, kendi şehrini aldatan bir yapı olarak gördüğünden, ruhundaki büyük bir istek ve içinde bulunan Mesih'in lütfuyla tapınağı ortadan kaldırmak ve kendi cemaatinden cinlere yönelik en zararlı ibadeti tamamen yok etmek için acele etti. Bu en kirli yapıya yöneldi ve sadece üst kısımlarını yere indirmekle kalmayıp, temellerini de kazarak orada yuvalanan cinleri sürgüne gönderdi. Onlar, evrenin Efendisi'nin etkili gücü tarafından görünmez bir şekilde kovulduklarını ve en kutsal babamız Nikolaos'un aracılığıyla açıkça haksızlığa uğrayıp kendi mekânlarından sürüldüklerini itiraf ettiler).

³⁴² Anrich, 1913: 127-128: (44) Thaumade Artemide 'O ἐν ἁγίοις οὗτος πατήρ ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ πανεύφημος ἱεράρτης Νικόλαος, πρὸς θεὸν ἐκδημήσας καὶ τὰς διαφόρους τῶν θαυμάτων ἐνεργείας εἰς τοὺς ἁγίους καὶ μετὰ κοίμησιν μεγαλοπρεπῶς ἐπιδεικνύμενος, διήγειρεν τὰς τῶν εὐσεβῶν πατρίας ἐξ ἀπάσης γῆς τε καὶ πατρίδος πρὸς τὴν αὐτοῦ συντρέχειν τιμὴν τε καὶ προσκύνησιν. μεθ' ὧν καὶ τινες ἐξ ἁλλοδαπῆς καὶ μακρᾶς ὑπάρχοντες χώρας, τῷ πόθῳ τοῦ ὁσίου ἐφελκόμενοι καὶ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ χάριτος τὰς φρένας ὥσπερ καταλαμπόμενοι, πρὸς τὸ καταλαβεῖν αὐτοῦ τὸ μυρίπνοον καὶ ἱαματικὸν παρεσκευάζοντο μνημα. (45)Τούτους αἰσθόμενον πονηρόν τι καὶ σκαῖον δαιμόνιον, τὸ πάλαι μὲν ἐνσκηνοῦμενον ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ, ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ πατρὸς ἡμῶν σὺν τοῖς ἐταίροις αὐτοῦ ἀποδιωχθὲν Νικολάου, καὶ ὡς μέλλουσι τὴν πορείαν ἐπὶ τὴν τῶν Μυρέων ποιεῖσθαι μητρόπολιν, μετασχηματισθὲν εἰς γυναικεῖον εἶδος πρόσεισι τοῖς ἀνδράσι, καὶ ἐκβαλὼν

Eleuthera için Oxyrhynchos İsis Litanisi'nde bir bölümde ἐν Μύροις τῆς Λυκίας κεδνὴν, ἐλευθε[ρίζαν] şeklinde bir ifade geçmektedir. L. Robert'a göre burada Eleutheria kelimesi yanlış yorumlanmıştır. Lykia'da zaten Eleuthera adında bir tanrıça olduğunu ve İsis'in zaten var olan bir tanrıça ile Lykia'da özdeşleştirildiğini belirtmiştir. Eleuthera kültü, Myra, Kyaneai Antiphellos, Telmessos, Termessos gibi kentlerde de tapınım görüyordu³⁴³. L. Robert, Oxyrhynchos litanisindeki bu bölümün doğru yorumlanmasını ve İsis'in Lykia'da Eleuthera ile özdeşleştiğini düşünmektedir.

5.2.1.2. Apollon

İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarına doğru Lykia'da Apollon, Artemis ve Leto ile tapınım görmeye başlamıştır³⁴⁴. Leto'nun ikizleri olan Apollon ve Artemis, Lykia bölgesinde geniş yayılımı olan tanrı ve tanrıçadır. Anneleri Leto (bkz. 5.2.2.1), Artemis (bkz. 5.2.1.1), Apollon'un zaman

ἐπιδίδωσιν αὐτοῖς σκευὸς τι μεμεστωμένον δῆθεν ἐλαίου τὸ δὲ ἦν οὐ τοιοῦτον, εἰ καὶ ἔλαιον ἐδόκει φαίνεσθαι, ἀλλὰ πλήρης τῆς ἐναντίας καὶ κακοποιοῦ δυνάμεως -, 'Λάβετε' φάσκον, 'ὦ ἄνδρες, δυσωπῶ, καὶ τόδε τὸ ὑπ' ἐμοῦ καρποφορούμενον τῷ ἁγίῳ, καὶ σύγγνωτε μὲν Thaumade Artemide τῇ ἐμῇ ἀσθενείᾳ, μὴ ἱκανοῦσιν σὺν ὑμῖν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. αὐτοὶ δέ, τὸν περιπόθητον καὶ σεβαστὸν χώρον φθάσαντες, τοῖς προσκαιομένοις τῷ τεμένει λύχνους ἄντ' ἐμοῦ τοῦτο ὑμεῖς ἐγγέετε.' ἐπειδὴ γὰρ παρὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν τοῦ ἁγίου τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐξορισθέντα τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος βωμοῦ δαιμόνια, προσβάλλοντα αὐτῷ, οὐκ ἴσχυσαν πονηρόν τι αὐτὸν ἀμείψασθαι, τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ, ὅτε δὴ μνησικακίας ὄντα ἐπίμεστα, τὴν ἑαυτῶν ταμειυσάμενα κακίαν, διὰ τῶν ἀπιόντων πρὸς τὸν ἅγιον τὴν ἰδίαν κακουργίαν ἐνδείξασθαι κατὰ τε τοῦ πανενδόξου τεμένους καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ περιεχομένου ἐμχανήσαντο λειψάνου. ((44) Bu kutsal aziz, bizim ruhani babamız ve Mesih'in en yüce hiyerarşi üyesi olan Nikolaos, Tanrı'ya göçtükten sonra bile, gerçekleştirdiği sayısız mucize aracılığıyla hak edenlere görkemle lütuflarını sunmaya devam etti. O, dünyanın her köşesinden ve her milletten olan dindar toplulukları, onun onurunu yüceltmek ve ona tapınmak için bir araya gelmeye teşvik etti. Bu topluluklar arasında, uzak ve yabancı topraklardan gelen bazı kişiler de bulunuyordu. Onlar, azizin kutsallığına duydukları derin arzuyla çekilmiş ve onun lütfu ile zihinleri ışıkla parlatılmış gibi aydınlanmışlardı. Aziz Nikolaos'un güzel kokulu ve şifa dağıtan kabrini ziyaret etmek için yola koyulmuşlardı. (45) Bu durumu fark eden şeytani ve kötü niyetli bir cin, bir zamanlar Artemis'in tapınağında barınmış, ancak aziz ve mucizevî babamız Nikolaos tarafından yardımcısıyla birlikte oradan kovulmuştu. Şimdi ise, bu yolcuların Myra metropolitliğine doğru gittiklerini anlayınca, kadın suretine bürünüp onların yanına yaklaştı. Onlara içinde zeytinyağı doluymuş gibi görünen bir kap sundu. Ancak, görünüşte zeytinyağı gibi dursa da, aslında onun içinde tamamen zıt ve kötü niyetli bir güç saklıydı. Onlara şöyle dedi: "Ey efendiler, lütfen bunu alın ve azize sunulması için götürün. Zayıflığımı mazur görün, çünkü sizlerle birlikte oraya gitmeye gücüm yetmiyor. Sizler, o çok arzulanan ve kutsal mekâna ulaştığınızda, benim yerime bu yağı tapınağın lambalarına dökün." Çünkü Aziz hayattayken, Artemis'in sunağındaki cinleri sürgün etmiş ve onların ona karşı koyacak hiçbir gücü kalmamıştı. Ancak, uzun zaman sonra, kinlerini içlerinde saklayarak, kendi kötü niyetlerini gerçekleştirmek için azizi ziyaret eden yolcuları kullanmaya çalıştılar. Böylece, o en yüce tapınağı ve azizin kutsal kalıntılarını hedef alan bir hile tasarladılar).

³⁴³ Robert, 1969: 1008-1011.

³⁴⁴ Bryce, 1990: 148.

içinde yerel tanrılarla ve tanrıçalarla özdeşleştirildiği görülmektedir. Myra teritoryumundaki Sura'da Apollon'un balık kehaneti önemli bir kült oluşturmıştır. Apollon'un Lykia'daki kültü, Leto kültü ile bağlantılı ve eş olarak ortaya çıkmış olmalıdır. Lykia bölgesinin tanrılarından olan Apollon bir kehanet tanrısı olarak kabul edilir. Sidyma, Patara, Kyaneai, Sura, Telmessos, Korba'da görülmektedir³⁴⁵. Sura'da ünlenen Apollon kültü, İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren başlayıp İ.Ö. 2. yüzyıl'da Lykia'nın sınırlarını aşmıştır.

Sura'da inşa edilen tapınakta cella duvarındaki yazıtlarda Anadolu tanrısı *Sozon*, Apollon ile eşleştirilmiştir³⁴⁶. Sura'daki tapınak duvarlarında Kral Ptolemaios'un etrafında hatırlanmak isteyenlerin adının yazılı olduğu bir yazıt bulunur. Bu yazıtta Ptolemaios ismi geçmektedir, bu Ptolemaios'un kim olduğu net belli olmamakla beraber Nolle tarafından onun Ptolemaios Aleksandros olduğuna dair öneri ortaya atılmıştır³⁴⁷. İ.Ö. 88 yılında deniz savaşında yenilen X. *Ptolemaios*, eşi ve kızı ile Myra'ya kaçır, sefer hazırlıklarını Myra'da yapar ve Kıbrıs'a geçer orada da vefat eder. Myra'da kaldığı süre boyunca Apollon Suros'a danışması muhtemeldir. Sura'daki Apollon kehanet merkezinde kehanetlere ulaşma balıklar aracılığıyla olmaktadır. Bu kehanet için Apollon ya da Lykia'da özdeşleştiği tanrı *Sozon*'un rahibinin koruluğunun ve deniz ile tatlı su kaynağının birleştiği noktadaki girdap (**ἡ δῖνη**) önemli bir rol oynuyordu³⁴⁸. Bu koruluk ve su kaynağı kehanet için ya da bir tapınak için en temel öğeleri oluşturur, fakat Sura'daki kehanet merkezinde önemli bir diğer özellik balıkların kehanetteki rolüdür. Günümüz coğrafyasında alüvyonlarla dolu olan, sazlık, bataklık ile kaplı olan ortasında bugün de görülen tapınak mevcuttur. Buranın önünden bir akarsu denize ulaşır³⁴⁹.

Antik kaynaklarda bu Sura kehanet merkezi ile ilgili bilgiler vardır. *Polykharmos*'a göre kehanete başvuran kişiler (**οἱ μαντεύομενοι**) deniz ile kumsalın birleştiği yerde, kumsalda bulunan girdaba (**ἡ δῖνη**), Apollon koruluğuna ellerinde bir tanesine on kızarmış et takılan iki şiş alarak gelirler, ve kehanete başvuran kişi şişleri δῖνη'ye atarak izler, şişlerin atıldığı δῖνη'ye deniz suyu dolduktan sonra çeşitli balıklar gelir. Kâhine danışan kişi, kehanet almak istediği konu için korulukta sessizce bir şekilde bekleyen rahipten bilgi alır. *Polykharmos*, bu görevlilere “ἰχθυομάντεις” (balık kahinleri) demektedir ve *Polykharmos*, balıkların türünü ilan

³⁴⁵ Frei, 1990: 1765.

³⁴⁶ Takmer, 2023: 490-491.

³⁴⁷ Nollé, 2006: 518; Yılmaz, 2023:184: μνησθῶ[σι] οἱ περὶ Πτολεμαίων βασιλέαι Ἀγνός ἢ Ἐπίκτητος | Παρδαλας | Ἀρισταγόρας | Εὐέλπιστος | Ἀπολλωνίς || Καλλίνικος | Ἀρτέμων | Εὐτυχός . (Kral Ptolemaios'un etrafındakiler hatırlansın: Hagnos, Epiktetos, Pardalas, Aristagoras, Euelpistos, Apolloni(o)s, Kallinikos, Artemon, Eutykhos).

³⁴⁸ Takmer, 2023: 487-488.

³⁴⁹ Nollé, 2006: 515.

eden kişinin prophetes olduğundan bahseder³⁵⁰. Kehanet ritüelinde iki görevli bulunur bunlardan birisi rahip bir diğeri ise ἱεροκῆρυξ (hierokeryks-kutsal ilancı)’dır. Prophetes olarak İ.Ö. 2. yüzyıldaki görevli, İ.Ö. 3. yüzyıla gelindiğinde hierokeryks olmuştur. Artemidoros’a göre ise bu δῖνῃ’ye gelen balıklara kehanet isteyenlerin sunduğu kurban etlerinden haşlanan ya da kızartılan etler atılır bunun yanında şişelere arpa ve buğday ekmeği konur. Plinius’a göre ise bu kaynakta üç kez flüt çalınarak balıklar ortaya çıkar ve bu balıklar tarafından etler hızla kapılırsa kehanet almak isteyen kişi için bu iyi alamet, balıklar şayet kuyrukları ile eti iterlerse bu o kişi için kötüye alamet olarak anlaşılır. Aelianus için ise rahip, balıkları flüt ile değil, kendi sesi ile çağırır ve balık türünü, büyüklüğünü, balıkların etlere verdiği tepkiyi, sürü halinde gelip gelmediklerini, su yüzüne sıçrayıp sıçramadıklarını gözlemleyerek kehanette bulunur³⁵¹.

Apollon Suros tapınağı, denizcilerin de uğrak noktası olmuştur. Tapınağın cella duvarlarına Sozon için “hatıra” (μνησθῆ), iyi ve hayırlı bir yolculuk için “εὖπλοια” ve “yakarış” (ἱλεοῦς) yazıtları kazınmıştır. Kehanet almaya gelenler buradan giderken tapınak duvarına isimlerini, dualarını kazımışlardır³⁵².

Bir *metropolis* olarak Myra’da Apollon tapınağı için herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Ünü bölge sınırlarını aşan Apollon Suros/Sozon için Myra mezar yazıtlarında ve Myra teritoryumu içinde kalan Sura’daki mezar yazıtlarında oldukça az mezar yazıtı bulunması şaşırtıcıdır. Sura’da sadece Likçe yazıtta *Murazza*’nın yeğeni *Mizretije* adlı kişinin mezar yazıtında Sura kutsal alanı ifadesi geçmektedir. Mizretije mezarı kendisi ve ailesi için yaptırmıştır, yazıtın ceza formülasyonu kısmında ise Sura kutsal alanı ifadesi geçer³⁵³. Bu Sura kutsal alanı ifadesinin Apollon Sura tapınağı ile bağlantısı olabileceği düşünülmektedir. Bu yazıtta “*Surezi*” şeklinde bir kelime vardır ve bunun “Souros” kelimesinin karşılığı olduğu düşünülür. Mitretije adındaki bu kişi için Sura “*mluhidaza*”sı ifadesi kullanılır ve buradaki “*mluhidaza*” kelimesinin dinsel bir bağlama sahip olduğu düşünülmektedir. Şayet bu durum doğru ise bu Likçe mezar yazıtı, Apollon Suros balık kehanet merkezini İ.Ö. 4. yüzyılın

³⁵⁰ Takmer, 2023: 489-490.

³⁵¹ Takmer, 2023: 489; Plin., nat. hist. 32, 17; Ael., nat. an. 12, 1.

³⁵² Yılmaz, 2023: 181.

³⁵³ Takmer, 2023: 475; Yılmaz, 2023: 193; Kalinka 1901a: 68; Schürr 2001: 150; Sura TL 84: ebēññē prñnawā me=ti prñnawātē mizretije murāzah tuhes mluhidaza surezi | hrppi atli ehbi se ladi se tideime ehbiye s=ed=adē atli hrzzē [i]spazijē me=te ñta tāti | ebññē hātā se ladā hrppi=je me=i tadi tike tike m=ene qla [q]a[s]tt(i) ebi surezi s=ed=adē | hrñmā ijase atlahi m=ep=ēti hāxxati mluhidaza ddeipñte xitē=pi termñ mluhidazāi | m=ed=i ñte xultti hrñmā pñtbahi ñtenē xruwi m=ede=te=w[ē] kumezeiti uhazata tuweri se | mizratijehe kumehi adaijē ||– urazijē [...] adi ē sej=epi hadi=ti [s]e me=i ne kumazati | 7 m=ene pddē qla sñmati ebi surezi.

ortalarına dayandıran en erken epigrafik kaynaktır³⁵⁴. Yine de bu erken dönem kutsal alanının yerini eldeki verilerin yetersizliği nedeniyle şimdilik mümkün değildir.

Lykia'nın en önemli tanrılarında biri olan Apollon için Myra teritoryumunda karşılaştığımız ikinci yazıt (T128) Tyberissos' tandır³⁵⁵. Bu yazıtta Ermadapimis, kendisi için, eşi Tarseia için, çocukları ve torunları için, kızlarının çocukları için yaptırmış olduğu mezar, ceza formülasyonuna yazılı olarak istediği birine kişiler ve üstte saydığı aile üyeleri hariç kimsenin gömülmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ceza formülasyonunda aksi davrananın yeraltı tanrılarına karşı günahkâr olması ve Apollon tapınağına tutarı korunmamış miktarda *drakhme* ödenmesi tespit edilmiştir.

Apollon Surios adı ile ilk kez karşılaştığımız mezar yazıtı (T163) ise Kyaneai'nin teritoryumu içinde kalan Trysa'dan gelir. Bu yazıtta sadece Apollon Surios değil Trysa'nın baş tanrıçası olarak bilinen Myra'nın da tanrıçası olan Eleuthera'nın adı geçmektedir. Hatta Apollon Surios, Trysa'nın baş tanrıçası Eleuthera'nında önünde yer almaktadır. Trysa'da özenli bir şekilde yazılmış olan mezar yazıtını yaptıran Ermadase adında bir kadındır³⁵⁶. Ermadase, daha önce yukarıda ceza formülasyonlarında bahsettiğimiz kadın olarak mezar yaptıran azınlık grubun içindedir. Yazıtın içeriğinde Ermadase'nin kocası ile yaptırdığı bu mezar, sadece onların gömme yetkisi vardır ve onların dışında hiç kimsenin mezarı açmasına ve sahtekarlık yapmasına izin olmadığını belirtmiştir. Bunun aksi şekilde davranacak olanları da geniş bir tanrı yelpazesinin cezasına ve onların nezdinde günahkâr olmaya mahkûm eder. Lykia mezar yazıtlarında "ἀμαρτωλός ἔστω θεοῖς χθονίοις" ifadesi çok fazla kullanılmıştır, nadir de olsa tanrılar ismen anılmıştır. Ermadase, tanrılarının özel gücü olduğunu düşünerek bu tanrılar arasından Trysa'nın baş tanrıçası Eleuthera'yı ve ünü sınırları aşmış Apollon Surios'u seçmiştir. Myra Teritoryumundaki Sura'da bulunan balık kehaneti ile bilinen Apollon Surios, Trysalı bir kadın olan Ermadase tarafından çağırılmıştır. Kyaneai'nin teritoryumu içerisinde olan Trysa'dan

³⁵⁴ Takmer, 2023: 475-476.

³⁵⁵ Petersen ve Von Luschan, 1889: 53,95; Schweyer 2007: no. 91: τὸν τάφον κατεσκευάσατο [Ερ]μαδάπιμις | Εὐδρόμου Μυρεῦ[ς - - - - -] | Ταρσεία Φιλίπ[ου καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν κ]ὲ τῶν | τέκνων τέκνοι[ς] | καὶ ταῖς | τῶν θυγατέρων [..... καὶ]σίμω | συνχ[ω]ρήσω [δὲ ἐνγράφως ᾗ ἂν βουληθῶ] | θάψαι τινά [ἐ]ὰν [δέ τις ἕτερον θάψῃ τινά, ἀμ]αρτ[ω]λός | ἔτω θεο[ῖ]ς χθον[ίοις καὶ ὀφειλέτω ἱερὰς] | Απόλλωνι [< δραχμὰς ..., τῆς πράξεως οὐσης πα]ντὶ | τῷ βουλομέν[ω].

³⁵⁶ Schuler ve Walser, 2006: 170-172; SEG 56 1724: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Ερμαδαση Γοργίου ἑαυτῇ | καὶ τῷ ἀνδ[ρὶ] αὐτῆς Κασσάνδρῳ Ἀρχεδήμου· ἄλλω[ι] δὲ | μηθεὶ ἐξέτωι ταφῆναι μηδὲ ἐπανῶσαι τρόπωι ἢ παρευ[ρέσει] μη[θεμιᾶ]. Ἐὰν δὲ τις θάψῃ ἢ πανύξῃ ἢ ἀδικήσῃ[ι], | [ἀμ]αρτ[ω]λός ἔστωι τῷ[ι] τε Απόλλωνι Σουρίωι καὶ τῇ Ἐλευθέρῳ |[καὶ θεοῖς πᾶσιν καὶ] πᾶσ[α]ις καὶ ὀφιλ[έ]τωι τῷ Τρυσέων δήμῳ | < δ[ραχμὰς e.g. τρισχειλί]ας κα[ὶ ἰ] πόδικος ἔστωι [τῷ] βου[λ]ομένῳ ἐπ[ὶ] τῷ ἡμίσει/τρίτῳ[ι].

gelen bu yazıt, kehanet işlevi ile bilinen Apollon Surios kültünün yayılımını bize göstermesi açısından önemlidir³⁵⁷.

5.2.1.3. Somendeus/ Somendis (Σουμενδης)

Somendeus/Somendis, yerli yani Lykia kökenli bir tanrıdır. Tanrı Somendeus'ın ilahi gücü ve etkisinin, tapınım gösterenler için ne olduğu tam olarak bilinmemektedir³⁵⁸. Somendeus, Lykia'da Arykanda ve Limyra'daki epigrafik ve arkeolojik belgelerde görülür. Daha sonra yapılan araştırmalarda Limyra'da bir kült alanı ve tapınımı olduğu ortaya çıkmıştır ve Lykia'da bulunan eril tanrılar grubundadır. Somendeus, Termessos'taki Solymos (Solyma) dağları ile bağlantılı olabileceği, Somendeus'ın, Arykanda dahil Beydağları'ndan türetildiği düşünülmektedir³⁵⁹. Doğu Lykia'da Bonda Tepesi üzerindeki Yalak Başında Limyra kırsalında bir köy yerleşimi ve kırsal bir ibadet yeri ortaya çıkarılmıştır. Burada Tanrı Somendeus'e ait yazıtlar bulunmuştur. Marksteiner, Stark, Wörrle, Yener'in yayımladığı Bonda tepesi-Limyra'daki ibadet yerinde Somendeus bazı epithetonlar ile anılmaktadır³⁶⁰; μέγας (megas): Büyük, ἐπήκοος (epēkoos): Dualara kulak veren, yardım eden, ἐπιφανής (epiphanēs): Beliren, görünür olan, μέγιστος ἐπήκοος: En büyük ve yardım eden (Arykanda'daki küçük sunakta geçer), Θεῷ μεγάλῳ ἐπηκόῳ Σουμενδει: duaları işiten büyük Tanrı Somendeus. Myra teritoryumunda Isthada'da (T83) ise Somendeus ile bağlantı, mezar cezasının belirlenmesidir: ὀφειλέτω Ἰσθλαδέων τῷ δήμῳ εἰς τὸν ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΥΟΣ λόγον (δραχμάς), γ. şeklinde bir ifade geçmektedir³⁶¹. Daha önce bu ifadenin “miñti” ile bağlantılı olacağı düşünülmüştür fakat Wörrle'nin ve Christiansen'in³⁶² bahsettiği üzere bunun Lykia'da Arykanda ve Limyra'daki yazıtlarda özellikle'de Limyra-Bonda Tepesi-Yalak başındaki ibadet merkezinde adak yazıtı olarak pek çok yazıtta geçen Somendeus/Somendis tanrısı ile aynı tanrı olduğundan bahsedilmiştir³⁶³. Yazıtta ifade edilen para cezasının, Isthada *demos*'una ve Somendis kasasına ödenmesi belirtilmiştir. Bu tanrının Isthada'da bir kült merkezinin olup olmadığı belli değildir.

³⁵⁷ Schuler ve Walser, 2006: 170.

³⁵⁸ Marksteiner et al., 2007: 274-278.

³⁵⁹ Efendioğlu, 2012: 109-122.

³⁶⁰ Marksteiner vd., 2007: 274-278: Somendeus Eptethetonları μέγας (megas-büyük) için: no.5, ἐπήκοος (epēkoos): Dualara kulak veren, yardım eden no. 5, 255; no.8, 258, ἐπιφανής (epiphanēs): Beliren, görünür olan no.3, 264-265, μέγιστος ἐπήκοος: En büyük ve yardım eden (Arykanda'daki küçük sunakta geçer), Θεῷ μεγάλῳ ἐπηκόῳ Σουμενδει: duaları işiten büyük Tanrı Somendeus no.38, 261-262.

³⁶¹ Petersen ve Von Luschan 1889, 47 no. 85; Zimmermann 1992, 117-118; Schuler 2006: 425-428 no. 19; SEG 56 1751 Yazıtın kendisi ve akraba bağları için bkz. 2.1.1, T83.

³⁶² Christiansen, 2020: 177-178.

³⁶³ Marksteiner vd., 2007: 274-278.

Ama Schuler, Istlada'da köy yerleşiminin dışında, açık arazide bir kült merkezinin olabileceğini varsaymaktadır. Böyle bir durumda Somendeus/Somendis, Lykia'da bazı kentlerde varlığı bilinen ama daha önce Wörrle ve Christiansen'in bahsettiği dışında herhangi bir bilgi verilmediği için Myra içinde yeni bir tanrı olmuştur.

5.2.1.4. Poseidon (Ποσειδῶν)

Lykia'da Poseidon, Demeter, Hera, Ares, Afrodite'in yaygın bir kültü yoktur. Patara'da üç tanrının adı geçen bir yazıtta Poseidon'un da adı geçmektedir. Burada Ποσειδῶνος ἑδραίου (Poseidon Hedrainos) aynı yazıtta yer alan Θεοῦ Σωτῆρος ἑδραίου (Soter Hedraios) ile Helios Apollon üçlü tanrı grubu olarak bir adak sunağında yer almıştır³⁶⁴. Theos Soter'in sıfatları ile Poseidon'un yerel bir varyantı olduğu varsayılır³⁶⁵.

Lykia tanrıları Frei tarafından üç gruba ayrılmıştır; Birinci grup, kökeni açıkça ya da muhtemelen Lykia dışı olan ve çoğu zaman ya hiç ya da nadiren kült tanrısı olan tapınım gören tanrılar ve tanrı gruplarıdır³⁶⁶. Bunlar; Myra'da Mısır tanrıları (Serapis, İsis) yine Myra'da Artemis Olympenike³⁶⁷, Andriake'de Serapis ve İsis³⁶⁸, Sidyma'da Zeus Helios Serapis, Ksanthos'ta Artemis Ephesia, Limyra'da Dioskurlar, Pinara'da Helios, Lydai ve Ksanthos'ta ve Rhodiapolis'te Asklepios, Patara'da Theos Soter, Poseidon ve Helios Apollon ayrıca Patara'da Samos'lu Hera'ya nadiren tapınım görülmektedir³⁶⁹. Poseidon ise Lykia'da nadir tapınım gören tanrılardan biridir.

³⁶⁴ TAM II 403: Θεοῦ Σωτῆρος ἑδραίου | ἀσφαλοῦς | καὶ Ποσειδῶνος ἑδραίου | καὶ Ἡλίου | Απόλλωνος

³⁶⁵ Frei, 1990: 1835 dn. 257.

³⁶⁶ Frei, 1990: 1854.

³⁶⁷ Andriake'den henüz yayımlanmamış ama Epigraphica Myrica projesi altında yayıma hazırlanmaktadır. Ancak Frei, 1990: 1854'te Myra'dan böyle bir yazıt olduğu bilinmektedir. Ayrıca bkz. Frei 1990, 1772 no. 34.10.3. Bean, 1962: Myra'da, Ἀρτέμιδι Ὀλυμπηνικῇ ve Ἐλευθέρα Τρεβενδατικῇ adanmış sunaklar, Likçe toponimik epitetleri olan yerel tanrıların sayısını artırmaktadır ki bunların sayısı zaten bilinmektedir şeklinde bir ifade geçmektedir.

³⁶⁸ Bricault ve Leclant, 2005: 464, 306/0501: Ἡρακλέων ὀρεάρις | χρηματισθεῖς | κατὰ ὄναρ τοὺς | θεοὺς ἐποίησα. | Εὐτυχῶς. (Granarium sorumlusu Herakleon rüyasında aldığı kehanet uyarınca tanrıların (kabartmalarını) sükranla yaptırdı). Hadrianus granarium'unun cephesine yerleştirilmiş, sağda ayakta duran, modius giyen, sol elinde asa, sağ elinde patera tutan Serapis'i temsil eden bir kabartma ile süslenmiş mermer blok, solda bir griffin, sağda bir yılan ve bir merdivenle çerçevelenmiştir. Solda, Isis-Tykhe, kalathos giymiş ve bereket boynuzu tutarak bir yataкта uzanıyor. Rölyefin altında yer alan blokta bir yazıt işlenmiştir. Yazıtın sağ tarafı çok zarar görmüş ve artık okunamıyor.

³⁶⁹ Frei, 1990: 1854.

İkinci grup yerel tanrılar grubudur. Myra (Eleuthera Myrike³⁷⁰), Telmessos, Simena ve Antiphellos'ta Eleuthera Trebendatike; Termessos, Simena, Letoon, Myra, Patara ve Arneai'da Artemis Kombike; Arykanda'da Artemis Tha/ersenike bu grup içindedir³⁷¹.

Üçüncü grupta ise muhtemelen dışardan gelenlerin kente taşıdıkları geçici kültlerdir. Lykia'da bazı yazıtlar özellikle adak yazıtları, bölgeye ait olmayan (yani Lykialı olmayan) tanrılara yapılmıştır ve bunları yapanlara bakıldığında genel olarak yerel halk tarafından değil de dışarıdan kente gelenler tarafından yapıldığı görülmüştür³⁷². Pdyna'da Mausolos adında bir vergi görevlisi Poseidon'a adak adamıştır³⁷³, Limyra'da İmparator tarafından azat edilmiş kişiler, Dioskurlara bir sunak adamışlardır. Patara'da Artemis Kombike, Samoslu Hera, Theos Hypsistos, Theos Poseidon, Helios, Apollon, Myra ve Andriake'de Mısır tanrıları (Serapis, İsis) gibi tanrılar dışardan gelenler için bir tapınım tanrısı olmuştur³⁷⁴. Bu durum kıyı kentlerde çok daha fazla görülmüştür. Aksi takdirde bu tanrılar Lykia'nın yerel dininin yapı merkezinde bulunmamaktadır.

Andriake'de henüz yayımlanmamış ve Epigraphica Myrica Projesi altında yayıma hazırlanmakta olan bir mezar yazıtında (Y27) Poseidon, mezar ihlali durumunda para cezası ödenecek kurum ya da tapınak, tanrı olarak tercih edilmiştir. Bu yazıtta mezarı yaptıran kişinin adı okunamamıştır. Yazıt iki bloktan oluşmaktadır. İkinci bloğunda defnedilecek kişiler *nominativus* şekilde verilmiştir. Para cezası olarak da Tanrı Poseidon'a 500 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir. Lykia'da çok yaygın olmayan Poseidon'un burada Andriake'de adının geçmesi, Andriake'nin deniz kenarında kullanışlı ve sık bir şekilde deniz ticaretinin yapılması ve konum dolayısıyla deniz ile olan bağlantısından dolayı olmalıdır. Poseidon'un deniz ve depremle olan bağlantısı bilinmektedir. Frei'nda bahsettiği gibi Lykia'nın merkezindeki bir din kültü değildir. Adak yazıtları için dışarıdan gelen insanların özellikle geldikleri kıyı kentlerde kendi tanrıları yani Lykia özünde olmayan yabancı tanrılara adak adarlarken, mezar yazıtı olan bu Poseidon'a ceza tahsili, onun belki bu coğrafya 'da nadir olarak görülen Poseidon kültürünün burada var olduğunu gösterebilir. Mezar yazıtının ikinci bloğunda mezara gömülmesi gereken kişinin hem kendi hem çocukları hem de annesinin (hepsi *nominativus* halde) gömülmesi belirtilmiştir dolayısıyla her ne kadar bu kişilerin *ethnikon*'u bilinmese de aile bireyleride sayıldığına göre

³⁷⁰ Eleuthera Myrike; "Myra'ya ait olan" anlamındadır ve "Eleuthera Myrike" ifadesi geçen başka bir kentteki yazıtta Eleuthera'nın "Myra'daki Eleuthera" olduğunu belirtir.

³⁷¹ Frei, 1990: 1854.

³⁷² Frei, 1990: 1855.

³⁷³ TAM II 256; SEG 27 245 no. 943: [Π]οσει[τ]ῶνι | εὐχῇ | Μουσώ|λου Αλα|βάρχου.

³⁷⁴ Frei, 1990: 1855.

bu coğrafyada yaşayan birisidir. Ancak Poseidon ile bağlantılı ne Myra ve Andriake ne de Myra'nın teritoryumunda başka kanıt ortaya çıkmıştır. Andriake'de bulunan bu yayımsız yazıtta ceza merci olan Tanrı Poseidon için bir tapınak veya kutsal alanın varlığı beklenmelidir. Poseidon'dan türeyen theophorik şahıs isimleri Myra'da görülmektedir.

5.2.2. Kent Dışındaki Tapınaklar

5.2.2.1. Hephaistos (Olympos) / Leto Korydallike ve Athena (Rhodiapolis)

Zanaatkarların ve demir işçilerinin Tanrısı Hephaistos için kült tapınımının (Olympos'ta olan dışında) olup olmadığı henüz arkeolojik verilerle kanıtlanmamıştır. Myra Teritoryumu içindeki mezar yazıtlarında Hephaistos için herhangi bir tapınım görünmez fakat Myra kentlerinin dışında olup Myralı bir şahsın isminin bulunduğu Olymposlu bir kadın olan Theophila'nın kendisi ve kocası Tamias oğlu Myralı Tamias için, çocukları ve annesi için yaptırdığı mezar yazıtında (T160)³⁷⁵ ceza formülasyonunun sonunda tanrı Hephaistos'a 1.000 *drakhmai* para cezası koymuştur. Myralı bir adamla evlenen Olymposlu Theophila'nın mezarının buluntu yeri hakkında bilgi yoktur. Tanrı Hephaistos için Lykia Hephaiston'u ünlü bir tapınım merkezi olarak bilinir. Olympos dağının tanrı Zeus ile bağlantısından dolayı Olympos kentinde Zeus tapınımı varken, büyük ihtimalle Olympos kentindeki Hephaistos kültü ise hemen kentin dibindeki Khimera'daki sönmeyen ateş ile bağlantılıdır³⁷⁶. Olymposlu Theophila ise çocukları, annesi ve Myralı tamias için mezar yazıtında kendi kentinin tanrısı Hephaistos için para cezasını, mezar zararı için tehdit unsuru olarak kullanmıştır.

T162 Rhodiapolis'ten Kallistratos'un ve ailesinin mezar yazıtı³⁷⁷; Kallistratos ve eşi Philainete mezar yazıtın kefareti kısmında, ceza formülasyonunda üç tanrı için de her biri eşit büyüklükte (1.000 *drakhmai*) ceza ödenmesini belirtmişlerdir. Yazıttaki üç tanrıdan biri olan Eleuthera Myrike (Ελευθέρα Μυρική) için bkz. 5.2.1.1, **T162**.

Leto için; Leto, Lykia'nın tanrıçalarından biridir. Batı Lykia'da ise Trias (üçlü tanrı topluluğu; Leto, Apollon, Artemis) kolektif bir kült ile sınırlıdır. Letoon, Leto kültü için merkez tapınım alanı olarak bilinir. Leto'nun "Ana" ile özdeşleştirilmesi M.Ö. 4. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir³⁷⁸. Lykia bölgesinde kadın bir tanrıça olarak Likçe yazıtlarda Myra'dan TL 94'te³⁷⁹ "Eni qlahi ebijehi" diye yerel bir tanrıça adı geçmektedir. Aynı tanrıça Antiphellos'tan

³⁷⁵ TAM II 982.

³⁷⁶ Diler, 1988: 161-175.

³⁷⁷ TAM II 924.

³⁷⁸ Frei, 1990: 1752.

³⁷⁹ Bryce ve Zahle, 1986: 80, no: 94; TAM I, 1901: 72, no: 94: ebēññē: prīna[w]ā: m=e=ti: prīnawatē: hurttuw[e]ti: hrppi ladi: ehbi: m=e[n]e ñtepi tāti hrzzi: prīnawi: se ladā: | ehbi: se haxānā: se=[ij]e ne: hrppi tāti: tik[e]:

TL 56³⁸⁰ numaralı bilingual yazıtta görülür, bu yazıtın Likçe bölümünde “Eni qlahi ebijehi” ifadesi kullanırken, yazıtın Yunanca kısmında aynı satırlara denk gelen bölümde bu tanrıça Leto ile özdeşleştirilmiştir. Hera’nın gazabından kaçan ve Artemis ve Apollon’un annesi olan Leto’nun bazı özelliklerinin, dynastik Lykia’nın ana tanrıçası “Eni qlahi ebijehi”nin bazı özellikleriyle benzerliği iki tanrıçanın özdeşleştirilmemesine neden olmuştur³⁸¹. Rhodiapolisli Opramoas’ın annesi Aristokila olarak da bilinen Aglais’in memleketi Korydalla’da kentin ana tanrıçası Leto’nun tapınağı bulunmaktadır ve Korydalla’nın ana tanrıçası Leto’dur. Ana tanrıçanın Leto ile özdeşleştirilmesi en geç erken Helenistik döneme tarihlendirilmektedir. Ptolemaioslar döneminde İsis ile özdeşleştirilmiş ve beraber tapınım görmüşlerdir³⁸². Kadyanda, Rhodiapolis ve Korydalla gibi kentlerde tapınım görmüştür. Rhodiapolis ve Korydalla’daki tapınımlarına bakıldığında aynı kutsal alanı kullanıyor olabilirler³⁸³. Üç ayrı kente eşit olarak ceza ödemesi yapılması Rhodiapolis, Korydalla ve Myra arasındaki bir antlaşma sonucu da olabilir ama bunu kanıtlayacak bu yazıt dışında herhangi bir kaynak yoktur³⁸⁴.

Athena için; Lykia’da “Malija” Eski Anadolu kökenli bir tanrıçadır. Bu tanrıça için Rhodiapolis’te bir tapınım alanı bulunmaktadır. Helenistik dönemde Lykia’da Helenleşme etkisiyle Malija tanrıçası yerini Athena’ya bırakmıştır. Malija ve Athena özdeşleştirilmiştir³⁸⁵. Athena, Rhodiapolis’te “şehir tanrıçası” olarak anılmıştır. Bu duruma sebep olasılıkla Rodos kolonisi olan Rhodiapolis’te, Rodos’taki Athena Polias’ın (*polis*’in koruyucusu Athena)

h[rpp]i=[(i)j]e=m[e=i] tadi: [t]ike: m=ene: itlehi: qāñti: trñmili: | se=i=te: ti(j)=ap[p]di: tike [...].jedehe: me ttiti: ah[.....] zata [...].n ėni: qla[hi] ebijehi: pñtreñnehi (Bu bina, Hurttuweti eşi için inşa edilmiştir. Ve onu, eşini ve Hax[ā]nā’yı hrzzi priinawi’ye (üst binaya) gömeceklerdir ve başka hiç kimseyi onların üstüne gömmeyeceklerdir. Ama eğer biri onları üstlerine gömme girişiminde bulunursa, Lykia itlehi onu cezalandıracaktır... ve kutsal alanın annesi).

³⁸⁰ Bryce ve Zahle, 1986: 76, no:56 ; TAM I 1901: 55 no:56: ebēññē prññāwu: m=e=ti prññawatē | ixтта: hlah: tideimi: hrppi ladi: ehbi | se tideime: ehbi: se=i:je ti edi: tike: mētē: | m=ene qasttu: ėni: qlahi: ebijehi: se wedri: wehñtezi / 'Ικτας Λα 'Αντιφελλίτης τουτὶ τὸ μνημα ἡργάσατο αὐτῶ[ι] τε καὶ γυναικὶ καὶ τέκνοις· ἐὰν δέ τις ἀδικῇσῃ ἢ ἀγοράσῃ τὸ μνημα ἢ Λητῶ αὐτὸν ἐπιτ[ρί]ψ[ε]ι. (Bu binayı, Hla’nın oğlu Ikhta, eşi ve çocukları için inşa etmiştir. Ve kim onlara karşı bir suç işlerse (?), bu kutsal alanın annesi (?) ve Wehnta (= Phellos) demos’u ona hüküm versin. / Yun. İktas, La, Antiphelloslu, bu mezarı kendisi, eşi ve çocukları için yaptırdı. Eğer mezara biri zarar verirse veya mezarı satın alırsa, Leto onu yok edecektir).

³⁸¹Bryce vd., 1986: 176-177.

³⁸² Frei, 1990: 1853.

³⁸³ Frei, 1990: 1825.

³⁸⁴ Alkan, 2013: 82.

³⁸⁵ Frei, 1990: 1851.

kültünün Lykia'daki yansıması olmuştur. T162'de maddi ceza için ödeme yapılacak tapınağı olan tanrılar arasında ilk sırada kentin ana tanrıçası olarak Athena gelmektedir³⁸⁶.

5.2.3. Kent Kurumları

5.2.3.1. *Demos – Boule*

Yunan *polis*'lerinin temelindeki kurumlardan biri *boule* (danışma) ve *demos* (halk) meclisleridir. *Boule* üyeleri "βουλευτοί" olarak adlandırılmaktadır. *Polis*'in en önemli kent organıdır. *Demos* tarafından oylanacak kanun teklifleri, önce *boule* tarafından belirlenir, kanun teklifi haline gelir ondan sonra *demos*'ta oylamaya sunulur³⁸⁷. Yasa teklifleri de *boule* ve *demos* kararı ile yasalaştırılmaktadır. Kent onurlandırmaları, kararnameleri (İmparator fermanı hariç) *boule* ve *demos*'un aldığı karar doğrultusunda çıkarılır. Mezarlara zarar verilmesi ya da ceza formülasyonundaki şartlara uyulmaması durumunda tahsilat mercilerinden biri de *demos*'tur. Şayet mezara gömü hakkına ilişkin değişiklik olacaksa ya da mezarın devri yapılacaksa, bu durumda *demos*'un onayı gerekmektedir. Daha erken dönemlerde ise miñti denilen bir kurum mezar hukukunda kontrol mercii idi. *Demos* kent kırsalında bir mahalleyi veya bağımsız bir kırsal yerleşimi de ifade etmekteydi. Örneğin; Ἰστυλαδέων τῷ δήμῳ/ Ἰστυλαδέων δήμος şeklinde bir ifade geçmektedir. Birkaç köy birleşerek (örneğin δικωμία, τρικωμία, τετρακωμία (iki köylü birlik, üç köylü birlik, dört köylü birlik vb.) bir *demos* oluşturabilmekteydi³⁸⁸.

Tez çalışması kapsamındaki mezar yazıtlarında *demos*'un para cezasının tahsilat mercii olduğu 45 yazıt söz konusudur. Bunlardan 19 tanesi “Μυρέων τῷ δήμῳ” ya da “τῷ δήμῳ τῶν Μυρέων” yani “Myralıların *demos*'una” aittir:

T29 Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Antigonos'un ailesi için yaptırdığı mezar³⁸⁹; para cezasının Myralıların *demos*'una ödenmesi talep edilmiştir. (...ὀφειλέτω Μυρέων τῷ δήμῳ...)

T47 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Eirenaios'un aile mezarı³⁹⁰; Ormenis oğlu Myra vatandaşı Eirenaios, eşi Auksisis, onların çocukları Eiranaïos, presbuter Touallis'in mezarıdır. ...ἡ ἐκτεῖσει Μυρέων τῷ [δήμῳ * .] φ'...

³⁸⁶ Frei, 1990: 1779.

³⁸⁷ Peker, 2012: 29.

³⁸⁸ Schuler, 1998: 41-48.

³⁸⁹ Schwyer, 2002: 260 no.73; SEG 68 1323;Robert, 1951: 150-152.

³⁹⁰ SEG 68 1322.

T51 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) parçalı bir şekilde korunmuş olan bir mezar yazıtının³⁹¹ lanetleme formülünde yeraltı tanrıları geçmektedir, 500 *denarii* tutarındaki para cezası ise Myralıların *demos*'una ödenmektedir.

T69 Istlada'dan Trokondas oğlu Rhodippos'un lahdi³⁹²; Rhodippos mezarı eşi, çocukları ve çocuklarının torunu için yaptırmıştır. Ceza formülasyonunda Myralıların *demos*'una para ödenecektir...ὀφειλέτω Μυρέων τῷ δήμῳ [. . . τῆς πράξεως] οὐσης | παντὶ τῷ βουλευμένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει[ι. ἐν δὲ τῷ] | ὑποσορίῳ ταφήσονται οἱ τε [δ]οῦλοι ἡμ[ῶ]ν καὶ ἀπ[ε]20εὔθεροι...

T76 (Istlada)³⁹³: Mezar her ikisi de Myra vatandaşı olan Zoilos oğlu Alketas oğlu Alketas ile Demetrios oğlu Filanca'ya aittir. Lanetleme bölümünde "θεοῖς"-Tanrılar çağrılmıştır. Para cezası miktarı belli olmamakla beraber Myralıların *demos*'una ödenmesi belirtilmiştir. ...ἔστω θεοῖς καὶ ὀφε[ιλέ]τω Μυρέων τ[ῷ] δήμῳ...

T77 Istlada'da Philon kızı Platonis'in aile mezarı³⁹⁴; Philon kızı Platonis mezarı kendisi için, çocukları, torunları, torunlarının çocukları için yaptırmıştır. Rahmetli eşi Hippolokhos oğlu Philon oğlu Philon da önceden mezara gömülmüştür. Yazıtta lanetleme formülasyonu olarak Yeraltı tanrıları çağrılırken, maddi ceza ödenecek kurum olarak Myralıların *demos*'u belirtilmiştir.

T80 Istlada'dan Philokles'in lahdi³⁹⁵; Demetrios oğlu Lysimakhos olarak da bilinen Myra vatandaşı Philokles çocukları üç çocuğu ve onların soyundan gelenler için ve annesi Amorous olarak da bilinen Arsasis için mezarı yaptırmıştır. Para cezası ödeme kurumu Myralıların *demos*'udur. Yazıtta genelde ceza formülasyonundan önce kullanılan manevi ceza olan lanetleme kısmı burada, maddi ceza formülasyonunun ve ihbar edenin paradan alması gereken hakkın yazıldığı satırdan sonra yazılmıştır belki de sonradan ekleme bir satır olabilir. ...οὐδενὶ ἐξέσται [θά]ψαι τινὰ [ἢ ἐ]κτίσ[ει] | Μυρέων τῷ δήμῳ ·Υ· γ, ὧν τὸ τρίτον | [λ]ήμψεται ὁ ἐλένζας καὶ ἔσ[τ]αι ἀσ[ε]||[β]ῆς τοῖς καταχθονίοις θεοῖς. (Şayet birisi başka birini gömerse, Myra *demos*'una 3.000 (?) *denarii* ödeyecek, bunun üçte birini ihbar eden alacak ve yeraltı tanrılarının günahkâr olacak.)

³⁹¹ SEG 68 1325.

³⁹² Schuler 2006: 405-406 no. 5; SEG 56 1736.

³⁹³ Schuler, 2006: 423-424; Schweyer, 2002: 247 no.52; SEG 56 1744: Τὸ μνημεῖον Ἀλκέτου|[δ]ίς τοῦ Ζωίλου καὶ|[.]Μ[· · ? · ·] [Δ]ημητρίου Μυρέων·|[ἐὰν δέ τις ἄλλ]ος [τ]ο[λμήσῃ] θάψα[ι τ]ινὰ χωρὶς|[· · ? · ·]Ο. .ΑΣ, [ἀ]μ[α]ρτω[λ]λὸς ἔστω θεοῖς καὶ ὀφε[ιλέ]τω Μυρέων τ[ῷ] δήμῳ|[· · ? · · τῆς] π[ρ]οσ[α]ν?γελίας οὐ|[σης παντὶ τῷ βουλευμένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει.

³⁹⁴ Schuler, 2006: 417-418, no. 14, SEG 56 1745.

³⁹⁵ Schuler, 2006: 429-430; SEG 56 1748.

T86 Mastaura'dan Demetrios oğlu Demetrios kendisi için ve yazılı olarak gömülmeye izin verdiği kişiler için mezarı yaptırmıştır. Yazıtın³⁹⁶ ceza formülasyonu ve ihbar edecek kişi için belirlenen para miktarı orta kısma yazılmıştır ve yeraltı tanrıları için lanetleme bölümü en sona yazılmıştır. ... ὁ αἴτιος τῶι δῆ[μωι τῶν Μυρέων δρα]χμὰς | τρισχειλίας...(sorumlu olan kişi Myralıların *demos*'una 3.000 *drakhmai* borçlu olsun)

T87 Mastaura'dan Falancanın kocası Nikon ve çocukları için mezar³⁹⁷; Mezar Nikon'un eşi tarafından kendisi ve onların soyundan gelenler için yaptırılmıştır. Para cezası Myralıların *demos*'una ödeme yapılacaktır. ...ἀποτεισάτω τῶι Μυρέων δῆμωι...

T102 Sura'dan Eunomos kızı Myralı Arsasais'in mezarı³⁹⁸; Arsasais'in atalarından kalan mezarı çocukları için kendisi için, kızı için, kızının kocası Pranomos olarak da bilinen Eutyhes'e yaptırmıştır. Ceza formülasyonunun sonunda oğlu Eunomos'a istediğini defnetme hakkı verdiği kısım sonradan eklenmiştir. ...ἢ <o> ὀφειλέσει Μυρέων τῶ δῆμῳ x [α]...

T107 Teimiussa'dan Arkhedemos'un aile mezarı³⁹⁹; Ermapias oğlu Arkhedemos mezarı kendisi için, eşi Ouamaras kızı Mama, çocukları ve çocuklarının çocukları için yaptırmıştır. Ceza formülasyonunda Myra *demos*'una 3.000 *drakhmai* ödenmesi belirtilmiştir. ...ἐὰν δέ τις θάψῃ τινὰ ὀφειλέτω<i> Μυρέων τῶ δῆμῳ <(δραχμὰς) γ, ...

T112 Teimiussa'dan Apollonios ve ailesinin *hyposorion*'lu lahdi⁴⁰⁰; Apollonios oğlu [...d]oro[s] oğlu Myralı Apollonios, Kyaneailı ve Simenalı eşi Elpis ile kendieri için, onların çocuğu için, çocuğunun karısı için yaptırmıştır. Yazıtta mezar ihlalini yapanlar için tanrılara karşı günahkâr olmasını, mezar soygunculuğu suçuna maruz kalmasını ve Myralıların *demos*'una 1.500 *drakhmai* ödenmesini istemiştir. Yazıtta çift vatandaşla evlenme için bkz. ...ἀμαρτωλὸς | ἔ[στω θ]εοῖ[ς] ἄπ[ασι ? καὶ ἔνοχος ἔστω τ[υ]μβ[ω]ρυχί[ας] | ἐνκλήματι κ[αὶ ὀ]φειλέτω Μυρέων τῶ δῆμῳ Δ | χιλίας πε[ντακοσίας] :...(tüm Tanrılara karşı günahkâr olsun

³⁹⁶ Morganstern, 1983: 200-201; SEG 35 1985: 1429.

³⁹⁷ Bean, 1983: 179 no.2; SEG 35 1431: [τὸ] τάφον κατεσκευάσατο [ἡ δεῖνα τοῦ δεῖνος ἐαυτῇ] | [κα]ὶ τῶι ἀνδρὶ αὐτῆς Νίκωνι καὶ τοῖς ἐξ[αὐτῶν· ἄλλωι δὲ μηδενί][ἐξ]έστω τα[φῆναι ἢ ἄλλον τινὰ θάψαι ἐν τῶι] τάφωι τούτῳ[ι· εἰ δὲ μή,] | [ἀποτεισάτω τῶι Μυρέων δῆμωι. καὶ ἔνοχο]ς ἔστω τῶ[ι τυμβωρυχί]ας | [νόμωι].

³⁹⁸ Petersen ve Von Luschan, 1889: 44 no.80: τὸ μνημεῖον [Α]ρσ[ά]σ[α]ιος τῆς Εὐνόμου Μυρίσσης προγονικόν, εἰς ὃ κηδευθῆ[σονται αὐτῇ τε καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ ἔγγονα· συνεχώρησεν δὲ κηδευθῆ[ναι καὶ τῷ ἀνδρὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Εὐτύχῃ τῷ καὶ Παραμόνῳ· ἄλλω | δὲ οὐδενὶ ἐξέσται ἐνκηδεῦσαι, ἢ <o> ὀφειλέσει Μυρέων τῶ δῆμῳ | *[, α]. συνεχώρησεν δὲ τῷ υἱῷ αὐτῆς Εὐνόμῳ ἐνκηδεῦσαί τινα ὃν βούλεται.

³⁹⁹ CIG 1853; LBW 1314; Petersen ve Von Luschan, 1889: 57 108a.: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο | Ἀρχέδημος Ἑρμαπίου ἐατῶ καὶ τῇ | γυναικὶ αὐτοῦ Μάμα Οὐαμάρου | καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῶν τέκνων τέ[κ]νοις, ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέστω θάψαι· ἐὰν δέ τις θάψῃ τινὰ ὀφειλέτω | Μυρέων τῶ δῆμῳ <(δραχμὰς) γ, τῆς πράξε-ως οὔσης παντὶ τῶ βουλομένῳ | ἐπὶ τῶ ἡμίσει.

⁴⁰⁰ Schweyer, 2002: 84 ; Maresch 1591.

ve mezar soygunculuğu hırsızlığı suçuna maruz kalsın ve Myralıların *demos*'una 1.500 *drakhmai* borçlu olsun.)

T131 Tyberissos'dan Ermolalos oğlu Ermakardatis'in mezarı⁴⁰¹; Ermakartasis, mezarı kendisi için, eşi Movis için çocukları ve onların eşleri için, kız kardeşi Arsesis için yaptırmıştır. Para cezası ise Myralıların *demos*'una ödenecektir. ...ἀμαρτωλὸς | ἔστω θεοῖς [χ]θονίοις [κ]αὶ ὀφειλέτω Μυρέων τῷ δήμῳ...

T143 Myra'dan Ptolemaios'un mezarı⁴⁰²; Bir adı da Ptolemais olan [- - - - -] mezarı kendisi için, çocukları ve onların soyundan gelenler için yaptırmıştır. Para cezası Myralıların *demos*'una ödenecektir.

T146 Yerleşim yeri belirsiz olan bir mezar⁴⁰³; Myra'da ikamet eden Synpherosa kızı Rhoda, mezarı kendisi ve çocukları için ve hayatta iken gömülmesine izin verdikleri için yaptırmıştır. Hicks, bu Rhoda'nın Myra'da yaşayan bir yabancı olduğunu belirtmiştir, yazıttaki "οἰκοῦσα ἐν Μύροις" (Myra'da ikamet eden olarak) ifadesi ile bunu özellikle belirtme gereği duymasından dolayı bu yorum yapılmış olmalıdır. Ceza parasının Myralıların *demos*'una 500 *denarii* olarak ödenmesi belirtilmiştir. ...ὀφειλήσει | Μυρέων τῷ δήμῳ x φ'...

Y3 Myros yatağından yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) bir mezar; Myra'da ikamet eden Aur. Herakleion Zosimes ve Theoplastos oğlu Epaphradeitos mezarı eşleri için, çocukları için yaptırmıştır. Mezar ihlali için para cezasının Myralıların *demos*'una 500 *denarii* olarak ödenmesi belirtilmiştir.

Y21 Andriake'den yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) bir mezar yazıtı; Mezarı yaptıran kişi okunamamıştır ama erkek kardeşi Hippolokhos'a ve kendisi hayattayken izin verdiklerine yaptırdığı bilinmektedir. Mezar yazıtında Myra yazıtları içerisinde farklı bir ceza formülasyonu olarak "hiç kimseye ne soy yakınlığından ne de miras yoluyla/miras hakkında

⁴⁰¹ Schweyer, 2002: 272 no. 94; Maresch 1637.

⁴⁰² Bean, 1958: 82 no.108; SEG 17 692: [Τοῦτο τὸ] μνη[μεῖον κ]ατεσ[κεύασεν] | [- - - - -]μη ἢ καὶ Πτολεμαῖ[ς] ἑαυτῇ | [καὶ τοῖς] τέκνοις αὐτῆς vac. [καὶ] | [τοῖς(?) ἐξ] αὐτῶν γεννηθησο[μένοις] | [- - - - -]ει ὁμοῦ · συνχωρῶ δὲ [- - - - -][[- - - - -] αὐτῆς γεγεννημένη [καὶ οἷς ἂν | ἐνγράφ]ως ἐπιτρέψω · ἄλλ[ω δὲ οὐδε][[νὶ ἔσται], ἢ ὀφειλέσει Μυρέω[v τῷ δήμῳ] | [x . .], καὶ ἔστω ἀμαρτωλὸς θε[οῖς καταχ][θονίοις· ἢ] δὲ προσανγ[ε]λ[ία ἔσται τῷ] | [βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει(vet sim.)].

⁴⁰³Hicks, 1889: 84 no. 40: [τ]ὸ μνημεῖον κατέστησεν Ῥόδα | Συνφερούσης οἰκοῦσα ἐν Μύροις | [ἐ]αυτῇ καὶ τέκνοις αὐτῆς, καὶ οἷς | ἂν ζῶσα συνχωρήσω· ἐὰν δὲ τις | ἕτερον ἐνκηδεύσῃ ὀφειλήσει||Μυρέων τῷ δήμῳ x φ'· τῆς ἰσανγελί[ας οὐσης παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ | τῷ ἡμίσει. (Bu mezarı, Myra'da ikamet eden Synpherosa kızı Rhoda kendisi ve çocukları için ve hayattayken izin vereceklerim için yaptırdı. Eğer birisi, başka birini (mezara) koyarsa Myra demos'una 500 denarii borçlu olacak. İhbarda bulunan için (paranın) yarısı üzerinde talep hakkı vardır).

dolayı gömme hakkı olmayacaktır" şeklinde bir ifade geçer ve para cezasının da Myralıların *demos*'una 500 *denarii* olarak ödenmesi belirtilmiştir.

Y25 Andriake'den henüz yayımlanmamış bir mezar yazıtı; [- - - - -]os oğlu Dionysios adı ile de bilinen Athenion mezarı, eşi olan - - -]e için mezarı yaptırmıştır. Ceza formülasyonunda para Myralıların *demos*'una ödenecektir.

Y26 Andriake'den yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) bir mezar yazıtı; Gaius Licinnius Manthitheos (mezarı) kendisinin ve eşi Licinnia Khrysis'in mezarında ceza mercii olarak üç kurum belirlenmiştir: [τ]ῆ βουλῆ καὶ τῷ δήμῳ Μυ|ρέων * ,βφ' καὶ τῷ ἱερῳτά|[τ]ῷ ταμίῳ ,βφ. *Boule* ve *demos*'a 2.500 *denarii*, aynı şekilde *aerarium*'a da 2.500 *denarii* olmak üzere toplam 5.000 *denarii* para cezası getirilmiştir.

Istladalıların *demos*'u (Ἰσ|λαδέων τῷ δήμῳ) için; 44 mezar yazıtından 7 tanesi Istladalıların *demos*'una aittir. Istlada'daki mezar yazıtlarının hemen hemen hepsinde 3000 *kitharaphoroi* (Lykia Birliği para birimi) para cezası ödenmesi belirtilmiştir.

T66 Istlada'dan Philadelphos, Platon, Menemakhos ve Hermias adlı kişilerin ortak mezarda⁴⁰⁴ para cezasının Istladalıların *demos*'una ödenmesi belirtilmiştir ve para birimi ve miktarı olarak da 3.000 *kitharaphoroi* belirlenmiştir. ...τινά, ὀφειλέτω] Ἰσ|τλαδέων τῷ δήμῳ κίθα|ρηφόρους τρισχειλίας....

T68 Istlada'dan Menandros'un eşi, çocukları, kardeşi Midas ve yaşarken yazılı olarak izin verdikleri için yaptırdığı aile mezarında⁴⁰⁵ 1.000 *kitharaphoroi* olarak belirlenen para cezası Istladalıların *demos*'una ödenecektir.

T70 Istlada'dan Serapion'un oğulları ve Diğer Bir Ortak Tarafından Yaptırılan Aile Mezar⁴⁰⁶; Serapion'un oğulları ve Pe[...]nenis tarafından kendileri, eşleri, çocukları ve , babaları için ve eşi için yaptırılmıştır. Ceza formülasyonunda izinsiz biri gömülürse Istladalıların *demos*'una 3.000 *kitharaphoroi* ödenmesi belirtilmiştir.

⁴⁰⁴ Schwyer, 2002: 248 no. 53; Schuler 2006: 418-420 no. 15; SEG 56 1733.

⁴⁰⁵ Schwyer, 2002: 248-249 no. 54; Schuler 2006: 431-432 no. 22; SEG 56 1735.

⁴⁰⁶ Schuler, 2006: 415-416 no. 12 ; SEG 56 1738: [Τὸν τάφον κατεσκευάσαντο · · ? · ·] | [· · 4-5 · ·] ΕΨ.νηνιος ονί Σερα[π]ίωρος . ΕΝ[· · ? · ·] | [·] που ἑαυτοῖς καὶ γυναιξίῃ καὶ τέκνοις καὶ ΕΝ[· · ? · ·] | [2-3] ΟΙ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ Πε[3-4]μηνις β' τοῦ | Μεγάνδρῳ ἑαυτῷ καὶ τῷ πατρὶ ἑαυτοῦ καὶ τῇ γ[υν]αι[κί] | [· · 5-6 · ·] ΔΗ. ., ἄλλω δὲ μηδενί· ἔαν δέ τις ν θά|[ψ]ῃ, ὀφειλήσει κίθαρηφ[ό]ρ[ους] τρ]ισχειλίας [τῷ] Ἰσ|τλαδέων δήμῳ κα[ὶ] ἔστω ἀσεβὴς θ[ε]οῖς κα[τὰ] χθονί[οις] τῆς πράξε[ως] νν] οὔσης παντὶ τ[ῷ] βουλομένῳ | [έ]π[ι] [τῷ] τρίτῳ μέρει. ([Mezar, Serapion'un oğulları - - - ve - - -nenis tarafından kendileri, eşleri, çocukları, babaları ve Menandros'un torunu Pe - - - -nenis II için, kendisi, babası ve karısı [için] inşa edildi, başka kimse için değil. Eğer biri (izinsiz) gömülürse, Istladalıların *demos*'una 3.000 *kitharaphoroi* borçlu olacak ve yeraltı tanrılarına karşı suçlu olacak ve dileyen herkes (miktarın) üçte birini (ödül olarak) alma hakkına sahip olacaktır).

T71 Istlada'dan Morrapias oğlu Ermapias oğlu Platon mezarı⁴⁰⁷ kendisi için, çocukları için, bunların çocukları için ve onun yazılı olarak izin verdikleri için yaptırmıştır. Para cezası Istladalıların *demos*'una ve 3.000 *kitharaphoroi* olarak ödenmesi belirtilmiştir. Yazıtın sonunda ise ἡς πράξεω(ς) οὔσης χωρὶς ἀννπογραφῆς ἐπὶ τῷ ἡμείσε[ι] şeklinde bir ifade kullanılmıştır (bkz. 5.1.) (İhbar edenin miktarın yarısı üzerinde yazılı bildirim olmaksızın talep hakkı vardır).

T72 Istlada'dan Myra vatandaşı Mandrobes ve ailesinin mezarı⁴⁰⁸; Ermakotas'ın oğlu Mandrobes, mezarı kendisi için, eşi Demetrios kızı Erpidemonis için, çocukları olan; Demetrios ve Platonis ve onların çocukları için yatırmıştır. Ceza formülasyonunda Istladalıların *demos*'una 3.000 *drakhmai* ödenmesi belirtilmiştir.

T78 Istlada'dan birkaç sahipli lahit⁴⁰⁹; Mezar [- - oğlu - -, kendisi ve] karısı Neik- - çocukları, torunları, filancanın oğlu Philokles için yaptırılmıştır. Yazıtın özellikle şahıs isimleri olan kısımları okunamamıştır. Ceza formülasyonundaki cümlelerin çoğunda tamamlama yapılmıştır. Net olarak kısımlardan biri olan Istladalıların *demos*'udur. Maalesef para miktarı ve para birimi korunmamıştır. Cezanın *demos*'a ödenecek olması, kırsal bir *demos*'un bazı idari sorumluluklarının olduğunu göstermektedir⁴¹⁰.

T83 Istlada'dan Moskhos ve kardeşlerinin kendi aileleri için yaptırdığı lahit⁴¹¹; Erblates oğlu Moskhos oğlu Moskhos'un oğulları Moskhos, Ermapias, Demetrios ve Platon'un yaptırdığı mezarda para cezası Istladalıların *demos*'una 3.000 *drakhmai* olarak ödenecektir. Yazıtın devamında ΤΟΥΕΟΜΕΝΔΙΟΣ λόγον şeklinde bir ifade geçmektedir; bu ifade için yapılan değerlendirmelerden biri miñti ile bağlantılı olduğu (bkz. 5.1), bir diğeri ise yerel bir

⁴⁰⁷ Schuler, 2006:421-423 no. 17; SEG 56 1739: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Πλάτων Ερμαπίου | τοῦ Μορραπίου ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ καὶ τέκνοις | καὶ το(ῖ)ς ἐκ τούτων καὶ οἷς ν ἂν ἐγὼ χρηματισμῷ | συνχωρήσω· ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα θάψῃ, ὀφειλέ[τω] | Ἰσλαδέων τῷ δήμῳ κίθαριννφόρους τρισχιλίας|τῆς πράξεω(ς) οὔσης χωρὶς ἀννπογραφῆς ἐπὶ τῷ ἡμείσε[ι].

⁴⁰⁸ Schuler, 2006: 401-404 no. 3; SEG 56 1740.

⁴⁰⁹ Schuler, 2006: 428-429; SEG 56 1746: Τὸν τάφον κατέστησαν [· · ? · ·] [ἑαυτῷ καὶ τῇ] | γυναικὶ αὐτοῦ Νεικ[· · ? · ·] | [· · ? · · καὶ τέκνοις] | [κ]αὶ ἐγγόνοις καὶ Ν[· · ? · ·] | ΕΛΒΕΙ Φιλοκά?λου ΕΚΔ[· · ? · ·]||[3-4]ΜΟΥ, ἄλλ[ω] δὲ μηδ'ενί· ἐ[ὰν δὲ] τίς τινα θάψ[ῃ], | [ὁ]φειλέσει Ἰστλαδέων τ[ῷ] δήμ[ω] [· · ? · ·] [ὧν ὁ ἐλέν[ξας] λήμψ[ε]ται τὸ ἥμισυ. (Mezar [- - oğlu - -, kendisi ve] karısı Neik- - [vb., 6. satıra kadar numaralandırma] çocukları ve torunları için, filancanın oğlu Philakalos'un oğlu için yapıldı, başka kimse için değil. Ama eğer biri (yasadışı olarak) birini (mezara) gömerse, Istladalıların *demos*'una [şu kadar denarii] borçlanacaktır, ihbar eden (bu miktarın) yarısını alacaktır).

⁴¹⁰ SEG 56 1746.

⁴¹¹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 47 no. 85; Zimmermann, 1992: 117–118; Schuler, 2006: 425-428 no. 19; SEG 56 1751.

tanrı olan Somendeus olduğudur (bkz. 5.2.1.3). ...ὠφειλέτω Ἰστλαδέων τῷ δήμῳ εἰς τὸν ΤΟΥΞΟΜΕΝΑΙΟΣ λόγον | < (δραχμας) , γ' ...

45 mezar yazıtında ceza mercii olarak kent belirtilmeden 7 adet **τῷ δήμῳ** ifadesi geçmektedir. Bu örneklerde söz konusu olan mezarın buluntu yerinin *demos*'u olmalıdır:

T13 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Antigonos'un mezarı⁴¹²; Mezarı Nikephoros oğlu Antigonos kendisi ve filancaları için yaptırmıştır. Para cezası mercii olarak belirtilen *demos*, Myralıların *demos*'u olmalıdır.

T31 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Myralı Synergos ve Arneailı Anthousa'nın Mezarı⁴¹³; Dionysios oğlu Myralı Synergos, mezarı kendisi için ve Dionysios kızı Arneailı Anthousa buraya gömülecektir. Para cezası (sadece) *demos*'a 3.000 *kitharaphoroi* ödenmesi belirtilmiştir. ...ὀφειλήσει τῷ δήμῳ κιθαρηφόρους, Γ.... Burada da Myra *demos*'u söz konusu olmalıdır.

T43 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi)⁴¹⁴ Mezarı Tib. Cl. Apollodoros ve eşi Hilaros kızı Eirene yaptırmışlardır. Para cezası olarak sadece *demos*'a 500 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir. Burada *demos* olarak ifade edilen Myralıların *demos*'u olmalıdır. ...ὀφειλήσει τῷ δήμῳ *, α ...

T85 (Istlada):⁴¹⁵ Aristagoras oğlu Ermamiamis mezarı kendisi için, eşi Hermagoras kızı Filanca için ve beslemesi Erblates oğlu Demetrios oğlu Demetrios için yaptırmıştır. Ceza parası olarak *demos*'a 3.000 *drakhmai* ödenecektir. Burada Istladalıların *demos*'u kastediliyor olmalıdır: ...τῷ δήμῳ...

T123 Teimiussa'dan Androsthene's'in yazıtı⁴¹⁶; Agathodoros oğlu Androsthene's mezarı kendisi, eşi Aphrodeisios, çocukları ve çocuklarının soyundan gelenler için yaptırmıştır. Ceza formülasyonunda *demos*'a ödeme yapılması belirtilmiştir ve para miktarı belli değildir.

⁴¹² SEG 68 1324.

⁴¹³ Diamantaras, 1899: 412-413; Schwyer, 2002: 255-266 no. 65: Συνέργου τοῦ Διονυσίου Μυρέως, | συνκηδευθήσεται δὲ ἐν αὐτῷ καὶ | Ἀνθούσα Διονυσίου Ἀρνεᾶτις, οὐδενὶ | δὲ ἔξεσται ἐτέρῳ ταφῆναι εἰς | αὐτό, ἐὰν δὲ τις θαψῇ ὀφειλήσει τῷ δήμῳ κιθαρηφόρους, Γ· τῆς πράξεως οὔσης | παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ τρίτῳ μέρει.

⁴¹⁴ SEG 68 1327.

⁴¹⁵ Schuler, 2006: 406 no. 6; SEG 56 1737.

⁴¹⁶ Schwyer, 2002: 265 no.81: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Εὐφραίνετος Θεμι.. ου.. καὶ .. [ἐαυτῷ καὶ] | τῇ γυναικὶ Ἀφροδεισιοῦτι καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ καὶ τοῖς τούτων τέκνοις· ἄλλῳ | δὲ μηδενὶ ἔξεσται θάψαι, ἢ ἁμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς χθονίοις καὶ ἐποφειλέτω τῷ δήμῳ Δ '[.]. | τῆς πράξεως οὔσης... (Agathodoros oğlu Androsthene's mezarı kendisi, eşi Aphrodeisios, kendi çocukları ve torunları için yaptırdı. Başka hiç kimsenin gömülmeye izni yoktur ve de yeraltı tanrılarına karşı günahkâr olsun ve *demos*'a filanca *drakhmai* borçlu olsun, ihbar edenin [..... üzerinde ihbar hakkı bulunacaktır]).

T134 Tyberissos'tan Hierodotos'un oğulları Mnemon, Apollonios, Demetrios ve Kormatis'in yaptırdığı mezarda⁴¹⁷ para cezası (sadece) *demos*'a 1.000 *drakhmai* ödenmesi talep edilmiştir.

Y2 Myros yatağından henüz yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) mezar yazıtı; Arsasis'in oğlu Myralı Didymos kendisi için ve eşi Gymnasiarkhis için, kızı Zotike için amcası Epaphradeitos için, Euelpistos oğlu Epikharis için ve beslemeleri için yaptırdı. Para cezası *demos*'a 500 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir.

Adahıların *demos*'u (“τῷ δήμῳ, τοῖς τὴν νῆσον κατοικοῦσιν” ve “τῷ δήμῳ Νησιωτῶν”) için 2 yazıt bilinmektedir:

T25 Andriake'den Philippos'un aile mezarı⁴¹⁸; Andrenikos oğlu Philippos mezarı kendisi için, eşi için, çocukları için yaptırmıştır. Para cezası Ada sakinlerine/*demos*'una 3.000 *drakhmai* olarak ödenmesi belirtilmiştir. ... ὀφειλέτω τῷ δήμῳ, τοῖς τὴν νῆσον κατοικοῦσιν < ,γ'...

Y15 Andriake'den Ermandeimis olarak da bilinen Serapion'un mezar yazıtı; Menepilos oğlu Ermandeimis olarak da bilinen Serapion mezarı kendisi için, eşi Berenike için, kızı Πιθώ (?) ve Euariste için yaptırmıştır. Mezar için para cezası için Adalıların *demos*'una 100 *denarii* ödenmesi talep edilmiştir. (τῷ δήμῳ Νησιωτῶν)

Kyaneai *demos*'una (Κυανειτῶν τῷ δήμῳ) 7 tane mezar yazıtı bulunmaktadır; Özellikle Teimiussa kentindeki mezar yazıtlarında hem Myra hem de Kyaneai *demos*'larına para cezası ödenmesi gözlemlenmiştir. Bunun sebebi ise Myra ve Kyaneai arasında muhtemel bir *sympoliteia* olmalıdır. (Bkz. 6.2)

T114 (Teimioussa):⁴¹⁹ Hierodotos oğlu Myra vatandaşı Filanca'ya ait mezarın ceza formülasyonunda tahsilat mercii Kyaneai *demos*'udur.

T117 Teimiussa Nekropolden bir yazıt⁴²⁰; Yazıtın üst kısmı yoktur, alt kısmında ise lanetleme formülü ve ceza formülasyonu bulunmaktadır. Para cezası 1.000 *drakhmai* olarak Kyaneai *demos*'una ödenecektir.

⁴¹⁷ Schweyer 2002: 274 no.97.

⁴¹⁸ Schweyer, 2002: 221 no.3: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Φίλιππος Ἀνδρονείκου ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ | καὶ τοῖς τέκνοις· ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέστω· ἂν δὲ τις παρὰ | ταῦτα [θ]άψῃ τινά, ὀφειλέτω τῷ δήμῳ, τοῖς τὴν νῆσον κατοικοῦσιν < ,γ' ἐξέστω παντὶ τῷ βουλομένῳ προσαν|γέλλιν ἐπὶ τῷ ἡμίσι. (Andrenikos oğlu Phillippos mezarı kendisi için, karısı için ve çocukları için yaptırdı. Başka hiç kimsenin gömülmesine izin yoktur. Şayet birisi buranın yanına birisini gömmerse, ada sakinlerine ait *demos*'a 3.000 *drakhmai* borçlu olsun. Dileyen için ihbar edenin paranın yarısı üzerinde talep hakkı vardır).

⁴¹⁹ Schweyer, 2002: 85; Maresch 1584.

⁴²⁰ Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no.106.

T121 Teimiussa'dan Boethos oğlu Pimaras'ın mezarı⁴²¹; Boethos'un oğlu Pimaras'ın ve eşi Hermotimos kızı karısı Kyaneailı Poala'nın (mezarı). Para cezası Kyaneailıların *demos*'una ödenmesi belirtilmiştir.

T122 Teimiussa'dan Arkhedemos oğlu Athenagoras'ın ve Philippos'un mezarı⁴²²; Para cezasının Kyaneailıların *demos*'una ödenmesi belirtilmiştir.

T151 Kyaneai'dan Androbios, Lapheides ve diğerlerinin mezarı⁴²³; Yazıt Kyaneai'dan bulunmuştur fakat yazıtta ismi tam okunamayan Myralı bir kişi mevcuttur. ([κα]ι Σαλβασιος τοῦ Αβ[•• 3—4 ••]]ου Μυρέω[ς) Para cezası olarak ise Kyaneailıların *demos*'una 2.000 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir.

T152 Hoyran'dan (Kyaneai) Hermogenes ve kızının mezarı⁴²⁴; Para cezası Kyaneailıların *demos*'una ödenecektir.

T154 Hoyran'dan (Kyaneai) Platon oğlu Delios'un mezarı⁴²⁵; Kyaneailıların *demos*'una para cezasının ödenmesi belirlenmiştir.

Tyrsalıların *demos*'u (τῶι Τρυσέων δήμῳ) için;

T163 Trysa'dan (Kyaneai) Gorgias'ın kızı Ermadase'nin kocası için ve kendisi için yaptırdığı mezar⁴²⁶; Yazıtta lanetleme bölümünde Apollon Surios ve Eleuthera (Myra ile bağlantılı olan iki tanrı ve tanrıça, Eleuthera aynı zamanda Trysalıların da tanrıçasıdır) çağrılmıştır ve maddi ceza olarak Tyrsalıların *demos*'una 3.000 *drakhmai* ödeme yapılması belirtilmiştir.

Tyberissos ve Teimiussalıların *demos*'u (Τυβερισσέων καὶ Τειμιουσσέων τῷ δήμῳ) için;

T133 Tyberissos'tan Thrianbos ve Ermasalas'ın yaptırdığı mezar⁴²⁷; Falancanın oğlu Thrianbos ve Ermasalas oğlu Ermasalas mezarı kendileri, eşleri, çocukları, Ermasalas'ın annesi

⁴²¹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 58 no. 113.

⁴²² Petersen ve Von Luschan, 1889: 59 no. 115.

⁴²³ Behrwarld vd., 1998: 192, no.14; SEG 48 1713

⁴²⁴ Schweyer, 2002: 244.

⁴²⁵ Schweyer, 2002: 245 no. 49.

⁴²⁶ Schuler ve Walser, 2006: 170-172 no. 2; SEG 56 1724.

⁴²⁷ Schweyer, 2002: 273 no. 96; Maresch 1641: Τὸν τάφον κατεσκευάσαν [το] Θρίαν[βος τοῦ δεῖνος] | καὶ Ερμασάλας Ερμασαλου, Θρίανβος μὲν ἑαυτῷ καὶ] | καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ [κ]αὶ τοῖς [τ]έκνοις αὐτῶν καὶ ταῖς τούτων γυναιξίν | καὶ τέκνοις αὐτῶν, Ερμασα[λα]ς δὲ ἑαυτῷ [καὶ Ερμασαλα τῷ πατρὶ αὐτοῦ] | καὶ τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυ[ν]α[ικὶ αὐτοῦ.] nomen uxoris] καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν [. . . nomina liberorum καὶ ταῖς τούτων] | γυναιξὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν μόνοις] | ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέστω ἀνοίξαι τ[ὸ]ν τάφον ἢ θάψαι τινὰ εἰ | [μὴ τοῖς προγεγραμμένοις· ἐὰν δέ] τις ἀνοίξῃ ἢ θάψῃ, [ἀ]μ[αρτωλὸς ἔστω θεοῖς] | πᾶσι

ve babası için yaptırmışlardır. Lanetleme formülasyonunda tüm tanrılar (ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς πᾶσι) çağrılmıştır. Para cezası ise Tyberissos ve Teimiussalıların *demos*'una 1.000 *drakhmai* ödenmesi belirtilmiştir (Τυβερισσέων καὶ Τειμιουσσέων [τῷ δήμῳ]). Bu iki kentin bir *sympoliteia* altında birleşmiş olma ihtimali yüksektir.

Myra ve Antiphellosluların ortak *demos*'u (τῷ δήμῳ τῷ Μυρέων καὶ Ἀντιφελλειτῶν) için;

T149 Antiphellos'tan Aristolais ve Akrabalarının Mezarı⁴²⁸; Timokrates'in kızı Aristolais, amcası aynı zamanda kocası olan Nikostratos için yaptırdı. (Evlilik bağları için bkz. 2.1.2) Lanetleme formülasyonunda yeraltı tanrıları çağrılmıştır. Para cezası olarak Antiphellosluların ve Myralıların *demos*'una 5.000 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir. Myralıların ve Antiphellosluların ortak *demos*'unun olması iki kentin arasındaki bir *sympoliteia* ya da diğer bir görüş olarak sunulan M.S. 141 depreminden sonra iki kentin birbirini desteklemek amacıyla yapılan bir anlaşma şeklinde olduğudur. ... τῷ δήμῳ τῷ Μυρέων καὶ Ἀντιφελλειτ[ῶν δηνάρ]ια ,ε... (Myralıların ve Antiphellosluların *demos*'una 5.000 *denarii*).

5.2.3.2. Gerousia

"Γερουσία", kentin "yaşlılar meclisi"dir. İmparatorluk Döneminde, Küçük Asya'da birçok Yunan kentinde *gerousia* olarak örgütlü gruplar ortaya çıkmıştır ve İmparatorluk döneminde bu kurum saygın bir prestije sahip olmuştur⁴²⁹. Bu kurumun niteliği ve görevi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır; bu görüşlerden bir kısmı *gerousia*'yı dinsel meselelerle ilgilenen kamusal bir kurum olarak görür ve bazı durumlarda kentin iradesine katıldığını belirtirler. Diğer kısım ise *gerousia*'nın kamusal ya da resmi bir kurum değil de aslında bir sosyal örgütlenme olduğunu belirtirler⁴³⁰. Giannakopoulos, *gerousia*'nın niteliği ile ilgili farklı görüşlere yer vermiştir; James Oliver'ın *gerousia*'yı ikiye ayırarak bunlardan birinin "Kutsal Gerousia (Sacred Gerusia)" olarak adlandırdığı bir kurum olup, dini organizasyonları finanse

καὶ ὀφειλέτω Τυβερισσέων καὶ Τειμιουσσέων [τῷ δήμῳ δρα[χμὰς χειλίας?] | τῆς πράξεως ο[ὔσης] παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐ[πὶ.] (Filancanın oğlu Thrianbos ve Ermasalas oğlu Ermasalas mezarı yaptırdı. Thrianbos kendisi için, onun eşi için, onların çocukları için, onların karıları için, onların da çocukları için (yaptırıırken), diğer taraftan Ermasalas da kendisi için, onun babası Ermasalas için, annesi için, onun eşi için, onların çocukları için, onların da eşleri için ve sadece onların çocukları için (yaptırdı). Önceden adı yazılanlar dışında başka hiç kimsenin mezarı açması ya da birisini gömmesine izin yoktur. Şayet birisi mezarı açarsa ya da gömurse, tüm tanrılar nezdinde suçlu olsun ve Tyberissosluların ve Teimiussalıların *demos*'una 1.000 *drakhmai* borçlu olsun, paranın hepsi tahsil ettikten sonra isteyen herkese....).

⁴²⁸ Nollé ve Sayar, 1983: 219–222 no. 1; =SEG 33 1169.

⁴²⁹ Giannakopoulos, 2013: 13.

⁴³⁰ Abbadi, 1964: 164.

ettiğini (bu kentler içinde Atina, Efes ve birkaç Anadolu kenti) söyler, ikinci tür olarak da "sosyal *gerousia*"yı kabul ettiğinden bahsetmiştir. Van Rossum'un görüşünden de bahsederek saygın bir örgüt olduğu ve kent yaşamında nispeten daha pasif bir görev üstlendiğini belirtmiştir. Kendisi ise *gerousia*'nın oldukça önemli bir kamusal göreve sahip olduğunu, kent ve halk meclisi ile onur payeleri verme gibi görevleri de olduğunu belirtmiştir⁴³¹. Akmonia'dan bir kararname de ise Karpos adlı bir kişinin *gerousia*'ya kabul edilmesi ile ilgili Akmonia *gerousia*'sının iç örgütlenmesinde bulunan *proegoros* (temsilci) makamı, bu kabul için önemli bir rol oynamıştır. Bu kararname ile Demades adlı kişiye yerel *gerousia*'ya bir *asymbolos* (katkı payı ödemeksizin katılan) üye sokma izni verilir, Demades, bu kişiyi yani muhtemelen kendi eski kölelerinden olan Karpos'u seçmiştir ve bir azatlı olan Karpos'un *gerousia*'nın imtiyazlarına eşit şekilde katılmasına karar verilmiştir (ἐψηφίσθαι μετέχειν αἱ ὑ]τὸν γερουσίας <ε>π' ἴσῃ)⁴³². *Gerousia*'nın başında genellikle *gymnasiarkhos* bulunmaktadır⁴³³. *Gerousia*, *neoi* gibi kendi *gymnasion*'una sahip bir organizasyondur. Kendi iç yönetimi ile ilgili olarak *grammateus*, *tamias* ve *gymnasiarkhes*'i vardır. Belli bir giriş ücreti olmalıdır çünkü Akmonia'daki örnekte Karpos adlı azatlının *asymbolos* yani katkı payı ödemediği bir *gerousia* vardı.

Anadolu'da Helenistik dönemde de *gerousia*'nın varlığı görülmektedir ama Roma dönemi ve İmparatorluk döneminde ise çok daha önemli statüye sahip olmuştur. *Gerousia*, *boule* ve *demos*'la beraber onurlandırma kararı alsa da bazen kendi başına da onurlandırma kararları alabiliyordu ve dolayısıyla kent tarafından saygı duyulan ve bilinen bir toplumsal örgüttü. *Gerousia* üyeleri kentin ileri gelenlerinden hatta *boule* üyelerinden olanların bulunduğu bir gruptur⁴³⁴.

Kentlerin siyasi kurumlarını oluşturan *boule* ve *demos* kamusal alan için dikilen onurlandırma anıtlarından sorumlulardır fakat kendi içlerindeki hayırseverleri onurlandırmak isteyen başka kurumlara (kurumlar arasına *gerousia* (ihtiyar heyeti), *epheboi* (genç erkekler), *neoi* (gençler) gibi toplumsal gruplar) izin verirdi⁴³⁵. *Boule*'nin olmadığı bazı küçük köylerde *gerousia*, oranın fonları, ortak kullanım arazileri ve vakıfların örgütlenmesinde kararlar almıştır ve kendi bünyesindeki memurlarını bunun için görevlendirmişlerdir⁴³⁶.

⁴³¹ Giannakopoulos, 2013:14-15.

⁴³² Varinlioğlu, 2006: 370-371.

⁴³³ Giannakopoulos, 2013: 15.

⁴³⁴ Peker, 2012: 33.

⁴³⁵ Van Nijf, 1997: 120.

⁴³⁶ Peker, 2012: 42.

Myra ve teritoryumundaki *gerousia*'nın bu özelliklerden, niteliklerden hangisini yerine getirdiğine dair bir netlik yoktur. Ama Myra ve çevresindeki mezar yazıtlarının 17 tanesinde, mezar ihlaline ve zarar durumunda para cezasının ödeneceği kurum olarak belirlenmiştir. Myra'da para cezasının ödeneceği bir kurum olarak o yerleşim yerinde saygı gördükleri ve maddi olarak destek alacak bir kurum oldukları görülmektedir. (Özellikle Andriake'den T26 no'lu yazıtta (tamamlama yapılmış 8. satırında) 20.000 *denarii* gibi çok ciddi bir miktar Myralıların *gerousia*'sına para cezası ödenmesi belirlenmiştir)

T20 Andriake'den Aur. Regina'nın ve Aur. Khresimos'un mezar yazıtı⁴³⁷: Aur. Regina mezarı kendisi, eşi, kızı ve yeğeni için yaptırmıştır. Para cezası *gerousia*'ya 500 *denarii* olarak ödenecektir. [Bkz. 2.1.1 (akrabalık bağları); 2.1.2 (evlilik bağları); 3.7 (Köleler, Evlat Edinilenler, Beslemeler, Azatlılar)]

T26 Andriake Myralı Konon ve eşinin mezarı⁴³⁸; Konon oğlu Myralı Konon mezarı Myralı eşi için yaptırmıştır. Yazıtın 8. satırında tamamlama yapılan para miktarı ve para biriminin kısmında, *gerousia*'nın çok yüksek bir miktar olarak 20.000 *kitharaphoroi* alması belirlenmiştir (...εὐλήσει τῇ γερούσια κίθ(αρ)φόρους) μ(υ)ριάδας β'...). Yazıtın son kısmında ise sonradan eklendiği belli olan mezara gömülmesi için izin verilen kişiler bulunmaktadır.

T50 Myra'dan (Aziz Nikolaos kilisesi) bilinmeyen bir kişinin mezarı⁴³⁹; Mezarı yaptıran kişi ve kimler için yapıldığı belli değildir. Yazıtın orta kısmında para cezasının Myralıların *gerousia*'sına ödenmesi gerektiği belirtilmiştir.

T52 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) bilinmeyen kişinin mezarı⁴⁴⁰; Yazıtın orta kısmında ceza formülasyonu bulunmaktadır. Para cezası ise Myralıların *gerousia*'sına 500 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir.

T60 Gödeme'den Myra vatandaşı Aleksandros'un lahdi⁴⁴¹; Serapion oğlu Myralı Aleksandros yaptırmıştır. Para cezası Myralıların *gerousia*'sına ödenmesi belirtilmiştir.

T62 Hoyran'dan Myralı Ptolemaios Iason ve Kyaneailı Eutykhion'un ortak aile mezarı⁴⁴²; İki farklı kentten iki kişinin aileleri için yaptırdığı mezar. Ptolamaios Iason büyük ihtimalle Hoyran'da yaşayan bir Myralıdır. Para cezasının da Kyaneai *gerousia*'sına 1.000 *denarii* olarak ödenmesi belirtilmiştir. (Bkz. 2.1.1 ve 3.7)

⁴³⁷ Davies, 1895: 112-113 no. 28; SEG 65 1471.

⁴³⁸ Öztürk, 2020: 385-391.

⁴³⁹ SEG 68 1326.

⁴⁴⁰ SEG 68 1333.

⁴⁴¹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 77: τὸν τάφον κατεσκευάσατο Ἀλέξανδρος | Σεραπίονος Μυρεῦς [...]
| 3. – 7. satırlar kayıp | [ἐ]ὰν δέ τις ἕτερος θάψῃ τινά, ἐκτεί|σει προστείμου Μυρέων τῇ γερούσια.

⁴⁴² Petersen ve von Luschan, 1889: 24 no. 29.

T79 Istlada'dan Myra vatandaşı Epaaphras'ın Baba yadigarı lahdi⁴⁴³; Nanne'nin oğlu Epaphras'ın ailesi için yaptırdığı mezarda Myralıların *gerousia*'sına 500 *denarii* ödenmesi istenmiştir. (Ailenin akrabalık bağları için bkz. 2.1.1)

T84 Istlada'dan Platon oğlu Ermandoas'ın aile mezarı⁴⁴⁴:Platon oğlu Ermandoas mezarı kendisi için, eşi Ermapias kızı Zoilis ve onların çocukları ve torunları ve onlardan olanlar için yaptırmıştır. Para cezası Myralıların *gerousia*'sına ödenecektir.

T104 Sura'dan Athenagoras oğlu Athenagoras ve ailesinin mezarı⁴⁴⁵; Athenagoras mezarı kendisi için, daha önceden ölmüş ilk eşi Khrysa için ve eşi Gamete için yaptırmıştır. (Ailenin evlilik bağları için bkz. 2.1.2) Para cezası için Myralıların *gerousia*'sına 3500 *denaria* ödenmesi belirlenmiştir.

T105 Sura'dan Embromos, eşi ve ailesinin mezarı⁴⁴⁶; Dionysios torunu Embromos oğlu Embromos mezarı kendisi için, eşi Dionysios kızı Parthenion, annesi ve babası için yaptırmıştır. Para cezası olarak kent adı ve para miktarı belli değildir ama *gerousia*'ya ödeme yapılması belirtilmiştir. (Ailedeki evlilik bağları için bkz. 2.1.2. ve akrabalık bağları için bkz. 2.1.1, T105)

T106 Teimiussa'dan Epaphroditos ve Ailesinin Mezarı⁴⁴⁷; Mousaios'un oğlu Epaphroditos mezarı kendisi ve annesi Arkhagathade ve onun eşi ve onların çocukları için ve torunları için ve o hayattayken izin verdikleri için yaptırdı. Para cezasının Kyaneailıların

⁴⁴³ Schuler, 2006: 407–412 no. 7; SEG 56 1747.

⁴⁴⁴ Benndorf ve Niemann, 1884: 30 no. 7; Petersen ve Von Luschan, 1889: 30 no. 7; Schuler, 2006: 412–413 no. 9; SEG 56 1752: Τὸ μνημεῖον κατέστησεν σὺν τῷ | ἐν αὐτῷ ὑποσορίῳ Ερμανδοῦ Πλάτωνος {v}εῖς ὁ κηδευθήσεται αὐτὸς | ε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ζοιλίς Ερμαπίου | καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ <ἔ>νγονα καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν καὶ οἷς ἂν αὐτὸς συνχωρήσῃ ἐν γράφῳ. ἄλλω δὲ μὴ ἐξεῖναι θάψαι | εἰς αὐτὰ μηδὲν εἶσθαι θεοῖς καταχθονίοις ἁμαρτωλὸς καὶ ἐκτεῖσαι Μυρέων | τῇ γερουσίᾳ x φ', ἐξουσίαν ἔχοντος τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει κατηγορεῖν.

⁴⁴⁵ Öztürk ve Öztürk, 2020: 102-103 no. 2.

⁴⁴⁶ Ormerod ve Robinson, 1914: 25–27 no. 32.

⁴⁴⁷ Petersen ve Von Luschan, 1889: 57 no. 110: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο | Ἐπαφρόδιτος Μουσαίου | ἑαυτῷ καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ | Ἀρχαγάθῃ καὶ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ τέκνοις αὐτῶν | καὶ ἐγγόνοις καὶ οἷς ἂν ἐγὼ ζῶν συνχωρήσω· ἐν δὲ τῷ ὑποσορίῳ κηδευθήσονται οἱ θρεπτοὶ ἡμῶν ἢ οἷς ἂν ἡμῖς | ζόντες συνχωρήσωμεν· ἄλλω δὲ οὐδὲν ἐξέσται ἐν κηδεύσαι τινα οὔτε | ἐν τῷ μνημείῳ οὔτε ἐν τῷ ὑποσορίῳ ἢ | ὀφειλείσει τῇ Κυανιτῶν γερουσίᾳ x ,α,λῶν ὁ ἐλένζας λήνψεται τὸ ἥμισυ. | Συνχωρήσῃ δὲ καὶ τῇ θρεπτῇ μ[ο]υ(?) | Καπ[ε]τωλείνῃ. (Mousaios'un oğlu Epaphroditos mezarı kendisi için, annesi Arkhagathade için ve eşi için, çocukları için, torunları için ve yaşarken izin verdikleri için yaptırdı. Hyposorion'a da bizim beslemelerimiz ayrıca yaşarken izin verdiklerimiz gömülecektir. Başka hiç kimsenin ne mezara ne de hyposorion'a gömme izni vardır. (Yapan kişi) Kyaneailıların demos'una 1.000 *denarii* borçlu olacaktır. İhbar eden kişi (miktarın) yarısını alacaktır. Benim beslemem Kapetolina'ya da izin veriyorum).

demos'una ödenmesi belirtilmiştir. Yazıtın son kısmında Kapetolina adlı besleme muhtemelen sonradan eklenmiştir.

T108 Teimiussa'dan Leon'un kölesi Epaphrodeitos'un mezarı⁴⁴⁸; Mousaios oğlu Myralı ve Aperlailı Leon'un kölesi Epaphroditos mezarı eşi ve yaşarken izin verdikleri için yaptırmıştır. Mezar ihlalinin para cezasının Kyaneai *gerousia*'sına ödenmesi belirtilmiştir. (Kyaneai- Teimiussa sınır sorunsalı)

T137 Yerleşim yeri belirsiz olan Mezar yazıtı fragmanı⁴⁴⁹; [Soph]ron? oğlu Genethlios'un mezarı, buraya kendisini, eşi Zosime'yi, onların soyundan gelenlerin gömülmesini belirtmiştir. Para cezasının ise en saygın *gerousia*'sına (kentin neresi olduğu belli değil) ödenmesi belirtilmiştir.

Y1 Myros yatağından Arkhedemos ve ailesinin mezar yazıtı (yayıma hazırlanmakta); Arkhedemos mezarı kendisi, merhum eşi, ikinci eşi, çocukları için ve annesi, babası için yaptırmıştır. Para cezası Myralıların *demos*'una ödenecektir. (Akrabalık bağları için bkz. 2.1.1)

Y4 Myros yatağından Elpis'in mezar yazıtı (yayıma hazırlanmakta); Iason kızı Elpis mezarı kendisi için beslemesi Kapros için mezarı yaptırmıştır. Mezar ihlalinin para cezasının, Myralıların *gerousia*'sına ödemek üzere 2000 drakhme olarak belirlenmiştir ve lanetleme formülasyonunda yeraltı tanrıları çağırılmıştır.

Y32 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) mezar yazıtı (yayımlanmamış)

Y47 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) mezar yazıtı (yayımlanmamış)

5.2.3.3. Kent Kasası (πόλις veya ταμείον)

Antik dönemde bir topluluğun yaşadığı yöneten ve yönetilenlerin olduğu, kendi yönetim birimleri, memurları ve o kenti var eden vatandaşların olduğu bir topluluğu da ifade etmektedir. Mezar ihlallerinde, suçu işleyenin para cezasını ödediği kurumlardan biri kent hazinesi yani πόλις'tir. Vergilerden, mezar ihlali durumunda kesilen pazar cezaları, Euergetes ve zenginlerden alınan bağışlar, agora'dan, liman trafiğindeki deniz ticaretinden alınan harçlar bunların hepsi bir kentin kasasına giren gelirlerdir. Bu gelirler, tapınak inşaatları, kamu binaları ve yollar, festivaller, kamu ve dini törenler gibi yerlere harcanmaktaydı. Mezar yazıtlarından kesilen para cezalarının *polis* kasasına verilmesi diğer *demos*, tapınak, *gerousia*'da olduğu gibi mezarı

⁴⁴⁸ Onur ve Tekoglu, 2020: 3 dn. 12; LBW 1303; CIG 4288.

⁴⁴⁹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 36 no. 57: ἡ σωματοθήκη Γενεθ[λίου] | [...ω(?)] νος, εἰς ἣν κη[δευ]θήσεται αὐτὸς καὶ ἡ [γυνή] | αὐτοῦ Ζωσίμη καὶ τ[ὰ ἐξ] αὐτῶν γεννηθέντ[α, ἔτε]||ρος δὲ οὐδεὶς κηδευθή[σεται], | ἔκτος εἰ μὴ ὁ Γενέθλιος [αὐτὸς] | συνχωρήσῃ τινί, ἢ δώσ[ε]ι |σίου τῇ σεμνοτάτῃ γερουσία ...]. ([Soph]ron? oğlu Genethlios'un mezarı, buraya kendisi ve karısı Zosime ve onların soyundan gelenler gömülecek, eğer Genethlios birine izin vermezse başka da kimse gömülmeyecek, aksi halde en saygın *gerousia*'ya ... ceza ödeyecek).

yaptıran kişinin inisiyatifine bağlıydı. Myra ve teritoryumundaki ayrıca Myra ile sınır ya da bir şekilde bağlantısı olan kentlerin mezar yazıtlarında sadece 5 tane πόλις'e ödenecek para cezası kaydedilmiştir; T94, T110, T118, T148 ve en son bir tane Andriake 'den olmak üzere Y23 henüz yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) bir mezar yazıtı vardır.

T94 Mastaura'dan kireç taşından mezar levhası⁴⁵⁰; Yazıtın çoğunluğu tamamlama şeklindedir. Mezarı yaptıran kişi ve mezarın kimler için yapıldığı belli değildir. Ceza formülasyonunda para cezasının ödeneceği kurum tamamlama yapılmıştır ve Myralıların polis'ine ve fiscus'a ödeme yapılması belirtilmiştir. Para miktarı belli değildir.

T110 Teimiussa'dan Myralı Aur. Iason ve ailesinin mezarı⁴⁵¹; Rhodippos oğlu Myralı Aur. Iason mezarı kendisi için, eşi Thaleia için ve kızı Aphphia ve onun kocası Ktetos ve Rhodippos için yaptırmıştır. Para cezası olarak Myralıların polis'ine 500 denarii ödenmesi belirlenmiştir. (Akraba bağları için; bkz. 2.1.1)

T118 Teimiussa'dan Oullis'in mezar yazıtı⁴⁵²; Demetrios'un Thyallis(?) ve Hermogenes oğlu Epaphroditos oğlu [...]onis mezarı kendileri, eşleri Panopis ve Kalandaria, çocukları, torunları ve yaşarken izin verdikleri için yaptırmıştır. Mezarın hyposorion'ununa da beslemeleri gömülecektir. Mezar yazıtının ceza formülasyonunda 1.000 denarii tutarındaki ceza miktarının tahsilat mercii olarak Kyaneailıların polis'i belirtilmiştir. Teimiussa'da yer alan mezarın tahsilat mercii olarak Kyaneai kent kasasının saptanması, Teimiussa üzerinde Myra ve Kyaneai kentlerinin hakimiyet sorunsalı olabilir.

T148 Antiphellos'tan Apollonios ve eşi Myralı Lysimakhis'in aile mezarı⁴⁵³; Demetrios oğlu Apollonios oğlu Antiphelloslu Apollonios mezarı kendisi için, çocukları için, çocuklarının çocukları için, karısı Myralı Lysimakhe için yaptırmıştır.

Y23 (yayıma hazırlanmakta) Andriake'den mezar yazıtı; Mezar yazıtının baş ve orta kısımları net olarak okunamamıştır. Ceza formülasyonunda para cezası 500 denarii polis'e verilecektir. Burada sadece polis ile ifade edilen ceza tahsilat kurumu Myra polis'i olmalıdır.

⁴⁵⁰ Bean, 1983: 181, no.8 = SEG 35 1437: [ὁ δεῖνα] ὁ καὶ Αὐ[---] | [--- ἐὰν δ]έ τις ἔτ[ερον θάψῃ ---] | [---] δώσει τῇ [Μυρέων πόλει *. καὶ] | [τῷ ἱερῷ]τάτῳ [φίσκῳ * ---] | [--- ὁ δὲ ἐ]λένξας [λήμψεται τὸ τρίτον].

⁴⁵¹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 57 109; Gardner, 1885: 358 no. 124.

⁴⁵² Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no. 107: Τὸ μνημεῖον κατεσκευάσαντο Οὐλλί[α]ς | Δημητρίου Κα[σ]αρέ[ως]? καὶ...όνιος Ἐπαφροδείτου (τοῦ) Ἑρμογένους Κυανεῖται ἑαυτοῖς καὶ γυναιξὶν αὐτῶν [Π]ανο[π]ίδι καὶ Καλανδάρια καὶ [τέκνοις αὐτῶν καὶ ἐγγόνοις καὶ | οἷς ἂν ζῶντες συνχωρήσωμεν· | τὰ δὲ θρεπτάρια ἡμῶν κηδευθήσεται ἐν τῷ ὑποσσίῳ· ἄλλῳ δ[ὲ] οὐδενὶ ἐξέστω ἐνθά[ψ]αι τινὰ ἢ ὀφειλ[έ]σει Κυανειτῶν τ[η] πόλει (δηνάρια), α, λῶν τὸ ἥμισυ ὁ ἐλένξας λήμψετε. | [σ]υνεχωρήσαμεν δὲ κ[α]τὰ κ[ο]ιν[ή]ν ...').

⁴⁵³ CIG 4300d; LBW 314 no. 1276

5.2.4. *Fiscus* (φίσκος)

Fiscus, Roma İmparatorluğu'nda İmparator hazinesi ve kasasıdır. *Legio* barındıran, güvenlik askeri öneme sahip sınır eyaletleri (*limes*), deniz ve kara trafiği (ticari güzergahların yanı sıra *legio* ve *auxilia* birliklerine nakil hattındaki askeri güzergahlar) açısından stratejik önemde eyaletler ve tüm Roma'nın gıda ve ihtiyaçlarının karşılanmasında önem arz eden eyaletler doğrudan İmparator'a bağlıdır. İmparator eyaletlerindeki vali statüsü *Legati Augusti Propraetore* idi. İmparator eyaletlerinden toplanan vergiler ve diğer gelir kalemleri (örn. *portorium*, maden gelirleri ve mezar cezaları da dahil olmak üzere pek çok gelir) imparator kasası olan *fiscus*'a (φίσκος) gitmektedir.

İmparator Claudius, İ.S. 43 yılında Lykia'yı tek başına eyalet olarak Roma idari sistemine ilhak etmiştir⁴⁵⁴. Üç inşaat yazıtı İ.S. 43 yılından beri tek başına eyalet statüsünde bulunan Lykia'nın İ.Ö. 25'ten bu zamanda Galatia eyaletinde bulunan Pamphylia ile birleştirilerek Lykia et Pamphylia çifte eyaletinin en erken 70/71 yılında Avidius Celer Firmus'un⁴⁵⁵ valiliği sırasında oluşturulduğunu belgelemektedir⁴⁵⁶. Lykia et Pamphylia eyaletinin idari tarihinde bir sonraki aşama, o zamana kadar imparator eyaleti olma statüsünün o esnada *senatus* eyaleti olan Bithynia et Pontos'la takas edilmek suretiyle artık *proconsul* idaresinde bir *senatus* eyaletine dönüştürülmesiyle yaşanmıştır. Bu statü değişikliğinin Hadrianus döneminde gerçekleşip gerçekleşmediği belirsizliğini korumakla birlikte,⁴⁵⁷ bunun en geç 160'lı yılların başından itibaren gerçekleştiği kesindir⁴⁵⁸. Olasılıkla M.S. 175 yılında Avidius Cassius'un iktidarı ele geçirme girişimi sırasında kısa süreliğine imparator eyaleti

⁴⁵⁴ İmparator Claudius'un yeni eyaleti Lycia et Pamphylia çifte eyaleti şeklinde organize edip etmediğine dair tartışmalar için bkz.Şahin, 2014.

⁴⁵⁵ PIR 1933.

⁴⁵⁶ Döşeme Boğaz'ındaki yol bakım yazıtı için bkz. Adak ve Wilson, 2011: 8: [Imp(erator) Caesar Aug(ustus)] | [Vespasi]anus co(n)s(ul) IIII imp(erator) VI p(ater) p(atriciae) | [per C]n(aeum) Avidium Celerem Rutilium | [L]upum Fisci[l]ium Firmum leg(atum | [p]rovinciae Pamphyliae et l[L]yciae et per P(ublium) A[n]icium Max[i]mu[m] p[ro]c(uratorem) provinc(iae) Galaticae, | Ponti et Pamphyliae et Lyciae | vi[a]m munit. vac | Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Σεβαστὸς | Οὐεσπασιανὸς ὑπατος τὸ δ' | [αὐ]τοκράτωρ τὸς C' πατὴρ πατρίδος. (Dördüncü kez konsül, altıncı kez imparator, vatanın babası Imperator Caesar Augustus Vespasianus, Pamphylia ve Lycia Eyaleti'nin imparator valisi Cn. Avidius Celer Rutilius Lupus Fiscilius Firmus ve Galatia, Pontus, Pamphylia ve Lykia eyaletlerinin imparator procurator'u P. Anicius Maximus aracılığıyla yolu sağlamlaştırdı); Myra Nikolaos Kilisesi'nde devşirme malzeme olarak kullanılan inşa yazıtı için bkz. Petersen ve Von Luschan, 1889: 37 no. 59 (= Adak ve Wilson, 2011: 12 no. 5); Kaunos'taki inşa yazıtı fragmanı için bkz. I.Kaunos 123 (13 no. 6).

⁴⁵⁷ Brandt ve Kolb, 2005: 24 ve 25 dn. 2.

⁴⁵⁸ Wörle, 1988: 34-43; Christol ve Drew-Bear, 1991: 397-413; Eck, 2000: 251-257; Şahin, 1992: 77-90.

statüsüne geri dönüş yaşanmış; ancak M.S. 180 yılı öncesinde yeniden *senatus* eyaleti olmuştur⁴⁵⁹.

Bu veriler ışığında Myra ve teritoryumunda ödeme mercii olarak *fiscus*'un belirtildiği mezar yazıtları İ.S 160'lı yıllardan önceye; ödeme mercii olarak *aerarium*'un (ἱερώτατον ταμείον) gösterildiği yazıtları ise 160'lı yıllardan sonraya tarihlemek gereklidir.

Myra ve teritoryumunda *fiscus*'un ödeme mercii olduğu 3 (belki 2) yazıt bilinmektedir:

T56 Belen tepesi'nden Erm[.]tribes oğlu Eu[.]r[---]s ve Ailesinin Mezar Yazıtı⁴⁶⁰; Eu[.]r[---]s'un mezarı kendisi ve eşi Ermapias kızı Arsasis için yaptırmıştır. Mezar ihlali durumunda para cezası *fiscus*'a 1.000 *denarii* olarak ödenmesi belirlenmiştir. *Fiscus*, zaten İmparator hazinesini temsil etmektedir fakat burada Kaisaros olarak özellikle belirtilmiştir.

T59 Bonda tepesinden Myralı Aleksandros ve Pataralı Menophilos'un aile mezarı⁴⁶¹; mezar ihlali durumunda para cezası *fiscus*'a ödenmek üzere 500 *denarii* olarak belirlenmiştir.

T94 Mastaura'dan kireç taşından mezar levhası⁴⁶². Ceza formülasyonunda ödeme mercii olarak Myralıların kenti (str. 3: τῇ [Μυρέων πόλει] ile 4 satırda *editör princeps* tarafından önerilen [τῷ ἱερῷ]τάτω [φίσκῳ * ----] tamamlaması kesin olmamakla birlikte *fiscus*'a ödeme yapılması belirtilmiştir. Burada [τῷ ἱερῷ]τάτω [ταμείῳ * ----] tamamlaması da mümkündür. Bu durumda yazıtın 160'lı yıllardan önceye mi yoksa sonraya mı tarihlenmesi gerektiği belirsiz kalmaktadır.

5.2.5. *Aerarium* (τὸ ἱερώτατον ταμείον)

Mezar yazıtlarında, mezarların ihlali, zarar görmesi, tahrip edilmesi, mezar sahibinin istediği cenaze prosedürlerine uymayan durumlarda lanetleme dışında para cezalarının ödendiği *demos – boule*, *gerousia*, kent kasası dışında *fiscus* ve *aerarium* denilen kasalar da mevcuttur. Ama bu kasalar arasında farklar vardır; bu iki kasa Roma İmparatorluğunun eyalet sistemi içerisinde hangi eyaletin İmperial, hangisinin Senatoryal eyalet olduğuna dair bilgiler vermektedir. Roma İmparatorluğunda eyaletler, İmperial (İmparator) ve Senatoryal (*Senatus*) olarak ikiye ayrılmıştır. *Senatus*'a verilen eyaletlerde, valilik unvanı olarak Proconsul olur ve genellikle askeri birliğin bulunmadığı, siyasi ve askeri anlamda herhangi bir tehdit barındırmayan eyaletlerdir ve gelirlerin, mezar ihlali ceza paralarının ödendiği kasa olarak

⁴⁵⁹ Kadıköyde bulunan ve bugün Sofia'da korunan 178 yılı tarihli bir yazıtta (CIL XVI 128) eyalet *legatus Augusti*'nin idaresi altındadır; krş. Eck, 2000: 257, dn. 28.

⁴⁶⁰ Alkan, 2022: 24 no.5: τοῦτο τὸ μνημεῖον κατεσκευάσατο | Εὐαρ[. . .]ς Ερμ[.]τρίβου | ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ | αὐτοῦ Ἀρσασει Ερ[υ]μαπίου. ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξεί[ναι] ταφῆναι ἢ ὀφειλέ[σει] τῷ τοῦ Καίσαρος φίσκῳ x (δηνάρια) ,α.

⁴⁶¹ Wörle, 2012: 447–448 no. 72; SEG 62 1442.

⁴⁶² Bean, 1983: 181 no. 8 str. 4'de (= SEG 35 1437).

aerarium'un kullanıldığı eyaletlerdir. 3 (belki de 4) adet *hierotaton tameion* (T21, T22, T126) kaydedilmiştir. (τὸ ἱερώτατον ταμείον) *aerarium* için örnekler;

T21 Andriake'den İmparatorun Azatlı kölesi Aur. Metrodoros'un Mezar yazıtı⁴⁶³; Ambar şefi olan Aur. Metrodoros, mezarı kendisi için ve onun eşi Aur. Kleopatra için yaptırmıştır. Mezar ihlal cezası olarak τῷ ἱερωτάτῳ ταμείῳ (*aerarium*) 1.500 *denarii* ödemesi beklenmektedir.

T22 Andriake Aur. Pardalas'ın mezar yazıtı⁴⁶⁴; Myralı Aur. Pardalas mezarı ve Iulia Kasias için yaptırmıştır. 1.000 *denarii* tutarındaki para cezasının tahsilat mercii olarak *aerarium* olarak belirlenmiştir.

T94 Mastaura'dan kireç taşından mezar levhasında 4. satırın [τῷ ἱερω]τάτῳ [ταμείῳ * ----] şeklinde tamamlanma ihtimali için bkz. yk. s. 129-129'de verilen açıklama.

T126 Tragalassos'dan Piksodaros oğlu Myra vatandaşı Aur. Coresius'un ailesinden miras kalan lahit⁴⁶⁵. Lahite ve *hyposorion*'a kendisinin ve üvey oğlu Aur. Gerasimos'un izin verdikleri dışında birisinin gömülme hakkı yoktur, aksi durumda ödenecek 2.500 *denarii* tutarındaki cezanın tahsilat organı olarak *aerarium* belirlenmiştir.

5.3. Lanetleme Formülasyonları ve Mezar Koruyucu Tanrılar

M.Ö. 4. yüzyılda Lykialılar farklı zaman ve farklı sebeplerle bağdaştırılan geniş bir tanrı kültüne ve ibadet merkezlerine sahip olmuşlardır. M.Ö. 5. yüzyılın sonlarından itibaren Hellenistik etki altında tanrıların Anadolu kökü gittikçe belirsizleşerek bazıları Yunan tanrıları ile birleşerek kaynaşmıştır ⁴⁶⁶. Klasik dönemin Lykia mezar yazıtlarında mezarı korumak için lanetler ve tanrılara adaklar yapılırken, Yunan kültürü ve *polis* kültürü ile Yunan hukuku, mezar lanetlemelerine para cezası olarak eklenir. Bu cezalar bazen tapınaklara, kentin kült tanrıları ya da tanrıçalarına, dünyevi kurumlara ödenirdi. Hellenistik dönemde tahsilat, genellikle yerel kutsal kurumlar veya kent kasaları tarafından yapılırken, Roma döneminde *polis* kasaları ve imparatorluk kasalarına yapılır, bu dönemde tanrılara yönelik kutsal cezalar tamamen bitmese de gittikçe azalmıştır ⁴⁶⁷. Lykia bölgesinin genelinde olduğu gibi Myra'da da mezar yazıtlarında hem kollektif bir inanç ve kült hem de bireysel olarak tapınım gören tanrılar vardır ve mezar yazıtlarında genel olarak görüldüğü gibi Myra mezar yazıtlarında da Lykia *panteonu*'daki yerel tanrılar ve tanrıçalar, Yunan kökenli tanrılar ve tanrıçalar görülür. Ceza formülasyonunun

⁴⁶³ Ormerod ve Robinson, 1914: 28-29 no. 37; Borchhardt, 1975 (Wörrle): 68 .

⁴⁶⁴ Weißhäupl, 1899: 101-102; BE 1888: 101.

⁴⁶⁵ Öztürk, 2011: 211; Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 75; Schuler ve Öztürk, 2020; SEG 61 1259.

⁴⁶⁶ Bryce ve Zahle, 1986: 171.

⁴⁶⁷ Kolb, 2008: 182-183.

(mezar yazıtlarındaki izinler, ifadeler, kelimeler ve hukuki cezalardan oluşan tehdit unsurları) Tanrılar ve tapınaklar bölümü, tüm Myra teritoryumu içinde kalan mezar yazıtlarındaki tanrıları ve kültleri sadece Myra mezar yazıtlarını ve Myra adı geçen diğer coğrafyalardaki mezar yazıtlarını içine alacak şekilde lanetleme ve dini cezalandırmaları içerir. Myra mezar yazıtlarında Tanrılara çağrı yapılmaktadır. Myra mezar yazıtlarında lanetlemelerde tanrıyı çağırma şekli, “kimi zaman sadece “**θεοῖς**” (tanrılar) olarak kimi zaman “**θεῶν ἀπάντων**” ve “**θεοῖς ᾗπασιν**” (tüm tanrıların ve tüm tanrılara) kimi zaman tanrıların bizzat isimleri verilerek yazılır. “**θεῶν ἀπάντων**” büyük ihtimalle dualarda hiçbir tanrının unutulmaması için kullanılan bir ifadedir. Likçe yazıtlarda ise “Tanrılar” anlamına gelen “**māhāi**”, “tüm tanrılar” anlamına gelen “**māhāi huwedri**” ifadesi kullanılır⁴⁶⁸. Myra ve teritoryumunda tanrının isminin açıkça belirttiği mezar yazıtları daha azdır, daha ziyade “**Χθόνιοι θεοί**” (**yeraltı tanrıları**) yoğun bir şekilde geçer. Myra ve Teritoryumu mezar yazıtlarında Yunan kökenli tanrılardan Ἀρτεμις (Artemis), “Ζεὺς & Δῖος” (Zeus), “Ἀπόλλων” (Apollon), “Ἀθηνᾶ” (Athena), “Ἥφαιστος” (Hephaistos), “Λητώ” (Leto Korydalla) bulunurken epikhorik tanrılar olarak da “**Eleuthera Myrike**”, “**Eleuthera Trebendatike**”, “**Somendis**” bulunmaktadır. Myra’daki ve Myra adı geçen 214 (yayımlı ve yayımsız beraber) mezar yazıtlarından “**θεοὶ Καταχθόνιοι**” (yeraltı tanrıları) olarak 12 tane, “**θεοὶ Χθόνιοι**” yayımlı olarak 14 tanesi, yayımsız 2 tane, “**θεοὶ ὑποχθόνιοι**” 1 tane (yeraltı tanrıları), 9 tanesi “**οἱ θεοὶ πάντες**” (Tüm tanrılar), 5 tanesi “**θεοί**” (tanrılar), 1 tanesi **ἐπουράνιοι θεοί** (göksel tanrılar), 4 tanesi *Eleuthera*, 1 tanesi *Eleuthera Myrike*, 2 tanesi Zeus, 2 tanesi Apollon, 1 tanesi Athena, 2 tanesi Leto (bunlardan bir tanesi Leto Korydalla), 1 tanesi Hephaistos, 1 tanesi Somendis’tir.

Mezar yazıtlarında gerek Yunan kökenli tanrılar gerekse epikhorik tanrıların, mezar, onur ve agon yazıtlarında veya ele geçen rahip listeleri gibi epigrafik kaynaklarda bir *polis*’in kült tanrısı olup olmadığı veya o kentte tapınım gören tanrılar, komşu bir kentin kült tanrısının (bir tanrıya birden fazla *polis*’te tapınım görebilir) o şehri etkileyip etkilemediği görülebilir. Daha önce yukarıda belirtildiği gibi mezarların korunması ile ilgi tehditler, ölenin huzurunun bozulmaması, toplum düzen ve inancının sarsılması, ailenin hatırasının ve saygınlığının zedelenmesi gibi toplum için önemli kuralları bozacak bazı durumları içerir. Tanrılara gereken saygıyı göstermek, bireysel olarak ibadet eden kişinin olduğu kadar topluluğun da bir yükümlülüğüdür⁴⁶⁹. Mezar yazıtlarında ceza tehdidi beddualar şeklinde verilir ve bu beddualar, cenaze kült düzenlemelerinde formüle edilir⁴⁷⁰. Dünyevi cezaların yanında lanetlemeler ve

⁴⁶⁸ Schweyer, 2002: 70.

⁴⁶⁹ Rostad, 2006: 206.

⁴⁷⁰ Rostad, 2006: 230.

“tanrıların nezdinde günahkâr olsun” gibi ifadeler kullanılır. Mezar lanetlemelerinde kişisel lanetler, aileye yönelik lanetler, doğal felaketleri içeren tehditler vardır. Pedbaasas ve eşi Teblilabe mezar yazıtlarında (T2), bir toplumun yapı taşını oluşturan aileye yönelik bir beddua ve lanetleme örneği oluşturmuşlardır. Kendi sahip oldukları kaya mezarlarına, kendilerinin, çocuklarının ve damatlarının gömülmesini istemişlerdir, ceza formülasyonunun sonuna da bu kişilerin dışında herhangi birinin gömülmemesini ve mezarı açmaya yeltenmemesini eklemişlerdir. Şayet bu beyana uymayanları yani mezarı açmaya zorlayanları, “ἐὰν δέ τις βιάζεται ἀνοῖξαι τὸ μνημεῖον τοῦτο παρευρέσει ἡτινιοῦν, **μὴ ἐνέγκῃ ἢ γῇ αὐτῷ καρπὸν μήτε τέκνωμιν ἐφήβολος ἔστω καὶ ἁμαρτωλὸς** γένοιτο εἰς τὴν Λητῶ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς θεοὺς πάντας” (Eğer herhangi bir kimse bu mezarı hile ile açmaya zorlarsa **ne toprak ona ürün versin ne de o çocuk sahibi olsun** ve Leto ve diğer bütün tanrılar indinde **günahkâr olsun**) şeklinde bir ifade ile tehdit etmişlerdir. Aile, soy devamı ve ürün dikimi ve hasatı antik dönem dünyasında hem aile hem de toplum dinamiği ve düzeni için bu kadar önemli hususlara, yapı taşlarına beddua ve lanetleme kuşkusuz çok büyük tehdit ve korku unsuru oluştururdu.

Mezar ihlalinde dini (ilahi) lanetleme ve cezalar için kullanılan terimler bulunmaktadır. Çünkü mezarları korumak için yapılan bu lanetlemeler ve tehditler sadece mezarları korumakla ya da ailenin hatırasına saygı olarak değil aynı zamanda mezarın kutsallığını ve sosyal düzenin bir parçası olduğunu gösterir. Tanrılara seslenilmesi, ceza yaptırımları, tehditler, lanetlemeler hem mezarları korumak için önemli araçlar hem de toplum düzeni için özenle mezar yazıtlarına kazınmışlardır⁴⁷¹. Bir bedduanın, sözün gücünün insanların üzerinde güçlü bir etkisi olduğuna dair antik Dünya’da genel bir inanç vardır. Bu bedduanın, sözün bir yönetici, rahip, ebeveyn, kral, ölmekte olanlar ya da ölümler gibi daha yüksek statüye sahip kişi tarafından söylendiğinde güç ve etkisi daha da artmaktadır. Mezarı ihlal edenler için lanetleme formülü içinde yazılan cenaze bedduaları, ölmekte olan ya da ölmüş kişinin dileği olduğu için güçlü bir etkiye sahip olmalıdır⁴⁷². Lykia’da Myra mezar yazıtlarında lanetleme formülünde “**ἁμαρτωλός**” ifadesi kullanılır. Bu ifade yasalar tarafından cezalandırılacak bir suçu ifade etmezken, tam anlamıyla ahlaki ya da törensel, kült içerikli suçları ifade eder. İlahi bir lanetleme olan “**Ἀμαρτωλός ἔστω θεοῖς**” ifadesi “**Tanrılara karşı günahkâr olmak anlamındadır**”⁴⁷³. “Ἀμαρτωλός ifadesi mezar yazıtlarında kullanılırken *dativus*, *genetivus* ya da *εἰς* + *accusativus* şeklinde kullanılır ve seslenilen tanrıya ithafen yazılır⁴⁷⁴. Myra ve çevresindeki mezar yazıtlarında ve Myra adı geçen

⁴⁷¹ Schweyer, 2002: 60.

⁴⁷² Strubbe, 1991: 41.

⁴⁷³ Arkwright, 1911: 271.

⁴⁷⁴ Schweyer, 2002: 68.

diğer kentlerdeki mezar yazıtlarında hem de yayımsız olan mezar yazıtlarında “ἀμαρτωλός” ifadesinin kullanıldığı yazıtlar toplam 40 tanedir. Bu ifadenin dışında mezar yazıtlarında ilahi bir tehdit yaratmak için kullanılan ifadelerden biri de “**Kutsal şeye saygısızlık eden ya da tapınak soyguncusu**” anlamına gelen “**ἱερόσυλος (hierosylos)**” ifadesidir. Dini lanetleme ve cezalardan bahsederken kutsal alana saygısızlık için kullandığımız “ἱερόσυλος” kelimesi ile aynı kökten gelen “ἱερός” kelimesi kutsal anlamına gelir, tam anlamı ise üstün, seçkin, zorla alınamayan anlamları ve insanın bir şeyi kutsamasını dolayısıyla kendi tasarrufundan bir şeyi çıkarıp tanrıya adamasıdır. “ἱερός” kelimesi kendi içerisinde bir olumsuzlukta belirtir çünkü kutsal olan şey veya alan (ἱερόν) yasaklarla çevrilidir, kontrolsüz kullanım olamaz⁴⁷⁵. Bundan ötürü kutsal bir alan kadar önemli ve yine kutsal sayılan mezarların ihlalini yapan kişi, bir tapınağı kirleten kişi kadar kötü ve saygısız bir insan olarak kabul edilir ve tapınak soyguncusu olarak itham edilmekle suçlanır. ἱερόσυλος ifadesi packhum incelendiğinde altı adet yazıtta çıkmıştır. Bu yazıtlardan Lykia bölgesi genelinde 4 tane kayıtlıdır; bunlardan ikisi Sidyma antik kentindedir ve bu yazıtların ikisi de Roma İmparatorluk dönemi yazıtıdır. Sidyma’dan bir mezar yazıtında “....ἔξεστω θάψαι τινά, ἢ ἀσεβῆς ἔσται καὶ ἱερόσυλος καὶ ἀποτεισάτω τῷ ἱερωτάτῳ τα[μ]εῖ[φ] *] ..’.” şeklindedir ve burada “*aerarium*’a” karşı saygısızlık yapan kişi dinsiz ve “tapınak soyguncusu” olarak nitelendirilirken⁴⁷⁶, Sidyma’dan bir diğer yazıtta “..... κα[ὶ] ἔστα[ι] ἀ[σεβ]ῆς καὶ ἱερόσυλος [οὐρ]αν[ί]οις καὶ κατα[χ]θονίοις θεοῖς] geçen ifade “göksel tanrılar ve yeraltı tanrılarına karşı tapınak soyguncusu olsun” şeklindedir⁴⁷⁷. Lykia’dan bir başka yazıt İ.S. 146 yılına tarihlenen Perdikia yerleşimindedir; “.....ἔστω ἱερόσυλος καὶ ἔξωθεν ὀφειλέτω ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ ἐπιτεμίῳ τῷ Πιναρέων δήμῳ * ,βφ’....” (.....saygısız olsun ve kendi sahip olduklarından Perdikialıların *demos*’una 2.500 *drakhmai* borçlu olsun...) şeklindedir⁴⁷⁸. Lykia’dan bir diğer yazıt Pinara’dan bir mezar yazıtıdır; “...ὁ δὲ παρὰ τὰ γεγεγραμμένα τι ποιήσας ἔστω ἱερόσυλος θεῖθεξοῖς οὐρανίοις καὶ καὶ καταχθονίοις...” (Yazılı olan şeylerden herhangi birisini yapan kişi göksel ve yer altı tanrılarına saygısız olsun) ifadesi kullanılır⁴⁷⁹. ἱερόσυλος ifadesinin bulunduğu yazıtlardan biri Caria bölgesinden Iasos’tadır; “...ἣν δὲ τις [ἐκκόψη] ἢ ἀφαν[ίσ]η τὰ γεγραμμένα, πασχέτω ὡς ἱερόσυλος...” (Şayet biri yazılanları kazır veya yok ederse, ἱερόσυλος olarak cezalandırılsın) şeklindedir ve bu yazıt bir Sacred Law (Kutsal yasa)’dır, bu yazıtta bir “Zeus Megistes” kültü rahibinin görevleri anlatılmıştır. Bu

⁴⁷⁵ Burkert, 1985: 78.

⁴⁷⁶ TAM II 221.

⁴⁷⁷ TAM II 228.

⁴⁷⁸ TAM II 247.

⁴⁷⁹ TAM II 521.

görevlerden bir tanesi de kurban ritüelidir, bu yazıtın sonuna doğru ise yazılanlara uymayanların ya da yazılanları kazıyanların dinsiz olarak kabul edilmesinden bahseder⁴⁸⁰. Son olarak “ἱερόσυλος” ifadesinin Packhum’da kayıtlı olan yazıtı Ionia bölgesinden Teos’a aittir; “.... καὶ γένος τὸ ἐκείνου καὶ ἔστω ἱερόσυλος, καὶ συντελείσθω πάντα κατ’ αὐτοῦ ἅπερ ἐν τοῖς νόμοις τοῖς περὶ ἱεροσύλου γεγραμμ[ένα ἐστί,]...” (hem de soyu yok olsun ve hierosylos (günahkâr bir kimse) olsun ve yasalarda günahkâr kişi hakkında yazılmış olan her şey onun üzerine uygulansın) diye bir ifade geçer bu yazıt Teos’ta çocukların eğitimi hakkında bir dekrettir ve oldukça uzun bir yazıt olup bu dekretin kararlarına uymayacak olanlara lanetler sıralanmıştır ve bunlardan birisi de ἱερόσυλος’tur⁴⁸¹. Bu ifade, Myra Teritoryumu içinde geç Hellenistik, erken İmparatorluk dönemi bir yazıt olarak (T48), Myra’da (Aziz Nikolaos Kilisesi) bulunmaktadır, büyük bir kısmı yoktur. “...ἔστω ἁ] σεβῆς καὶ ἱερόσυλος θε [οῖς...” (Tanrılara karşı saygısız ve tapınak hırsız olsun) kısmı okunabilir durumdadır. Bu cümlemin devamındaki satırlar eksik olduğu için tanrılar ifadesi ile tüm tanrıların ya yeraltı tanrılarının ifade edilip edilmediği belli değildir⁴⁸².

Mezar yazıtlarında lanetleme ve tanrıların çağrılmasında kullanılan diğer bir ifade ise “ἄσεβής”tir ve bu ifade “ἱερόσυλος” gibi direk kişiye, yaptığı mezar soygununa, tanrıya karşı yaptığı hata için suçlama ifade eder. Genellikle ἁμαρτωλὸς καὶ ἄσεβής ya da ἡ ἄσεβης ἔσται καὶ ἱερόσυλος (dinsiz-saygısız ve tapınak soyguncusu) olarak mezar yazıtında yer alır. Myra mezar yazıtlarında “ἄσεβης” sadece 4 yazıtta geçmiştir ve bunlardan bir tanesi Myra’dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Thomas Corsten’in yayımladığı yazıt (T48), daha önce de belirttiğimiz gibi satır bütünlüğü olmadığı için “...ἔστω ἁ]σεβῆς καὶ ἱερόσυλος θε [οῖς” (...dinsiz ve tapınak soyguncu olsun) ifadesinin devamı olmadığı için hangi tanrılardan bahsettiği bilinmiyor. Bir diğer yazıtımız Istlada’dan (T70) “...ἔστω ἄσεβής θ[ε]οῖς κα[τα]χθονίους...” (yeraltı tanrıları nezdinde dinsiz-suçlu olsun) şeklinde devam eder, daha sonraki yazıt yine Istlada’dan olup “...καὶ ἔσ[τ]αι ἁσ[ε]β[ή]ς τοῖς καταχθονίους θεοῖς...” (... yeraltı tanrıları nezdinde dinsiz olsun) şeklindedir, son olarak yerleşim yeri belirsiz olan mezar yazıtı vardır; ἁμαρτωλὸς ἔστω [καὶ ἁ]σεβ[ή]ς Ἐλευθέρας ΔΙΟΔΙΑ” (günahkar olsun ve Eleuthera’nın ΔΙΟΔΙΑ nezdinde dinsiz olsun) şeklinde olup bu yazıtta ceza Eleuthera için kesilmiştir.

“Ἀσεβής” ifadesi “Εὐσέβεια” kelimesi ile zıt anlamlıdır. Ἀσεβής kavramı, tapınaklara ve kutsal şeylere zarar verme, tapınak soygunculuğu, yemini bozmak, kutsal barışı bozmak gibi durumlarda ortaya çıkar ve açık bir şekilde cezalandırma şeklidir. Εὐσέβεια dindar, tanrılara

⁴⁸⁰ Fabiani, 2016: 159-184; Dittenberger, 1915: 1016.

⁴⁸¹ Bilgiç Kavak, 2017: 230 str. 45-51; Syll3 578.

⁴⁸² Corsten, 2024: 270 no.3.

saygı duyan kişilere verilen bir sıfattır. Şehrin dinamiğini oluşturan *nomos* uyarınca εὐσέβεια şahsi bir yurttaşlık görevi iken, ἀσέβεια ise tanrının gazabını tüm insanların üzerine çeker ve kamusal bir suç olarak mezar yazıtlarında yer bulan bir ifadedir ⁴⁸³. Myra mezar yazıtlarında lanetleme formülasyonunda Katakthonioi Theoi (καταχθόνιοι Θεοί), khthonioi theoi (Χθονίοις Θεοί) veya hypokhthoniois theoi (ὑποχθονίοις Θεοί)'dan farklı olarak Andriake'den henüz yayımlanmamış bir mezar yazıtı olan Y26'da (yayıma hazırlanmaktadır) "... ἡ δὲ τις | ἐκκόψι ποτὲ τὴν ἐπ'πανοίκιος κακῶ μὶν ἀπόλοιτο" (tamamen/ tümüyle, tüm ev hanesi/eviyle ve kötü bir kaderle yok olsun/helak olsun.) şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

5.3.1. Kata/Hypokhthonioi veya Khtonioi Theoi

Asia Minor ve Lykia mezar yazıtlarında sıkça görülen, ceza formülasyonları içerisinde lanetleme cümleleri içerisinde çağrılan tanrılardandır. Ölülerin dünyasına hükmetme, intikam alma, adaleti manevi- ilahi yolla sağlama için mezar yazıtlarında çağırılırlar. Mezara zarar veren, saygısızlık edenlere ilahi bir cezalandırma yöntemidir. Likçede *māhāi huwedri* ifadesinin Yunanca Θεοί καταχθόνιοι'a karşılık gelmektedir⁴⁸⁴. Καταχθόνιοι θεοί (yeraltı tanrıları) bazı mezar yazıtlarında οὐράνιοι θεοί (göksel tanrılar) ile çağırılmaktadır. Yeraltı tanrıları, ölülerin fiili yaşamdan sonra yeraltı tanrılarına görülmeyen aleme geçmesi sebebiyle tercih edilmiş olmalıdır. Bu yeraltı tanrılarını temsil edilen tanrılara Hades'te yaşayan Pluto, Hekate, Men Katakthonios (Anadolu kökenli ay tanrısı) bunların yanında Ay tanrısı, Güneş tanrısı ve tüm bereket tanrıları da dahildir⁴⁸⁵. Çünkü bu ikinci grup tanrılar, yeraltı dünyası ile bağlantılıdır. Bunların dışında Yunan dünyasından bilinen Persephone (Kore-Hades'in eşi), Hekate (gece ve ruhlar, büyü), Erinyes (Furyalar-intikam ve suçluların cezalandırılması), Thanatos (Ölüm tanrısı), Khiron-Kharon (Styx nehrinden ölülerin ruhlarının yeraltı dünyasına taşıyan kayıkçı) vardır. Lykia'daki mezar yazıtlarında lanetleme metninde yeraltı tanrıları %90 olarak genel ifade kabul edilen χθόνιοι θεοί (yeraltı tanrıları), %10 kısmında ise belirli bir tanrının çağırılması tercih edilmiştir. Belirli bir tanrının çağırılması o kentin, o şahsın ya da o ailenin bireysel inancı ve kentin dini kültürü ile alakalıdır. Lanetleme yazıtlarında tanrının kim olduğundan öte tanrının gücü önemlidir ve çağrılmada etkilidir ⁴⁸⁶.

Myra Teritoryumunda bulunan ve Myra adı geçen diğer yazıtlarda καταχθόνιοι Θεοί ifadesi 12 yazıtta geçer, χθονίοις Θεοί ifadesi hem yayımlı hem de iki tanesi Myros yatağına ait

⁴⁸³ Burkert, 1985: 275.

⁴⁸⁴ Efendioğlu, 2010: 116.

⁴⁸⁵ Strubbe, 1991: 34-35.

⁴⁸⁶ Schwyer, 2002: 72.

yayımsız toplam 20 mezar yazıtında vardır, ὑποχθονίοις Θεοί ifadesi kullanılan Tyberissos'ta 1 tane mezar yazıtı bulunmaktadır.

Καταχθόνιοι Θεοί için;

“**T13** Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Antigonos'un mezar yazıtı⁴⁸⁷ yazıtın en başları yıpranmış okunamamıştır. Mezarı yaptıran kişi belli değildir fakat mezara gömülecek kişilerden birisi bellidir, Neikephoros oğlu Antigonos bunlardan biridir. Mezarı korumak için ve önlem için çağrılan tanrı yeraltı tanrılarıdır.

T29 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Antigonos'un Ailesi için yaptırdığı mezar⁴⁸⁸; Myralı Antigonos kendisi, eşi Agathemeris için ve Antigonos'un izin verdikleri için yaptırmıştır. İmparatorluk dönemi bu mezar yazıtında yeraltı tanrılarına karşı günahkâr olma söylemi manevi ve ilahi bir ceza iken, *demos*'a ödenecek ceza Lykia Birlik parası olan *kitharaphoros* ise maddi cezadır.

T42 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) yazıt fragmanı; Yazıt Thomas Corsten tarafından yayımlanmıştır. Yazıtın baş kısmı yoktur. Ama sonlara doğru lanetleme formülünde hem gökyüzü (göksel tanrılar) hem de yeraltı tanrılarına çağrı yapılmıştır. (Gökyüzü Tanrıları için bkz. 5.3.2)

T50 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) bilinmeyen bir kişinin mezarı⁴⁸⁹; Yazıtın baş kısmı okunamamıştır dolayısıyla mezarı yaptıran kişi ve kimler için yaptırdığı belli değildir. En sonda ceza formülasyonu okunur. Maddi ceza, Myra *gerousia*'sına ödenirken, ilahi ceza için yeraltı tanrıları çağrılmıştır; ὀφειλήσῃ τῇ Μυρέ[ων γερουσία | [X .', τῇ]ς εἰσαγγελίας γενο[μένης? τῷ | [βουλομ]ένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει κα[ὶ ὁ ἕτερόν | [τιν]α θάψας ἀμαρτολὸς [ἔστω θεοῖς | [κατ]αχθονίοις vacat (.....Myralıların *gerousia*'sına filanca miktarda *denarii* borçlu

⁴⁸⁷ SEG 68 1324: [- - - - -] ΣΥΝ[- - - -] | [- - - - - κατεσκεύασεν Ἀντίγονος Ν[ε]ικηφό- | [ρου ἐαυτῷ καὶ - - - - -, ἄλλῳ δὲ μηδενί· | [ἐάν δέ τις ἕτερον θάψῃ, ἀμαρτωλὸς ἔσ]τω θεοῖς κατα[χθονίοις καὶ ὀφειλήσῃ τῷ δήμῳ □ τρι]σχειλίας, τῆς | [προσαγγελίας οὐσης παντὶ τῷ βουλ]ομένῳ ἐπὶ | [τῷ ἡμίσει] vacat ([]ΣΥΝ[]..... (Bu mezarı Nikephoros'un oğlu Antigonos için ve falanca için (yaptırdı.) Başka hiç kimsenin gömülmesine izin yoktur aksi takdirde yeraltı tanrılarına karşı günahkâr olsun ve (falanca-kasaya) 1.000 drakhmai ödeyecek, para ödendikten sonra isteyen herkes için (miktarın) yarısı üzerinde talep hakkı vardır).

⁴⁸⁸ Robert, 1951: 150-152 ; Schweyer, 2002: 260 no: 73; SEG 68 1323: Τὸν τάφ[ο]ν κ[αὶ τὴν σορὸν κατεσκεύασεν] | Ἀντίγονος Δ[- - - - - τοῦ - - - - -] | Μυρεῖ[ς] ἐ[αυτῷ] καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ | Ἀγαθημερί[δι καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν] | καὶ τοῖς ἐκγό[νοις καὶ οἷς ἂν συνχω]ρήσῃ Ἀντίγο[νος· ἄλλῳ δὲ οὐδενί] ἐξέσθω θά[ψαι? ἕτερόν τινα - ? -] ἢ ὁ θάψας ἀμ[αρτωλὸς ἔστω θεοῖς κατα]-χθονίοις κα[ὶ ὀφειλέτω Μυρέων τῷ] δήμῳ κιθαρηφόρους - - - - - - -] τῆς προσαν[γγελίας οὐσης παντὶ] τῷ βουλομέ[νῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει].

⁴⁸⁹ SEG 68 2023: 1326.

olsun, ihbar edenin üçte biri üzerinde talep hakkı vardır. Başka birini defneden yeraltı tanrıları huzurunda günahkâr olsun.)

T51 Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) bilinmeyen bir kişinin mezar yazıtı⁴⁹⁰;[- - τ]ὸν γενομένον ἄνδρα Ἀπολλώνιον | [Ἐπαφ]ροδείτου· ἐτέρῳ δὲ οὐδενὶ ἐξέσται | [θάψ]αι τινα ἢ ἔστω θεοῖς καταχθονίοις | [ἁμαρ]τωλὸς καὶ ἐκτείσατο τῷ Μυρέων | vacat δῆμῳ * φ' vacat (...kocası Apollonios'u..... başka kimsenin birisini gömmeye izin yoktur ve yeraltı tanrılarına karşı günahkar olsun ve Myralıların demos'una 500 denarii ödeyecek).

T70 Istlada'dan Serapion'un oğulları ve diğer bir ortak tarafından yaptırılan aile mezarı⁴⁹¹; Mezarı yaptıranların isimleri belli değildir ve para ceza birimi olarak *kitharaphoros* kullanılmıştır ve lanetleme kısmında yeraltı tanrılarına seslenilmiştir. ...ἀσεβῆς θ[ε]οῖς κα[τα]χθονί|οις τῆς πράξε[ως νν] οὔσης παντὶ τ[ῷ] βουλομένῳ | [ἐ]πὶ [τῷ τ]ρίτῳ μέρει. (... yeraltı tanrılarına karşı suçlu olacak ve dileyen herkes (miktarın) üçte birini (ödül olarak) alma hakkına sahip olacaktır.)

T80 Istlada'dan Lysimakhos olarak da bilinen Myralı Philokles'in mezar yazıtı⁴⁹²; Philokles mezarı kendisi için çocukları Demetrios, Andronikos ve Amorous olarak da bilinen kızı Arsasis için ve kendi annesi Amorous olarak da bilinen Arsasis için, daha önceden gömülmüş eşi için yaptırmıştır. Mezara zarar veren, maddi ceza olarak Myralıların *demos*'una 3.000 *denarii* ödeyecektir; manevi ceza olarak da Yeraltı tanrıları çağırılmıştır.

T84 Istlada'dan mezar yazıtı Platon oğlu Ermandoas'ın *hyposorion*'u ile kendisi, eşi Zoilis, çocukları ve torunları için yaptırdığı mezardır⁴⁹³: ...ἄλλῳ δὲ μὴ ἐξεῖναι θάψαι | εἰς αὐτὰ μηδενὶ εἶστω θεοῖς καταχθονίοις ἁμαρτωλὸς καὶ ἐκτείσει Μυρέων | τῇ γερουσίᾳ * φ', ἐξουσίαν ἔχον|τος τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει κατηγορεῖν. (...başka da hiç kimseye bu mezara ölü gömme izni yoktur, aksi halde, (suç işleyen) yer altı tanrıları indinde günahkâr olsun ve Myra'nın gerousia'sına 500 denarii ödeyecek, (ihbar edip) talepte bulunana (paranın) yarısı verilecektir.)

T103 Sura'dan Andromakhos oğlu Apollonios'un kendisi ve eşi Tydara için yaptırdığı mezar⁴⁹⁴; ...ἁμαρτωλὸς [ἔστω] | τοῖς καταχθον[ίοις θεοῖς - - -] ἐπαγγελίας οὔση|ς παντὶ τῷ

⁴⁹⁰ SEG 68 1325: [- -]ΔΗΜΕ[- -]Α κατέστησεν ΑΜΜ[- - -] | [- - - - -]ΡΟΣΕ[- 1-2 -]ΙΔΑΟ[- - - - -] | [- - - -]ΗΣΚΑΙΟ[- - - - -] | [- -]ΗΣΟ προεκήδευσεν ΟΥΣΙΟ[.]ΣΛΩ[.] | [- - τ]ὸν γενομένον ἄνδρα Ἀπολλώνιον | [Ἐπαφ]ροδείτου· ἐτέρῳ δὲ οὐδενὶ ἐξέσται | [θάψ]αι τινα ἢ ἔστω θεοῖς καταχθονίοις | [ἁμαρ]τωλὸς καὶ ἐκτείσατο τῷ Μυρέων | vacat δῆμῳ * φ' vacat.

⁴⁹¹ Schuler, 2006: 415-416; SEG 56 1738.

⁴⁹² Schuler, 2006: 429-430; SEG 56 1748.

⁴⁹³ Benndorf vd., 1884: 30 no. 7; Petersen ve Von Luschan, 1889; Schuler, 2006: 412-413; SEG 56 1752

⁴⁹⁴ Öztürk ve Öztürk, 2020: 100-101 no.1.

βουλομένῳ ἐπὶ τῷ τρίτῳ [.] (.....Yeraltı Tanrıları'na karşı sorumlu olsun! İhbar eden kişi (ise, cezanın) üçte birini alacaktır.)

T143 Myra'dan yerleşim yeri belirsiz Ptolemaios'un kendisi, çocukları ve izin verdikleri için yaptırmış olduğu mezar yazıtı⁴⁹⁵; ...ἡ ὀφειλέσει Μυρέῳ[ν τῷ δῆμῳ] | [x . .], καὶ ἔσ]τω ἁμαρτωλὸς θε[οῖς καταχ]θονίοις· ἡ δὲ προσανγ[ε]λ[ία ἔσται τῷ] | [βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει (vet sim.)]. (...Myra halkına (şu kadar para) borçlu olacaktır, hem de yeraltı tanrılarının nazarında günahkâr olsun. İhbar eden isteyene yarısını kadar ödeme yapılacaktır.)

T150 Aperlai'dan Myralı *Lykiarkhes* Tib. Claudius. Ptolemaios ve karısı (H)erpidase'nin mezarı⁴⁹⁶; Sarpedonis olarak da bilenen (H)erpidase, mezarı kendisi için, Kyaneailı Marcius Eutribos kızı olan kendi kızı da olan Arsasis olarak da bilinen Platonis ve kocası Myralı, Pataralı, Aperlailı Tib. Cl. Ptolemaios için yaptırır ve lanetleme unsuru olarak yeraltı tanrıları belirtilmiştir. ...τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Τιβ(ερίῳ) Κλαυδ(ίῳ) | [Τιβ(ερίου) Κλαυδίου] Πτολεμαίῳ Μυρεῖ καὶ Παταρεῖ καὶ Ἀπερλεῖτη τῶν | μετ' αὐτῆς δὲ [οὐδεὶς ἄλλος ἐνταφίσεται] ἡ ὑποκείται ὁ θάψας | κα[ταχθονίοις θεοῖς]. (Tiberius Claudius oğlu kocası olan Myra, Patara, Aperlai vatandaşı Tib. Claudius Ptolemaios için yaptırdı. Kendisi ile hiç kimse (mezara) ne gömülebilir ne de izin verilir, gömen kişi yeraltı tanrıları nezdinde (günahkâr olsun).)

T161 Phellos'tan Myralı Kallistratos'un kölesi Eutykhes'in mezar; ...ἐὰν δέ τ<ις> παρὰ ταῦτα | ποιήσῃ, ἁμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς καταχθονίοις. (...Şayet birisi buranın yanına (birini) koyarsa, yeraltı tanrıları nezdinde günahkâr olsun.)

Xθονίοις Θεοί için;

T24 Andriake-Çayağzı'ndan Moskhion'un aile mezarı⁴⁹⁷; Lysion oğlu Moskhion, mezarı kendisi ve eşi Poas, çocukları ve torunları için yaptırmıştır. Mezar yazıtında bir maddi ceza belirtilmemekle beraber lanetleme formülasyonu kullanılmıştır ve yeraltı tanrıları çağrılmıştır.

T64 Istlada'dan Hermagoras'ın oğulları Pigesarmas, Kodronas ve Deuktybelis'in babaları ve anneleri Eropsıdabe için ve kendi çocukları için mezar yazıtında⁴⁹⁸ yeraltı tanrıları çağrılır. (Çocukların ve annelerinin ismi epikhoriktir.) Yazıt için bkz. 2.1.1.

⁴⁹⁵ Bean, 1958: 82 no.108; SEG 17 692.

⁴⁹⁶ CIG 4300; LBW 1298.

⁴⁹⁷ Schweyer, 2002: 221, no. 2: Τὸν τάφον κατεσκευάσατο Μοσχίων | Λυσίωνος αὐτῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ | Ποασῇ καὶ τοῖς τέκνῳ καὶ τοῖς ἐγγόνῳις· | ἄλλῳ δὲ μηδενὶ ἐξέστω θάψαι· ἐὰν δὲ | θάψῃ, ἁμαρτωλὸς ἔθω θεοῖς χθονίοις.

⁴⁹⁸ Schuler, 2006: 400-401; Schweyer, 2002: 249 no.55; SEG 56 1731.

T66 Istlada'dan Philadephos, Platon, Menemakhos ve Hermias adlı kişilerin ortak aile mezarı⁴⁹⁹; yazıtta iki Ermandeimis vardır, bunları birbirinden ayırma gereği duyulmuştur. Mezar yazıtında 4 erkek ismi geçmektedir ve bu dört erkekten Menadros'un oğulları Menemakhos ve Hermias ile kardeşlerdir. Bu kişiler mezarı kendileri için, eşleri ve çocukları için yaptırmıştır. Yazıtta ayrıca Monendis adında diğer kişilerle bağlantısının ne olduğu belli olmayan bir kadın mevcuttur. Sadece Monendis'e gömülme hakkı vermişlerdir, çocuklarına değil bunu iki kere belirtme gereği duymuşlardır⁵⁰⁰. Mezar yazıtında ceza formülasyonunda, maddi ceza Lykia Birliği para birimi 3000 *kitharaphoroi* olarak Istlada *demos*'una ödenecek, manevi ceza ve tehdit için yeraltı tanrıları çağrılmıştır.

T72 Istlada'dan Myralı Mandrobes'in mezarı⁵⁰¹; Mandrobes mezarı kendisi için, eşi Myralı Erpidemis için ve çocukları Demetrios ve Platonis için, onların çocukları için yaptırmıştır. Ceza formülasyonunda Mandrobes'in yazılı izin verdikleri dışında başkasının gömülmesine izin verilmemiştir. Maddi ceza Istlada *demos*'una 3.000 *drakhmai* olarak ödenmesi belirtilmiştir, lanetleme kısmında yeraltı tanrıları çağrılmıştır.

T77 Istlada'dan Philon kızı Platonis'in aile mezarı⁵⁰²; Philon kızı Platonis mezarı kendisi için, önceden gömülmüş olan kocası Philon için, çocukları için, torunları için, onların soyundan gelenler için yaptırmıştır. Platonis'in kocası ve babası aynı isimde, adları Philon 'dur (aile ilişkileri için bkz. 2.1.2). Para cezası Myra *demos*'una 1.000 *denarii* iken, ilahi ceza ve tehdit için yeraltı tanrıları çağrılmıştır. ... ἡ ἐκτεῖσει προστείμου Μυρέων τῷ δῆμῳ *, α | καὶ ἔσται ἀμαρτωλὸς θεοῖς χθονίοις, | ὧν ὁ ἐλένξας λήμψεται τὸ τρίτον. (...Aksi halde Myra *demos*'una 1.000 *denarii* ceza ödeyecek ve yer altı tanrıları katında karşı günahkâr olacak, ihbar eden kişi bu miktarın üçte birini alacak.)

T83 Istlada'dan Moskhos ve kardeşlerinin kendi aileleri için yaptırdığı mezar⁵⁰³; Erblates oğlu Moskhos oğlu Moskhos'un dört oğlu kendi eşler, kendi çocukları, çocuklarının soyundan gelenler için, babaları Moskhos için ve anneleri Khnauate için yaptırmışlardır. Maddi ceza olarak "Istlada *demos*'una 3.000 *drakhmai* borçlu olsun" der. Fakat yazıttaki ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΙΟΣ ifadesi bazı araştırmacılara göre miñti ile bağlantılıdır, bazı araştırmacılara göre tanrı Somendis ile bağlantılıdır. (ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΙΟΣ için bkz. 5.1) Lanetleme bölümünde

⁴⁹⁹ Schuler, 2006: 418-420; Schwyer, 2002: 248 no.53; SEG 56 1733.

⁵⁰⁰ Schuler, 2006:418-420.

⁵⁰¹ Schuler, 2006: 401-404; SEG 56 1740.

⁵⁰² Schuler, 2006: 417-418 no.14; SEG 56, 1745.

⁵⁰³ Petersen ve Von Luschan, 1889: 47 no. 85; Schuler, 2006: 425-428 no. 19; SEG 44 1994; Zimmermann, 1992: 117-118.

ise yeraltı tanrıları çağrılmıştır. ...ἐὰν δέ τις θάψη, ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς | χθονίοις καὶ ὀφειλέτω Ἰστλαδέων τῷ δήμῳ εἰς τὸν ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΙΟΣ λόγον | < (δραχμὰς) , γ', τῆς πράξεως οὔσης παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει. | εἰς δὲ τὸ ὑποσόριον ἐνταφίσονται οἱ τε δοῦλοι ἡμῶν καὶ οἱ ἀπελευθεροί. (...şayet biri defnederse, yer altı tanrılarına karşı günahkâr olsun ve Istladalıların demos'una 3.000 drakhmai borçlu olsun, ceza ödendikten sonra (bunu ihbar edip) hak talebinde bulunana (yekûnun) yarısı verilsin. Bu hyposorion'a hem kölelerimiz hem de azatlılarımız gömülecekler.)

T85 Istlada'dan bir yazıt Aristagoras'ın oğlu Ermamiamis'in aile mezarı⁵⁰⁴: Aristagoras'ın oğlu Ermamiamis mezarı kendisi için, eşi ve evlatlığı Demetrios oğlu Demetrios için yaptırmıştır. (Τρόφιμος için bkz. 3.7) Para cezası, kent adı verilmeden *demos*'a 3.000 *drakhmai* olarak ödenirken lanetlemede yeraltı tanrıları tercih edilmiştir. ... ἐὰν δέ τις θάψη, ἔστω ἀμαρτωλὸς θεοῖς [χ]θο|νίοις καὶ ὀφειλέτω τῷ δήμῳ < , γ' τῆς πράξεως οὔσης τῷ [β]ουλο|μένῳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει / τρίτῳ]. (...Şayet birisi gömerse, yer altı tanrıları nezdinde suçlu olsun ve demos'a 3.000 drakhmai borçlu olsun, para toplandıktan sonra isteyen için [yarısı/üçte biri] (verilsin).)

T86 Mastaura'dan Demetrios'un mezar yazıtı⁵⁰⁵; Demetrios oğlu Demetrios mezarı kendisi için, yazılı olarak izin verdikleri için yaptırdı. Myralıların *demos*'una para cezası 3.000 *drakhmai* ödenecektir ve yazıtın sonunda yeraltı tanrıları nezdinde günahkâr olsun şeklinde devam eder.

T114 Teimiussa'dan mezar yazıtı⁵⁰⁶; Hierodotos'un Myra vatandaşı... Amcası eidoros için, Hierodotos kızı Epiktesis için, çocukları için, onun izin verdikleri.... için yaptırdı. Yazıtın orta kısımları okunamamıştır. Yazıtın ceza formülasyonunda Kyaneai *demos*'una miktarı belli olmayan para cezası ödenecektir. Lanetleme için ise yeraltı tanrıları çağrılmıştır. Myra vatandaşı olmalarına rağmen ceza ödemesinin Kyaneai'a yapılması, Kyaneai ve Myra arasındaki *sympoliteia* veya aralarındaki sınır antlaşması ile açıklanabilir.[. Κυανει]τῶν τῷ [δ]ήμ[ω . . .] | καὶ ἀμαρτωλὸς[ς ἔσ]τω θεοῖς [χ]θ[ο]νίοις ([.....] Kyaneai demos'una [.....] ve yeraltı tanrılarına karşı günahkâr olsun.)

⁵⁰⁴ Schuler, 2006: 406; SEG 5 1737.

⁵⁰⁵ Morganstern, 1983: 200-201; SEG 35 1429: Δημήτριος β' τοῦ Ν[--- ἐποίησεν] | ἐατῶι καὶ ἐάν τινι [σ]υν[χωρήσῃ ἐν]γράφως | ταφῆναι· ἄλλ[ωι] δ[ὲ] μηδενὶ ἐξ[έ]στω | ταφῆναι ἢ θάψα[ι] τινά· εἰ δὲ μή, ὀφειλέτω | ὁ αἴτιος τῷ δή[μωι] τῶν Μυρέων δραχμὰς | τρισχειλίας, τῇ[ς] προσανγελίας | οὔσης παντὶ τῷ β[ουλομέ]νῳ | ἐπὶ τῷ ἡμίσει καὶ ἀ[μαρτωλ]ὸς | ἔστω θεοῖς χθ[ονίοις].

⁵⁰⁶ Schwyer, 2002: 85; Maresch 1584

T117 Teimiussa Nekropolünden yazıt⁵⁰⁷; mezarı yaptıran kişi belli değildir ve mezar yazıtından hiçbir isim okunamamıştır, yazıtın baş kısmı da yoktur. Teimiussa’da bulunan mezarın kasa ödemesinin Kyaneai *demos*’a ödenmesi belirlenmiştir, lanetlemede yeraltı tanrıları tercih edilmiştir. Yazıtta *drakhme*, δραχμάς⁵⁰⁸ olarak yazılmıştır.

T122 Teimiussa’dan Arkhedemos oğlu Athenagoras’ın ve Philippos’un mezarı⁵⁰⁹; ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς | χθονίοις καὶ ὀφειλέτω Κυανειτῶν τῷ δήμῳ δραχμάς διςχειλίας.

T123 Teimiussa’dan Androstenes’in ve ailesinin mezarı⁵¹⁰; Androstenes mezarı kendisi, eşi Aphrodeisios, çocukları ve torunları için yaptırmıştır. Ceza formülasyonunda kent adı verilmeden sadece *demos*’a filanca miktarda *drakhmai* ödenmesi ve lanetleme için de yeraltı tanrıları beyan edilmiştir. ...ἡ ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς χθονίοις καὶ ἐποφειλέτω τῷ δήμῳ Δ ‘[.], | τῆς πράξεως οὔσης... (...ve de yeraltı tanrılarına karşı günahkar olsun ve *demos*’a filanca miktarda *drakhmai* borçlu olsun, ihbar edenin [..... üzerinde ihbar hakkı bulunacaktır]

T128 Tyberissos’tan Ermadapimis ve ailesinin mezar yazıtı⁵¹¹; Eudromos oğlu Myralı Ermadapimis mezarı.....Tarseia ve çocukları için, çocuklarının çocukları için, kızlarının çocukları için ve gömülmeye izin verdikleri için yaptırmıştır. *Drakhme* biriminde ödenecek maddi ceza Apollon tapınağına ödenirken, Apollon’a gösterilen önemin yanında lanetleme için yeraltı tanrıları ihmal edilmemiştir. (Apollon için bkz. 5.2.1.2) ...ἀμ]αρτ[ω]λὸς | ἔστω θεο[ῖ]ς χθον[ί]οις καὶ ὀφειλέτω ἱερὰς | Ἀπόλλωνι [< δραχμάς .., τῆς πράξεως οὔσης πα]ντὶ | τῷ βουλομέν[ω] (...yeraltı tanrılarına karşı günahkar olsun ve Apollon’a filanca miktarda (kutsal *drakhmai*).... ödesin.... Paranın ödenmesinden sonra isteyen herkes için....)

T131 Tyberissos’tan Hermolaos oğlu Ermakartadis’in mezarı; Ermakartadis mezarı⁵¹², kendisi için, Iason kızı eşi Movis, çocukları ve onların eşleri için, kız kardeşi Arsasis için yaptırmıştır. Para cezası Myralıların *demos*’una (miktar okunamamıştır) ödenmesi, lanetlemede yeraltı tanrıları beyan edilmiştir....ἀμαρτωλὸς | ἔστω θεοῖς [χ]θονίοις [κ]αὶ ὀφειλέτω Μυρέων τῷ δήμῳ ΗΙΣ (...yeraltı tanrılarına karşı suçlu olsun ve Myralıların *demos*’una eis borçlu olsun)

⁵⁰⁷ Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no.106.

⁵⁰⁸ Nasalların birbirlerinin yerine kullanım için bkz. Gignac, 1976: 119, note.3; δραχμάς yerine δραχνάς için bkz. PLBat. iii, 10.21, corr. 25 (A.D. 98-117).

⁵⁰⁹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 59 no. 115.

⁵¹⁰ Schweyer, 2002: 265 no.81.

⁵¹¹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 53, 95; Schweyer, 2007: no. 91.

⁵¹² Schweyer, 2002:94 no. 272; Maresch 1637.

T134 Tyberissos'tan Mnemon, Apollonios, Demetrios ve Kormatis'in yaptırdığı mezarı⁵¹³; Hierodotos'un dört oğlu kendileri, çocukları, eşleri için mezarı yaptırmıştır. Yeraltı tanrıları lanetlemede çağırılmıştır.

T149 Antiphellos'tan Aristolais ve akrabalarının mezarı⁵¹⁴: Aristolais mezarı kendisi için, kocası ve amcası olan Klemakhos için yaptırmıştır. Para cezası Myralıların ve Antiphellosluların *demos*'una (Antiphellos ve Myra arasında bir *sympoliteia* olabilir) 5.000 *denarii* ödenmesi talep edilmiştir. Yeraltı tanrıları lanetleme için çağırılmıştır. İmparator başrahibi Veranius Tlepolemos tarih belirleyicidir. Yazıtın onayı resmi bir makam olarak Antiphellos yetkili makamı aracılığıyla yapılmıştır. ...εἰ δὲ μὴ, ἔστω ἀμαρτωλὸς θεοῖς χθονίοις καὶ ἀποτεισάτω τῷ δήμῳ τῷ Μυρέων καὶ Ἀντιφελλείτ [ὧν δηνάρ] ια... (...eğer buna uyulmazsa ise yeraltı tanrıları nezdinde günahkâr olacak ve Myra ve Antiphellosluların *demos*'una 5.000 *denarii* ödeyecektir.)

T154 Platon oğlu A. [kendisi için], Delios için ve onun oğlu için, kızı için ve babası Soterikhos babası Ermapias için ve E..th mezarı⁵¹⁵ inşa etti. ...ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς χθονίοις...

Myros yatağından henüz yayımlanmamış iki yazıtta Χθονίοις Θεοί ifadesi geçmektedir.

Υποχθονίοις Θεοί için, **T130** Tyberissos'tan Pigesamyas'ın oğlu Khares'in aile mezarı⁵¹⁶; Khares mezarı, kendisi, babası Khares oğlu Pigesamyas, annesi Onetor kızı Rhode, kız kardeşi Arsesidare, kendi çocukları ve torunları için yaptırmıştır. Lanetleme formülünde yeraltı tanrısı ifadesi için ὑποχθονίοις θεοί (...ἐπεὶ ἀμαρτωλὸς ἔστω θεῶν ὑποχθον[ί]ων) yazılmıştır.

5.3.2. Epouranioi Theoi (Ἐπουράνιοι Θεοί)

“Ἐπουράνιοι θεοί” (göksel tanrılar), çok fazla karşılan bir ifade değildir. Myra teritoryumu içerisinde ise Aziz Nikolaos kilisesinden tek bir kayıt örneği karşımıza çıkar. (**T48**) “[----- τ]οὺς ἐπουρανίους [καὶ] καταχθονίους θεούς” ifadesi bulunmaktadır ve yazıtın ön kısmı yoktur, muhtemelen yazıtın ön kısmında “ἀμαρτωλὸς” gibi bir ifade bulunmaktadır. Yeraltı tanrılarına lanetleme ve ceza formülasyonunda göksel tanrılar da eklenmiştir⁵¹⁷. “Ἐπουράνιοι” *epitheton*'u Lykia'da Myra'nın dışında Sidyma'da Leto'nun ikizleri Apollon ve Artemis için kullanılmışken⁵¹⁸, Lykia'da gökyüzü tanrıları için οὐράνιοι

⁵¹³ Schwyer, 2002: 97 no. 274.

⁵¹⁴ Nollé vd., 1983: 219-222; SEG 33 1169.

⁵¹⁵ Schwyer, 2002: 245 no .49.

⁵¹⁶ Schwyer, 2002: 270-271 no. 92.

⁵¹⁷ Corsten, 2024: 266 no. 1: “[----- τ]οὺς ἐπουρανίους | [καὶ] καταχθονίους θεούς (Gökyüzü ve yeraltı tanrıları.....).

⁵¹⁸ TAM II 174 str. B 13-14: Λητοῦς διδύμοις φωστῆρσιν | ἐπουρανίους ἐν Ἀρ[ά]ξοις κυθεῖσιν.

epitheton'u 5 yazıtta belgelenmiştir: 1)Kyaneai'da⁵¹⁹; 2)Kyaneai Teritoryumundaki Trysa'da⁵²⁰; 3) Tlos'ta⁵²¹; 4) Pinara'da⁵²²; 5) Sidyma'da⁵²³.

Ἐπουράνιοι *epitheton*'u Lykia dışında Ionia'da Klaros'ta⁵²⁴; Lydia'da Magnesia ad Sipylum ve Thyateira'da⁵²⁵, Kilikia'da Anazarbos'ta⁵²⁶, Lydia-Mysia sınırında Nakrason'da⁵²⁷, Phrygia'da Hierapolis'te⁵²⁸ bir harf kehaneti yazıtında kaydedilmiştir ve Armenia Minor'da Elâziğ/Ağın ilçesine bağlı Salkımlı mahallesinde bulunan bir mezar yazıtında Gökyüzü tanrıları mezar sahibini onurlandıranlara lütufkar olmaya, yer altı tanrıları ise kötü niyetle hareket edenlere düşman olmaya çağrılır⁵²⁹. Kilikia'da Mopsouhestia'da Ἐνουράνιοι θεοί formunda ortaya çıkar⁵³⁰. Οὐράνιοι *epitheton*'u ise görece daha yaygındır⁵³¹.

5.3.3. Proimoi Theoi (Πρώμοι Θεοί)

Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Hellenistik dönem mezar yazıtında⁵³² çok sık karşılaşılmayan “Πρώμοι Θεοί” olarak adlandırılan bir tanrıyı görürüz. Albasis adlı bir rahibin üç kuşak soy ağacını gördüğümüz yazıtta (T28); Albasis'in ἱερεὺς πρὸ πόλεως διὰ βίου τῶν

⁵¹⁹ Ormerod ve Robinson, 1914: 24 no. 30. (Kyaneai): “ἀμαρτωλὸς ἔστω θεοῖς οὐρανίοις κ[αί] ἐπιχθονίοις

⁵²⁰ Petersen ve Von Luschan, 1889: no. 16; IGR III 710 (Trysa): ἀμαρτωλὸς [ἔστω] κ[α]τ[α]χθονί[οις] καὶ οὐρανί[οις] [θε]οῖς

⁵²¹ TAM II 613 (Tlos): ἀμαρτωλοὶ ἔστωσαν καὶ ἐπάρατοι θεοῖς οὐρανίοις καὶ ὑποχθονίοις.

⁵²² TAM II 521 (Pinara): ὁ δὲ παρὰ τὰ {γε}γεγραμμένα τι ποιήσας ἔστω ἱερόσυλος {θε}θεοῖς οὐρανίοις καὶ {καί} καταχθονίοις...

⁵²³ TAM II 228 (Sidyma): ἔστα[ι] ἄ[σεβ?]ῆς καὶ ἱερόσυλος [οὐρ]ανί[οις] καὶ καταχθονίοις θεοῖς] (*Yazılı olan şeylerden gözyüzü ve yeraltı tanrıları nezdinde dinsiz ve kutsala saygısız olsun*).

⁵²⁴ EA 27 11 no.4 (Klaros): ἐπουρανίοις τε θεοῖς, τεθυωμένα πάντα.

⁵²⁵ TAM V2 1371, s. 493 (Magnesia ad Sipylum): καὶ τοὺς ἐπουρανίους καὶ καταχθονίους θεοὺς κεχολωμένους ἔχουσιν; TAM V2, 1989: 1096 p. 394 (Thyateira): ἐπουρανίους [καὶ καταχ]θονίους ἔξει κεχολωμένους

⁵²⁶ IAnazarbos, 2000: 135 s. 97 (Anazarbos): καὶ ὀρκίζω θεοὺς ἐπουρανίους καὶ καταχθονίους

⁵²⁷ Herrmann ve Polatkan, 1969: Testament7 1 (Nakrason): καὶ οὐδὲν ἦσσαν θεοὺς σχοίη ἐπουρανίους τε καὶ ἐπιγείους καὶ ἐναλίους καὶ καταχθονίους.

⁵²⁸ Carratelli, 1963:351–370 (Hierapolis): ἐπουρανίοις τε θεοῖς, τεθυωμένα πάντα.

⁵²⁹ ταύτην ὅς παριῶν τείσι ρόδῳ ἢ ἔτι ἄλλῳ | ἄνθει, ἔχοι εἴλω πάντας ἐπουρανίους· | εἰ δ' ἄλλος ἀτάσθαλα μερμηρίζων, | τοῦτον ἔχειν δύσνους πάντας ὑποχ[θ]ονίους). IGR III, 1444; Merkelbach & Stauber, 2001: 30 no. 13/02/01 str. 3-6 (Elâziğ/Ağın/ Salkımlı).

⁵³⁰ Yorke, 1898: 7 no. 3 str. 12-13: αἱ τῶν τέκνων αὐτοῦ τοὺς ἐνουρανίους θεοὺς καὶ |⁵ τοὺς καταχθονίους.

⁵³¹ MAMA VI s. 150 no. 186 (Akmonia): ἔξει τοὺς οὐρανίους θεοὺς καὶ καταγαίους κεχολωμένους; ISmyrna, 1982: 210 (Smyrna): οἱ τε θεοὶ οἱ οὐρά | νιοι καὶ οἱ κατὰ γῆς δαίμονες κεχολωμένοι αὐτῶ | ι ; MAMA III 77 (Diokaisareia): “Ἀπιανὸς Μηναῖ καὶ Ἄβα Ἀπιανοῦ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐνορκίζομεν τοὺς οὐρανίους θεοὺς καὶ τοὺς καταχθονίους.

⁵³² Corsten, 2008: 99-100; Schweyer, 2002: 259 no.72; SEG 58 1605.

Πρώτων Θεῶν ifadesi “Proimoi Theoi’un ömür boyu kent rahibi” olduğunu anlarız. Benzer bir rahiplik unvanı Köybaşı’nda Hieratikos için kullanılmıştır⁵³³. Πρῶτος kelimesi “erken” anlamına gelir. “Erken başlayan kış”, “erken doğan hayvanlar” anlamına geldiği söylenebilir ya da “ilk mahsül tanrıları” ayrıca “şafak tanrıları” olarak yorumlanabilir⁵³⁴. Schweyer ise “sabah tanrıları” olarak yorumlar⁵³⁵. Πρῶτος kelimesinin ilk anlamının erken olduğu düşünülürse, Corsten’in fikrini desteklediği Schürr, erken dönem doğu dinleri ve Yunan dininde önemli rol oynayan mitlere atıf yaptığını düşünür. Corsten, Schürr’ün deyimiyle “przze” kelimesinin Πρώτοι Θεοί ifadesinin temelini oluşturabileceğini belirtir. Bu kavram, Albasis’in mezar yazıtı açıklanmadan bilgi sahibi olunan bir kavram değildir. Albasis’in mezar yazıtındaki προπόλεως ifadesi ile bunun kamuya açık bir şekilde yaptığı anlaşılır, şehir adına yapılan resmi bir rahipliktir ve genellikle güçlü tanrılar lanetlemede, kefarete çağrıldığı için bu tanrılar kültü Myra’da özel bir statüye sahip olmalıdır⁵³⁶.

Rahip Albasis’in mezarının iki katlı bir yapısı olduğunu, *hyposorion* bölümünün olmasından anlıyoruz. Albasis, bu *hyposorion* bölümüne oğlu ve annesinin gömülmesini belirtmiştir. Myra ceza yazıtlarında görmeye alışkın olduğumuz mezar cezası formülasyonu ve lanetleme formülünü Albasis’in mezarında da görüyoruz. Albasis, yazıtın yukarısında belirttiği ömür boyu Proimoi Theoi rahipliğini, aşağıda lanetleme bölümünde tekrar açık bir şekilde ismini belirtmemekle beraber "Albasis’in rahibi olduğu tanrılara" şeklinde ifade eder. Mezara ve çevresindekilere zarar verenlere ya da mezara izin verdikleri dışında birisini gömmeye teşebbüs edenleri korkutmak amacıyla bir manevi ceza önlemi olarak yazmıştır. Bununla yetinmeyerek, somut ceza önlemi olarak 3.000 *drakhmai* gibi oldukça yüksek bir para miktarını ceza kasası belirmeden ödenmesini beyan eder.

5.4. Ceza Birimleri ve Miktarları

Tez konusu kapsamındaki mezar yazıtlarında açıkça yazılmış veya sembolle ifade edilmiş üç birimden bahsedilebilir. Bunlardan ilki κίθαρηφόρος adlandırması, MÖ 168 ile MS 43 yılları arasında ve daha sonra Domitianus ve Traianus dönemlerinde basılmış olan Lykia Birliği’ne ait bir gümüş sikke için kullanılır. Aslında drakhme biriminde olan bu sikkeler arka yüzlerinde betimlenen *kithara* tasvirinden dolayı bu şekilde adlandırılır⁵³⁷.

⁵³³ Corsten, 2008: 102-103.

⁵³⁴ Corsten, 2008: 102.

⁵³⁵ Schweyer, 2002: 80.

⁵³⁶ Corsten, 2008: 102.

⁵³⁷ Troxell, 1982: 27; Robert, 1951: 150-152; Robert, 1962: 162, dn. 5

Drakhme ve *denarius* terimleri Roma'nın doğu eyaletlerinde birbirlerinin yerine kullanılabilmekteydi. Roma İmparatorluk Dönemi Lykia'sında mezar cezaları da dahil olmak üzere nakit ödemeler, büyük ihtimalle Augustus Dönemi'nden bölgenin Roma eyalet sistemine ilhak edildiği İ.S. 43 yılı ve son olarak Traianus Dönemi'nde (MS 97–99) basılmış Lykia *drakhme*'leri de yapılmaktaydı⁵³⁸. Söz konusu Lykia *drakhme*'leri Roma *denarius*'larından biraz daha düşük olmakla birlikte ufak bir ek değerlemeyle Lykia dışında da *denarius* ile eşdeğer görülmekteydi⁵³⁹.

Myra mezar yazıtları incelendiğinde para birimi **κίθαρηφόρος (kitharephoros)** olarak 8 tane mezar yazıtı incelenmiştir.

Kitharephoros

T no	Para Miktarı	Yerleşim yeri
T26	20000	Andriake
T29	?	Myra (Aziz Nikolaos Kilisesi)
T31	3000	Myra (Aziz Nikolaos Kilisesi)
T66	3000	Istlada
T68	1000	Istlada
T70	3000	Istlada
T71	3000	Istlada

⁵³⁸ Lex Portorii Provinciae Lyciae, kiracının kira bedelini Lykia'da daha önce (yani eyaletin kuruluşuna kadar basılmış olan) dolaşımda bulunan paralarla ödeyebileceğini göstermektedir, bkz. Takmer, 2007:174 str. 80–81: ὁ ὠνητής ... [τ]ὸ ἥμισυ μέρος[ς] τῆς τιμῆς | ἀποδότην ἐν ᾧ ἂν βούληται νομίσματι τῶν ἐν Λυκίᾳ [πρ]οχωρούντων.

⁵³⁹ Wörle, 1988: 158-159; Troxell, 1982: 121; ayrıca bkz. Öztürk, 2020: 388.

ALTINCI BÖLÜM

MEZAR YAZITLARI IŞIĞINDA KENT TERİTORYUMU

6.1. Teritoryumdaki Mezar Yazıtları

6.1.1. Andriake

Andriake, Teke yarımadasının güneyinde, bugün Çayağzı olarak adlandırılan bölgenin 4,7 km güneybatısındadır⁵⁴⁰. Doğal ve korunaklı bir iç liman haline dönüşmesi ise Çayağzı kavşağının alüvyonla dolması ile olmuştur. Myra'nın limanı olarak iç kesimlerle bağlantıyı sağlayan önemli bir ticaret ve endüstri merkezi olmuştur⁵⁴¹. Andriake'deki önemli yapılar; gözetleme kulesi, Helenistik dönem savunma yapıları, Bizans dönemi savunma yapıları, ticari agora/plakoma, sarnıç (Andriake ve çevresinde sadece kükürtlü ve tuzlu su bulunduğu için içme suları sarnıçlarda tutulur ve vadinin her iki yamacından kanallar ve su kemerleri ile aracılığıyla Myra'dan getiriliyordu)⁵⁴², murex işlikleri, dükkân ve depolar, onurlandırma anıtları, hamamlar, nekropoller, sinagog, kiliseler ve horrea'dır (Granarium).

Sion'lu Aziz Nikolaos'ın yaşam öyküsünde İ.S. 7. yüzyıla kadar Andriake limanına sığınan İskenderiye tahıl gemilerinden bahsedilir. Sion'lu Aziz Nikolaos'ın hayatında Andriake, Phonix ve Tristomon ile Orta Lykia'nın en önemli limanları arasında olduğundan bahsedilir. Andriake limanında bulunan Horrea (granarium) ile Andriake, Akdeniz'in doğu-batı ticareti önemli bir ara depolama merkezi olduğunu göstermektedir⁵⁴³. Horrea (granarium), Andriake'nin en önemli yapısıdır, Myra ve Andriake kazı başkanı Prof. Nevzat Çevik ve ekibinin önderliğinde düzenlemeleri yapılarak bugün Lykia Uygarlıkları Müzesi olarak ziyarete açılan Horrea'nın orta kapısının üzerinde İmparator Hadrianus ve eşi Sabina'nın kabartması vardır ve ona ithaf yazısı bulunmaktadır; "HORREA IMP. CAESARIS DIVI TRAIANI PARTHICI F. DIVI NERVAE NEPOTIS TRAIANI HADRIANI AUGUSTI COS. III". (nvv. Myra) Binanın ön yüzünün duvarında bu binanın ön tarafında bir riyadan yola çıkılarak yapılan bir kabartma bulunmaktadır. İsis-Serapis ve Pluton ile grifon olan kabartmanın Yunanca yazısı ise "Herokleon gördüğü rüya üzerine bunu adadı" şeklinde bir ifade bulunmaktadır. *Granarium*'un dördüncü kapısında Theodosius I döneminde yazılmış bir kararname

⁵⁴⁰ Çevik ve Bulut, 2022:8.

⁵⁴¹ Çevik ve Bulut, 2010: 37.

⁵⁴² Hellenkemper ve Hild, 2004: 438.

⁵⁴³ Hellenkemper ve Hild, 2004: 436-438.

bulunmaktadır. Kararname Myra ve Arneia kentlerindeki hububat ölçümleri ile ilgilidir ⁵⁴⁴. Bu Horrea'ya ile bağlantılı olarak İmparator tarafından azat edilmiş Aurelius Metrodoros (T21) adında bir ambar şefi (ὀπίρπιος) için mezar yazıtı bulunmaktadır. (Bkz. 3.3.1)

Andriake ve Lykia kenti için oldukça önemli bir yazıt olan gümrük yazıtı Horrea'da bulunmaktadır. 87 satırı olan yazıtın ilk 39 satırı yıpranmıştır. Lykia'da gümrük toplanması ile ilgili maddeler, Myra ve Kaunos yazıtlarında da bahsedilen *demosionikos nomos* uyarınca belirlenmiştir. Yazıt içerisinde purpur, safran, zift, zeytinyağı, incir, kurutulmuş balık gibi özel gümrüğe tabi olan mallar, eyalete yeni dahil olan kentlerin durumu, kaçakçılığı önlemek için hükümler, içeri ve dışarı çıkarılan mallar için beyan zorunlulukları, kira bedelleri, ipotekler, kefiller gibi hükümler yer almaktadır⁵⁴⁵.

Myra'nın liman mahallesi Andriake'nin önemli yapıları dışında nekropollerini bulunmaktadır. Andriake'nin merkezini, kuzey nekropolünden bugün Andriake sahilini Demre'ye bağlayan bir ana yol ayırmaktadır. Kuzey nekropolü olarak adlandırılan kısmında ise pek çok lahit bulunmaktadır (Bu bölgedeki mezar yazıtları Epigraphica Myrica projesi altında yayıma hazırlanmaktadır). Andriake'den yayımlı ve yayımsız toplam 30 yazıt bulunmaktadır. (T18-T26 arası; Yayımsızlar için Y7-Y27 arası)

Y7 Andriake'den yayımsız (yayıma hazırlanmakta) Nikomedeialı bir baba ve oğulun mezarı. Baba ve oğlu ile bağlantısı bilinmeyen Nike adlı bir kadın tarafından mezar dikilmiştir. Yazıt Nikomedeialı dümenci bir baba olan Telesphoros ve Iulius adında bir oğul muhtemelen ticaret için Myra ve Lykia için önemli bir liman olduğu bilenen Andriake'ye gelmesi ve bu limana ticaret için uğrayan kentlerden birinin Nikomedeia olması ve Myra, Lykia'nın Nikomedeia ile ticaret bağlantısını göstermesi açısından önemlidir. Bu baba ve oğul büyük ihtimalle Andriake'ye geldiklerinde bir salgın hastalık yüzünden vefat etmiş olabilirler.

Y8 Andriake'den yayımsız (yayıma hazırlanmakta) Nikomedeialı bir Armatör M. Aurelius Doras'ın lahti; Nikomedeia'dan şimdiye kadar iki tane görülmüş olan Nikomedeia kentinden denizcinin Andriake'ye kadar gelmesi kentin, kuzey kentlerinden güney kentlerine bir deniz ticaretinin varlığını göstermesi açısından önemlidir.

Y9 Andriake'den Yayımsız (yayıma hazırlanmakta) Ulpia Iasonis'in mezarı; Ulpia Iasonis adlı bir kadının Ulpius için yaptırdığı mezar. Yazıtta Ulpia ve Ulpius'un herhangi bir aile bağlantısı ya da yakınlığı belirtilmemiştir muhtemelen Ulpius ya babası ya da oğlu ya da erkek kardeşi olmalıdır.

⁵⁴⁴ Çevik ve Bulut, 2010: 43-45.

⁵⁴⁵ Takmer, 2006: 208-209.

Y10 Andriake'den yayıma hazırlanmakta olan hem Myra hem de Arneai vatandaşı olan bir kişinin mezarı; Yazıtta tam okunamamakla beraber ἐργα[.] şeklinde bir ifade geçer, ismi belli olmayan kişinin bu bir zanaatkar olabileceğini yani bir meslek adı olduğunu gösteren ifade de olabilir, başka bir şahıs adı da olabilir.

Y11 Andriake'den yayımsız (yayıma hazırlanmakta) mezar yazıtı fragmanı; Yazıtın bütünlüğü yoktur, harfler çok az görülmektedir. 3. ve 4. satırları tamamlama yapılmıştır.

Y12 Andriake Myros nehir yatağından yayımsız (yayımlanmakta olan) mezar yazıtı; Aurelia Her[] mezarı kendisi için ve kocası Iason ve çocukları için ve onlardan olanlar için yaptırmıştır.

Y13 Andriake'den yayımsız (yayına hazırlanmakta) küçük yaşta vefat eden bir çocuğun mezar epigramı.

Y14 Andriake'den Aurelius Epagathos'un yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) mezar yazıtı; Aurelius Epagathos mezarı kendisi için, eşi Aurelia Neile için (eş ifadesi olarak συνζύγω kullanılmıştır. Συνζύγω=σύζυγος), onların çocukları için, Leon için yaptırmıştır. Yazıtta maddi bir ceza belirtilmemişken, lanetleme formülünde "Tanrı nezdinde günahkâr olsun" şeklinde ifade kullanılmıştır.

Y15 Andriake'den yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) Serapion'un mezar yazıtı; Aile bağları için bkz. 2.1.1. ve *demos* ifadesi için bkz. 5.2.3.1

Y16 Andriake'den yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta); Serapion adı ile bilinen Myralı Dionysios, Eklente'nin mezara gömülmesi için izin vermiştir.

Y17 Andriake'den yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) Myralı Aleksandros'un kölesi için yaptırdığı mezardır. Ceza formülasyonu olarak 500 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir.

Y18 Andriake'den yayımlanmamış (yayına hazırlanmakta) mezar yazıtı; Aurelius *gentile nomen*'i okunan büyük ihtimalle Myralı bir adamın mezar yazıtıdır.

Y19 Andriake'den yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta); Demetrios ismi ile de bilinen Aurelius Nikostratos v eşi Theodora için mezarı yaptırmıştır. Akraba ilişkileri için bkz. 2.1.1.

Y20 Andriake'den yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) Hieraks, kendisi için ve eşi Kleopatra için yaptırmıştır.

Y21 Andriake'den yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) mezar yazıtı; ceza formülasyonu bkz. 5.1; *demos* kasası için bkz. 5.2.3.1.

Y23 Andriake'den yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) mezar yazıtı; bkz. 5.2.3.3.

Y25 Andriake'den henüz yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) bir mezar yazıtı; bkz. 5.2.3.1

Y26 Andriake'den yayımlanmamış (yayıma hazırlanmakta) Mantitheos'un mezar yazıtı; bkz. kent kasası 5.2.3.1; 5.3.

6.1.2. Asarcık (Karabel)

Karabel köyünün kuzeybatısında, Myra'nın ise 11 km uzaklığındadır. Burada buluna kilise, Sion'lu Aziz Nikolaos'ın manastırı Kutsal Sion Manastırı olarak düşünülmüştür, daha uygun öneri olarak Alacahisar kilisesi düşünülmüştür. Akalissos olarak bilinen yerin Karabel olduğu ve Aziz Johannes Manastırı olan büyük bazilika ile de özdeşleştiği düşünülmektedir⁵⁴⁶. Hellenkemper ve Hild, Karabel yerleşiminin Sion'lu Nikolaos ile özdeşleşen Sion Manastırının olduğu yer olabileceğinden bahsederler⁵⁴⁷.

T27 Asarcık'tan (Karabel) Khristogram- Hristiyan yazıtı⁵⁴⁸; Kilise'de bulunan iki lahit ve bir sütun başlığının her birinde aynı yazıtları taşıyan birer haç bulunmaktadır. Yatay çubukların altında Alfa (solda) ve Omega (sağda) yazmaktadır. Bu yazıtın benzeri Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nin kuzey avlusunda 2001 yılında bulunmuştur⁵⁴⁹.

6.1.3. Belen Tepesi

Myra ve Finike (Phonix) arasında Gülmez dağının güneybatısındadır ve Myra'nın 10 km doğusunda bulunmaktadır. Belen tepesi 850 m yüksekliktedir, lagün ve denize bakmaktadır⁵⁵⁰. Hellenistik- erken Bizans döneminden kalmış olmalıdır. Tepede küçük surlar, yamaç evleri, sokaklar ve imparatorluk nekropollerini bulunmaktadır.

T56 Belen Tepesi'nden Erm[.]tribes oğlu Eu[.]r[---]s ve Ailesinin Mezar Yazıtı; Mezar yazıtında eksik olan isimler için Εὐαρ[χο]ς veya Εὐάρ[εστο]ς şeklinde tamamlama önerilmiştir⁵⁵¹. Ceza, imparator hazinesine ödeneceğinden yazıtı İ.S. 160'lardan önceye tarihlemek mümkündür, bkz. aş. böl. 5.2.5.

6.1.4. Belören-Alakilise (Karkoba)

Myra'ya 10 km uzaklıktadır, Karkoba olarak bilinen yer bugünkü Alakilise olmalıdır ve Orta Lykia bölgesinde yer alır⁵⁵². Burada baş melek Cebrail'e adandığı yazıtında belirtilen bir Erken Bizans kilisesi ortaya çıkarılmıştır⁵⁵³. VNS'de (*Vita Nicolai Sionitae*) Karkoba'dan bahsedilmektedir. Sion'lu Nikolaos, "Tanrı'nın isteği ile Karkoba'daki Cebrail tapınağına

⁵⁴⁶ Alkan, 2013: 105-106.

⁵⁴⁷ Hellenkemper ve Hild, 2004: 798.

⁵⁴⁸ SEG 67 1226: φῶς ζῶή Α Ω.

⁵⁴⁹ İşler, 2017: 173.

⁵⁵⁰ Alkan, 2022: 19.

⁵⁵¹ Alkan, 2022: 24 no. 5.

⁵⁵² Hellenkemper ve Hild, 2004: 607.

⁵⁵³ Alkan, 2013: 102.

gideceğim" ifadesini kullanmıştır⁵⁵⁴. Ayrıca Sion'lu Nikolaos'ın Myra'daki ağacı yıktıktan sonra büyük ağaç gövdesini parçalara ayırmak için 5 marangoz ararken, bu marangozları Karkoba'da bulmak zorunda kaldığından bahseder⁵⁵⁵.

⁵⁵⁴ Blum, 1997: 72-73, Kapital56: Μετὰ δὲ χρόνους δύο πνεῦμα ἁγίου φαίνεται τῷ δούλῳ τοῦ θεοῦ Νικολάῳ ἐπὶ τὸ παραγενέσθαι εἰς τοὺς παρακειμένους εὐκτηρίους ἁγίους οἴκους καὶ ποιήσαν καθ' ἕκαστον ἁγίασμα θυσίας ἀπὸ ζυγῆς βοϊδίων καὶ δοξάσαι τὸν δεόν, τῇ οδῷ ἡμέρα ἐκείνη, ἐν ᾗ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐφάνη αὐτῷ περὶ τῶν θυσιών, λέγει τῷ ἀδελφῷ καὶ δευτεραρίῳ αὐτοῦ Ἀρτεμᾷ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς πᾶσιν ὅτι “Σήμερον βουλήσει τοῦ θεοῦ ἐξελεῖν θέλω ἕως τοῦ εὐκτηρίου τοῦ ἁγίου Γαβριήλ εἰς Καρκάβω, ποιῆσαι το θέλημα τοῦ θεοῦ,” ἐβάσσκουν δὲ ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου νομίσ ματά τε καὶ οἶνου μέτρα εβδομήκοντα καὶ οἴτου μόδια τριάκοντα, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸν προλεχθέντα ἔνδοξον οἶκον τοῦ ἁγίου Γαβριήλ τοῦ ἀρχαγγέλου, καὶ ἔθυσεν τρία βοῖδια καὶ ἐκάλεσεν τὸν ἐκεῖ ὄντα λαὸν πάντα, καὶ ἔφαγον καὶ ἐνεπλήσι το θησαν σφόδρα καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν πάντες καὶ τὸν δοῦλον αὐτοῦ Νικόλαον, καὶ περιέσσευσεν ἐξ αὐτῶν εὐλογία πολλή, ὥστε ἀπὸ Καρκάβω ἀγαλλιώμενον τον δοῦλον τοῦ θεοῦ Νικόλαον ἀπελθεῖν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ οἴκῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τις Καύσας... (İki yıl sonra, Kutsal Ruh, Tanrı'nın hizmetkârı Nikolaos'a göründü ve ona, komşu şapellere gitmesini ve her kutsal mekânda Tanrı'nın yüceliği için birer çift öküz kurban etmesini emretti. Bunun üzerine Nikolaos, Kutsal Ruh'un bu buyruğunu aldığı günün aynısında, kardeşi ve vekili Artemas'a ve diğer tüm kardeşlere şöyle dedi: **“Bugün, Tanrı'nın isteği uyarınca Karkabo'daki Gabriel kutsal mekânına gideceğim ve Tanrı'nın iradesini yerine getireceğim.”** Manastırdan yanına altın parçaları, yetmiş ölçü şarap ve otuz ölçek tahıl aldı. Sonra adı geçen kutlu **Başmelek Gabriel'in** evine doğru yola çıktı, orada üç sığır kurban etti ve orada yaşayan bütün halkı bir araya topladı. Ve herkes doyuya yedi, sonra da Tanrı'yı ve onun hizmetkârı Nikolaos'u övdüler. Nikolaos, Tanrı'nın hizmetkârı, **Karkabo'dan sevinçle ayrıldı** ve Kausal'daki Aziz Theodoros şapelini ziyaret etmek üzere yola çıktı...).

⁵⁵⁵ Blum, 1997: 38-39, kapital 19: Κοπέντος δὲ τοῦ ἱεροῦ ξύλου, ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ ἐδήλωσεν ἐν τῇ Μυρέων μητροπόλει ἐπὶ τῷ εὐρεῖν τεχνίτας καὶ πρισθῆναι το ξύλον, ἀκούσαντες δὲ οἱ τεχνῖται τὸ μέγεθος του ξύλου, ὅτι οὐ μόνον το πάχος ἔσχεν ἡ τομὴ αὐτοῦ πηχῶν τριῶν ἡμίσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ὕψος πηχῶν τεσσαράκοντα, ἐδειλίασαν οἱ τεχνῖται ὅτι Οὐκ ἂν περιγίνεσθαι ἔσχε διωμεν του τοιούτου ξύλου. ἐδήλωσεν δὲ ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος εὐρίσκεσθαι κατὰ πάσαν πόλιν τεχνίτας, καὶ μὴ εὐρηκώς, ηναγκά αθε δηλώσαι ἐν τῇ Καρκαβιωτῶν κόμῃ, καὶ εὐρέθησαν τεχνῖται ὀνόματα πέντε, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ ὀσίου Νικολάου την πρισμὴν τοῦ ξύλου ἐποίησαντο, δοῦσα δὲ πᾶσα ἡ περίχωρος τῆς Ἀρνεατῶν καὶ Μυρέων ἐνορίας, ὅτι διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ ὀσίου Νικολάου ἐπρίσθη το ξύλου, ἤρχοντα ἐξ εὐχῆς σύρειν 10 αὐτό, συρθὲν δὲ ἦλθεν ἐν τῷ ἀνίῳ καὶ ἐνδόξῳ οἴκῳ τῆς ἁγίας Σιών, καὶ πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, τον δώσαντα τοιαύτην εξουσίαν τῷ δούλῳ αὐτοῦ Νικολάῳ. (19. Kutsal ağaç devrildikten sonra, Tanrı'nın hizmetkârı Nikolaos, başkent Myra'da duyurdu ki: “Ağacın gövdesini kestirmek için marangozlar bulmak istiyorum.” Fakat marangozlar, ağacın büyüklüğünü öğrendiklerinde — zira ağaç üç buçuk arşın kalınlığında ve kırk arşın uzunluğundaydı — hemen yıldınlığa kapıldılar ve şöyle dediler: “Biz böyle büyük bir ağaçla baş edecek güçte değiliz.” Bunun üzerine Tanrı'nın hizmetkârı Nikolaos, her şehirde marangoz aradığını yeniden ilan ettirdi. Ama hâlâ hiç kimse bulunamayınca, bu çağrının Karkabo köyünde de yapılmasını sağlamak zorunda kaldı. İşte o zaman, orada beş marangoz bulundu ve Tanrı'nın kudreti ile ve kutsal Nikolaos'un duaları sayesinde, ağacı kestiler. Arneai ve Myra şehirlerinin tüm çevresi, bu ağacın kutsal Nikolaos'un duaları sayesinde kesildiğini duyduğunda, onun isteği üzerine herkes ağacın odunlarını taşımaya koyuldu. Ve bu odunlar, kutsal ve yüce Sion evine götürüldü. Ve herkes, Tanrı'nın hizmetkârı Nikolaos'a böyle bir güç verdiği için Tanrı'yı övdü).

Alakilise 'den (Karkoba) yakınında bir mezar yazıtı parçası olduğu düşünülen küçük taş eser bulunmuştur. Şu an Likya Uygurlukları Müzesinde bulunmaktadır.

T57 Alakilise'den bir mezar yazıtı parçası⁵⁵⁶; Yazıtın sadece beş satırı görülmektedir ve bu satırlarda harfler eksiktir. Yazıt SEG 67 yayınından önce ANMED 2017' de Bülent İşler tarafından Lykia Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri Yüzey Araştırması 2016 Yılı Çalışmaları başlığı altında bir makale olarak yayımlanmıştır⁵⁵⁷.

6.1.5. Bonda Tepesi (Yalakbaşı Mevki)

Gülmez Dağı üzerinde konumlanmış, deniz seviyesinden yaklaşık 630 m yüksekliktedir. Myra'nın 10 km doğusunda, Phoinix'in (Finike) 6 km güneybatısında, Orta Lykia'da bulunmaktadır⁵⁵⁸. Bonda tepesi, Limyra antik kentinin içinde kalmaktadır. Claudius anıtının bulunduğu sırtın Myra ile Limyra'yı birbirinden ayıran sınır olabileceği düşünülmüştür ve büyük ihtimalle Claudius anıtının olduğu Roma yolunun doğusundaki yerleşimler Limyra'ya, batısındaki yerleşimlerin Myra'ya ait olduğu düşünülmektedir⁵⁵⁹. İki adet mezar yazıtı kaydedilmiştir. (T58-T59)

T58 Bonda tepesinden Assas'ın oğlu Kendas'ın aile mezarı⁵⁶⁰; Kaya'ya oyulmuş bir mezarın giriş kapısı üzerinde iki satırlık bir yazıttır. Kendas mezarı kendisi için ve eşi için ve çocukları için yaptırmıştır. Assa'nın, Assas isminin *genetivus* hali olduğunun Schürr tarafından belirtildiği ifade edilmiştir ve Lykia'da tek dilli yazıtlarda "υἰός"un baba adıyla birlikte görülmesinin oldukça nadir olduğu belirtilmiştir⁵⁶¹. (Κενδας Ασσα υἱ[ός]) Kendas isminin kökü için: Kñtuni= Κενδονίς; Xñtabura = Κενδεβουρα, Kινδαβουρίς, Xñtenube/Xñtanube=Κινδανυβας (Likçe isim).

T59 Bonda tepesinden Myralı Aleksandros ve Pataralı Menophilos'un aile mezarı⁵⁶²; Myreidas phylesinden? Myralı Aleksandros ve Menios oğlu Menaphilos'un eşleri ve çocukları için yaptırdığı mezardır. (Akrabalık ilişkileri için bkz. 2.1.1 ve *fiscus* için bkz. bkz. 5.2.5.) Yazıtı yaptıran iki kişide Limyralı değillerdir ama Lgpn'de isimler Limyra indexine kayıtlıdır. Menophilos Pataralı iken mezarın diğer ortağı Aleksandros Myralıdır fakat Μυρεῖδης kelimesinin yanında Μυρεῖδας diye başka bir kelime bulunmaktadır bu kelime Wörrle tarafından bir phyle

⁵⁵⁶ İşler, 2017: 179-188; Öztürk ve Schuler, 2018; SEG 67 1225.

⁵⁵⁷ İşler, 2017: 179-188.

⁵⁵⁸ Hellenkemper ve Hild, 2004: 490.

⁵⁵⁹ Alkan, 2013: 173.

⁵⁶⁰ SEG 62 1420; Wörrle, 2012: 423, no.34: τοῦτο τὸ μνημα κατεσκευάσατο Κενδας Ασσα υἱ[ός] ἑαυτῷ ε | καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ τοῖ[ς] τέκνοις.

⁵⁶¹ Wörrle, 2012: 423 no.34.

⁵⁶² Wörrle 2012, 447–448 no. 72; SEG 62 1442.

olarak yorumlanmıştır. Bu iki kişiyi neyin bir araya getirdiği ya da eşlerinden dolayı böyle bir araya geldiler bilinmemektedir ve Wörrle'nin dikkat çektiği bir diğer nokta ise Myralı Aleksandros'un mezarda kendisi için bir yer ayırtmamasıdır, Bonda tepesinin Limyra'nın batı komşusu olduğu ve phylelere, demeslere bölündüğünü Ksanthos ile geç Helenistik dönemde isopoliteia antlaşmasından anlaşılmıştır⁵⁶³.

6.1.6. Gödeme

Myra'nın 3,5 km yakınındadır. VNS'de Timotheos adında bir kişinin Kendema'dan Sion manastırına geldiğinden bahsedilir⁵⁶⁴. Kendema köyünden "ele geçirilmiş" Timotheos, H. Siōn manastırında (manastır kilisesindeki) bir lambadan (kutsanmış) yağla şifa aradığı belirtilmiştir⁵⁶⁵.

T60 Gödeme'den Aleksandros'un lahdî⁵⁶⁶; Serapion oğlu Aleksandros mezarı yaptırmıştır. Yazıtın kimler için yapıldığı belli değildir. Para cezası Myralıların *gerousia*'sına ödenecektir. (*Gerousia* için bkz. 5.2.3.2)

6.1.7. Güceymen Tepesi

Myra'nın 17 km uzaklığında, Çağman'ın 1,5 km batısındadır⁵⁶⁷. Erken Bizans Bazilikası ve bir sarnıç Güceymen tepesinde bulunmuştur. Bu bölgeden bir mezar yazıtı bulunmaktadır⁵⁶⁸.

⁵⁶³ Wörrle, 2012: 447-448, no. 72.

⁵⁶⁴ Blum, 1997: 85-86-87, kapital 73: Καὶ πάλιν ἦλθεν ἄνθρωπος ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς ἁγίας Σιών πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Νικόλαου, ὀνόματι Τιμόθεος, ἐκ τῆς χώρας Κενθήμων, ὃς εἶχεν πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τύπτων τὴν κεφαλὴν, εἶχεν σκώληκας ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ, ἦλθεν δὲ κατεχόμενος ὑπὸ τριῶν, καὶ ἐλθόντες προσεκύνησαν τὴν ἁγίαν Σιών καὶ τὸν θεοφιλέστατον ἄνδρα, λέγοντες. Δούλε τοῦ θεοῦ, ἴδε τὴν βλέπεν τοῦ σὺ ἀνθρώπου τούτου καὶ εὗξαι τῷ θεῷ, ὅπως διὰ τῆς προσευχῆς τοῦ ἐλεηθῇ, καὶ σφραγίσας αὐτόν, ἔλαβεν ἔλαιον ἐκ τῆς δεσποτικῆς κανδήλας· καὶ τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει δι' ολίγων ἡμερῶν ὑγιῆς ἀπελύθη ἀπὸ τῶν ὁσίων αὐτοῦ χειρῶν, καὶ ἀπῆλ-θεν εἰς τὸν οἶχον αὐτοῦ εὐλογῶν τὸν θεόν. (Ve yine bir adam, kutsal Sion manastırına, Tanrı'nın hizmetkârı Nikolaos'un yanına geldi. Adı Timotheos'tu ve Kendema köyündendi ve kötü bir ruh tarafından ele geçirilmişti. Bu şeytan yüzünden başına vurduğu için başında kurtlar tarafından yenmiş yaralar oluşmuştu. Bu adam, bu yüzden üç adam tarafından tutuluyordu. Manastıra vardıklarında, kutsal Sion'un önünde ve Tanrı'nın sevgili adamının önünde diz çökerek şöyle dediler: "Ey Tanrı'nın hizmetkârı, bu adamın sıkıntısına bir bak ve Tanrı'ya dua et ki, senin duanla kurtuluşa ersin." Bunun üzerine Nikolaos, alnına haç işareti yaptı ve Rabbin kandilinden yağ aldı. Ve Rabbin gücüyle, bu adam birkaç gün içinde, onun elleri aracılığıyla iyileştirildi ve serbest bırakıldı; evine döndü ve Tanrı'yı övdü).

⁵⁶⁵ Hellenkemper ve Hild, 2004: 625.

⁵⁶⁶ Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 77.

⁵⁶⁷ Hellenkemper ve Hild, 2004: 550.

⁵⁶⁸ Alkan, 2013: 107.

T61 Güceyman tepesinden Apollonios'un Mezar yazıtı⁵⁶⁹; Kutsal şehir'den Demetrios oğlu Apollonios I, oğlu Apollonios II için mezarı yaptırmıştır. Yazıtın alt kısmı yoktur. Dolayısıyla herhangi bir ceza ya da lanetleme formülü olup olmadığı ve başka kimler için mezarın yapıldığı belli değildir.

6.1.8. Hoyran

Myra'nın 10 km uzaklığındadır ve Yavu yaylası platosu kenarındadır. Hoyran'da küçük bir kilise bulunmaktadır⁵⁷⁰. Klasik dönemden Erken Bizans'a kadar yerleşim geçirmiştir. Kyaneai teritoryumunda bulunmaktadır. Ayrıca Hoyran'da bir kale yerleşimi bulunmaktadır⁵⁷¹. Hoyran, 530 m yüksekliğinde bir yamaçta olduğundan Trysa ile deniz arasında Istlada ovasına doğru kıvrılan kısa yolu görüyordu⁵⁷². Hoyran'dan iki mezar yazıtı kaydedilmiştir. (T62-T63)

T62 Myralı Ptolemaios Iason ve Kyaneailı Eutykhion'un Ortak Aile Mezarı; Bkz. 2.1.1.; bkz. 3.7; bkz. 5.2.3

T63 Hoyran'dan Myralı Tlepolemos'un mezarı; bkz. 2.1.1

6.1.9. Istlada

Myra'nın 9 km batısındadır. Helenistik dönemde mezar yazıtlarına göre "*demos*" iken, en geç İmparatorluk döneminde "*kome*" olarak Myra teritoryumuna aitti⁵⁷³. Roma dönemi lahitleri vardır. Bizans döneminden bir bazilika bulunmaktadır. Orta Bizans döneminden birkaç ev, sarnıç ve yağ presi bulunmaktadır. Istlada, Myra'ya Teritoryumundaki olan Tyberissos ya da Kyaneai teritoryumunda bulunan Hoyran ve Trysa gibi Orta Lykia şehirlerinden farklı olarak klasik döneme ait bir kale ya da tahkimat yoktur. Buradaki yazıtların çok büyük çoğunluğu İ.S. 200 ve İ.S. 200 arasına tarihlenmektedir⁵⁷⁴.

Myra teritoryumu içinde yer alan Istlada yerleşiminde 20 tane mezar yazıtı kaydedilmiştir. (T64-T85 arası)

T64 Pigesarmas, Kodronas ve Deuktybelis'in mezarı; (bkz. 2.1.1.; bkz. 5.3.1)

T65 [- -]oas ve diğerlerinin mezarı⁵⁷⁵; Oğulları, Boith..., Lysimakhos, Ermadortas, Hermagoras. (bkz. 2.1.1.)

⁵⁶⁹ Grossmann ve Severin, 2003: 114, Taf. 34d; SEG 53. 1688: τὸ μνημὸν κατεσκ[εύασεν] | Ἀπολλώνιος Δημητ[ρίου] | ἀπὸ Ἱερῶς Πόλεως ἢ [αὐτῶ] | καὶ Ἀπολλωνίω? τῶ υἱῶ | [· · ? · ·].

⁵⁷⁰ Hellenkemper ve Hild, 2004: 561.

⁵⁷¹ Kolb, 2018: 93-94

⁵⁷² Kolb, 2008: 94.

⁵⁷³ Hellenkemper ve Hild, 2004: 574.

⁵⁷⁴ Schuler, 2006: 435.

⁵⁷⁵ Schwyer, 2002: 250 no. 58; Schuler, 2006: 414 no. 10; SEG 56 1732.

T66 Philadelphos, Platon, Menemakhos ve Hermias Adlı kişilerin Ortak Aile Mezarı⁵⁷⁶; Isthada'dan iki yazıt T66-T68'deki isimlerin birbiri ile akraba ve aynı isimde olanlarında iki mezarı bulunmaktadır. (Bkz. 2.1.1; bkz. 5.2.1.3; bkz. 5.3.1)

T67 Apollonios'un oğlunun mezarı⁵⁷⁷; Mezarı yaptıran kişinin adı okunmamaktadır, baba ismi yazılmıştır.

T68 Menandros ve diğerlerinin mezar yazıtı⁵⁷⁸; T68 ve T66'daki aileler arasında akrabalık ilişkisi vardır. (Akrabalık ilişkileri için bkz. 2.1.1.; bkz. 5.1; bkz. 5.2.3.1)

T69 Trokondas Oğlu Rhodippos'un Lahdi⁵⁷⁹; Trokondas'ın oğlu Rhodippos mezarı kendisi ve ailesi için yaptırmıştır. (Bkz. 2.1.1; bkz. 5.1; bkz. 5.2.3.1; bkz. 3.7)

T70 Serapion'un Oğulları ve Diğer Bir Ortak Tarafından Yaptırılan Aile Mezarı⁵⁸⁰; Serapion'un oğulları mezarı eşleri, kendileri, çocukları, babaları için, diğer ortak Menandros oğlu Pe---menis ise kendisi, babası, karısı için yaptırmıştır. (Bkz. 5.3.2.1; bkz. 5.3.1)

T71 Ermapias oğlu Platon'un aile mezarı⁵⁸¹; Mezarı Morrapias oğlu Ermapias oğlu Platon kendisi için eşi ve çocukları için, onlardan olanlar için yaptırmıştır. (Bkz. 5.1; bkz. 5.2.3)

T72 Mandrobes'in lahdi⁵⁸²; Ermakotas'ın oğlu Mandrobes mezarı kendisi ve eşi için yaptırdığı mezar, *hyposorion*'ludur ve *in situ* halde bir basamağı görüleceği şekilde gömülüdür ve Bean tarafından 1960 yılında bulmuştur. (Bkz. 2.1.1; bkz. 5.2.3; bkz.5.3.1)

T73 Bir lahit yazıtının parçası⁵⁸³; Yazıttaki harfler okunamamıştır, alt kısmında “köleler ve azatlılar” kelimeleri tamamlama yapılmıştır. (Bkz. 3.7; bkz. 5.1)

T74 Philon'un mezarı⁵⁸⁴; Philippos oğlu Philon mezarı kendisi için ve ailesi/kendileri için yaptırmıştır. *Hyposorion*'lu lahittir.

T75 Bir lahit yazıtının parçası⁵⁸⁵; Mezar tahrip olmuş bir şekilde olduğu için harfler net olarak okunamamıştır. İsim olarak sadece Πασίωος ve Καλλι[· · ? · ·]ΟΧΟΥ okunabilmiştir.

⁵⁷⁶ Schweyer 2002: 248 no. 53; Schuler, 2006: 418-420 no. 15; SEG 56 1733.

⁵⁷⁷ Schuler, 2006: 420 no. 16; Schweyer, 2002: 250 no. 57; SEG 56 1734: [· · ? · ·] τοῦ Ἀπολλωνίου | [· · ? · ·] τὸ μνημα. (Apollonius'un oğlu tos'un mezarı).

⁵⁷⁸ Schweyer, 2002: 248-249 no. 54; Schuler, 2006: 431-432 no. 22; SEG 56 1735.

⁵⁷⁹ Schuler, 2006: 405-406 no. 5; SEG 56 1736.

⁵⁸⁰ Schuler, 2006: 415-416 no. 12; SEG 56 1738.

⁵⁸¹ Schuler, 2006: 421-423 no. 17 ; SEG 56 1739.

⁵⁸² Schuler, 2006: 401-404 no. 3; SEG 56 1740.

⁵⁸³ Schuler, 2006: 404 no. 4; SEG 56 1741.

⁵⁸⁴ Schuler, 2006: 415; SEG 56 1742: Τὸν τάφον κατεσκεύασεν | Φίλων Φιλίππου αὐτῷ | καὶ τοῖς ἰδίοις.

⁵⁸⁵ Schuler, 2006: 417 no. 13; SEG 56 1743.

T76 Zoilos oğlu Alketas ve Demetrios oğlunun lahdî⁵⁸⁶; Mezar, Alketas oğlu Myralı Alketas ve Demetrios oğlu Filanca'ya aittir. *Hyposorion*'lu ve kapaklı bir lahittir. (Bkz. 5.2.3.1)

T77 Philon kızı Platonis'in aile mezarı⁵⁸⁷; Platonis mezar kendisi için, çocukları için, torunları, torunlarının çocukları için ve kocası Philon için yaptırdı. Podyumlu ve *hyposorion*'lu bir lahittir. Ailenin akraba ve evlilik bağlarında karı kocanın kardeş evliliği yapmış olma olasılığı fazladır. (Bkz. 2.1.2; bkz. 5.2.3.1; bkz. 5.3.1)

T78 Birkaç sahipli lahit⁵⁸⁸; Yazıtta isimler net değildir. Para cezası Istladalıların *demos*'una ödenecektir. (Bkz. 5.2.3.1)

T79 Myra Vatandaşı Epaphras'ın baba yadigârı lahdî⁵⁸⁹; Anne ismi verilen Myralı Epaphras, Myralıların *boule* ve *demos*'undan mezara yazı yazdırmak için onay alarak, kendisi, eşi, çocukları, çocuklarının eşlerine gömülme izni verebilmek için mezar yazısını yazdırmıştır. Çocuklarının eşlerini çeyizleri ile gelenler diye yani resmi evlilik yoluyla gelen gelinleri ifade etmiştir. (Bkz. 2.1.1; bkz. 5.2.3.2; bkz. 2.1.2; bkz. 3.7 bkz. 5.1)

T80 Philokles'in lahdî⁵⁹⁰; Demetrios oğlu Lysimakhos adı ile de bilinen Myralı Philokles, çocukları Demetrios, Andronikos, Amorous adı ile de bilinen Arsasis ve annesi için yaptırdığı mezardır. Philokles, bir oğluna ve bir kızına ebeveynlerinin adını vermiştir. (Bkz. 5.2.3.1; bkz. 2.1.1; bkz. 5.3.1)

T81 Prodokismos lahdî⁵⁹¹; Prodokismos, *hyposorion*'u ile mezarı kendisi için, eşi için, üç çocuğu için mezarı yaptırmıştır. Para cezası ise 2.500 *denarii tameion*'a ödenecektir. (Bkz. 3.7)

T82 Mezar yazıtı parçası; Mezar sahibinin ve gömülmesine izin verdiklerinin isimleri yoktur⁵⁹². Ceza formülasyonunda tamamı okunamamış sadece yasaklama kısmının bir bölümü okunmuş ve tamamlanmıştır.

T83 Moskhos ve kardeşlerinin kendi aileleri için yaptırdığı mezar⁵⁹³; Moskhos'un oğulları, Moskhos, Ermapias, Demetrios, Platon kendileri, çocukları, eşleri, çocuklarından

⁵⁸⁶ Schweyer, 2002: 247 no. 52; Schuler, 2006: 423-424 no. 18; SEG 56 1744.

⁵⁸⁷ Schuler, 2006: 417-418 no. 14 ; SEG 56 1745.

⁵⁸⁸ Schuler, 2006: 428-429 no. 20 ; SEG 56,1746.

⁵⁸⁹ Schuler, 2006:, 407-412 no. 7; SEG 56 1747.

⁵⁹⁰ Schuler, 2006: 429-430 no. 21; SEG 56, 1748.

⁵⁹¹ Schuler, 2006: 432-433 no. 23; SEG 56 1749.

⁵⁹² Schuler, 2006: 412 no. 8; SEG 56 1750.

⁵⁹³ Petersen ve Von Luschan, 1889: 47 no. 85; Zimmermann, 1992: 117-118; Schuler, 2006: 425-428 no. 19; SEG 56 1751.

olanlar için, anne ve babaları için mezarı yaptırmışlardır. Para cezası Istladalıların *demos*'una ödenmesi belirtilmiştir. (Bkz. 5.2.3.1.; bkz. 5.3.1; bkz. 5.1; bkz. 5.2.1)

T84 Platon oğlu Ermandoas'ın aile mezarı⁵⁹⁴; *hyposorion*'u ile mezarı yaptıran Ermandoas, mezara gömülmesi için kendisi, eşi çocukları, torunlarının ve yazılı olarak gömülmesine izin verdiklerinin gömülmesini belirtmiştir. (Bkz. 5.2.3.2.; bkz. 5.3.1; bkz. 5.1)

T85 Aristagoras oğlu Ermamiamis'in aile mezarı⁵⁹⁵; tek katmanlı podyumlu, *hyposorion*'lu bir lahittir. Ermamiamis'in kendisi, eşi, beslemesi ve beslemesinin karısı, çocukları için mezarı yaptırmıştır. Beslemenin kendinden önceki iki kuşağı yazdırılmıştır. Yazıtta hem lanetleme hem de maddi ceza formülasyonu yazılmıştır. (Bkz. 5.2.3.1.; bkz. 5.3.1; bkz. 3.7)

6.1.10. Mastaura

Lykia'nın piskoposluk bölgesi Mastaura'nın bugünkü Dereagzı mahallesinin olduğu yer olması muhtemeldir. Myra'nın 19 m kuzeybatısında ve Orta Lykia bölgesindedir. 7. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar Bizans belgelerinde⁵⁹⁶ Lykia'daki piskoposluklar arasında Myra'dan sonra ikinci sırada yer alır⁵⁹⁷. (Myra *metropolis* iken, Mastaura Protothronos yani birinci sırada gelen bağlı piskoposluk). Dini hiyerarşideki yüksek rütbeyi gösterir. Dereagzı'ndaki yapılar, kale, mezarlar, su yolu, Erken Bizans dönemine ait bazilika, Orta Bizans döneminde inşa edilen büyük kilisedir. Kilise, Myra'daki Aziz Nikolaos Kilisesi'nden sonra Lykia'daki en büyük Orta Bizans Kilisesidir⁵⁹⁸.

Mastaura, Orta Bizans döneminin başlarında Myra'nın egemenlik sahasından ayrılarak bağımsız bir piskoposluk haline gelmiştir. Kasaba çayının sağ kıyısında, Karadağ deresi ile birleşme noktasına (bu iki dere birleşerek Myros (Demre) çayını oluşturur) yakın bir noktadan Myra'ya giden su yolu için yapılmış Roma Dönemi kaya kanalı bulunmaktadır⁵⁹⁹.

Myra teritoryumu içindeki Mastaura'dan 10 tane yazıt kaydedilmiştir. (T86-T95 arası)

T86 Demetrios'un mezarı⁶⁰⁰; Demetrios oğlu Demetrios mezarı kendisi ve yazılı olarak izin verdikleri için yaptırmıştır. (Bkz. 5.2.3.; bkz. 5.3.1)

⁵⁹⁴ Benndorf ve Niemann, 1884: 30 no. 7; Petersen ve von Luschan, 1889: 30 no. 7; Schuler, 2006: 412–413 no. 9; SEG 56 1752.

⁵⁹⁵ Schuler, 2006: 406 no. 6; SEG 56 1737.

⁵⁹⁶ *Notitiae Episcopatum*: Bizans İmparatorluğu döneminde kiliselerin özellikle de piskoposlukların hiyerarşik sırasını ve coğrafi dağılımını gösteren resmi liste

⁵⁹⁷ Hellenkemper ve Hild, 2004: 716.

⁵⁹⁸ Kolb, 2008: 400.

⁵⁹⁹ Hellenkemper ve Hild, 2004: 717.

⁶⁰⁰ SEG 35 1429; =Morganstern, 1983, 200–201.

T87 Filancanın kocası Nikon ve çocukları için mezar⁶⁰¹; Mezarı yaptıran kişi belli değildir ama mezarı kocası Nikon, onların soyundan gelenler için yaptırmıştır. Ceza formülasyonunda para cezasının miktarı belli olmamakla beraber para ödenecek kurum Myralıların *demos*'u olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda mezara zarar veren kişi için "mezar soygunculuğu kanuna göre suçlu olsun" ifadesi kullanılmıştır. (Bkz. 5.2.3.1)

T88 Demetrios'un mezarı⁶⁰²; Mezarı Falanca annenin kızı Arsasis kendisi için ve önceden gömülmüş olan kocası falanca için, falanca annenin oğlu olan babası falanca için, annesi Pasitheia için ve bizzat kendi izin verdiği kişiler için yaptırmıştır. Apollonios (I) oğlu Apollonios (II) Apollonios (III) oğlu Filanca'ya izin vermiştir. Yazıtta Arsasis isimleri verirken hem kendi annesinden hem de babasından bahsederken babasının annesinin ismini vermiştir. Bu durum Lykia'da diğer Asia Minor kentlerinden çok daha yaygındır. Filyasyon verirken kendi ailesi için soyu babasından vermemiştir. Yazıtın ilk kısmında kendi anne ismi okunamamıştır fakat yazıtın alt kısımlar Πασιθέα τῇ | [μητρί olarak anne ismi verilmiştir. Gömülmesine izin verilen ve 3 kuşak atası verilen Apollonios (III) oğlu Filanca'nın Arsasis ve ailesi ile bağlantısı bilinmemektedir.

T89 Thoas'ın oğlunun eşi ve ailesi için mezar⁶⁰³; Thoas'ın oğlu [---]es mezarı kendisi, eşi ve çocukları için yaptırmıştır. Sadece yasaklama vardır, herhangi bir ceza ya da lanetleme formülasyonu yazılmamıştır. Yazıt kilisenin batısında yaklaşık 5 m ileride bulunmuştur.

T90 Kireçtaşından mezar levhası⁶⁰⁴; yazıt bütünlüğü yoktur.

T91 Kireçtaşından bir mezar levha⁶⁰⁵; Yazıtın bütünlüğü yoktur. 5 satır olarak belirtilmiştir. SEG 35, 1434'te belirtildiğine göre uzun bir mezar yazıtının bir bölümünü oluşturabilir. Okuma önerisi; ed. pr.11. Ἀρχέ[λαος] vel sim., ed. pr.12. [ἐαυτῶι, ed. pr.13. muhtemelen bir kişi adının parçası, belki Σώσων, ed. pr.14. [ἄλλω δὲ μ]η δειν[i], ed. pr.15. belki [ἐαν δε τίς τι ποιήσ]η παρ[α ταῦτα], ed. pr.] böyledir⁶⁰⁶.

⁶⁰¹ SEG 35 1431; =Bean 1983, 179 no. 2.

⁶⁰² Bean, 1983: 178-179, no. 1; SEG 35 1430: [τὸν τάφον ἐποίησεν] Ἀρσασίς μητρός | [τῆς δεῖνος ἐαυτῇ] καὶ τῷ προκε[κηδευμένῳ | ἀνδρὶ ---] πατρί μητρός | [τῆς δεῖνος καὶ] Πασιθέα τῇ | [μητρί καὶ ἐάν τινα αὐτὴ συν]χορή[σῃ]· ἴσυνεχωρήθη καὶ τῷ δεῖνι Ἀπολλωνίου γ'.

⁶⁰³ Bean, 1983: 179, no. 3; SEG 35, 1432: [τὸν τάφον τοῦτο]ν κατεσκευάσ[ατο] | [---]ης Θόαντος ἐα[υτῷ] | [καὶ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκν[οις]]· | [ἄλλω δὲ μηδενὶ ἐξέ]στω ταφῇ[ναι].

⁶⁰⁴ Bean, 1983: 179, no. 4; SEG 35 1433.

⁶⁰⁵ SEG 35 1434; =Bean, 1983: 180 no. 5.

⁶⁰⁶ SEG 35 1434.

T92 Leon'un annesi için mezar⁶⁰⁷; Dereagzında kilisenin 200 m güneybatısındadır. Yazıtı yaptıran kişi belli değildir, Leon'un oğlu olduğu bellidir. Mezarı kendisi için yaptırmıştır ve devamında diğer yaptırdığı kişilerin isimleri okunamamıştır. Ama "sevgili annesi için" ifadesi kullanılmıştır, anne ismi de okunamamıştır. SEG 35, 1435'te yazıt için okuma önerisi vardır; 2. Or e.g. [Τιμο] λέοντος, ed. pr. || 3. [Θεο]φίλη vel sim, ed. pr.

T93 Kireç taşından mezar levhası⁶⁰⁸; Mezarı yaptıran kişinin ismi belli değildir, ceza formülasyonunda maddi ceza belli değildir, "şayet birisine izin verirse" ifadesi kullanılmıştır. (Bkz. 5.1)

T94 Kireçtaşından mezar levha⁶⁰⁹; Mezarı yaptıran kişinin adı belli değildir ama aradaki ὁ καὶ ifadesinden dolayı çift adı olduğu bellidir. Tamamlama yapılan kısımlardan biri Μυρέων πόλει ve [τῷ ἱερῷ]τάτω [φίσκω * ----] ceza formülasyonun kasalarıdır ama ceza miktarı yazılmamıştır.

T95 Kireçtaşından mezar levhası⁶¹⁰; Yazıtta çok az harf okunmuştur. Harflerin bir mezar yazıtına uyumlu olduğu düşünülmüştür.

6.1.11. Muskar- Asarbelen

Myra'nın 7 km kuzeyinde bulunan Asarbelen tepesinde Klasik dönem ve Bizans dönemi yerleşimi bulunmaktadır⁶¹¹. Muskar-Asarbelen'deki kalıntılar; Kale yerleşimi, kaya mezarı, nekropolis alanında pek çok lahit, Orta Bizans kilisesi, Erken Bizans Kilisesi bulunmaktadır. Muskar Asarbelen'de üç tane mezar yazıtı kaydedilmiştir. (T96-T98 arası)

T96 Euelthon'un mezarı⁶¹²; Eulthon II, üçüncü kuşaktır. Apollonios'un torunu, Euelthon I'in oğludur. (Bkz. 2.1.1)

T97 Merimedis için mezar sunağı⁶¹³; Protomakhos kızı, Mermedis için ve rahmetliler için Protomakhos ve eşi Meis yaptırmıştır. (Bkz. 2.1.1)

⁶⁰⁷ Bean, 1983: 180, no. 6; SEG 35 1435: τὸ μνημ[εῖον κατασκευάσατο ὁ δεῖνα] | Λέοντο[ς ἑαυτῷ καὶ --- καὶ ---] | φίλῃ τῇ [e.g. μητρί ---] (Leon'un oğlu fialanca mezarı kendisi için ve --- ve--- sevgili annesi--- için yaptırdı).

⁶⁰⁸ SEG 35 1436; =Bean, 1983: 180 no. 7:[---] καὶ πατρός [--- καὶ ἂν τινι] | [αὐτὸς συνχ]ωρήσῃ· ἄλ[λῳ δὲ οὐδενὶ ἐξέσται] | [οὔτε θάψαι τ]ίνα οὔτ[ε ---]. SEG 35, 1436'da tamamlama ve okuma önerisi sunulmuştur. 1. πατρός'dan önce τοῦ artikelinin bulunmaması, bunun doğal bir babayı değil, başka bir unvanla birleşmiş "şehrin babası" (πατὴρ τῆς πόλεως) unvanını ifade edebileceğini düşündürmektedir, ed. pr. [şüpheli, Pleket].

⁶⁰⁹ SEG 35 1437; =Bean, 1983: 181 no. 8: [ὁ δεῖνα] ὁ καὶ Αὐ[---] | [--- ἐὰν δ]ε τις ἔτ[ερον θάψῃ ---] | [---] δώσει τῇ [Μυρέων πόλει * καὶ] | [τῷ ἱερῷ]τάτω [φίσκω * ----] | [--- ὁ δὲ ἐ]λένζας [λήμψεται τὸ τρίτον].

⁶¹⁰ SEG 35 1438; =Bean 1983: 181 no. 9: Ω | ΤΩ | ΑΡ | ΑΙ.

⁶¹¹ Alkan, 2013: 115-116.

⁶¹² Petersen ve von Luschan 1889: 41 no. 76 ; Öztürk, 2011: 210–211; SEG 61 1258: τὸ ἀνγεῖον Αὐρ(ηλίου) Εὐέλθοντος β' | Απολωνίου (!) Μυρέως.

⁶¹³ Schuler ve Öztürk, 2020: 81 no.3.

T98 Hedone'nin ve diğer sahiplerin lahitleri⁶¹⁴; Aurelia Hedone ve Aurelius Athenaios ve Apollonios kızı Aurelia Prokle mezar ortaklarıdır. Birbirleri ile bağlantıları kesin değildir. Aurelius/Aurelia gens isminden dolayı İ.S. 212'den sonraya kesin olarak tarihlenir. (Bkz. 5.1; bkz. 2.1.1)

6.1.12. Sura

Sura (Σούρα), bugün Sura mahallesi ve Çağıl limanı koyu bilinen yerdir. Myra'ya 4 km uzaklıktadır. Sura, Myra'nın teritoryumu içindedir⁶¹⁵. Sura'da yamaçta kaya yüzeylerinde kaya mezarları mevcuttur. Kale kaya yapısının üzerinde bir kilise yapısı, yağ presleri, yer yer basamaklarla dik bir yoldan, kükürtlü su kaynağının bir dereyi beslediği ve kıyıya paralel bir lagünün oluştuğu alanda 500 m uzaklıkta, kısmen bataklık olan bölümde bir Helenistik dönem tapınağı bulunmaktadır. Eski liman olarak adlandırılan bölgede 2 m podyum üzerinde tapınak yükselir⁶¹⁶. (Tapınak ve Apollon, Lykia'daki yerel adı ile Sozon için ve balık kehaneti için bkz. 5.2.1.2 detaylı bilgi için bkz. Takmer, 2023) Sura'da yine Apollon kültü rahip listelerinin ismini içeren bir liste, İmparator Augustus adına yapılan bir cadde (Σεβαστή πλατεῖα) bulunmaktadır⁶¹⁷. Sura'da ayrıca üzerinden Likçe yazıtların bulunduğu bir yapı (Likçe yazıt için bkz. 5.2.1.2) ve Lykia tipi lahit kapağı bulunan *hyposorion*'lu lahit vardır. Myra teritoryumunda bulunan Sura'da 6 adet mezar yazıtı kaydedilmiştir. (T99-T105 arası)

T99 Andronikos ve Moninda'nın mezar steli⁶¹⁸; Andronikos ve Moninda için Oubas oğlu Hermadas ve üvey amcası/ babası ve kardeşlerinin diktiği mezar stelidir. Erkek ve kadın figürlü olan kabartmalar, ölen Andronikos ve Moninda'yı temsil etmektedir.

T100 Hyrtakina'nın Mezarı⁶¹⁹; Sütun şeklinde bir mezardır. Abaskanton'un ... Hrytakinas için ...onun hatırası vesilesiyle yaptırdığı mezar stelidir.

T101 Iason oğlu Myralı Athenagoras kendisi için, çocukları, onların çocukları, Demetrios'un evlatlığı Apollonios oğlu Myralı Iason için yaptırdı. Yazıtta mezarı yapan kişi olan Aiskhylos oğlu Arneailı Demetrios belirtilmiştir. (Bkz. 5.1)

T102 Myralı Arsasais'ın mezarı⁶²⁰; Eunomos kızı Myralı Arsasais, aileden/babadan kalma mezarı kendisi için, onun çocukları için ve torunları için yaptırdı. Kızının kocası Paramonos olarak da bilinen Eutykhe'ye de gömülme izni vermiştir. Yazıtta ceza formülasyonu

⁶¹⁴ Schuler ve Öztürk, 2020: 85 no.6.

⁶¹⁵ Hellenkemper ve Hild, 2004: 865.

⁶¹⁶ Hellenkemper ve Hild, 2004: 865.

⁶¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Nollé, 2006; Takmer, 2023: 473-495.

⁶¹⁸ Onur ve Oktan, 2013: 99-100; SEG 63 1318.

⁶¹⁹ Onur ve Oktan, 2013:100 no. 4; SEG 63 1319.

⁶²⁰ Petersen ve Von Luschan, 1889: 44, no. 80.

bittikten sonra "συνεχῶρῃσεν" ifadesi kullanılarak Eunomos'a oğluna gömülme izni verilmiştir. (Bkz. 5.1; bkz. 5.2.3.1)

T103 Apollonios ve ailesinin mezarı⁶²¹; Andromakhos oğlu Apollonios mezarı kendisi için, onun eşi Tydara için yaptırılmıştır. (Bkz. 5.3.1)

T104 Athenagoras oğlu Athenagoras ve ailesinin mezarı⁶²²; Athenagoras mezarı kendisi için ve eşi Gamete için ve önceden gömülmüş olan eşi Khrysa için yaptırmıştır. Myralıların *gerousia*'sına 3.500 *denarii* ödenmesi belirtilmiştir. (Bkz. 2.1.2; bkz. 5.2.3.2)

T105 Embromos'un aile mezarı⁶²³; Dionysios oğlu Embromos oğlu Embromos mezarı kendisi için, eşi Dionysios kızı Parthenion ve babası Dionysios oğlu Embromos için yaptırmıştır. (Bkz. 2.1; bkz. 2.1.2; bkz. 5.2.3.2)

Sura'daki kaydedilen 6 yunanca mezar yazıtının hiç birinde dikkat çekecek şekilde Tanrı Apollon adı geçmemektedir ve Apollon adı ne bir ceza, lanetleme merci ne de maddi ceza merci olarak geçmektedir. Sadece Kyaneai teritoryumunda bulunan Trysa kentinden bir yazıtta (T163) Apollon Suros olarak karşımıza çıkarken, Apollon olarak Tyberissos'tan bir mezar yazıtında (T128) görülmektedir.

6.1.13. Tristomon-Teimiussa

Myra'nın 14 km batısındadır. Deniz kenarına kadar Roma dönemi lahitleri bulunmaktadır. Üç ağızda bugün restoran ve kafelerin olduğu yerin ortasından lahitler başlamaktadır ve lahitler deniz kenarında daha sıklaşmıştır ve kale yerleşimine giderken yol üstünde Likçe yazıtların bulunduğu mezarlar görülmektedir. Ayrıca bir Orta Bizans kilisesi bulunmaktadır⁶²⁴. Teimiussa'nın mezar yazıtlarının para cezaları bazen Myra'dan bir kasaya bazen de Kyaneai'dan bir kasaya ödenmektedir. Bu durumun sebebi belli olmasa da bir liman yerleşimi olan Teimiussa'nın liman kullanımı ile alakalı Myra ve Kyaneai arasında karşılıklı bir antlaşma olması olabilir. Tyberissos ve Teimiussa'nın *demos*'larının ortak olarak (Τυβερισσέων καὶ Τιμιωσέων ὁ δῆμος ὁ συμπολιτευόμενος μετὰ Μυρέων τοῦ δήμου) İmparator Augustus'a ithaf yazısı bulunmaktadır⁶²⁵. İç bölge de yer alan Tyberissos ve önünde yer alan Teimiussa limanı arasında topografik şartlar nedeniyle mecburi bir yakınlık gelişmiş

⁶²¹ Öztürk ve Öztürk, 2020: 100-101 no. 1.

⁶²² Öztürk ve Öztürk, 2020: xxx

⁶²³ Ormerod ve Robinson, 1914: 25–27 no. 32.

⁶²⁴ Hellenkemper ve Hild, 2004: 895.

⁶²⁵ Thomsen ve Zimmermann, 2002: 65 ayrıca bkz. Schuler, 2007a: 383–403: vacat Σεβασ|τῶι Θεῷ Καίσαρι τῶι | [αὐτο]κράτορι, γῆς καὶ θ[α]||[λάσς]ηνς ἐπόπτῃ ν | [Τυβε]ρισσέων καὶ Τιμι|[ου]σῶν ὁ δῆμος ὁ συμ|[πολ]ιτευόμενος μετ[ὰ] | [ν] Μυρέων vacat | [δημ]αρχοῦντος Θεοφίλ[ου] | [ν] τοῦ Ἑρμῶνακτος | [ἀγορ]ανομοῦντος|vacat Σαπηθόνος γ'.

olmalıdır⁶²⁶. Schuler, bu iki yerleşimin oluşturduğu topluluğu ifade ederken Tyberissos'un ilk sırada yer aldığından ve yerleşimin büyüklüğü ve donanımı göz önüne alındığında iki yerleşimin öncülü olduğundan bahsetmektedir. (Bkz. 6.2.2.) Teimiussa'dan 20 adet mezar yazıtı kaydedilmiştir. (T106-T125 arası)

T106 Epaphroditos ve Ailesinin Mezarı⁶²⁷; Mousaios oğlu Epaphroditos mezarı kendisi ve eşi ve çocukları için yaptırmıştır. Para cezasının ödenme mercii Kyaneai kasasıdır. (Bkz. 3.7; bkz. 5.1; bkz. 5.2.3.2)

T107 Arkhedemos'un aile mezarı⁶²⁸; Kıyı kenarındaki mezarlardan biridir. Denize direk bakacak şekilde konumlandırılmış yazıtın harfleri ve kelimeleri çok net okunmaktadır. Yazıtın para cezasının Myralıların *demos*'una ödenmesi belirlenmiştir. (Bkz. 5.2.3.1)

T108 Teimiussa'dan bir köle mezarı⁶²⁹; Mezarı Arkhippos aracılığıyla Myra'daki arşivden alan köle Epaphradetos, mezarın para cezasının Kyaneai *gerousia*'sına yapılmasını belirtmiştir. (Bkz. 5.3.2.3; bkz. 3.7; bkz. 5.1)

T109 Myralı Lalla'nın mezar devri ve mezar yazıtı⁶³⁰; Myralı Lalla'nın mezar devir hakkı için aracı ya da vasisi olan Myralı Quintus'tan yardım almıştır. Yazıt, tarihleme, dönem, Myra'daki bu devir işlemi için hangi resmî kurumların ya da memurların (*prytanis* ve *grammateus*) işlemi yaptığını göstermesi ve bir kadının bir mezar mülkünü miras olarak alması bakımından önem arz etmektedir. (Yazıtın detayı için Bkz. 2.1.2; bkz. 5.1; bkz. 6.2.4)

T110 Myralı Aurelius Iason ve ailesinin mezarı⁶³¹; Rhodippos oğlu Aurelius Iason mezarı kendisi, eşi ve çocukları için yaptırmıştır. (Bkz. 2.1.1; bkz. 2.1.2; bkz. 3.7; bkz. 5.2.3)

T111 Aurelius Iason Rhodippos'un Mezar yazıtı⁶³²; T110'daki Aurelius Iason ile aynı kişi olma ihtimali yüksektir. Bu durumda ise Myralı Aurelius Iason'un ismi Thaleia olarak belirtilen eşinin ismi T111'deki eş olarak belirtilen Thame isminin yerini almalıdır. (Bkz. 2.1.1; bkz. 2.1.2; bkz. 3.7)

T112 Apollonios oğlu [.....]doros oğlu Myra vatandaşı Apollonios ve karısı Kyaneai ve Simena vatandaşı Elpis mezarı kendileri, çocukları ve torunları için yaptırmıştır.⁶³³ (Bkz. 2.1.2; bkz. 5.1; bkz. 5.2.3.1)

⁶²⁶ Schuler, 2007a: 385.

⁶²⁷ Petersen ve Von Luschan, 1889: 110.

⁶²⁸ Petersen ve Von Luschan, 1889: 108a ; CIG 4303e; LBW 1314 .

⁶²⁹ CIG 4288; LBW 1303; Onur ve Tekoğlu, 2020: 3 dn.12; Wörrle, 1988: 50, dn.29.

⁶³⁰ Petersen ve Von Luschan, 1889: 58 114; IGR; SIG; Reitzenstein 2011; Heberdey – Kalinka 1896: 18 no. 59..

⁶³¹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 57, 109; Gardner, 1885: 358 no. 124.

⁶³² Gardner, 1885: 358 no. 24.

⁶³³ Schweyer, 2002: 84; Maresch 1591.

T113 Agathetykhe'nin Mezar yazıtı⁶³⁴; Yazıtta "Themistokles'in kızı Myra vatandaşı Agathetykhe'yi (buraya-mezara) gömülmesini istiyorum" şeklinde bir ifade kullanılmıştır ve bunun dışında "Karpos oğlu Telmessoslu Eutykhianos ve Karpos I ile Karpos II'nin de buraya gömülmesini istiyorum" şeklinde ifade kullanılmıştır. Mezara gömülmesini istediği kişileri belirten mezar sahibinin kim olduğu belli değildir. Mezar sahibi Myralı olabilir ama yakınlığı ve akrabalık ya da dostluk ilişkisi belli olmayan iki Telmessoslu vatandaşa da gömülme izni verilmiştir. Bu Telmessoslu vatandaşların Teimiussa'da ikamet edip etmediği belli değildir ancak burada oturuyor olmaları muhtemeldir ya da Teimiussa'ya geldikleri sırada vefat etmiş olma durumu söz konusu olabilir. Aksi takdirde Telmessos'ta yaşayan bir vatandaşın burada gömülmesi pek olası değildir. Bu iki Telmessoslu kişi kardeş olabilir eğer ikamet yerleri Teimiussa değil ise meslekleri her ne kadar belirtilmediyse de tüccar ya da dümenci, denizci olabilir.

T114 Hierodotos oğlu Myra vatandaşı Filanca'nın mezarı⁶³⁵; Yazıt büyük oranda tahrip olmuştur. Mezar cezası Kyaneailıların *demos*'una ödenecektir ve lanetleme formülasyonunda yeraltı tanrıları çağrılmıştır. (Bkz. 5.3.2.1; bkz. 5.1; bkz. 5.3.1)

T115 Leon'un, Philagros ve eşi için yaptırdığı mezar⁶³⁶; Epaphrodeitos oğlu Leon, mezara Kyaneai yurttaşları Philagros ve eşi Athenais'in gömülmesine izin vermiştir. Mezar yazıtında mezar sahibinin babası ve kendi isminden sonra hemen "συνχωρώ" fiili kullanılarak gömülmesine izin verdiği kişiler belirtilmiştir; herhangi bir ceza formülasyonu ya da lanetleme formülasyonu kullanılmamıştır. Ayrıca "mezarı yaptırdı" ifadesine de yer verilmemiştir. (Bkz. 5.1)

T116 Eleuthera, Gluptos ve Besleme Prodekse için mezar yazıtı⁶³⁷; Yazıt ilk satırda "συνχωρεῖ" "izin verme" ifadesi ile başlar ve mezar sahibi bu yazıtta belli değildir. Mezar sahibi, Eleuthera, önceden gömülmüş olan Gluptos II'ye ve beslemesi Prosdesis'e gömülme izni vermiştir. (Bkz. 3.7)

T117 Teimiussa Nekropolden yazıt⁶³⁸; Mezarın sahibi belli değildir, mezar cezası Kyaneailıların *demos*'una ödenecektir. (Bkz. 5.3.1; bkz. 5.2.3.1.)

⁶³⁴ Petersen ve Von Luschan, 1889: 56, 103: Βούλομαι ἐν|κηδεύαι[τ]ω | Ἀγαθητύχη Θε|μιστοκλέους| Μύρισσαν. |βούλομε δὲ καὶ|Εὐτυχίανον [κ]αὶ|Κάρπον τὸ[ν] Κάρ|που Τελεμεσσεῖς| ἐν] τῷ ἀνγείῳ | ἐνκ|ηδευθῆ[ν]αι.

⁶³⁵ Schwyer 2002: 85 ; Maresch 1584.

⁶³⁶ Petersen ve Von Luschan, 1889:56 no. 104: Λέων Επαφροδείτου συνχωρῶ | Φιλάγρῳ καὶ γυναικὶ αὐτοῦ | Α]θηναῖδι Κυανείταις ἐνκηδευ|θῆναι ἐν τῷ ἀνγείῳ.

⁶³⁷ Petersen ve Von Luschan 1889: 56 no. 105.

⁶³⁸ Petersen ve Von Luschan 1889:56 no.106.

T118 Oullias'ın mezarı⁶³⁹; Demetrios oğlu Kaisareialı Oullias (Ullias) ve Hermogenes oğlu Epaphradeitos oğlu filanca mezarı, onların eşleri Panopis için ve Kalandaria için, onların çocukları için, torunları için ve gömülmesine izin verdikleri yaptırmışlardır. Teimiussa'da bir Kyaneailı ve bir Kaisareialı birisi tarafından yaptırılan bir mezardır. *Hyposorion*'ludur ve beslemelerinin de buraya gömülmesini belirtmişlerdir. Para cezası Kyaneailıların *demos*'una ödenecektir. (bkz. 5.1; 5.2.3.3; 3.7)

T119 Sedeplemis'in oğlu Hegias'ın mezarı⁶⁴⁰; bu yazıtta Hegias, mezarı kendisi için ve eşi için yaptırmıştır. Yazıtın ceza formülasyonu ilginçtir. Çünkü mezar ihlalinde para cezası kentin herhangi bir resmi kurumuna veya tapınak kasasına değil; doğrudan mezar sahibinin kendisine ve soyundan gelenlere 1.000 *drakhmai* olarak ödenecektir. Para cezası ifade edilirken "bir mahkeme kararı gibi bağlayıcı ceza" ifadesi kullanılmıştır. Yazıtta mezar sahibinin ve mezara gömüleceklerin *ethnikon*'u verilmediğinden ve ceza bir kent merciiine ödenmediğinden, ayrıca ödemenin yapılacağı Thrasymakhos'un *ethnikon*'u da belli olmadığı için bu kişilerin Myra ya da Kyaneai yurttaşı olup olmadıkları belirsizdir. (Bkz. 5.1)

T120 Aurelius Aristenetes için mezar yazıtı⁶⁴¹; Yazıt mezarı yaptıran kişinin adı verilmeden direkt olarak συγχωρώ fiili ile başlanılmıştır ve Aurelianos Aristenetos'a gömülmesi için izin verilmiştir. (Bkz. 5.1)

T121 Teimiussa'dan Boethos oğlu Pimaras'ın mezarı⁶⁴²; Para cezası Kyaneailıların *demos*'una ödenmesi belirtilmiştir. (Bkz. 5.2.3)

T122 Teimiussa'dan Arkhedemos oğlu Athenagoras'ın ve Philippos'un mezarı⁶⁴³; (Bkz. 5.2.3; bkz. 5.3.1)

T123 Teimiussa'dan Androsthene's'in ve Ailesinin Mezar yazıtı⁶⁴⁴; Androsthene's mezarı ailesi için yaptırmıştır. (Bkz. 5.2.3; bkz. 5.3.1)

T124 Thrasymakhos oğlu Philon'un mezar yazıtı⁶⁴⁵; Thrasymakhos oğlu Kyaneailı Philon, mezarı yaptırdı. (Bkz. 2.1.2)

T125 Herakleion oğlu Eleutheros'un mezarı⁶⁴⁶.

⁶³⁹ Petersen ve Von Luschan 1889: 56 no. 107.

⁶⁴⁰ Petersen ve Von Luschan 1889: 57 no. 108.

⁶⁴¹ Petersen ve Von Luschan, 1889:58 no.111: συγχωρώ | καὶ Αὐρηλίῳ | Ἀριστενέτῳ.

⁶⁴² Petersen ve Von Luschan, 1889: 58, no. 113.

⁶⁴³ Petersen ve von Luschan 1889: 59 no. 115.

⁶⁴⁴ Schwyer, 2002: 265, no. 81.

⁶⁴⁵ Schwyer, 2002: 265 no: 82: Τὸν τάφον κατεσκεύασεν | Φίλων Θρασυ[μ]άχου [Κυανείτης] (*Thrasymakhos'un oğlu Kyaneailı Philon mezarı yaptırdı*).

⁶⁴⁶ Schwyer, 2002: 265-266 no. 83: Ἑλευθέρου τοῦ Ἡρακλέωνος. (*Herakleon'un oğlu Eleutheros'un mezarı*).

6.1.14. Tragalassos

Muskar'dan yaklaşık 600 m yüksekliktedir, Myra'nın 7 km kuzeyindedir. Orta Lykia'dadır. Helenistik dönemde *polis* statüsüne sahipken, daha sonra Myra'ya bağlı bir kome olmuştur ve Arykanda⁶⁴⁷ ile siyasi birlik yapmıştır⁶⁴⁸. Bugünkü Muskar'ın olduğu yerin Tragalassos olduğu düşünülmektedir. Arkeolojik kalıntılardan biri üç nefli bir kilisedir. Sion'lu Nikolaos'un Vitasında geçen Baş melek Mikhael'e adanmış ibadet yeri olabilir. Bizans döneminde Myra metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezidir⁶⁴⁹.

Tragalassos, Sion'lu Nikolaos'un Vitasında geçmektedir. Myra'daki kıtlıktan ve salgın hastalığından dolayı köye satış yapmayan ve ürün getirmeyen çiftçilerin, Myra'ya girişini Sion'lu Nikolaos'un engellediği düşünülerek Sion'lu Nikolaos hakkında tutuklama kararı çıkarılmıştır. Tragalassoslular bu durumdan haberdar olup onu gitmemesi için uyarmıştır. Böylece Tragalassoslular sayesinde tutuklanmaktan kurtulmuştur⁶⁵⁰. Bu durumdan sonra Nikolaos, Baş melek Mikhael'in kilisesine gider ve iki öküz kurban eder⁶⁵¹. Tragalassos'tan Myra ile bağlantılı bir mezar yazıtı kaydedilmiştir.

T126 Tragalassos'dan Piksodaros oğlu Myra vatandaşı Aur. Coresius'un ailesinden miras kalan lahit⁶⁵². Lahite ve *hyposorion*'a kendisinin ve üvey oğlu Aur. Gerasimos'un izin verdikleri dışında birisinin gömülme hakkı yoktur.

6.1.15. Turant Asarı

Myra'nın 5 km kuzeyindedir ve Turant Dağı'nın zirvesinde 805 m yüksekliktedir. Roma İmparatorluk dönemine ait mezarlar ve erken dönem 6. yüzyıldan kalma vaftizhaneli bir bazilika bulunmaktadır⁶⁵³.

T127 Euianetos ve karısının mezar yazıtı⁶⁵⁴; Thrasyrnakhos oğlu Euainetos, karısı Brakasanoa için mezarı yaptırdı. Yazıtta Eleuthera'ya 6000 kithrephoroi ödenmesi belirtilmiştir. Mezarı yaptıran Kyaneailı Theophrastos'tur. (Bkz. 5.1 ; bkz. 5.2.1.1)

6.1.16. Tyberissos

Tristomon'un 2 km kuzeydoğusundadır, Myra'nın 12 km batısındadır. Bugünkü Tırmısın Asarı'dır. Yerleşimde üç nefli bir kilise, Bizans evleri, yağ presleri, sarnıçlar, Erken Bizans 4.

⁶⁴⁷ I Arykanda 1.

⁶⁴⁸ Hellenkemper ve Hild, 2004: 891.

⁶⁴⁹ Hellenkemper ve Hild, 2004: 891.

⁶⁵⁰ Blum, 1997: 71 no. 53.

⁶⁵¹ Blum, 1997: 71 no. 54.

⁶⁵² Schuler ve Öztürk, 2020: 83 no.5; Petersen – von Luschan 1889, 41 no. 75; Öztürk 2011, 211; SEG 61 1259.

⁶⁵³ Hellenkemper ve Hild, 2004: 898.

⁶⁵⁴ Harrison, AS 29, 1979: 205; =SEG 43, 980; =Schweyer, 1993: 41-42 ; =Alkan, 2011a: 33-41; = SEG 61 1261

yüzyıl mezarı, Helenistik, Roma lahitleri bulunmaktadır.⁶⁵⁵ Likçe yazıtta, Tyberissos'un adı "tubure" olarak geçmektedir.⁶⁵⁶ Tyberissos kenti yaklaşık 2300 kişilik bir nüfusa sahiptir ve bağımsız bir polis statüsünde kalma süre belli değildir, erken Helenistik ve hanedanlık döneminde bir süre bağımsız kalmışken, Helenistik dönemin ikinci evresinde güçlü komşuların topraklarına dahil edilmiştir⁶⁵⁷. Tyberissos ve Teimiussa demosu ortak olarak İmparator Augustus'a bir onurlandırma yazıtı, heykel kaidesi yaptırmıştır. Yazıtta, Τυβερισσέων καὶ Τιμιουσέων ὁ δῆμος ὁ συμπολιτευόμενος μετὰ Μυρέων τοῦ δήμου (Tyberissos ve Teimiussa halkı, Myralıların halkıyla birlikte siyasal birlik içinde olan demos.) ifadesi kullanılmıştır.⁶⁵⁸ Bu yazıtın dışında iki kentin bu *sympoliteiasına* örnek olarak Tyberissos'tan bir mezar yazıtı bulunmaktadır; bu yazıtta (T133) Thrianbos ve Ermasalas'ın kendileri ve aileleri için yaptırdığı mezarın yazıtının ceza formülasyonunda mezar ihlali için Tyberissosluların ve Teimiussalıların demos'una 1000 drakhme ödenmesi belirtilmiştir (καὶ ὀφειλέτω Τυβερισσέων καὶ Τιμιουσέων [τ]ῷ δήμῳ δρα[χμὰς χειλίας?]). Bu iki yazıtta *sympoliteia*'ya dayalı şekilde iki bağımsız yerleşimin eşit taraflar olarak ortak bir hareketi söz konusudur.

T128 Ermadapimis ve ailesinin mezar yazıtı⁶⁵⁹; Ermadapimis mezarı kendisi ve karısı Tarseia için yaptırmıştır. Maddi cezada Apollon'a adanmış kutsal *drahkmiler* ödenmesi belirlenmiştir. (Bkz. 5.1 ; bkz. 5.2.1 ; bkz. 5.3.1)

T129 Aristokratos'un oğlu Albenemios'un mezarı⁶⁶⁰; Akropolis'in batısında, bir teras üzerinde lahit. Yazıtta herhangi bir ceza ve lanetleme formülü verilmemiştir. Mezar sahibinin sadece kendi adı ve baba adı verilmiştir.

T130 Pigasamyas oğlu Khares'in aile mezarı⁶⁶¹; Bir kaya mezarıdır. Khares, mezarı kendisi, eşi Rhode, babası, kız kardeşi için ve ailesi için yaptırmıştır. (Bkz. 2.1.1; bkz. 5.3.1)

T131 Ermolalos'un oğlu Ermakartadis'in mezarı⁶⁶²; Ermakartadis'in mezarı kendisi ve ailesi için yaptırmıştır. Para cezası Myralıların demosuna ödenecektir, miktar belli değildir.

⁶⁵⁵ Hellenkemper ve Hild, 2004: 899

⁶⁵⁶ TAM I 44b 15

⁶⁵⁷ Thomsen ve Zimmermann, 2002: 65

⁶⁵⁸ Thomsen ve Zimmermann, 2002: 65

⁶⁵⁹ Petersen ve Von Luschan, 1889: 53, 95; Schuler, 2007a: 91

⁶⁶⁰ Schwyer, 2002a: 90, 269; Αλβανεμιος τοῦ Ἀριστοκράτου.

⁶⁶¹ Schwyer, 2002a: 92, 270-271

⁶⁶² Schwyer, 2002a: 94, 272; Maresch, 1637

T132 Pürros'un kızı Filancanın mezarı⁶⁶³; Pürros 'un kızı ... mezarı kendisi için, kocası için ve onların çocukları için ve Ermaios'un ... için yaptırdı. Ceza formülasyonu ve mezar sahibinin adı net değildir. Hyposorionlu bir lahittir.

T133 Thrianbos ve Ermasalas'ın yaptırdığı mezar⁶⁶⁴; Yazıtın özelliği Thrianbos ve Ermasalas aileleri için mezarı yaptırmıştır. Yazıtın özelliği Tyberissos ve Teimiussalıların demosuna yani iki kentin ortak demosuna 1000 drakhme para cezası ödenecektir. Bu iki kent arasındaki *sympoliteia*'yı kanıtlayan ikinci yazıttır. Bu *sympoliteia*'nın bir diğer örneği ise iki kentin İmparator Augustus'a ithaf ettiği onurlandırma yazıtıdır.

T134 Mnemon, Apollonios, Demetrios ve Kormatis'in yaptırdığı mezar⁶⁶⁵; Hierodotos'un oğulları kendileri, çocukları, eşleri için mezarı yaptırmıştır. Maddi ceza demos'a 1000 drakhme olarak ödenecektir. (Bkz. 5.3.1; bkz. 5.2.3.1)

T135 Timetheos'un oğlu Hippolokhos'un mezarı⁶⁶⁶; Hippolokhos mezarı annesi, babası, eşi ve çocukları için mezarı yaptırdı. Hyposorionlu lahittir ve mezar sahibi, torunlarının *hyposorion*'a gömülmesini belirtmiştir.

6.2. *Sympoliteia* 'lar, *Isopoliteia* 'lar ve Sınır Sorunsalı

6.2.1. Ksanthos ve Myra arasındaki *Isopoliteia*

Myra mezar yazıtlarında, mezar soygunlarının, yağmalarının ve mezara saygısızlığın önüne geçmek için cezalar ve bu cezaların ödeneceği kurumlar, kasalar ya da yerler özellikle yazıtlarda belirtilmiştir. Mezar yazıtları ve bu cezaların ödeneceği kent kasaları, kent teritoryumunu belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Mezar yazıtlarında para cezasının ödeneceği kent kasaları bazen her iki kente ya da Myra'nın teritoryumu içinde olduğunu bildiğimiz kentin yanında başka bir kente ödenebilmektedir. Bu durum bir ya da iki kentin ya da daha fazla sayıda kentin nasıl bir ilişki içinde olduğu, bir *sympoliteia* veya *isopoliteia* veya özel bir anlaşma olup olmadığı sorunsalını ortaya çıkarır. Bu sorun Myra mezar yazıtlarının bazılarında gözlemlenmektedir. Bu durumda Myra kentinin ve teritoryumunun sınır ve kapsamı için kentin *isopoliteia* ve *sympoliteia* anlaşmalarını incelemek gerekir. Mezar yazıtları bağlamında Myra ve ona bağlı kentlerin yaptığı anlaşmalardan biri Ksanthos ve Myra arasındaki *Isopoliteia*⁶⁶⁷ (eşit vatandaşlık) anlaşmasıdır. Letoon'da bir stel üzerinde yazılmış

⁶⁶³ Schwyer, 2002a: 93. 271.

⁶⁶⁴ Schwyer, 2002: 96 p.273; Maresch, 1641 ; Zgusta 1984

⁶⁶⁵ Schwyer, 2002: 97, 274

⁶⁶⁶ Petersen ve Von Luschan, 1889: 53 no. 94, 1; Maresch 1643, 2

⁶⁶⁷ Bousquet ve Gauthier, 1994: 319; SEG 44 1218: 'Επί 'Ιερέως τοῦ Ἀπόλλωνος Πτολεμαίου, τῆς δὲ /Ρώμης Δαιδάλου, πρὸ πόλεως δὲ Ἀρταπάτου, /Ἀντίγονος Ἀντιγόνου Ἰοβάτειος καὶ Σύμμα/χος Λυκίσκου ἀστικὸς καὶ

olan yazıtta Roma rahibinin adının verilmesi tarihlendirme açısından önemlidir ve yazıt M.Ö. 167 yılından sonrasına ait olmalıdır. Yazıt Apollon rahibinin adını vermesi ve Romanın eponim rahibinin adı verildikten sonra iki tarafın elçilerinin adı ve taslağı hazırlayanların adları yazıldıktan sonra Ksanthos ve Myra'nın karşılıklı maddeleri ile başlamaktadır. Bu maddelere göre şayet bir Ksanthos'lu, Myra vatandaşı olmak isterse ya da Myra vatandaşı birisi, Ksanthos vatandaşı olmak isterse kendi kentlerinin yöneticilerinden bir diğer kentin yöneticilerine mektup getirecektir. Bu kişileri o kentin *prytanis*'i, *demos* ve *boule*'ye kaydedecek ve o kişi vatandaşı olmak istediği kentin vatandaşlık haklarına sahip olacaktır. Bu anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra Ksanthos ya da Myra'lı olup, diğer kentin vatandaşlığını isteyenler için kayıt yaptırmadan önce üç yıl boyunca ilgili kentte ya da ona bağlı olan yerleşim yerinde (peripolia) ikamet etme şansı olacaktır. Anlaşmada iki kentinde yararına olacak şekilde elçilerin düzenleme yapmasını ve bu anlaşmanın şartlarının iki tane stele yazılmasını ve daha sonrasında ise Ksanthos için olan stelin Letoon Kutsal Alanına koyulmasını, Myra için yazılan stelin ise Myralılar tarafından Artemis tapınağına⁶⁶⁸ konulması belirtilmiştir. Bu iki kent arasında eşit vatandaşlık hakları, büyük ihtimal birbirlerinin kentlerinde gömülme hakkını da beraberinde getiriyordu. Ama epigrafik kaynaklarda henüz Myra'da gömülen bir Ksanthos'lu ya da Ksanthos'ta ölen bir Myralı'ya ulaşılamamıştır. Lykia Birliğine kayıtlı iki kentin kendi aralarında yaptığı İso politeia için güzel bir örnek oluşturduğu için önemlidir. Yazıtta geçen

Λυκίσκος Εὐέλθον/τος καὶ Ἀμύντας Δημέου Σαρπηδόνιοι καὶ Εὐ/νομος Πυρρίχου Ἰοβάτειος, οἱ αἰρεθέντες ἄνδρες ὑπὸ τοῦ δήμου συνγράψαι καὶ εἰσενεγκεῖν κα/θότι ὑπάρξει ἰσαπολιτεῖ<α> Ξανθίοις καὶ Μυρεῦσι /τάδε συνεγράψαμεν ἔχοντες τὴν κυριείαν/μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων παρὰ Μυρέων ἀν/δρῶν, Πλειστάρχου τοῦ Πλειστάρχου, Ἀργαίου/τοῦ Σατύρου, Δεξιφάνου τοῦ Τανδασίος/ἐχόντων τὴν κυριείαν, ὑπάρχειν ἰσοπο/λιτείαν Ξανθίοις καὶ Μυρεῦσι ἐπὶ τοῖσδε/ἐφ' ὧι ὅσοι ἂν βούλωνται Ξανθίων ἐν Μύ/ροις προσγράφεσθαι πρὸς τὸ πολίτευμα/οἴσουσιν γράμματα παρὰ τῶν ἀρχόν/των πρ<ὸ>ς τοὺς Μυρέων ἄρχοντας καὶ μεθέξου/σιν πάντων καθότι καὶ οἱ ἄλλοι Μυρεῖς μετε/χουσιν καὶ χρηματίζουσιν ἐν ἡ/ἢ ἂν φυλῇ ἡ/δήμῳ βούλωνται, καὶ οἱ πρυτάνεις προσγρα/φέντων αὐτοὺς εἰς φυλὴν καὶ δῆμον ἐπά/ναγκες παραχρῆμα· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ὅσοι/ἂν Μυρέων βούλωνται προσγράφεσθαι πρὸ[ς]/τὸ ἐν Ξάνθῳ πολίτευμα οἴσουσιν γράμ/ματα παρὰ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς Ξαν/θίων ἄρχοντας καὶ μεθέξουσιν πάντων κα/θότι καὶ οἱ ἄλλοι Ξάνθιοι μετέχουσιν καὶ χρη/ματιοῦσιν ἐν [ἡ/ἢ] ἂν φυλῇ ἡ/ δῆμῳ βούλωνται/καὶ οἱ πρυτάνεις προσγρα/φέντων αὐτοὺς/εἰς φυλὴν καὶ δῆμον ἐπανάγκες παραχρῆμα· Ὅσοι δ' ἂν μετὰ τήνδε τὴν σύνθεσιν Ξαν/θιοι <ἡ Μυρεῖς> ὄντες προσγράφωνται πρὸς τὸ πολίτευ/μα ἐν ἑκατέρῃ τῶν πόλεων, μὴ ἐξέστω/αὐτοῖς λαβοῦσιν γράμματα προσγράφεσθαι/ἐὰν μὴ ὠικηκότες ὧσιν ἐν τῇ πόλει ἡ τοῖς/περ[ι]πολίοις, ὅθεν ἂν φέρωσιν τὰ γράμματα,/ἔτη τρία· ἐξέστω δὲ καὶ διορθώσασθαι τὴν/δε τὴν σύνθεσιν κατὰ τὸ κοινῇ συμφέρον/<πρεσβευσάμενα>ις ταῖς πόλεσι πρὸς αὐτάς·<ἀναγραφῆναι δὲ τ>ήνδε τὴν σύνθεσιν εἰς <στῆλας λιθίνας δ>ύο καὶ ἀνατεθῆναι τῇμ <μὲν μίαν ὑπὸ> Ξανθίων ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Λητοῦς, <τὴν δὲ ἄλλη>ν ὑπὸ Μυρέων ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος.

⁶⁶⁸ Bousquet ve Gauthier, 1994: 322-323.

περιπόλια kelimesi önemlidir. Bu kavram C. Schuler'e göre askeri bir terim olarak kullanılsa da *polis*'lerle bağlantıları olsa da illaki sınır bölgelerinde bulunmazlar ve genel itibari ile Atina, Kuzey Yunanistan ve İlyria'nın bazı bölgelerinde "peripolioi" yani nöbetçi askerleri ifade ederken, Kos ve Rodos'ta ise "deme" merkezine atfeder. Peripolion aynı zamanda bir yerleşim yerini ifade eder. Buna örnek olarak Hekate kutsal alanı ve hem Tyinda hem de Termessos'un birer sınır yerleşimi olarak *peripolion* şeklinde ifade edilmesi gösterilebilir. Ksanthos ve Myra'nın peripolia'larının neresi olduğu ise tam olarak bilinmemektedir⁶⁶⁹. Küçük Asya'da περιπόλια kavramı, Karya Stratonikea, İyonya'da Teos, Pisidya'da Termessos, Lykia'da Tyinda, Ksanthos-Myra isopoliteia yazıtında, yine Myra teritoryumu içinde olan Muskar-Asarbelen'den bir yazıtta ve Asarönü'nde iki yazıtta geçmektedir. M.Alkan'ın⁶⁷⁰ daha önce Muskar'dan okuduğu ve yayımladığı sonrasında C. Shuler ve H. Sami Öztürk'ün⁶⁷¹ tekrar okuyup yorumladığı yazıtta Συβενεῖς adında yeni bir "demos" ortaya çıkmıştır. C. Schuler'in "demos" olarak ifade ettiği Συβενεῖς yerel topluluğunu M. Wörrle ve F. Onur, makalelerinde "peripolion" olarak ifade etmiştir. Asarönü, Toalis kararnamesi döneminde *polis* iken, yine Asarönü'nden gelen başka bir yazıt olan kentin önde gelen ailelerinden olan iki kardeşin, annesi ve babası için yaptırdığı yazıtta ise kentlerinden (Asarönü) bir *peripolion* olarak bahsederler. M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren Asarönü ve Limyra arasında bir *sympoliteia* yapılmıştır ve o dönemden itibaren Lykia bölgesinde peripolion'lar kurulmaya başlamıştır⁶⁷².

6.2.2. Tyberissos ve Teimiussa

Lykia bölgesinde *peripolion* kavramı dışında topluluk anlamına gelen başka kelime ve kavramlarda bulunmaktadır. Lykia'daki bazı *polis*'ler, topluluklar "δημος" olarak da bilinmektedir.⁶⁷³ Myra mezar yazıtlarında, Tyberissos ve Teimiussa arasında bir *sympoliteia* olduğunu gösteren, örnekleyen iki yazıt bulunmaktadır; Bunlardan biri Tyberissos'ta bulunmuş Augustus'a ithaf edilen bir yazıttır. Tyberissos ve Teimiussa demos'ları (toplulukları) birleşerek Augustus için bir onur yazıtı dikmişlerdir.⁶⁷⁴ Bu yazıtta açık bir şekilde iki *demos*'un birbiri ile bir *sympoliteia* yaptığı ifade edilmiştir (Τυβερισσέων καὶ Τιμιουσσῶν (!) ὁ δῆμος ὁ συμπολιτευόμενος μετὰ Μυρέων). Bu yazıtta iki görevlinin adı geçmektedir; bunlardan biri dēmarkhos (topluluk lideri) ve bir diğeri ise agoranomos (pazar denetçisi)'tur. Böylece bu

⁶⁶⁹ Schuler ve Öztürk, 2020: 71-73

⁶⁷⁰ Alkan, 2011: 99-124: Parerga to the Stadiasmus Patavensis (8): On the named places in the journeys of sacrifice recorded in the Vita of Saint Nicholas of Holy Sion.

⁶⁷¹ Schuler ve Öztürk, 2020: 73.

⁶⁷² Wörrle ve Onur, 2023: 19-20.

⁶⁷³ Schuler, 201: 398.

⁶⁷⁴ Schuler, 2007: 385.

sympoliteia ile Tyberissos, Myra hakimiyeti altında kendi özerkliğini ve kurumlarını devam ettirmiştir.⁶⁷⁵ Bir diğer örnek ise Myra mezar yazıtlarından biridir⁶⁷⁶; bu yazıttan (T133) Thrianbos ve Ermasalas'ın kendileri ve aileleri için yaptırdığı mezarın yazıtının ceza formülasyonunda mezar ihlali için Tyberissosluların ve Teimiussalılarının demos'una 1000 *drakhme* ödenmesi belirtilmiştir (καὶ ὀφειλέτω Τυβερισσέων καὶ Τειμιουσσεών [τ]ῷ δήμῳ δρα[χμὰς χειλίας?]). Tyberissos iç bölgede yer alırken, Teimiussa limana sahip olan bir kıyı topluluğudur. Bu iki kent arasında coğrafi bir durumdan dolayı *sympoliteia* oluşması muhtemeldir.⁶⁷⁷ Bu iki topluluğun yaptığı *sympoliteia*'da Tyberissos en başta yazılmıştır bu da *sympoliteia*'da siyasi merkezin Tyberissos olduğunu, Myra gibi büyük olan bir polis, kendisinden daha küçük olan Tyberissos ve Teimiussa gibi iki topluluğu kendi çatısı altında toplamıştır⁶⁷⁸. Adı, nadir olarak epigrafik kaynaklarda geçen Trebendai kenti ise Myra'nın *sympoliteia* yaptığı düşünülen kentlerden biridir. Bunu Myra'nın liman yerleşimi olan Teimiussa'dan gelen bir yazıt göstermektedir. (T109) Trebendai'ın yeri ile kesin bir bilgi yoktur. Trebendai adı Lalla adlı kadının mezar kullanım hakkını devrettiği yazıtta “Μυρέως ἀπὸ Τρεβένδων” olarak geçmektedir. Burada “μετὰ κυρίου Κοιύντου? Τοῦ Εὐτύχου Μυρέως ἀπὸ Τρεβένδων” olarak bir cümle geçmektedir. Myralı Lalla, Eutyhos oğlu Quintus aracılığıyla bu mezarın devrini Myra'lı yetkililerin kontrolü ile Eiranios oğlu Ksenon'a bırakmıştır. Bu yazıtta Trebendai'dan Myralı Quintus "kyros" (κῦρος) olarak bahsedilmiştir. Buradaki Kyros'un “efendi” değil de bir yetkili-belki de devir işlemine ayrıca Myra'nın grammateus ve prytanis ile işlemlerine yardımcı olacak bir görevli de olabilir. Mezarı yaptıran kişi olarak Hekatodoros'un kızı Semonis olduğu fakat Lalla adlı bu kadının mezara Teimiussa köyünde kendi sahip olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bu da kadının, bir köle olmadığı ve dolayısıyla bir efendiye sahip olmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.

6.2.3. Hoyran ve Myra arasında sympoliteia olma ihtimali

Hoyran, Kyaneai kentine bağlı bir yerleşimdir. Kentin Nekropol bölümünde 60 tane mezar bulunmaktadır, bunlardan 22'si yazılıdır⁶⁷⁹. Nekropol alanın dışında Myralı olduğu belirtilen Hoyran'dan Tlepolemos adında bir kişinin mezarı ve yine Myralı Ptolemaios ile Kyaneaili Eutykhion'un yaptırdığı ortak mezar bulunmaktadır. Hoyran'da Myralı vatandaşların mezar yaptırması Hoyran ve Myra arasında bir antlaşmanın olduğunu düşündürmekle beraber

⁶⁷⁵ Schuler, 2007: 383-404.

⁶⁷⁶ Schweyer 2002: 273 no. 96; Maresch 1641.

⁶⁷⁷ Schuler, 2007: 272.

⁶⁷⁸ Schuler, 2010: 397.

⁶⁷⁹ Kolb, 2008: 188.

bunun hakkında bir kanıt ortaya çıkmadığı için net bir çıkarım yapmak ve Hoyran'ın, Myra Teritoryumunda olduğunun söylenmesi zordur.

T62 Myralı Ptolemaios ve Kyaneailı Eutykhion'un mezarı⁶⁸⁰; Hoyran'dan gelen bu yazıtta Myralı bir vatandaş olan Ptolemaios ile Kyaneailı bir vatandaş olan Eutykhion'un ortak mezarında bu iki kişiyi, Kyaneai'nın teritoryumunda Hoyran kentinde buluşturan arkadaşlık ya da herhangi bir bağ kesin olarak verilmemiştir. Bu iki kişinin ilişkisi net değildir. Fakat mezar ihlali ceza parasının, Kyaneai gerousiasına 1000 denaria ödenmesi belirtilmiştir.

T63 Hoyran'dan Myralı Tlepolemos'un mezarı⁶⁸¹; Tlepolemos oğlu Tlepolemos oğlu Myralı Tlepolemos'un mezarıdır. Tlepolemos, aynı ismi taşıyan üçüncü kuşaktır. Kendisi Myralıdır fakat Hoyran'da bir mezara sahiptir. Bu durum Hoyran'ın Myra ile bağlantısı olduğu ya da o kente bağlı olduğu anlamında olmayabilir ama bir başka kentten bir vatandaşın yine başka bir kentte mülk sahibi olabileceğini gösterebilir ya da Myra ve Hoyran arasındaki bir geçici anlaşma olduğunu da gösterebilir. Ancak ikinci durumu kanıtlayacak yeterli örnekler mevcut değildir.

6.2.4. Antiphellos ve Myra arasında bir sympoliteia olma ihtimali

Lykia bölgesinde bazı kentler arasında kalıcı *sympoliteialar* olabilirken geçici olarak da kentler arasında *sympoliteialar* olabilir. Aralarında sympoliteia olabilecek iki kent Myra ve Antiphellos'tur. Bu birlikteliği düşündüren yazıt, Antiphellos'tan Aristolais (**T149**) adlı bir kadının mezar yazıtıdır⁶⁸². Bu yazıtta "τῷ δῆμῳ τῷ Μυρέων καὶ Ἀντιφελλειτῶν" şeklinde bir ifade geçmektedir; bu ifadeye göre mezar ihlali için para cezası hem Myralıların hem de Antiphellos'luların demosuna ödenecektir. Ama bu iki kentin birbiri ile sympoliteia yaptığına dair başka herhangi bir belge ve kanıt yoktur. Ayrıca iki kente coğrafi olarak bakıldığında zaman zaman yan yana veya yakın polisler değildir aralarında başka polislerde bulunmaktadır ve iki kentin kasasına ödeme yapma konusunda öne sürülebilecek öngörü, İ.S. 141 yılındaki yıkıcı depremde Lykia kentlerinin birbirine yardım etmek için dayanışma ihtimalidir ve bu durum Myra ve Antiphellos gibi iki önemli Lykia kenti içinde söz konusu olabilir⁶⁸³. Yazıttaki tarih belirleyici unsur olarak eponim bir tarih bulunmaktadır; Tarih, İ.S. 149 yılı İmparator kültü rahibi Veranius Tlepolemos zamanına denk gelmektedir⁶⁸⁴.

⁶⁸⁰ Petersen ve Von Luschan, 1889: 24 no. 29.

⁶⁸¹ Benndorf, vd., 1884: 31 no.8.

⁶⁸² Nollé, vd., 1983:219–222 no. 1; SEG 33 1169.

⁶⁸³ Nollé, vd., 1983:219–222 no. 1.

⁶⁸⁴ Alkan, 2013: 81.

6.2.5. Myra ve Kyaneai arasında sympoliteia

Teimiussa'dan gelen mezar yazıtlarında mezar ihlali için ödenecek paraların kasa ödemeleri için bazı mezar yazıtlarında Myra'nın kasası bazı mezar yazıtlarından ise Kyaneai kasası verilmiştir. Bu iki kentin Teimiussa gibi önemli bir liman kenti üzerinde kullanım için bir anlaşma olması çok muhtemeldir. Larsen, bu iki kent arasında bir sympoliteia olabileceğini belirtirken, Wörrle, Myra ve Kyaneai'ın Teimiussa üzerinde bir "koruma/koruyucu" olduğuna dair herhangi bir kanıt olmamasından dolayı bir sympoliteia olmadığını belirtmiştir⁶⁸⁵.

Teimiussa'daki Kyaneai mezar yazıtları

T106

T108

T114

T115

T117

T118

T121

T124

Teimiussa'daki Myra mezar yazıtları

T107

T109

T 110

T114

T112

T113

T116

T119

T120

T122

T123

T125

T126

⁶⁸⁵ Alkan, 2013: 82; Larsen, 1957: 15; Wörrle, 1988: 50 dn. 29.

SONUÇ

Tez çalışmasının çıkış noktası oluşturan konu, Myra ve teritoryumundaki mezar yazıtlarının onomastik, prosopografi, demografi gibi alt başlıklara bölünerek epigrafik kaynaklar çoğunlukta olmak üzere antik kaynaklardan yararlanarak, kentin sosyal ve kültürel tarihi hakkında sonuçlar çıkarabilmektir. Bu nedenle yayımlı ve yayımsız yazıtlar gerek estampajlar alınarak, RTI okumaları yapılarak, gerekse daha önceki yayımlanmış corpus ve literatür taramaları yapılarak üzerine çalışılmış ve yorumlanmıştır.

"Lykia bölgesinin önde gelen kentlerinden biri olan Myra, limanıyla birlikte sahip olduğu coğrafi konumu sayesinde günümüze ulaşan bazı mezar yazıtları aracılığıyla sosyal ve kültürel değerlendirmeler için önemli bir kaynak sunmaktadır. Daha önce Myra ve teritoryumundaki mezar yazıtları, farklı çalışmalarda ve kaynaklarda başka yazıt türleri ile ya bölgenin geneline yayılacak şekilde değerlendirilmiş ya da teritoryum'daki bir kentin mezar yazıtları sadece o kent özelinde incelemeye alınmıştır. Myra ve teritoryumunun sadece mezar yazıtları temelinde değerlendirilmesi ve tez konusu olmasının ana sebebini bu durum oluşturmuştur. Myra ve teritoryumunda yayımlı ve yayımsız olarak 215 yazıt hem saha ve alan çalışmalarında hem de daha önce yayımlanan corpus ve edisyonlar taranarak toplanmıştır ve kaydedilmiştir.

Tez içerisinde değerlendirilen ve tartışılan konu ve sorulardan çıkarılacak sonuçlar bölümler halinde tezin bu kısmında özetlenmeye çalışılacaktır.

Tez konusunun birinci bölümde Lykia Bölgesi'nin, özellikle Myra ve çevresinin, zengin bir epigrafik malzeme aracılığıyla onomastik açısından önemli veriler sunduğunu ortaya koymaktadır. Mezar yazıtlarında Yunanca ve yerel (Epikhorik/Likçe) kökenli pek çok isim yer almakta; Yunanca isimler arasında tanrı adlarını taşıyan (theophorik), tarihî ve mitolojik figürlerden esinlenen isimler öne çıkmaktadır. Arkaik ve Klasik dönemlerde dynastlıkla yönetilen Lykia'da, Ahamenid etkisi sınırlı kalmış, bölgenin isim kültürü ise yerel ve Yunan unsurların birleşimiyle şekillenmiştir.

Myra'da ve tüm Lykia'da adlar, bireylerin aile yapısı, inançları ve toplumsal aidiyetlerini yansıtır. Kentin limanı Andriake, kültürel etkileşimde ve ad kullanımında önemli rol oynamış, Helenistik ve Roma dönemlerinde Yunanca ve Roma vatandaşlık adları (*nomen gentilicium*) Likçe adlarla bir arada görülmüştür. Sonuç olarak, Yunan kültürünün erken dönemden itibaren etkili olduğu Myra'da onomastik yapı, çok katmanlı ve tarihsel süreçle uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Yunan ve yerel (epikhorik) unsurlar iç içe geçerek melez bir onomastik yapı oluşturmuştur. Örneğin, Erm- kökenli adların (Ermandeimis, Ermapias, Ermakotas vb.)

Yunanca *Herm-* köküyle ilişkilendirilse de bu adların Anadolu'da Hitit ve Luvî geleneğinden gelen Ay tanrısı Arma ile bağlantılı olabileceği ileri sürülmektedir. Bu durum, Yunan panteonundan önce bölgede var olan yerel tanrıların, Hellenleşme ile Yunan tanrılarıyla özdeşleştirilerek yeni adlandırma biçimlerine dönüştüğünü gösterir.

Bu bağlamda *Hermes*, *Hermaios*, *Hermagoras* gibi adlar hem Yunanca kökenli olup hem de bir tanrının adını içerdiklerinden theophorik isimler olarak değerlendirilir. Lykia'da en yaygın theophorik adlar Apollon ve Artemis kökenlidir. Apollonios, Apollonides, Artemas, Artemidoros gibi örnekler, bu adların bölge genelinde sıkça kullanıldığını ortaya koymaktadır. Mitolojik ve tarihsel kökenli adlar da bu dönemde yaygınlık kazanmıştır. Myra başta olmak üzere, bölgede Apollonios, Dionysios gibi tanrısal kökenli; Midas, Kleopatra, Ptolemais, Platon, Aristoteles gibi tarihsel ve edebi figürlerin adlarının kullanımı, Yunan mitolojisi ve tarihinin Lykia toplumunda nasıl benimsendiğini göstermektedir. Réveilhac'a göre, örneğin Myra'da kaydedilen Τληπόλεμος ismi yalnızca Yunanca kökenle açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu ismin başlangıç unsurunu oluşturan Τλη° ögesinin, Lykia'nın önemli kentlerinden biri olan Tlos (Likçe *Tlawa-* veya etnik biçimiyle *Tlah-*) ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, aynı kök unsur komşu bölgelerde Τληπίας ve Τλαμοας gibi adlarda da karşımıza çıkmaktadır. Τληπίας adının, örneğin Hitit-Luvi kökenli *Arma-piya-* ("Arma onu verdi") gibi bir tanrısal bileşik yapıyla ilişkili olabileceği ve adın "Tlos'un tanrısı onu verdi" biçiminde yerel bir anlam taşıyabileceği öne sürülmektedir. Bu örnekler, Lykia onomastiğinde görülen epikhorik adların yalnızca yüzeyde Yunan görünümlü olmakla kalmayıp, çoğu zaman bölgenin yerel inanç, coğrafi ve dilsel dokularını da taşıdığını ortaya koymaktadır.

Tez'in ikinci bölümü için incelenen konu Myra ve teritoryumundaki mezar yazıtlarından yola çıkılarak Myra kentinde bir ailenin kaç kişiden, kimlerden oluştuğunu anlamak için soy ağaçlarının çıkarılmasıdır. Myra ve teritoryumunda mezar yazıtları ışığında aile kurumunun çekirdek aileden oluşup oluşmadığı, ailenin kaçınıcı kuşağa kadar mezar taşına yazıldığı gibi konulara değinilmiştir. Çekirdek aile Myra mezar yazıtlarında bazen sadece karı kocadan oluşabilirken bazen de en az iki an fazla altı çocuktan oluşmaktadır. Ayrıca evlilik bağı kurulurken aile içi evlilikler ya da yakın çevreden evlilikler yapıldığı, endogami, eksogami, epigami gibi evlilik türlerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu evlilik türlerinde endogami evliliğinin sebepleri arasında mal ve mülkün aile dışına çıkmaması, epigami türünde evlilikte ise özellikle Roma vatandaşlığından sonra farklı kentte olsa bile bu statüyü korumak istemesinin sebeplerden biri olduğu ortaya çıkmıştır. Myra ve teritoryumundaki mezar

yazıtlarında Epigami türü evliliklerde bir kişinin evlilik yolu ile farklı vatandaşlıklar aldığı da tespit edilmiştir.

Mezar yazıtlarında akraba ilişkileri, mezar sahiplerinin gömülmeye izin verdiği kişiler temelinde incelenmiştir. Akrabalık ilişkilerinde mezar yazıtlarında en çok görülen aile bireyi mezar sahibinin baba adıdır. Yazıtlarda gözlemlenen bir ailenin en fazla 5. ve 4. kuşağa kadar geldiği görülmüştür ve mezar sahibinin babası, dedesi, dedesinin babası şeklinde soy ağacı belirtilmiştir. (T28-T97) Verilen çocuk isimlerine göre çocuk sayısı bir ailede en az 1, en fazla 6 (T156) olarak belirlenmiştir. Evlilik bağlarında 5 yazıtta ikinci evlilik yapıldığı anlaşılmıştır. Y1 (yayıma hazırlanmakta) numaralı yazıtta “τῇ προκηδευμένη γυναικί” ifadesi ile ilk eşinin ölmüş olduğu, yazıtın devamında “εἷς” ifadesinde mezar sahibinin gömülme hakkını verdiği ikinci eşten bahsedildiği anlaşılmaktadır. T66 ve T68’deki ailelerin birbirleri ile bağlantıları olduğu ve aynı aile üyelerinin isimlerinin geçtiği ve bu yazıttaki kardeşlerin farklı anne ve babadan olabileceği çıkarımı yapılmıştır. T26’da ise iki eşin de ismi verilmiştir ayrıca T150’de ise Lykiarkhes olan ve bundan dolayı prosopografik öyküsü daha önceden bilinen Tib. Claudius Ptolemaios ‘un eşi Lysandros kızı Sarpedonis olarak da bilinen Aperlai vatandaşı Erpidase’nin daha öncesinde Sex. Marcius Hegelochianus Eutribos ile evlilik yaptığı ve ondan bir kızı olduğu bilinmektedir.

Tez’in üçüncü bölümünde Myra’nın ve teritoryumunun soysal yapısı 9 bölüm şeklinde alt başlıkla incelenmiştir. Birlik elitlerinde Lykia Birliğinin erken epigrafik örneklerinden olan Araksa yazıtından, birlik içerisinde Myra’nın 3 oy kullanma hakkına sahip 6 kentten birisi olması, birlik başkanının ise Lykiarkhes olduğundan bahsedilmiştir. Onurlandırma yazıtlarında olduğu gibi, mezar yazıtlarında da birlik vatandaşları için kullanılan ve Larsen’in ifadesi ile onursal bir vatandaşlığı ve başkanlığı ifade eden “πολιτευόμενος δὲ καὶ ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις” üzerinde durulmuştur. Dapasas’ın birlik eliti olduğunu net bir şekilde anladığımız ifadeler kullanılmıştır; T147 numaralı mezar yazıtında Dapasas için “πολιτευόμενος δὲ καὶ ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις” ifadesi geçer bu ifade genelde Roma dönemi yazıtlarında Lykiarkhes’ler için kullanılan ve onlara bahşedilen bir unvan olarak bilinmektedir. T150’de ise Tib. Claudius Ptolemaios için Lykiarkhes ifadesi açık bir şekilde belirtilmiştir. Kent elitleri olarak özellikle iki kaya mezarı üzerinde durulmuştur; bunlar T2 ve T5 numaralı yazıtlardır. T2’de Yazıtın A bölümünde 5-7. satırlarında ὁ τὸν ὤμ[ον λαμβά]νων δεξιὸν τῶν | Διὸς θυσίων [ὧν περ ἡ] | πόλις θύει,... (kentlin Zeus için adadığı kurbanlardan sağ omzu alan) şeklinde, T5’te ise το[ῦ δὲ μνημείου κύ[ρι]ο[ι ὄντων] οἱ | τὸν δεξιὸν ὤμ[ον] λαμβάνων|τες τῶν (κατ’ ἔτος) Διὸς | θυσίων τῶν πολιτικῶν (Zeus onuruna yıllık olarak adadığı kurbanlardan sağ omuzu alan bu kişiler, mezar üzerinde tam yetkiye sahip olsunlar) şeklinde

ifadeler bulunmaktadır. Bu yazıtlarda “kentın Zeus onuruna yıllık kurban töreninde” ifadesi kullanılmıştır ve bu ifade Myra’da bir Zeus kültünün varlığına işaret etmektedir. Zeus kültü, yazıttaki ailelerin bireysel inancı doğrultusunda kendi yaptıkları kurban töreni değil, açıkça belirtildiği şekilde “kentın Zeus onuruna kurban törenidir” bu da kentın bir Zeus kültüne sahip olduğunun göstergesi olabilir.

Bu yazıtta yine kurban töreninde "sağ omzu alan" ve "sağ" ifadelerinin açıkça yer alması neden sağ kısım sorusunu sormaya ve araştırmaya yol açmıştır. Kurbanın omuz bölümünün en kıymetli kısmı olduğu ve eril formdaki “ὁ ὤμος” (omuz) ile nötr cinsten “τὸ ὠμόν” (çiğ et) ifadelerinin birbirlerinin yerine geçebildiği ve bu ifadelerden hangisinin olabileceği üzerine tartışmalara yer verilmiştir. Genel bir kanı ile "omuz" olduğu görüşünün daha kabul edilebilir bir ifade olduğu belirtilmiştir. Bu "sağ omuz" ifadesi sonuç olarak itibar ifade eden ve kişinin saygınlığını ve elitliğini gösteren, hiyerarşik olarak da bir saygı göstergesi olarak belirtilmiştir. Üçüncü bölümün devamında meslek ve görevleri belli olan Myra vatandaşlarının mezar yazıtları incelenmiştir. Toplam 8 yazıtta meslek ya da görev adları belirtilmiştir; T8'de tiyatrodan bir yazıtta Ephebosların gymnasiarkhesliğini yapan Ptolemaios, T21'de Andriake'den horrearius (ὀριάριος) olan Aur. Metrodoros, T28'de Myra'dan (Aziz Nikolaos Kilisesi) Rahip Albasis, T101'de Athenagoras'ın mezar yazıtında, mezarı yapan taş ustası Aiskhylos oğlu Arneailı Demetrios, T127 mezarı yapan Kyaneai'lı Theophrastos, T144'te δεκατευτής olan Kallimos, T150'de Lykiarkhes Tib. Claudius Ptolemaios, T157'de Kaunos'taki yazıtta görülen Iason oğlu Myralı zanaatkarlar birliği başkanı Aleksandros ve son olarak T166'da Canusium'dan (Canosa) Zosimos adlı bir Myralı tüccar (ἔμπορος) mesleği belli olan mezar yazıtlarındaki kişilerdir. Ayrıca üçüncü bölümün konuları içinde şehir dışında ikamet eden Myralılar için 14 tane yazıt (T62, T147, T148, T151, T155, T156, T157, T158, T159, T160, T164, T165, T167, T168) kaydedilmiş ve yorumlanmıştır. Myra'da ikamet eden yabancılar için 5 adet yazıt (T31, T112, T113, T127, T146) incelenmiştir. Köleler, Evlat Edinilenler, Beslemeler, Azatlılar bölümü için Θρεπτός (6 yazıt), θρεπτοί ya da θρεπτάρια; Δουλοῖ (4 yazıt); Ἐλεύθερος, Ἀπελεύθερος, ἀπελεύθεροι (7 yazıt); Τροφεύς, Τροφός, Τρόφιμος (2 yazıt) ; Πρόγονος (1 yazıt), Φύσει (1 yazıt); Ὑιοθεσία (üvey oğul) (2 yazıt), Πατρόθετος (1 yazıt) ve Πατρώος (üvey baba /üvey amca) (1 yazıt) ifadeleri incelenmiş ve mezar yazıtları ile örneklendirilmiştir.

Dördüncü bölümünün konusu olarak Lykia bölgesi ve Myra'daki hyposorion, lahit teknesi, lahit kapağı (semerdam tipi kapak ve düz kapak) şeklinde üç bölümlü üzerinde yazıtı olan mezar tipleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu mezar tipleri üzerinde kentın tarihi süreci boyunca egemenlik sahası üzerinde baskı kuran medeniyetlerin etkisi hakkında genel bir bilgi

verilmiştir. Bölümün devam eden kısmında ise Roma vatandaşlarının genel olarak sahip olduğu üç isimden *nomen gentilicum*'a göre mezar yazıtlarının tarihlendirilmesi ve Myra teritoryumunda mezar yazıtlarında en çok karşılaşılan *Aurelius*, *Ulpus*, *Claudius* gibi *gens* isimlerinin mezar yazıtı tarihlendirmesinde kullanılması incelenmiştir. 20 yazıtta *Aurelius*, 1 yazıtta *Ulpus*, 2 yazıtta ise *Claudius* *gens* ismi kaydedilmiştir.

Beşinci bölümde Myra ve mezar yazıtlarında Ceza formülasyonlarında kullanılan Συγχωρέω (izin verme), ἀπογραφῆς (liste, yazılı belge), χωρὶς ἀπογραφῆς (yazılı şikâyet olmadan, yazılı beyan, ihbar olmadan), κατὰ διαθήκην (vasiyetnameye göre, vasiyetname uyarınca), ἐνγράφως (yazılı şekilde), κατὰ νόμους (kanun uyarınca, kanunlar aracılığıyla), πατρῷος τὸνβος (babadan kalma mezar), προβουλεύσιμον” (karar taslağı), ἀγγιστεία (yakın akrabalık, miras hakları, akrabalık hakları), βιάζω (şiddet uygulamak, zorlamak, baskı yapmak), ἀνοῖξαι (ἀνοίγνυμι)(açmak), κατὰ ἀδίκημα (suç, haksızlık yapma, hukuksuz eylem), καθάπερ ἐγ δίκης (uygulanacak cezaların resmi ve mahkeme kararı şeklinde kabul edilmesi), ἐπιτίμιον ve πρόστιμον (para cezası), ἐνκλήματι (ἐνκλημα-suçlama) ifadeleri hakkında bilgi verilmiştir ve örneklendirmeler yapılmıştır. Ceza formülasyonları alt başlığında ayrıca Myra’dan (Aziz Nikolaos kilisesi) Corsten tarafından yeni yayımlanan bir mezar yazıtında, Eleuthera (bkz. 5.2.1.1) için para cezası kesildiği görülmektedir. Bu yazıtı önemli kılan yön, cezanın alışılmışın dışında bir yasal formülasyonla ifade edilmiş olmasıdır. Para tahsilatının, “καθάπερ ἀπὸ δανείου συγγραφῆς” yani “bir kredi sözleşmesine göre yahut bir kredi anlaşmasının hükümlerine uygun şekilde” gerçekleştirilmesi belirtilmiştir. Bu ifade, daha önce benzer mezar yazıtlarında karşılaşılmamış olması nedeniyle dikkat çekicidir. Yayımlanan makalede, Myra’daki bu mezar yazıtında geçen “συγγραφὴ δανείου” ifadesinin, bir dava süreci ya da yargı kararı anlamına gelmediği; doğrudan bir kredi sözleşmesini kastettiği belirtilmektedir. Yazıtı göre mezar sahibi, Eleuthera adına ödenmesi gereken meblağı, tapınağın sağlayacağı krediye ilişkin hukuki düzenlemelere uygun olarak belirlemektedir. Yazıtı göre mezar sahibi, Eleuthera adına ödenmesi gereken meblağı, tapınağın sağlayacağı krediye ilişkin hukuki düzenlemelere uygun olarak belirlemektedir. Kutsal alanların, tanrıya ait arazilerden alınan kira bedelleri veya işlenen suçlara karşılık uygulanan cezalar gibi çeşitli gerekçelerle para toplama ya da kredi verip bu yolla gelir elde etme hakkına sahip olabileceği bilinmektedir. Söz konusu yazıt da bir tapınağın bu tür kredi verme uygulamasına dair somut bir örnek teşkil etmektedir. Beşinci bölümün ceza mercileri alt başlık bölümlerinden birinde Tanrıça Eleuthera için para ödemesi yapılacak 7 yazıt (T 44, T46, T127, T138, T141, T162, T163) değerlendirilmiştir. Eleuthera'nın en önemli kült merkezi Myra'dır. Eleuthera'nın kelime kökü hakkında bilgi verilmiştir ve Gordianus III sikkeleri üzerinde tasviri betimlenmiştir. Eleuthera sadece Myra'da değil diğer

kentlerin kült inanışında ve sikkelerinde yer almıştır. Eleuthera'nın Artemis ve İsis ile özdeşleştirilmesi ve Myra'daki Eleuthera yazıtlarında geçen Eleuthera Myrike, Eleuthera Trebendatike isimleri ile harmanlanması hakkında bilgi verilmiştir. Eleuthera isminin mezar yazıtı dışında Rhodiapolisli Opramoas ve Kyaneailı Iason'un onur yazıtlarında geçmesi üzerinde durulmuştur. Sion'lu Nikolaos'un yaşamında Tanrıça Eleuthera'dan bahsedildiği bölümlerden örnekler verilmiştir. Artemidoros'un "Rüyaların Yorumu" başlıklı eserinde Artemis'in Eleuthera olarak bahsedildiği kısım hakkında ilgi verilmiştir. Anrich'in eserinde Artemis tapınağının yıkılışı ile ilgili bilgi verilmiştir. Ceza mercileri alt başlığının ikinci kısmında Tanrı Apollon adına yapılan para cezası ödemelerini içeren T128 ve T163 numaralı iki yazıttan bahsedilmiştir. Bu alt başlıkta Myra teritoryumu içerisinde bulunan Sura'da önemli bir kült olan Apollon hakkında bilgi verilmiştir. Bölüm alt başlığında Lykia'da varlığı daha önce kaydedilmiş olan ama Myra için yeni bir tanrı olan Somendeus'ten bahsedilmiştir. T83'teki ΤΟΥΞΟΜΕΝΔΥΟΣ λόγον (δραχμάς), γ ifadesi ile başlayan bir bilimsel tartışmada daha önce bu ifadenin minti ile bağlantılı olabileceği düşünülmüştür fakat Wörrle ve Christiansen'in görüşlerine göre Lykia'da özellikle Arykanda ve Limyra'da yazıtlarda bahsedilen Somendeus/Somendis tanrısı ile aynı tanrı olduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra devam eden kısımda Andriake'den yayımlanmamış bir yazıtta (Y27) Tanrı Poseidon için 500 denarii ödeme yapılması istenmiştir. Bölümün alt başlığında ise kent dışındaki tapınaklar bölümünde direkt olarak Myra'da olmayan ama Myra ile bağlantılı olan T160'ta Olympos'tan bir yazıtta Olympos'un baş tanrılarından olan Hephaistos için 1000 drakhme ödenmesi belirtilmiştir yine Rhodiapolis'ten bir mezar yazıtında Eleuthera Myrike adlı tanrıçadan bahsedilmiştir. Lykia'nın ana tanrıçalarından olan Leto için T162'de Yunanca -Likçe bilingual yazıtta Leto'dan bahsedilmiştir. Beşinci bölümde yer alan ceza mercileri alt başlığında incelenen kent kurumları kısmında Myra'da mezar yazıtlarında bahsedilen ödeme yapılacak demos-boule, gerousia ve kent kasası hakkında bilgi verilmiştir. Demos ifadesinin geçtiği 45 yazıt vardır ve bu yazıtlardan 19 tanesi "Μυρέων τῷ δήμῳ" ya da "τῷ δήμῳ Νησιωτῶν-Τ25 ve yayımlanmamış yayıma hazırlanmakta olan Y15) olarak geçen yazıttır ve ada olarak kastedilen yerin ise Kekova ya da Simena olabileceği görüşü öne sürülmüştür. Myra teritoryumunda bulunan Teimiussa'dan 7 yazıtta ise Kyaneai demosuna ödeme yapılması belirtilmiştir. Bu durumda Myra ve Kyaneai'nın Teimiussa limanı üzerinde bir *sympoliteia* içerisinde olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca T133'te Tyberissos ve Teimiussalıların demosuna yapılacak para cezası ödemesinin bu iki yerleşim arasında bir *sympoliteia* sonucunda olduğu düşünülmüştür. Myra ve Antiphellosluların ortak demosundan bahsedildiği T149'da 5000 denaria ödenmesi belirtilmiştir ve bu durumun bir

sympoliteia'dan ziyade İ.S. 141'teki depremden etkilenen kentlerden ikisinin birbirine yardım etmek için dayanışma içerisinde olmasından kaynaklandığı üzerine durulmuştur. Çünkü yazıt, eponim bir tarih olan İ.S. 149 yılı İmparator kültü rahibi Tlepolemos zamanına denk gelmiştir. Kent kurumları içerisinde ödeme yapılacak kasalardan biri *gerousia*'dır. Myra mezar yazıtlarında para ödemesi yapılacak *gerousia* (yaşlılar meclisi) için 17 mezar yazıtı tespit edilmiştir. Ayrıca *gerousia* meclisi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Kent kasası olarak πόλις veya ταμείον için 5 yazıt (T94, T110, T118, T148, Y23) tespit edilmiştir ve örneklendirmeleri yapılmıştır. Ceza mercileri bölümünde Fiscus ve Aerarium alt başlıkları düzenlenmiş ve tanımlanması yapılmıştır. Fiscus'un, Roma İmparatorluğu'nda İmparator hazinesi ve kasası olduğu, İmparator eyaletlerinde vali statüsünün *Legati Augusti Propraetore* olduğu ve fiscus'un ödeme olarak kaydedildiği 3 mezar yazıtı tespit edilmiştir. Aerarium'un (τὸ ἱερώτατον ταμείον) ödeme olarak kabul edildiği 3 yazıt tespit edilmiştir. Bu kasa, *Senatus*'un kasasıdır ve Senatoryal eyaletlerin vali statüsü *proconsul*'dür. Ceza mercileri bölümünün alt başlıklarından biri olan lanetleme ve mezar koruyucu tanrılar bölümünde mezar yazıtlarında mezar ihlali önlemek için manevi bir ceza olarak bazı tanrılar çağırılmıştır. Myra'daki ve Myra adı geçen 214 (yayımlı ve yayımsız beraber) mezar yazıtından “θεοὶ Καταχθόνιοι” (yeraltı tanrıları) olarak 12 tane, “θεοὶ Χθόνιοι” yayımlı olarak 14 tanesi, yayımsız 2 tane, “θεοὶ ὑποχθόνιοι” 1 tane (yeraltı tanrıları), 9 tanesi “οἱ θεοὶ πάντες” (Tüm tanrılar), 5 tanesi “θεοί” (tanrılar), 1 tanesi ἐπουράνιοι θεοί (göksel tanrılar), 4 tanesi Eleuthera, 1 tanesi Eleuthera Myrike, 2 tanesi Zeus, 2 tanesi Apollon, 1 tanesi Athena, 2 tanesi Leto (bunlardan bir tanesi Leto Korydalla), 1 tanesi Hephaistos, 1 tanesi Somendeus olarak kaydedilmiştir. Bunun dışında lanetleme ifadesi olarak Ἀμαρτωλός ἔστω θεοῖς ifadesi “Tanrılara karşı günahkâr olma”, Kutsal şeye saygısızlık eden ya da tapınak soyguncusu” anlamına gelen “ἱερόσυλος (hierosylos)”, ἀμαρτωλός καὶ ἄσεβής ya da ἡ ἄσεβης ἔσται καὶ ἱερόσυλος (dinsiz-saygısız ve tapınak soyguncusu) ifadeleri mezar yazıtları üzerinden örneklendirilmiştir. Beşinci bölümün son kısmı olarak ceza birimleri ve miktarları hakkında bilgi verilmiştir; Kitharephoros, Drakhme ve Denarius ifadelerinden bahsedilmiştir ve kitharephoros için 8 yazıt kaydedilmiştir. Bunlardan en yüksek fiyat 20.000, daha sonra 3000 kitharephoros ödeme yapılacak 4 yazıt, bir tane miktarı belli olmayan, bir tanede 1000 kitharephoros olan yazıt kaydedilmiştir.

Tez konusunun son ve altıncı bölümünde Mezar yazıtları ışığında kent teritoryumu çalışılmıştır; Andriake, Asarcık (Karabel), Belen tepesi, Belören- Alakisle (Karkoba), Bonda tepesi, Gödeme, Güceymen tepesi, Hoyran (Kyaneai teritoryumunda), Istlada, Mastaura, Muskar-Asarbelen, Sura, Tristomon-Teimiussa, Tragalassos, Turant Asarı, Tyberissos yerleşim hakkında bilgi verilmiş bu yerleşimdeki yazıtlar tanıtılmıştır. Bölümün devam eden kısmında

ise Sympoliteialar, İso politeialar ve sınır sorunsalları incelenmiştir. Myra mezar yazıtlarında, mezar soygunu ve saygısızlıklarına karşı caydırıcı para cezaları ve bu cezaların ödeneceği kent kasaları açıkça belirtilmiştir. Bu yazıtlar, aynı zamanda kentin sınırlarını ve başka kentlerle olan ilişkilerini anlamada önemli veriler sunar. Bazen ceza bedelinin birden fazla kente ödenmesi, bu kentler arasında sympoliteia (ortak vatandaşlık) ya da isopoliteia (eşit vatandaşlık) gibi siyasi ilişkilerin varlığını düşündürür.

Bu bağlamda, Myra ile Ksanthos arasında yapılan isopoliteia anlaşması dikkat çekicidir. Letoon'da bulunan ve M.Ö. 167 sonrası tarihlendirilen bir yazıtta, bu anlaşma detaylı şekilde belgelenmiştir. Anlaşmaya göre bir Ksanthoslunun, Myra yurttaşı olabilmesi (ya da tersi) için kendi kentinden diğer kente mektup götürmesi yeterlidir; ardından o kişi yeni kentte vatandaşlık haklarına sahip olur. Üstelik, vatandaşlık başvurusundan önce üç yıl süreyle ilgili kentte ya da bağlı yerleşimlerinde (peripolia) ikamet etme hakkı da tanınmıştır. Anlaşmanın metni iki ayrı stele yazılarak Letoon'daki kutsal alana ve Myra'daki Artemis Tapınağı'na yerleştirilmiştir. Bu tür anlaşmaların, karşılıklı gömülme hakkını içerdiği düşünülse de epigrafik olarak henüz böyle bir örneğe rastlanmamıştır. Yine de bu isopoliteia yazıtı Lykia Birliği içinde kentler arası siyasi ilişkilerin anlaşılması açısından önemlidir. Yazıtta geçen "peripolia" terimi özellikle dikkat çekicidir. C. Schuler'e göre bu terim, bazen askerî nöbet noktaları, bazen de yerleşim birimlerini ifade eder. Lykia'da bu kavram Tyinda, Termessos, Muskar (Asarbelen), Asarönü gibi yerlerde görülmektedir. Muskar'daki bir yazıtta geçen "Sybeneis" adlı yerel topluluk, C. Schuler' göre "demos", Wörrle ve F. Onur'a göre "peripolion" olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Asarönü hem polis hem de peripolion olarak belgelenmiştir. M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren Asarönü ile Limyra arasında bir *sympoliteia* kurulmuş ve bu dönemden itibaren Lykia'da peripolion'lar yaygınlaşmaya başlamıştır. Lykia'da "peripolion" dışında yerel toplulukları ifade eden başka terimler de vardır; bunlardan biri de "dēmos" (δημος) kavramıdır ve bazı polis'lere bağlı toplulukların adlandırılışından bahsedilmiştir. Lykia bölgesinde peripolion kavramı dışında, yerel toplulukları ifade eden başka terimler de kullanılmıştır. Bu bağlamda, Myra mezar yazıtları, bölgedeki *sympolitik* ilişkileri ve topluluk yapılarını anlamada önemli veriler sunar.

Önemli örneklerden biri, Tyberissos ve Teimiussa toplulukları (dēmos'ları) arasında kurulan *sympoliteia*'dır. Tyberissos'ta bulunan ve Augustus'a ithaf edilmiş bir onur yazıtında, her iki demos'un birlikte bu yazıtı diktikleri ve Myra ile sympoliteia içinde oldukları açıkça belirtilmiştir: "Τυβερισσέων καὶ Τιμιουσῶν ὁ δῆμος ὁ συμπολιτευόμενος μετὰ Μυρέων" ifadesidir. Yazıtta demarkhos (topluluk lideri) ve agoranomos (pazar denetçisi) gibi görevli isimleri yer almaktadır. Bu durum, Tyberissos'un Myra egemenliği altında kendi yerel kurumlarını ve özerkliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Diğer bir örnek, Myra'ya ait bir mezar

yazıtı (T133)' dır. Bu yazıtta Thrianbos ve Ermasalas'ın yaptırdığı mezarın cezai yaptırımları belirtilmiş, mezarın ihlali durumunda Tyberissos ve Teimiussa demos'una 1000 drakhme ödenmesi gerektiği ifade edilmiştir (καὶ ὀφειλέτω Τυβερισσέων καὶ Τειμιουσσέων τῷ δήμῳ δραχμάς χειλίας). Bu yazıt, iki yerleşim arasında bir *sympoliteia* olduğunu destekler. Tyberissos iç bölgede yer alırken, Teimiussa bir liman yerleşimidir. Aralarındaki coğrafi tamamlayıcılık bu siyasi birliği doğurmuş olabilir. Yazıtta Tyberissos'un önce yazılması, *sympoliteia* içinde siyasi merkezin Tyberissos olduğunu düşündürür. Bunlara ek olarak, nadiren epigrafik kaynaklarda geçen Trebendai adlı yerleşimin de Myra ile *sympoliteia* içinde olduğu anlaşılmaktadır. Teimiussa'dan gelen bir mezar yazıtında, Lalla adlı bir kadının mezar hakkını başka bir kişiye devrettiği belirtilir. Yazıtta, Myra vatandaşı olarak **“Μυρέως ἀπὸ Τρεβένδων”** ifadesi geçmekte; burada Trebendai, kişinin menşe yeri olarak kaydedilmiştir. Ayrıca, Lalla'nın mezarı devretme işlemini, kyros (κύριος) sıfatıyla anılan bir kişi aracılığıyla gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Kyros teriminin burada klasik anlamda bir “efendi” değil, mezar devir işlemlerinde yetkili bir kamu görevlisini (örneğin grammateus veya prytanis'e yardımcı biri) tanımladığı düşünülmektedir. Lalla'nın mezarı kendi mülkü olduğu için, onun bir köle olmadığı da anlaşılmaktadır. Bu örnekler, Lykia'daki küçük toplulukların Myra gibi daha büyük polis'lerle kurdukları siyasi ilişkileri, *sympoliteia* ve toplulukların statülerini göstermesi açısından önemlidir.

Hoyran, Kyaneai kentine bağlı bir yerleşim olarak bilinmektedir. Bu yerleşimin nekropol alanında toplam 60 mezar tespit edilmiş olup, bunların 22'si yazıtlıdır. Nekropol dışında ise Myra vatandaşı olduğu belirtilen Tlepolemos'a ait bir mezar ile, Myralı Ptolemaios ve Kyaneailı Eutykhion tarafından ortaklaşa yaptırılmış başka bir mezar yer almaktadır. Hoyran'da Myralı bireylerin mezar yaptırmış olması, Myra ile Hoyran arasında olası bir antlaşma ilişkisini düşündürse de bu ilişkiyi doğrudan kanıtlayan herhangi bir epigrafik ya da yazılı belge bulunmamaktadır. Bu nedenle, Hoyran'ın Myra teritoryumu içerisinde yer aldığına dair kesin bir sonuca ulaşmak şimdilik mümkün olmadığı sonucu üzerinde durulmuştur ve Kyaneai kentine bağlı Hoyran'da iki Myralı kişinin bulunduğu T62 ve T63 nolu yazıtlar incelenmiştir.

Tez içinde Antiphellos ve Myra arasında bir *sympoliteia* olma ihtimali üzerinde durulmuştur. Lykia bölgesinde bazı kentler arasında kalıcı *sympoliteia* (vatandaşlık ortaklığı) anlaşmaları kurulabilmişken, bu tür birlikteliklerin geçici nitelikte de olabileceği düşünülmektedir. Bu duruma işaret eden olası örneklerden biri, Myra ile Antiphellos arasındaki ilişkidir. Söz konusu ilişkiyi düşündüren epigrafik veri, Antiphellos'tan Aristolais adlı bir kadına ait mezar yazıtıdır (T149). Yazıtta, mezar ihlali durumunda verilecek para cezasının hem

Myralıların hem de Antiphellosluların demos'una (τῷ δήμῳ τῷ Μυρέων καὶ Ἀντιφελλείτων) ödeneceği ifade edilmiştir. Ancak bu iki kent arasında resmî bir *sympoliteia* anlaşmasını belgeleyen başka herhangi bir epigrafik ya da yazılı kaynak bulunmamaktadır. Ayrıca, bu iki kentin coğrafi konumu, yan yana veya yakın olmadıklarını ve aralarında başka kentlerin de bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle söz konusu yazıttaki ortak para cezası uygulaması, muhtemelen İ.S. 141 yılında yaşanan büyük depremin ardından Lykia kentleri arasında gelişmiş olabilecek geçici bir dayanışma ilişkisi ile açıklanabilir. Yazıtın eponym bir rahiplik görevi ile tarihlendirilmesi, metni İ.S. 149 yılına, İmparator Kültü Rahibi Veranius Tlepolemos dönemine yerleştirildiğini göstermektedir.

Tezin son bölümü olan altıncı bölümün son alt başlığı ise Myra ve Kyaneai arasında *sympoliteia* olma ihtimalidir. Teimiussa'dan gelen bazı mezar yazıtlarında, mezar ihlali durumunda ödenecek para cezalarının ya Myra ya da Kyaneai kasalarına aktarılacağı belirtilmektedir. Bu durum, Teimiussa gibi stratejik bir liman yerleşimi üzerinde her iki kentin de belirli bir yetki veya kullanım hakkına sahip olabileceği olasılığını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, Larsen, Wörrle'nin Myra ve Kyaneai arasında Teimiussa üzerinde bir *sympoliteia* (vatandaşlık ortaklığı) anlaşması olabileceği konusunda farklı görüşler incelenmiştir. Bu bölümde Teimiussa'daki Kyaneai yazıtları olarak 8 yazıt (T106, T108, T114, T115, T117, T118, T121, T124); Teimiussa'daki Myra yazıtları olarak 13 yazıt (T107, T109, T110, T112, T114, T113, T116, T119, T120, T122, T123, T125, T126) belirlenmiştir.

CONCORDANS

- TI Fellows 1841: 202; CIG 4302; LBW 1312; Alkan 2013: 196 T17.
- T2 Fellows, 1841: 201, 422 no. 184; Franz, 1847:117-118 no. 16; CIG 4303; Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 55; Schweyer, 2002: 251-253 no. 61.
- T3 Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 53; Borchhardt, 1975: 109 no. 61; Tıbıkoğlu, 2021: 386-388 no. 41, Lev. 42.
- T4 Borchhardt, 1975: 109 no. 62; Tıbıkoğlu, 2021: 383-386 no. 40, Lev. 4.
- T5 Franz, 1847: 120-121 no. 9b; CIG 4303e 3b; Schweyer, 2002: 254-255 no. 64; Borchhardt, 1975: 108 no. 43; Tıbıkoğlu, 2021: 428-430.
- T6 Franz, 1847: 120-121 n. 9a; CIG 4303e 3a; Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 54; Schweyer, 2002:253–254 no. 63.
- T7 Sahin 1999a: 47 no 12; SEG 49 1925.
- T8 Sahin 1999a: 46-47 no. 11; SEG 49 1924.
- T9 Sahin 1999a: 48 no 13; SEG 49 1926.
- T10 Sahin 1999a: 48 no 14; SEG 49 1927.
- T11 Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 51; Borchhardt 1975, 109 no. 78; Tıbıkoğlu 2021, 343-345 no. 27.
- T12 Petersen ve Von Luschan, 1889: 35 no. 52.
- T13 SEG 68 1324.
- T14 SEG 68 1330; SEG 67 1224; Öztürk ve Schuler, 2018: 203-204 no. 2.
- T15 SEG 68 1318; SEG 67 1220; Öztürk ve Schuler, 2018: 204 no. 3.
- T16 Öztürk ve Schuler, 2018: 205 no. 4; SEG 68 1320; SEG 67 1221.
- T17 SEG 67 1223.
- T18 Davies, 1895: 112 no. 26.
- T19 LBW 323 no. 1315; Davies, 1895: 112 no. 27.
- T20 Davies, 1895: 112-113 no. 28; SEG 65 1471.
- T21 Ormerod ve Robinson, 1914: 28-29 no. 37; Borchhardt, 1975: 68 (Wörrle).
- T22 Weißhäupl, 1899: 101-102; BE 1902: 1014.
- T23 LBW 1283; Franz, 1847: 128 no. 37; CIG 4303 I; Schweyer, 2002: 220 no. 1.
- T24 Schweyer, 2002: 221 no. 2.

- T25 Schwyer, 2002: 221 no. 3.
- T26 Öztürk, 2020: 385-391.
- T27 SEG 67 1226.
- T28 Schwyer, 2002: 259 no. 72; Corsten, 2008: 99–107; SEG 58 1605.
- T29 SEG 68 1323; Schwyer, 2002: 260 no. 73; Robert, 1951: 150-152.
- T30 SEG 68 1321.
- T31 Diamantaras, 1899: 412-413; Schwyer, 2002: 255-256 no. 65.
- T32 Diamantaras, 1894: 329 no. 17.
- T33 Ormerod ve Robinson 1914: 28 no. 36.
- T34 Diamantaras 1894, 329 no. 18.
- T35 Diamantaras, 1894: 329 no. 19.
- T36 Schwyer, 2002:253, no. 62.
- T37 Schwyer, 2002:258 no. 71.
- T38 Schwyer, 2002:258 no. 70.
- T39 Ormerod ve Robinson 1914: 27 no. 34.
- T40 Petersen ve Von Luschan, 1889: 36 no. 56.
- T41 SEG 56 1753.
- T42 Corsten, 2024: 266 no.1
- T43 SEG 68 1327.
- T44 Corsten ve Uibopuu, 2023: 58.
- T45 Corsten, 2024: 270 no.3.
- T46 SEG 68 1332.
- T47 SEG 68 1322.
- T48 Corsten, 2024: 267 no. 2.
- T49 Corsten, 2024: 272 no. 4.
- T50 SEG 68 1326.
- T51 SEG 68 1325.
- T52 SEG 68 1333.
- T53 SEG 68 1319.
- T54 SEG 68 1331.
- T55 Ormerod ve Robinson 1914: 28 no. 35.
- T56 Alkan, 2022,:24 no 5.
- T57 SEG 67 1225; İşler 2017.
- T58 Wörrle, 2012: 423 no. 34; SEG 62 1420.

- T59 Wörrle, 2012: 447–448 no. 72; SEG 62 1442.
- T60 Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 77.
- T61 Grossmann ve Severin, 2003: 114 ve Taf. 34d; SEG 53 1688.
- T62 Petersen ve Von Luschan, 1889: 24 no. 29.
- T63 Benndorf ve Niemann, 1884: 31 no. 8.
- T64 Schweyer, 2002:249 no. 55.; Schuler, 2006: 400-401 no. 2; SEG 56 1731.
- T65 Schweyer, 2002:250 no. 58; Schuler, 2006: 414 no. 10; SEG 56 1732.
- T66 Schweyer, 2002:248 no. 53; Schuler, 2006: 418-420 no. 15; SEG 56 1733.
- T67 Schweyer, 2002:250 no. 57; Schuler, 2006: 420 no. 16; SEG 56 1734.
- T68 Schweyer, 2002:248-249 no. 54; Schuler, 2006: 431-432 no. 22; SEG 56 1735.
- T69 Schuler, 2006: 405-406 no. 5; SEG 56 1736.
- T70 Schuler, 2006: 415-416 no. 12; SEG 56 1738
- T71 Schuler, 2006: 421-423 no. 17; SEG 56 1739.
- T72 Schuler, 2006: 401-404 no. 3; SEG 56 1740.
- T73 Schuler, 2006: 404 no. 4; SEG 56 1741.
- T74 Schuler, 2006: 415 no. 11; SEG 56 1742.
- T75 Schuler, 2006: 417 no. 13; SEG 56 1743.
- T76 Schweyer, 2002:247 no. 52; Schuler, 2006: 423-424 no. 18; SEG 56 1744.
- T77 Schuler, 2006: 417-418 no. 14; SEG 56 1745.
- T78 Schuler, 2006: 428-429 no. 20; SEG 56 1746.
- T79 Schuler, 2006: 407–412 no. 7; SEG 56 1747.
- T80 Schuler, 2006: 429-430 no. 21; SEG 56 1748.
- T81 Schuler, 2006: 432-433 no. 23; SEG 56 1749.
- T82 Schuler, 2006: 412 no. 8; SEG 56 1750.
- T83 Petersen ve Von Luschan, 1889: 47 no. 85; Zimmermann 1992, 117–118;
Schuler, 2006: 425-428 no. 19; SEG 56 1751.
- T84 Benndorf ve Niemann, 1884: 30 no. 7; Petersen ve Von Luschan, 1889: 30 no.
7; Schuler, 2006: 412–413 no. 9; SEG 56 1752.
- T85 Schuler, 2006: 406 no. 6; SEG 56 1737.
- T86 SEG 35 1429; Morganstern, 1983: 200-201.
- T87 SEG 35 1431; Bean, 1983: 179 no. 2.
- T88 SEG 35 1430; Bean, 1983: 178-179 no. 1.
- T89 SEG 35 1432; Bean, 1983: 179 no. 3.
- T90 SEG 35 1433; Bean, 1983: 179 no. 4.

- T91 SEG 35 1434; Bean, 1983: 180 no. 5.
- T92 SEG 35 1435; Bean, 1983: 180 no. 6.
- T93 SEG 35 1436; Bean, 1983: 180 no. 7.
- T94 SEG 35 1437; Bean, 1983: 181 no. 8.
- T95 SEG 35 1438; Bean, 1983: 181 no. 9.
- T96 Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 76 ; Öztürk 2011, 210–211; SEG 61 1258.
- T97 Schuler ve Öztürk, 2020: , 81, no.3.
- T98 Schuler ve Öztürk, 2020: , 85 no.6.
- T99 SEG 63 1318; Onur, F. ve Oktan, M., 2013: 99-100 no. 3
- T100 Onur, F. ve Oktan, M., 2013: 100 no. 4; SEG 63 1319.
- T101 Ormerod ve Robinson, 1914: 24–25 no. 31.
- T102 Petersen ve Von Luschan 1889: 44, no.80
- T103 Öztürk ve Öztürk 2020:100-101 no. 1..
- T104 Öztürk ve Öztürk 2020:102-103 no. 2.
- T105 Ormerod ve Robinson, 1914: 25–27 no. 32.
- T106 Petersen ve Luschan, 1889: 57 110.
- T107 Petersen ve Luschan, 1889: 57 108a; CIG 4303e; LBW 1314.
- T108 CIG III 4288; LBW III 1303; Onur- Tekoğlu 2020, 13 fn. 12.
- T109 Petersen ve Luschan, 1889: 58 114 ; IGR; SIG; Reitzenstein 2011; Heberdey – Kalinka 1896: 18 no. 59.
- T110 Petersen ve Luschan, 1889: 57 109; Gardner, 1885:358 no. 124.
- T111 Gardner, 1885: 358 no. 24.
- T112 Schweyer, 2002: no.84; Maresch 1591.
- T113 Petersen ve Luschan, 1889: 56 no. 103.
- T114 Schweyer, 2002: no.85; Maresch 1584.
- T115 Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no. 104.
- T116 Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no. 105.
- T117 Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no.106.
- T118 Petersen ve Von Luschan, 1889: 56 no. 107.
- T119 Petersen ve Von Luschan, 1889: 57 no. 108.
- T120 Petersen ve Von Luschan, 1889: 58 no.111.
- T121 Petersen ve Von Luschan, 1889: 58 no.113.
- T122 Petersen ve Von Luschan, 1889: 59 no. 115.
- T123 Schweyer, 2002: 265 no. 81.

- T124 Schweyer, 2002: 265 no. 82.
- T125 Schweyer, 2002: 265-266 no. 83.
- T126 Schuler ve Öztürk, 2020: 83 no.5; Petersen ve Von Luschan, 1889: 41 no. 75; Öztürk 2011: 211; SEG 61, 1259.
- T127 Harrison, AS 29, 1979: 205; SEG 43, 980; Schweyer 1993, no. 41-42; Alkan 2011a: 33-41; SEG 61 1261.
- T128 Petersen ve Von Luschan, 1889: 53, 95.; Schweyer, 2007: no. 91.
- T129 Schweyer, 2002:269 no. 90 .
- T130 Schweyer, 2002: 270-271 no. 92.
- T131 Schweyer, 2002: 272 no. 94; Maresch 1637.
- T132 Schweyer, 2002: 271 no. 93.
- T133 Schweyer, 2002: 273 no. 96; Maresch 1641; Zgusta 1984
- T134 Schweyer, 2002: 274 no. 97.
- T135 Petersen ve Von Luschan, 1889: p. 53 no. 94, 1; Maresch 1643, 2.
- T136 Dunst, 1976: 90; BE 1977: 474; SEG 26, 1436.
- T137 Petersen ve Von Luschan, 1889: 36 no. 57.
- T138 Diamantaras, 1892: 306.
- T139 Petersen ve Von Luschan, 1889: 37 no. 61.
- T140 Petersen ve Von Luschan, 1889: 37 no. 63.
- T141 Bean, 1962: 4 no. 1.
- T142 Chandler vd.,1769: vol. 3 s. 45; Pfuhl ve Möbius, 1977-1979: 351 no. 1481.
- T143 Bean, 1958: 82 no. 108; SEG 17 692.
- T144 Schweyer, 2002:257-258 no. 69.
- T145 Schweyer, 2002:257 no. 68.
- T146 Hicks, 1889: 84 no. 40.
- T147 Schweyer, 2002:223 no. 6.
- T148 CIG 4300d; LBW 314 no. 1276
- T149 Nollé ve Sayar, 1983: 219–222 no. 1; SEG 33 1169.
- T150 CIG 4300; LBW 1298.
- T151 SEG 48-1713; R. Behrwald vd., 1998: (cf. SEG 48 1692-1697) 192 no. 14.
- T152 Schweyer, 2002; 244.
- T153 Schweyer, 2002; 245.
- T154 Schweyer, 2002: 245 no. 49.
- T155 CIG 4303 h.7.

- T156 French, 1999-2000: 173-174 no. 1; SEG 50 1351.
- T157 Roos, 1968: 163 no 10; IKAunos 352 no 172.
- T158 Bean ve Harrison, 1967: no 9; BE 1968: no. 514.
- T159 TAM II 977.
- T160 TAM II 982.
- T161 Schuler, 2005: 265–266 no. 8; SEG 55 1488.
- T162 TAM II 924.
- T163 Schuler ve Walser, 2006: 170-172 no. 2; SEG 56 1724.
- T164 ISmyrna 309.
- T165 Bean, 1958: 68-69 no. 83; SEG 17 662.
- T166 SEG 35 1026; Chelotti, vd., 1985: no 282; BE 1974: no 724; Moretti 1972: 180-182.
- T167 ICos Segre 184.
- T168 Clara Rhodos 5(1) 96 no. 26; Pfuhl ve Möbius, 1977-1979: 1845 taf. 265.
- Y1- Y47 Henüz yayımlanmamış ama Epigraphica Myrica projesi altında yayıma hazırlanmaktadır.

KAYNAKÇA KISALTMALARI

- CIG.** (1853). CIG III,I: Corpus Inscriptionum Graecarum (A. Böckh, Ed.; Vol. 3).
- CIL.** (1863). Corpus Inscriptionum Latinarum.
- Clara Rhodos.** (n.d.). Clara Rhodos. Studi e materiali pubblicati a cura dell' Istituto storico-archeologico di Rodi. 1928-1941 (Vol. 10).
- EA.** *Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und his toische Geographie Anatoliens.* (E. Akurgal, W. Blümel, R. Merkelbach, G. Petzl, & S. Şahin, Eds.).
- IAnazarbos.** (2000). *IK 56: Die Inschriften von Anazarbos und Umgebung* (M. H. Sayar, Ed.; Vol. 56). R. Habelt.
- IArykanda.** (1994). *Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien* (Vol. 48). Dr. Rudolf Habelt.
- ICos Segre.** (1993). *M. Segre, Iscrizioni di Cos, I-III.*
- IG II².** (1916). *Inscriptiones Graecae II et III: Inscriptiones Atticae Euclidis anno posteriores, 2nd edn., Parts I-III- Part I, 1-2 (1913-1916)* (I. KIRCHNER, Ed.). Apud G. Reimerrum.
- IG XII 4, 3.** (2016). *Inscriptiones insularum maris Aegaei praeter Delum. Fasc. 4. Inscriptiones Coi, Calymnae, Insularum Milesiarum. Curavit Klaus Hallof. Pars III. Inscriptiones Coi insulae: tituli sepulcrales urbani.*
- IGR III.** (n.d.). *IGR III: Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes* (R. Cagnat, Ed.; Vol. 3).
- IKaunos.** (2006). *Die Inschriften von Kaunos.* C. H. Beck.
- ISmyrna.** (1982). *Die Inschriften von Smyrna.* Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- LBW.** (1972). *Le Bas & Waddington*
- MAMA III.** (1931). (Ed.). *Monumenta Asiae minoris antiqua.* (J. Keil).
- MAMA VI.** (1933). (Ed.). *Monumenta Asiae minoris antiqua.* (W. H. Buckler).
- OGIS I.** (1803). *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae. Supplementum Sylloges Inscriptionum Graecarum.* (Apud S. Hirzel). (W. Dittenberger).
- PIR².** (1933). *Prosopographia Imperii Romani saec. I-III* (E. Groag, A. Stein, & L. Petersen, Eds.; Berolini et Lipsiae apud Walter de Gruyter & CO, Trans.; Vol. 1).
- SEG 17.** (1960). *Supplementum Epigraphicum Graecum (Vol. 17).* Brill. (Hondius, J. J. E., Woodhead, A. G., & Robert, L. (Eds.).
- SEG 27.** (1980). *Supplementum Epigraphicum Graecum. (Vol. 27).* Brill. (H.W. Pleket, R.S. Stroud).

- SEG 33.** (1986). *Supplementum Epigraphicum Graecum (Vol. 33)*. Brill. (Stroud, R. S., Pleket, H. W., & Chaniotis, A. (Eds.))
- SEG 35.** (1988). *Supplementum Epigraphicum Graecum. (Vol. 35)*. (H.W. Pleket, R.S. Stroud).
- SEG 44.** (1994). *Supplementum Epigraphicum Graecum* (H. , W. Pleket, R. , S. Stroud, & J. , H. , M. Strubbe, Eds.; Vol. 44). J. G. Publisher.
- SEG 48.** (2001). *Supplementum Epigraphicum Graecum. (Vol. 48)*. (A. Chaniotis, H.W. Pleket, R.S. Stroud, J.H.M. Strubbe).
- SEG 50.** (2003). *Supplementum Epigraphicum Graecum. (Vol. 50)*. (A. Chaniotis, R.S. Stroud, J.H.M. Strubbe).
- SEG 56.** (2010). *Supplementum Epigraphicum Graecum. (Vol. 56)*. (A. Chaniotis, T. Corsten, R.S. Stroud, R.A. Tybout).
- SEG 61.** (2015). *Supplementum Epigraphicum Graecum. (Vol. 61)*. (A. Chaniotis, T. Corsten, N. Papazarkadas, R.A. Tybout)
- SEG 62.** (2016). *Supplementum Epigraphicum Graecum (Vol. 62)*. (A. Chaniotis, T. Corsten, N. Papazarkadas, R.A. Tybout)
- SEG 67.** (2022). *Supplementum Epigraphicum Graecum (Vol. 67)*. (A. Chaniotis, T. Corsten, N. Papazarkadas, E. Stavrianopolou, M. Zellman-Roher)
- SEG 68.** (2023). *Supplementum Epigraphicum Graecum (Vol. 68)*. Brill.
- Syll³.** (1915). *Sylloge Inscriptionum Graecarum (Vol. 3)*. (W., Dittenberger). University of Toronto Library.
- TAM I.** (1901). *Tituli Asiae Minoris: Tituli Lyciae Lingua Lycia Conscripti* (E. Kalinka & R. Heberdey, Eds.). Alfredi Hoelderi.
- TAM II.** *Tituli Asiae Minoris*.
- TAM II. 3 (2).** (1920-1944). *Tituli Asiae Minoris: Tituli Lyciae Lingvis Graeca et Latina Conscripti.*)
- TAM III.** (1941). *Tituli Asiae Minoris Tituli Pisidiae Lingvis Graeca et Latina Conscripti: Vol. 3.1.* Rohrer, Vindobonae.
- TAM V2.** (1989). *Tituli Lydiae: Tituli Asiae Minoris Collecti et Editi Auspiciis Academiae Litterarum Austriacae* (P. Herrmann, Ed.; 532, Trans.). Apud Academiam Scientiarum Austriacam.

KAYNAKÇA

- Abbadi, M. A. H. (1964). "The Gerousia in Roman Egypt". *The Journal of Egyptian Archaeology*, 50: 164–169.
- Adak, M. (2013). "Claudia Iasonis, eine Asiarchin aus Lykien". *Hermes*, 141(4): 459–475.
- Adiego, I. X. (2020). "Adaptación griega de nombres licios, adaptación licia de nombres griegos: aspectos fonológicos". *Comment s'écrit l'autre*, Bordeaux, 43-60.
- Alkan, M. (2011a). "A Re-examination of the Sarcophagus Inscription at Turant Asarı". *Mediterranean Journal of Humanities*, 1(1): 33–41.
- Alkan, M. (2011b). "Parerga to the Stadiasmus Patarensis (8): On the named places in the journeys of sacrifice recorded in the Vita of Saint Nicholas of Holy Sion". *Gephyra*, 8: 99–124.
- Alkan, M. (2013). *Klasik Çağ'dan Erken Bizans'a Myra Kenti ve Teritoryumu*. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Alkan, M. (2022). "New Inscriptions from the Settlement on Belen Tepesi at Gülmez Dağı in Central Lycia". *Gephyra* 24: 19–31.
- Anrich, G. (1913). *Vita Per Michaellem. Hagios Nikolaos. Der Heilige Nikolaos in Der Griechischen Kirche. Texte und Untersuchungen. Band I: Die Texte*. Leipzig Teubner, Berlin.
- Arkwright, W. (1911). "Penalties in Lycian Epitaphs of Hellenistic and Roman Times". *The Journal of Hellenic Studies*, 31: 269–275.
- Avcu, F. (2014). *Likya Bölgesi Mezar Yazıtlarında Cezalar ve Ceza Tahsil Kurumları*. Yüksek Lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Balland, A. (1981). *Fouilles de Xanthos VII. Inscriptions d'époque impériale du Létôn*. Klincksieck, Paris.
- Bean, E., G. (1962). *G. E. Bean, Report on a Journey in Lycia 1960*. Anzeiger, Viyana.
- Bean, G., E. (1948). "Notes and Inscriptions from Lycia". *The Journal of Hellenistic Studies*, 68: 46–56.
- Bean, G., E. (1958). "Inscriptions In The Antalya Museum". *Belleten*, 85: 21–91.
- Bean, G. E. (1983). Roman Inscriptions. *The Byzantine Church at Dereagzı and Its Decoration (Ist. Mitt. Bh. 29)*. Tübingen, 178–181
- Bean, G. E. ve Harrison, R. M. (1967). Choma in Lycia. *The Journal of Roman Studies* 57(1): 40–44.

- Behrwarld, R., Blum, H., Schuler, C. ve Zimmermann, M. (1998). Neue Inschriften aus Kyaneai und Umgebung IV. F. Kolb (Ed.), *Asia Minor Studien: Lykische Studien 4. Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneai* Vol. 29. Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 177-205.
- Benndorf, O., Niemann, G. ve Kiepert, H. (1884). *Reisen in Lykien und Karien ausgeführt im Auftrage des K.K. Ministeriums für Cultus und Unterricht unter dienstlicher Förderung durch seiner Majestät Raddampfer "Taurus" commandant Fürst Wrede* (Vol. 1). C. Gerold's Sohn, Viyana.
- Bilgiç Kavak, E. (2017). *Anadolu'nun Önemli Tarihi Yazıtları 7: Teos'tan Çocukların Eğitime İlişkin Bir Dekret*. A. V. Çelgin & N. E. A. Şahin (Eds.), *Eskiçağ Yazıları II*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Blum, H. (1997). *VNS: Die Vita Nicolai Sionitae griechischer Text* (Hartmut. Blum, Trans.). Dr. Rudolf Habelt, Bonn.
- Borchhardt, J. (1975). *Topographische Studien im Myra Siene Vororten, Eine lykische Metropole in Antiker und Byzantinischer Zeit*,. Gebr. Mann Verlag, Berlin.
- Borchhardt, J. (2003). "Lykische Inschriften im archäologischen Kontext". *Licia e Lidia Prima Dell'ellenizzazione*, 37–67.
- Bousquet, J. ve Gauthier, P. (1994). "Inscriptions du Létôon de Xanthos". *Revue des études grecques*, 319-361.
- Brandt, H. ve Kolb, F. (2005). *Lycia et Pamphylia: Eine Römische Provinz im Südwesten Kleasiens (Zaberns Bildbände zur Archäologie)*. Verlag Philipp von Zabern, Darmstadt- Hollanda.
- Bricault, L. ve Leclant, J. (2005). RICIS II: Recueil des inscriptions concernant les cultes isiaques. *RICIS: Memories de L' Academie des Inscriptions et Belles-Letters* (Vol. 2). Diffusion De Boccard, Paris.
- Bryce, T. R. (1979). "Lycian Tomb Families and Their Social Implications". *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 22(3) : 296–313.
- Bryce, T. R. ve Zahle, J. (1986). *The Lycians I: The Lycians in Literary and Epigraphic Sources*. Museum Tusculanum, Danimarka.
- Bryce, T. R. (1990). "Lycian Apollo and the Authorship of the "Rhesus". *The Classical Journal*, 86,2: 144-149.
- Burkert, W. (1985). *Greek Religion*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

- Carratelli, G., P. (1957). *Nuovo Supplemento Epigrafico Rodio. Annuario Della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente* (Vols. 33–34). Roma Istituto Poligrafico dello Stato. Roma, 165.
- Carratelli, G., P. (1965). ASAA 41-42: XPHΣMOI Di Apollo Kareios e Apollo Klarios a Hierapolis in Frigia. *ASAA 41-42: Annuario della Scuola Archeologica di Atene* (Vols. 41–42) Roma Istituto Poligrafico dello Stato. Roma, 351–370.
- Çevik, N., ve Bulut, S. (2010). “İkinci Kazı Sezonunda Myra ve Limanı Andriake”. *Arkeolojisinden doğasına Myra/ Demre ve çevresi*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya, 37–48.
- Çevik, N., Bulut, S., Akyürek, E. ve Öztürk, H., S. (2010). *Arkeolojisinden Doğasına Myra/ Demre ve çevresi* (Nevzat. Çevik, Ed.). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya.
- Çevik, N., Çömezoğlu, Ö., Öztürk, H. S. ve Türkoğlu, İ. (2010). “Andriake Sinagogu ve Bölgede Yahudi Varlığı”. N. Çevik (Ed.), *Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve Çevresi*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya, 169–181.
- Çevik, N., ve Bulut, S. (2022). “Myra’nın Limanı Andriake: Yeni Veriler Işığında Değerlendirmeler.” *TARE: Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Dergisi*, (2), 7-74.
- Chanotis, A. (1990). “Zur Frage der Spezialisierung im griechischen Theater des Hellenismus und der Kaiserzeit. Auf der Grundlage der neuen Prosopographie der dionysischen Techniten”. *Ktèma : Civilisations de l’Orient, de La Grèce et de Rome Antiques*, 15(1): 89–108.
- Chelotti, M., Gaeta, R., Morizio, V., Silvestrini, M. (1990). *Le Epigrafi Romane di Canosa I. Edipuglia*.
- Christiansen, B. (2020). *Grave Matters. Legal Provisions for a Proper Final Rest in Classical Lycia. Das Xanthostal Lykiens in archaisch-klassischer Zeit: Eine archäologisch-historische Bestandsaufnahme (Die hellenistische Polis als Lebensform 10)* (Vol. 10). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 166–262
- Christol, M., ve Drew-Bear, T. (1991). “D. Fonteius Fronto, Proconsul de Lycie-Pamphylie”. *Greek, Roman and Byzantine Studies* 32: 397–413.
- Colvin, S. (2004). “Names in Hellenistic and Roman Lycia”. *The Greco-Roman East: Politics, Culture, Society*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Corsten, T. (2008). “Die Grabinschrift des Priesters Albasis in Myra”. *Adalya*, XI: 99–107.

- Corsten, T. (2024). "New Inscriptions from the Excavations at St Nicholas' Church in Myra/Demre". F. Onur & C. Schuler (Eds.), *New Research on Greek Epigraphy in Lycia* Koç University Press, İstanbul, 265–275.
- Corsten, T. ve Harter-Uibopuu, K. (2023). "Eine seltsame juristische Formel in einer Grabinschrift aus Myra". *Philia*, 9: 57–64.
- Davies, G. (1895). "Greek Inscriptions from Lycia". *JHS 15: The Journal of Hellenic Studies*, 15: 100–115.
- Delforge, V. P. (2019). "Imaginer les dieux. L'anthropomorphisme divin chez Artémidore et Dion Chrysostome: Les dieux d'Homère II Anthropomorphismes". *Kernos*, 33: 155–175.
- Diamantaras, A. , S. (1892). "Epigraphai ek Lykias". BCH 16. *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 16: 304–306.
- Diamantaras, A. S. (1894). "Epigraphai ek Lykias" (en grec). *BCH 18: Bulletin de Correspondance Hellénique*, 18(1): 323–333.
- Diamantaras, A. S. (1899). "Ἐπιγραφαὶ ἐκ Λυκίας. *Bulletin de Correspondance Hellénique*", 23(1): 333–339.
- Diler, A. (1991). "Lykia Olmypos Dağı'nda Bir Ön Araştırma". *Türk Arkeoloji Dergisi*, 49: 161–175.
- Eck, W. (2000). "Gaius Crispus Numisius Iunior als Prokonsul von Lycia-Pamphylia in Einer Inschrift aus Perge". *Zeitschrift Für Papyrologie Und Epigraphik* 131: 251–257.
- Efendioğlu, T. (2010). *Hellenistik ve Roma Çağlarında Likya'da Yerel Tanrı ve Tanrıçalar*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Efendioğlu, T. (2012). Hellenizm ve Roma Çağları Likyası'nda Yerel Kültler. *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu Sempozyum Bildirileri*. Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü. Antalya, 109–122.
- Ekroth, G. (2013). *Forelegs in Greek Cult*. A.-L. Schallin (Ed.), *Perspectives on Ancient Greek*. Paul Astroms, Stockholm, 109–122.
- Fabiani, R. (2016). "I.Iasos 220 and the regulations about the priest of Zeus Megistos". *Kernos*, 29: 159–184.
- Fellows, C. (1840). *An Account of Discoveries in Lycia A journal kept during an excursion in Asia Minor*. Murray, J, Londra.
- Fleischer, R. (1973). *Artemis von Ephesos und Verwandte Kultstatuen aus Anatolien und Syrien*. Leiden E. J. Brill, Köln.

- Franz, J. (1847). *Inscriptiones graecae editae et ineditae, Annali dell' Instituto di corrispondenza archeologica* (Vol. 19). Chez Benjamin Duprat, Paris.
- Frei, P. (1990). *Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit. Aufstieg und Niedergang der römischen Welt (ANRW) = Rise and decline of the Roman world : Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*. Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1729–1864.
- French, D. (1999). “Inscriptions of Southern Lycia”. *Adalya, IV*: 173–181.
- Gardner, E. A. (1885). “Inscriptions Copied by Cockerell in Greece”.-II. *The Journal of Hellenic Studies*, 6: 340–363.
- Giannakopoulos, N. (2013). “The Gerousia of Akmonia”. *Gephyra*, 10: 31.
- Gignac, F. T. (1976). *A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods: Phonology*. Istituto editoriale cisalpino-La goliardica, Milano.
- Gökalp Özdi, N. (2016). “Antalya Müzesi’nden Yeni Adak Yazıtları”. *PHASELIS* 2: 245–258.
- Grossmann, P. ve Severin, H.-G. (2003). *Frühchristliche und byzantinische Bauten im südöstlichen Lykien* (Vol. 56). Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, Tübingen.
- Harrison, R., M. (1929). “AS 29: “Lycian Survey”. *Anatolian Studies*, 29.
- Harter Uıbopuu, K. (2019). *Synchoreisis, parachoreisis, ekchoreisis. Formen der Übertragung von Grabrechten im kaiserzeitlichen Kleinasien. Dike. Essays on Greek Law in Honor of Alberto Maffi*, Viyana, 151–182.
- Hellenkemper, H., ve Hild, F. (2004). *TIB 8 1-2 Lykien und Pamphylien Tabula Imperii Byzantini*, 8 (J. Koder, Ed.; Vol. 8). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.
- Herberdey, R. ve Kalinka, E. (1896). *Bericht über zwei Reisen im südwestlichen Kleinasien: ausgeführt im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. C. Gerold's Sohn, Viyana.
- Herrmann, P. ve Polatkan, K. Z. (1969). *Das Testament des Epikrates und andere neue Inschriften aus dem Museum von Manisa. The Classical Review* 2009/02/27, Vol. 21, Issue 3: 466–466). Cambridge University Press. Cambridge.
- Herzog, R. (1928). *HGK: Heilige gesetze von Kos*. Verlag der Akademie der wissenschaften, in kommission bei Walter de Gruyter u. Co, Almany.
- Hicks, E. L. (1889). *Inscriptions from Casarea, Lydae, Patara, Myra*. 10(The Journal of Hellenic Studies 10: 46–85.
- Hopkins, K. (1978). *Conquerors and Slaves: (Sociological Studies in Roman History)* (Vol. 1). Cambridge University Press. Cambridge

- İşler, B. (2017). “Karabel Asarcık’taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri”. *Seleucia VII Olba Kazı Serisi 7*: 161–185.
- Kirsten, E. (1978). *Artemis von Ephesus und Eleuthera von Myra mit Seitenblicken auf St. Nicolaus und auf Kommagene. Studien Zur Religion und Kultur Kleinasiens*. Leiden E. J. Brill, Hollanda, 458–488).
- Kılıç Aslan, S. (2023). *Lycian families in the Hellenistic and Roman periods : a regional study of inscriptions : towards a social and legal framework* (J. Bodel & A. Scafuro, Eds.; Vol. 19). Brill, Boston.
- Kılıç Aslan, S. (2023). *Property and Inheritance. Lycian Families in the Hellenistic and Roman Periods*. Brill, Boston, 311–345 .
- Kokkinia, C. (2000). *IOpramoas: Die Opramoas-Inschrift von Rhodiapolis*. Dr. Rudolf Habelt, Bonn.
- Kolb, F. (2008). *Burg-Polis-Bischofssitz Geschichte der Siedlungskammer von Kyaneai in der Südwesttürkei*. Verlag Philipp von Zabern, Darmstadt-Hollanda.
- Kolb, F. (2018). *Lykien Geschichte Einer Antiker Landschaft*. wbg Phiipp von Zabern, Darmstadt-Hollanda.
- Köse, O. ve Tekoğlu, R. (2007). “Money Lending in Hellenistic Lycia: The Union of Copper Money”. *Adalya, 10*: 63–80.
- Larsen, J. A. O. (1957). “Lycia and Greek federal citizenship”. *Symbolae Osloenses, 33*(1): 5–26.
- Lloyd, G. E. R. (1962). “Right and Left in Greek Philosophy”. *The Journal of Hellenic Studies, 82*: 56–66.
- Marksteiner, T. S., B., Wörrle ve Banu, M., Der, Y.-M., Baş, Y. (2007). “Der Yalak Baş auf dem Bonda Tepesi in Ostlykien. Eine dörfliche Siedlung und ein ländlicher Kultplatz im Umland von Limyra”. *Chiron, 37*: 243–292.
- Merkelbach, R., & Stauber, J. (2001). “Steinepigramme Aus Dem Griechischen Osten Band 3”: *Der “Ferne Osten” und Das Landesinnere Bis Zum Tauros* (Vol. 3). K.G.Saur Verlag Münih, Münih.
- Moretti, Luigi. (1972). “Greek Funerary Epigram from Canosa, Epigraphica 10”. *Rivista di Filologia e di Istruzione Classica 10*:172–182.
- Morganstern. (1983). *The Byzantine Church at Dereagzi and Its Decoration: With Two Appendices*. E. Wasmuth, Tübingen.
- Mouritsen, H. (2011). *The Freedman in the Roman World*. Cambridge University Press. Cambridge.

- Nappo, D. (2015). "Jotabe and Leuke Kome. Customs Gates from Byzantine to Roman Time". *Incidenza Dell'Antico*, Vol. 13:163–179).
- Nollé, J. (2006). "Königliches Gefolge beim Fischorakel von Sura". *III. Uluslararası Likya Sempozyumu Sempozyum Bildirileri* (Vol. 2). Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilizations, 07-10 KASIM 2005, Antalya, 515–522.
- Nollé, J., Sayar, M. H., ve Cremer, M. (1983). "Drei Inschriften aus Antiphellos in Lykien". *Zeitschrift Für Papyrologie Und Epigraphik*, 52: 219–223.
- Onur, F., ve Oktan, M. (2013). "Parerga to the Stadiasmus Patarensis (12): The routes 56-57 (Phellos-Kyaneai-Myra)". *Gephyra*, 10: 94–105.
- Onur, F. ve Tekoğlu, Ş. , R. (2020). "The Ancient Routes and New Lycian Inscriptions around Fethiye". *Gephyra*, 19: 1-32.
- Ormerod, H. A. ve Robinson, E. S. G. (1914). "Inscriptions from Lycia". *The Journal of Hellenic Studies*, 34: 1–35.
- Özer, E. (2019). *Likya Lahitleri*. N. Tekdemir (Ed.), *Lukka'dan Likya'ya|Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 201–209.
- Öztürk, D. F. (2011). *Lykia Bölgesi'nde Roma Vatandaşlık Hakkı verme Politikası (Principatus'un başlangıcından M.S. 212'ye kadar)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, H. S. (2020). "Eine neue Grabinschrift aus Andriake (Lykien): Die Sarkophag von Konon und seiner Frauen". *Libri*, 6: 385-391.
- Öztürk, D. F., ve Öztürk, H. S. (2020). Myra ve Teritoryumunda Epigrafik Araştırmalar. In H. S. Öztürk, H. Şahin ve Z. Çulha (Eds.), *I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu*. Rezan Has Müzesi, İstanbul, 86–108.
- Öztürk, H. S. ve Schuler, C. (2018). *Hüseyin Sami Öztürk ile Christof Schuler'in "Yazıtlar." Alakent Kilisesi. Myra'da Bir Bizans Yapısı (12.-13. Yüzyıllar)*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 201–208.
- Öztürk, H. S. (2011). "Muskar (Myra / Lykia) İki Yazıta Addendum et Corrigendum". *Colloquium Anatolicum*, 10: 209–218.
- Öztürk, H. S. (2016). "Myra'dan Lykia Birliği Rahibi Platon ile Ailesinin Onurlandırılması". *Adalya*, 19: 103–114.
- Öztürk, İ. (2022). *Andriake Granariumu ve Sosyo-ekonomik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Page, T. E., Capps, E., Rouse, W. H. D. *Homer The Iliad I*.
- Parker, R. (2010). "A Funerary Foundation from Hellenistic Lycia". *Chiron* 40: 103–122.

- Paton, W. R. ve Hicks, E. L. (1891). *The Inscriptions of Cos*. Oxford.
- Peker, G. (2012). *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Pamphylia'da Kent Memuriyetleri*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Peker, G. (2022). *Lykia-Pamphylia Eyaletinde Sosyal Gruplar ve Dernekler (İ.S. 1-3 Yüzyıl)*. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Petersen, E. ve Von Luschan, F. (1889). *Reisen im Südwestlichen Kleinasien II: Reisen im Lykia, Mlyas und Kybratis*. Viyana.
- Pfuhl, E., ve Möbius, H. (1979). *Die ostgriechischen Grabreliefs, Textband II* (Vol. 2). Mainz am Rhein : Philipp von Zabern, Darmstadt, Almanya.
- Radt, S. (2005). *Strabons Geographika: Vol. Band 4*. Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen.
- Reitzenstein, D. (2009). *Die Lykischen Bundespriester. Repräsentation der kai serzeitlichen Elite Lykiens*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi, Münih.
- Reitzenstein, D. (2011). *Die lykischen Bundespriester: Repräsentation der kaiserzeitlichen Elite Lykiens* (Vol. 17). Walter de Gruyter, Berlin.
- Réveilhac, F. (2024). " *As you like it*": les noms d'assonance lyciens-grecs. *Esquisse d'une méthodologie. Contacts linguistiques en Grèce ancienne. Diachronie et synchronie*. MOM Éditions, Lyon, 77-101.
- Rhodes, P. J. ve Osborne, R. (2003). *Greek Historical Inscriptions 404-323 BC*. Oxford Press, Oxford.
- Rickman, G. (1980). *The corn supply of ancient Rome*. Clarendon Press, Oxford.
- Robert, L. (1951). *Études de Numismatique Grecque*. College de France, Fransa.
- Robert, L. (1955). "Villes et Monnaies de Lycie". *Hellenica*, 10: 188–222.
- Robert, L. (1962). *Villes d'Asie Mineure: Études de géographie ancienne*. De Boccard, Paris.
- Robert, L. (1969). Isis Eleuthera. *Opera Minora Selecta Epigraphie et Antiquites Grecques*. Adolf M.M Hakkert, Amsterdam, 1008–1011.
- Robert, L., ve Robert, J. (1976). "Bulletin épigraphique". *Revue Des Études Grecques*, 89 (426): 415–595.
- Roos, P. (1968). Research at Caunus. *OpAth* , 8: 149–166.
- Rostad, A. (2006). *Human Transgression- Divine Retribution, A Study of Religious Transgressions and Lydian-Phrygian Reconciliation Inscriptions*. Doktora Tezi. Department of Classics, University of Bergen, Norveç.

- Şahin, S. (1992). "Statthalter der Provinzen Pamphylia-Lycia und Bithynia-Pontus in der Zeit der Statusänderung beider Provinzen unter Mark Aurel und Lucius Verus". *Epigraphica Anatolica*, 20: 77–90.
- Şahin, S. (1999). Epigraphische Mitteilungen aus Antalya (EMA). *EA 31: Epigraphica Anatolica Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens* (Vol. 31, p. 48). Dr. Rudolf Habelt, Bonn.
- Şahin, S. (2014a). *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae / Likya Eyaleti Roma Yolları*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Şahin, S. (2014b). "The "Lykiarkhes" Question". *Gephyra*, 11: 1–13.
- Samitz, C. (2020). "Aus der Arbeit an den «Tituli Asiae Minoris» I: Neue Grabinschriften aus Antiphellos (Lykien)". *Philia*, 6: 135–150.
- Schuler, C. (1998). "Vestigia Beiträge Zur Alten Geschichte": *Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien* (Vol. 50). C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, Münih.
- Schuler, C. (2005). Eine Stadt und ihr kulturelles Erbe. Vorbericht über Feldforschungen im zentrallykischen Phellos 2002-2004. *Istanbuler Mitteilungen* (Vol. 55). Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, Münih, 265–266.
- Schuler, C. (2006). "Inschriften aus dem Territorium von Myra in Lykien: Istlada". *Chiron*, 36: 395–451.
- Schuler, C. (2007a). "Augustus, Gott und Herr über Land und Meer. Eine neue Inschrift aus Tyberissos im Kontext der späthellenistischen Herrscherverehrung". *Chiron*, 37: 383–404.
- Schuler, C. (2007b). "Augustus, Gott und Herr über Land und Meer. Eine neue Inschrift aus Tyberissos im Kontext der späthellenistischen Herrscherverehrung". *Chiron*, 37: 2007, 383–404.
- Schuler, C. (2010a). "Griechische Personennamen in Lykien Einige Fallstudien". R. , W. , V. Catling & F. Marchand (Eds.), *Onomatologos Studies in Greek Personal Names presented to Elaine Matthews*. Oxbows Books, Oxford, 552–566.
- Schuler, C. (2010b). "Sympolitien in Lykien und Karien". *Hellenistic Karia*. Diffusion De Boccard, Paris, 393–413.
- Schuler, C. ve Öztürk, H. S. (2020). "Neue Inschriften aus dem Territorium von Myra: Die Gemeinde der Sybeneis in Belören, Muskar". *AClassMed*, 3: 65–100.
- Schuler, C. ve Walser, / A V. (2006). Neue Inschriften aus Kyaneai und Umgebung VII: Die Gemeinde von Trysa. F. Kolb (ed.), *Lykische Studien 7: Die Chora von Kyaneai*.

- Untersuchungen zur politischen Geographie, Siedlungs- und Agrarstruktur des Yavu-Berglandes in Zentrallykien*. Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 167–186.
- Schürr, D. (2001). “Bemerkungen Zu Lesung Und Verständnis Einiger Lyrischer Inschriften”. *Kadmos XL*: 127-154.
- Schweyer, A.-V. (2002a). *Les Lyciens et la mort : une étude d’histoire sociale*. (Varia Anatolica 14). Institut français d’études anatoliennes d’Istanbul, Paris.
- Schweyer, A.-V. (2002b). *Varia Anatolica XIV: Les Lyciens et la mort : une étude d’histoire sociale: Vol. XIV*. Institut français d’études anatoliennes d’Istanbul ; De Boccard, Paris.
- Schweyer, A. , V. (1993). “Essaide définition des χώραι de Telmessos et de Myra”. *Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions : Wien, 6.-12. Mai 1990 / herausgegeben von Jürgen Borchhardt, Gerhard Dobesch*. (Vol. 2). Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.
- Ševčenko, I. ve Ševčenko, P. N. (1984). *The Life of Saint Nicholas of Sion* (N. , M. Vaporis, Ed.). Hellenic College Press, Brookline, Massachussets.
- Skolowski, F. (1969). *LS: Lois Sacrees des Cites Grecques*. E. de Boccard, Paris.
- Sokolowski, F. (1955). *LSA: Lois sacrees de l’Asie Mineure* (Vol. 9). E. de Boccard, Paris.
- Sokolowski, F. (1962). *LSS: Lois Sacrees des cites Grecques Supplement*. E. de Boccard, Paris.
- Strubbe, J. H. M. (1991). *Cursed be he that moves my bones. C. A. Faraone & D. Obbink (Eds.), Magika Hiera: Ancient Greek Magic and Religion*. Oxford University Press, Oxford, 33–59.
- Strubbe, J. (1997). *Arai epitymbioi. Imprecations against Desecrators of the Grave in the Greek Epitaphs on Asia Minor*. A Catalogue, IK 52, Bonn.
- Takmer, B. (2006). *Lex Portorii Provinciae Lyciae: Lykia Eyaleti Gümrük Yasası*. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Takmer, B. (2023). “Lykia ve Pamphylia’da Balık ve Balık Kehaneti: Sosyokültürel Bir Değerlendirme”. F. Cluzeau, Ö. Acar, N. Ediz Okur ve V. Taşçı (Ed.). *Sophon. Güler Çelgin’e Armağan Yazılar*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 469-499.
- Tartaglia, G. M. (2019). *Alkenor-[Asklepiodo] ros*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, Almany.
- Thomsen, A. ve Zimmermann, M. (2002). (28 Mayıs-01 Haziran 2001) “Bericht Über die Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneia (Mit den Siedlungen von Teimiussa und Tyberissos) in den Jahren 1999-2000”. *19. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara.

- Tıbıkoğlu, H. O. (2021). *Myra Kaya Mezarları*. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Troxell, H. A. (1982). *Lycian Leage: The Coinage of the Lycian League*. The American Numismatic Society, New York.
- Van Nijf, O. M. (1997). *The Civic World of Professional Associations in the Roman East*. J.C. Gieben, Gieben-Almanya.
- Varinlioğlu, E. (2006). “Five Inscriptions from Acmonia”. *Revue Des Études Anciennes (REA)*, 108-1: 355–373.
- Vérilhac, A. M. ve Vial, C. (1998). “Le mariage grec du VIe siècle av”. *J.-C. à l'époque d'Auguste Athens (BCH Supplément 32)*.
- Weißhäupl, R. (1899). *Lykischer Sarkophag in Pola*. Jahreshefte Des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien. Viyana, 101–102.
- White, R. J. (1975). *Oneirocritica by Artemidorus: The Interpretation of Dreams* (R. J. White, Trans.). Noyes, New Jersey.
- Wörle, M. (1975). “Maßnahmen des Quintus Veranius zur Reform des Urkundenwesens: Zwei neue Griechische Inschriften aus Myra zur Verwaltung Lykiens in der Kaiserzeit”. *Myra Eine Lykische Metropole in Antiker und Byzantinischer Zeit*. Gebr. Mann Verlag, Berlin.
- Wörle, M. (1999). “Artemis und Eleuthera in Limyra”. P. Scherrer, H. Taeuber, & H. Thür (Eds.), *Steine Und Wege - Festschrift Fur Dieter Knibbe*. Österreichischen Archäologischen Institutes, Viyana, 269–274.
- Wörle, M. (2012). “Limyra. Studien zu Kunst und Epigraphik in den Nekropolen der Antike. Limyra”. *Studien zu Kunst und Epigraphik in den Nekropolen der Antike*. Phoibos Verlag, Viyana.
- Wörle, M. ve Onur, F. (2023). “Two New Inscriptions from Asarönü (Finike, Antalya)”. *Gephyra*, 26: 1–30.
- Wörle, Michael. (1988). *Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien: Studien zu einer agonistischen Stiftung aus Oinoanda*. C.H. Beck, Münih.
- Yılmaz, F. (2023). *Antikçağ'da Asia Minor Kahinleri ve uygulamaları* [Doktora]. Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Merkezi. Antalya.
- Yorke, V. W. (1898). “Inscriptions from Eastern Asia Minor”. *The Journal of Hellenic Studies*, 18: 306–327.
- Zimmermann, M. (1992). *Untersuchungen zur historischen landeskunde zentrallykiens (Antiquitas, Reihe 1, Abhandlungen zur Alten Geschichte, 42.)* (Vol. 42). Dr. Rudolf Habelt, Bon.

LEVHALAR DİZİNİ

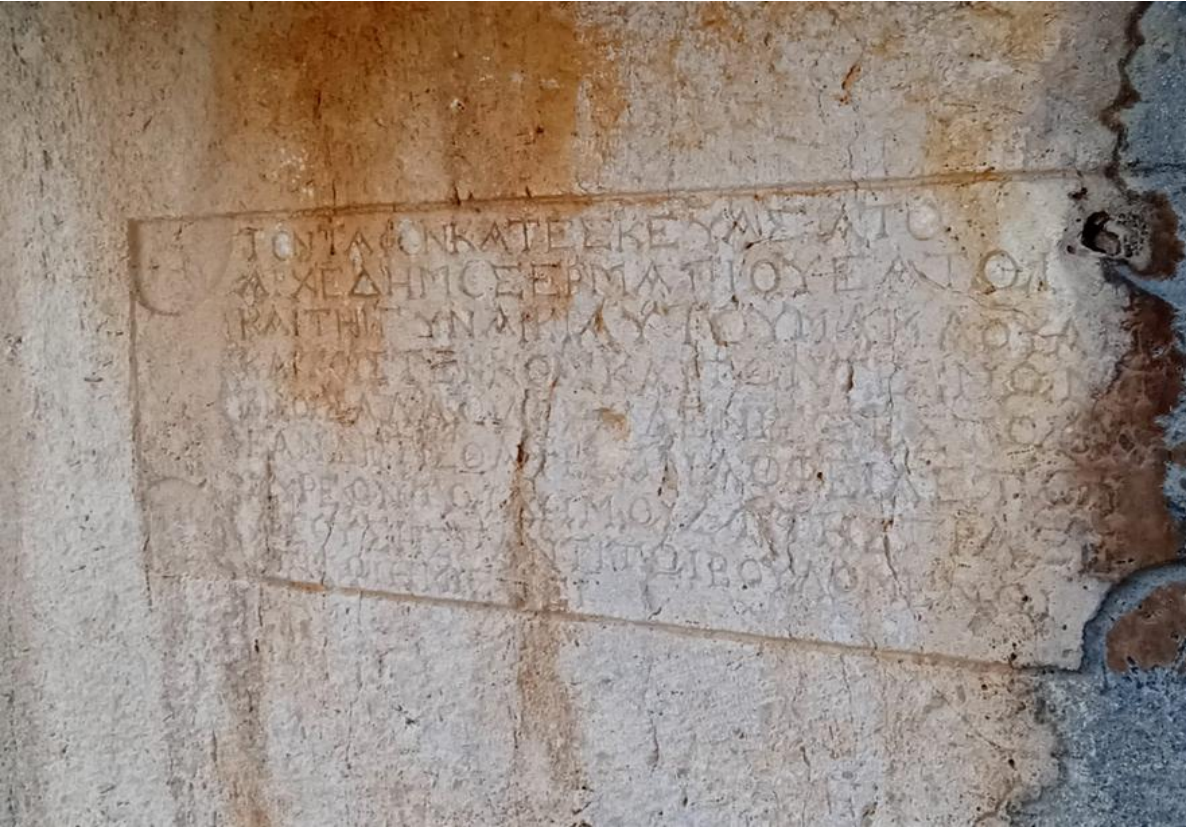
- Levha. 1.a.** Teimiussa'dan Arkhedemos'un lahdi (T107).
- Levha. 1.b.** Arkhedemos'un lahdi (T 107).
- Levha. 2.a** Symmasis'in kaya mezarı (T6) (Fatih Yılmaz, 2023)
- Levha. 2.b** Symmasis'in kaya mezarı (T6) (Fatih Yılmaz, 2023)
- Levha. 3.a** Myra ve Teritoryumu Mezar Yazıtları
- Levha. 3.b** Lykia'da ve başka kentlerde Myra adı geçen yazıtlar
- Levha. 4.a** Türkiye dışında Myra adı geçen mezar yazıtları
- Levha. 4.b.** Yayımsız Mezar Yazıtları
- Levha. 5.a.** Kitharaphoros Biriminde Mezar Yazıtları ve Ceza Tutarları.
- Levha. 5.b** Para Cezası Ödenecek Kasalar
- Levha. 6.a.** Pedbaasas ve Teblilabe'nin kaya mezarı (T2) - Deniz Nekropolü.
- Levha. 6.b.** Mezarın Kirişi ve Lentosu Üzerindeki Yazıtlar.
- Levha. 7.a.** S[.]p[.....] ve Soyunun Mezarı (T5) - Deniz Nekropolü.
- Levha. 7.b.** Mezar Yazıtının Korunma Durumu
- Levha. 8.a.** SNG no. 4370 (III. Gordianus)
- Levha. 8.b.** Aulock 1974, Tafel 19, no. 358 (III. Gordianus)

LEVHALAR

LEVHA 1

Lev. 1.a- Teimiussa'dan Arkhedemos'un lahdi (T107)

Lev. 1.b- Arkhedemos'un lahdi (T 107)

LEVHA 2

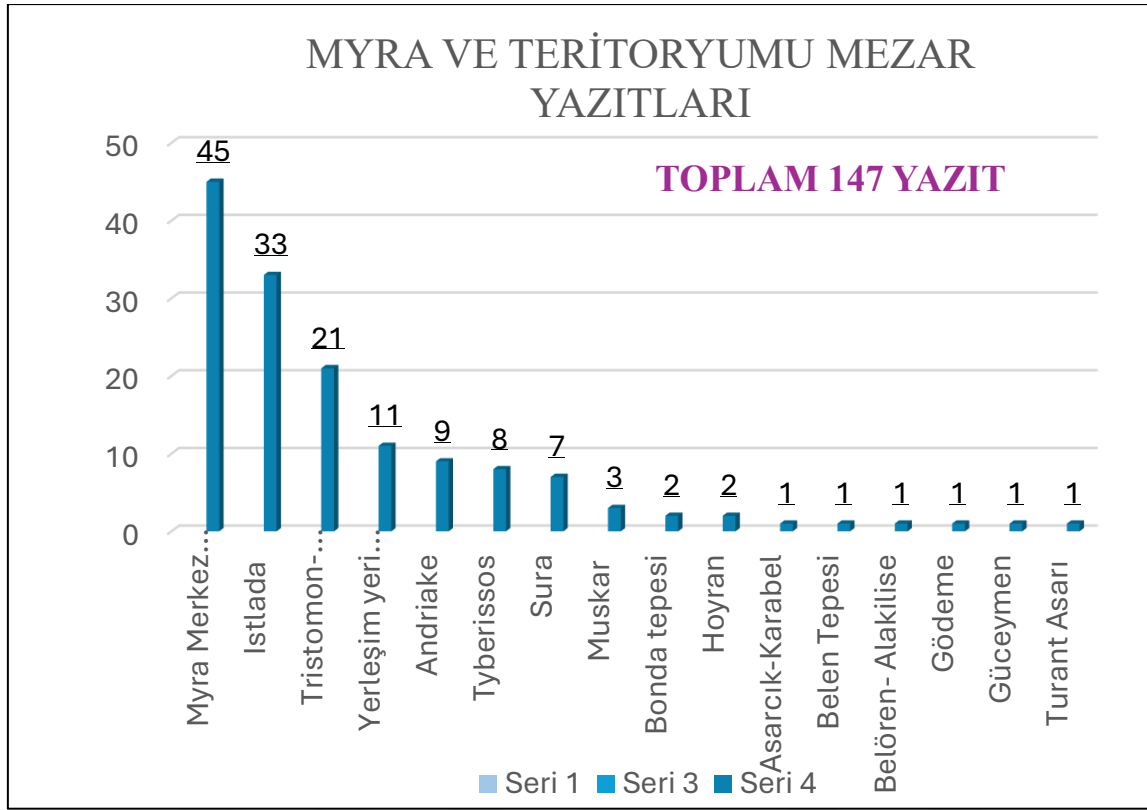

Lev. 2.a- Symmasis'in kaya mezarı (T6) (Fatih Yılmaz, 2023)

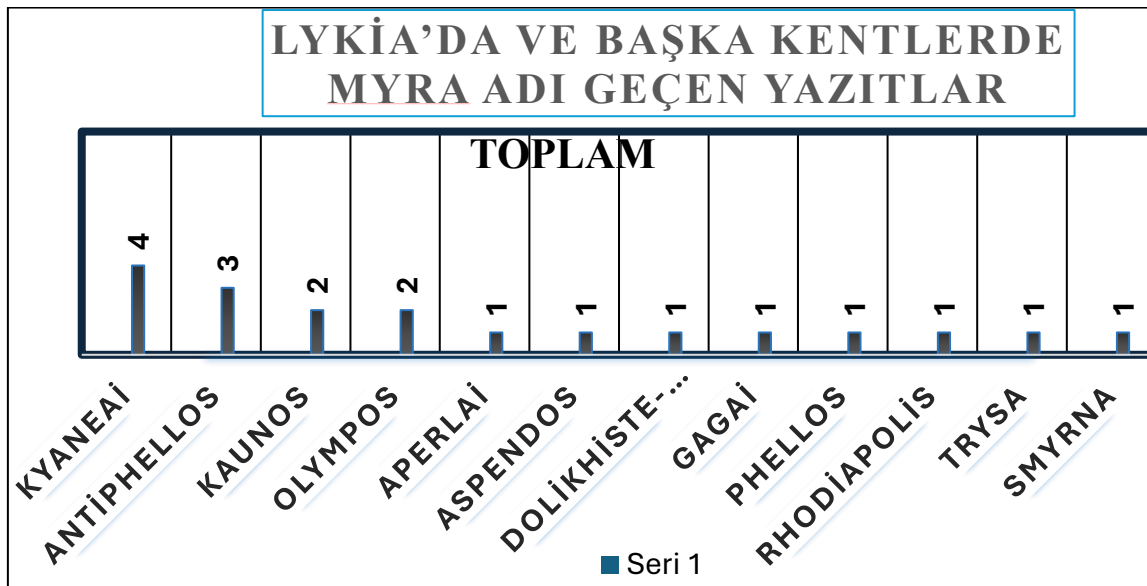

Lev. 2.b- Symmasis'in kaya mezarı (T6) (Fatih Yılmaz, 2023)

LEVHA 3

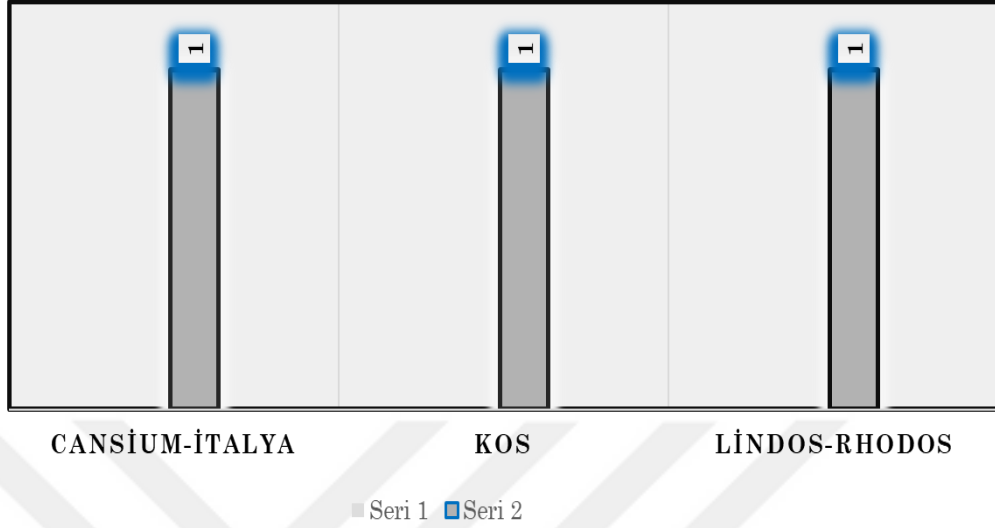
Lev. 3.a- Myra ve Teritoryumu mezar yazıtları (Yayımsızlar hariç)

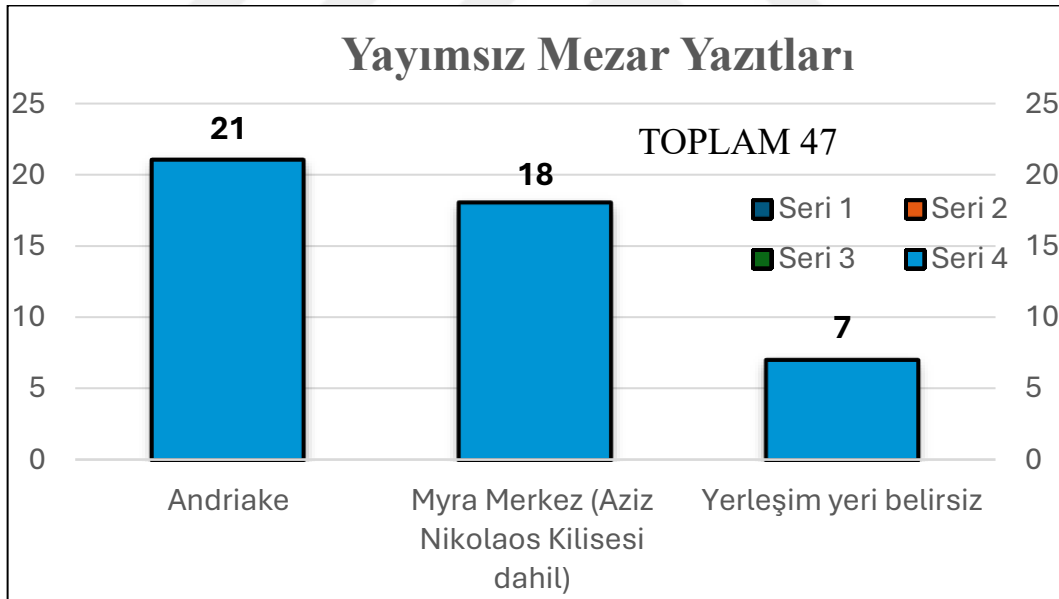
Lev. 3.b- Lykia'da ve başka kentlerde Myra adı geçen yazıtlar

LEVHA 4

TÜRKİYE DIŞINDA MYRA ADI GEÇEN YAZITLAR TOPLAM 3

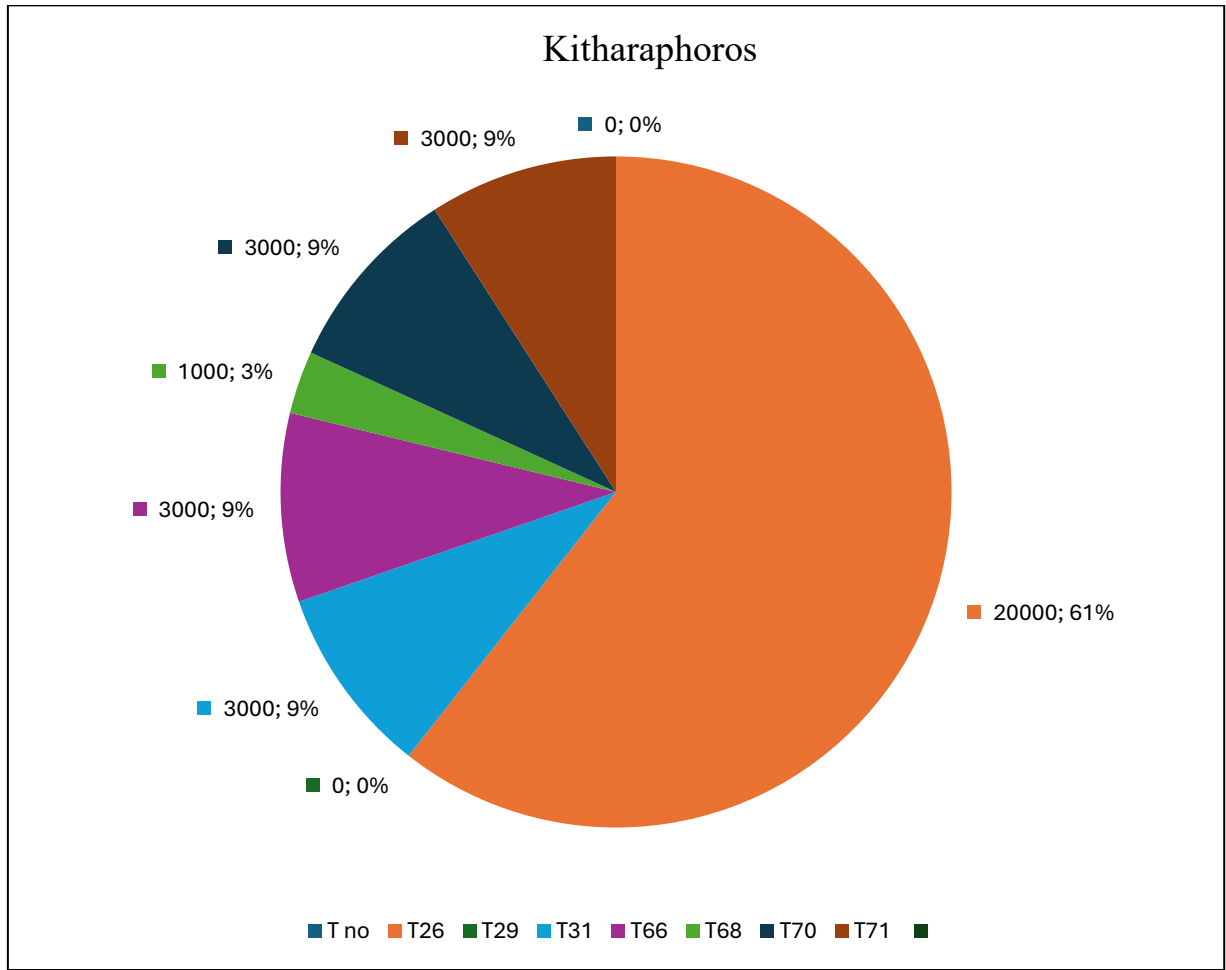

Lev. 4.a- Türkiye dışında Myra adı geçen Yazıtlar

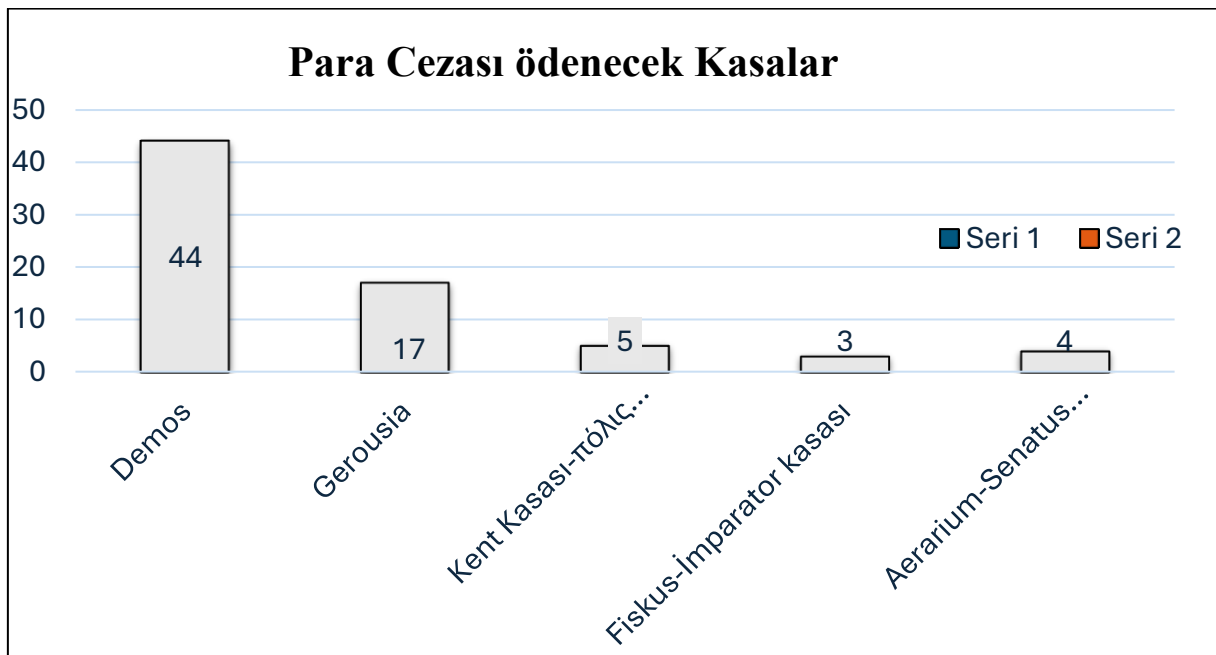

Lev. 4.b. Yayımsız Mezar yazıları

LEVHA 5

Lev. 5.a- Kitharaphoros Biriminde Mezar Yazıtları ve Ceza Tutarları

Lev. 5.b- Para Cezası ödenecek kasalar

LEVHA 6

Lev. 6.a- Pedbaasas ve Teblilabe'nin kaya mezarı (T2) - Deniz Nekropolü

Lev. 6.b Mezarın Kirişi ve Lentosu Üzerindeki Yazıtlar

LEVHA 7

Lev. 7.a- S[.]p[.....] ve Soyunun Mezarı (T5) - Deniz Nekropolü

Lev. 7.b- S[.]p[.....] ve Soyunun Mezarı (T5) - Deniz Nekropolü

LEVHA 8

Lev. 8.a- SNG no. 4370 (III. Gordianus)

Lev. 8.b-Aulock 1974, Tafel 19, no. 358 (III. Gordianus)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Müjde ÜLKER
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Muratpaşa Lisesi, 2000-2003.
Ön Lisans	Kocaeli Üniversitesi, Derbent Meslek Yüksek Okulu, Turizm Rehberliği Bölümü, 2005-2007.
Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Bölümü, Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2018-2022.
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri, 2022- 2025
Tez Konusu	Mezar Yazıtları Işığında Myralılar Üzerine Onomastik, Demografik, Prosopografik Bir Değerlendirme (MÖ 3.- MS 6. Yüzyıllar).
Yabancı Diller	İngilizce, Eski Yunanca, Latince.
İŞ DENEYİMİ	
2008-2025	Antalya Rehberler Odası'na (ARO) bağılı olarak profesyonel turist rehberliğı.